

ચરોતરમાં ખોદાતી કહેવતોનો સંગ્રહ

ચતુરપટેલ

અરોતરમાં ખોદાતી કહેવતોનો સંગ્રહ

અતુર પટેલ

Collection of Charotari Kahevato

By Chatur Patel

© સંપાદન : અક્ષત પટેલ

પ્રથમ આવૃત્તિ : ૨૦૦૬

નકલ : ૫૦૦

મૂલ્ય : રૂ. ૨૫૦/-

આવરણ : કળુ પટેલ

આવરણ ચિત્ર : ચતુર પટેલ

પ્રકાશક : ડૉ. સી.એસ. પટેલ
૧, પાર્થ બંગ્લોઝ, વિભાગ-૨,
શક્તિ સોસાયટી પાસે, કરમસદ રોડ,
વલ્લભવિદ્યાનગર-૩૮૮ ૧૨૦.

ગ્રાફિક્સ : લજ્જા કોમ્યુનિકેશન્સ
વલ્લભવિદ્યાનગર-૩૮૮ ૧૨૦.
ફોન : (૦૨૬૯૨) ૨૩૩૮૬૪

મુદ્રક : ગ્રાફિકા પ્રિન્ટર્સ
વિક્રમ ઉદ્યોગનગર-૩૮૮ ૧૨૧.
ફોન : (૦૨૬૯૨) ૨૩૬૩૮૯

અર્પણ...

કૈવલજ્ઞાનપીઠાધિશ્વર સપ્તમ્ કુબેરાચાર્ય
પ.પૂ. અવિચલદાસજી મહારાજશ્રીને
પદ્મ પ્રાદુર્ભાવોત્સવ પ્રસંગે
સાદર...

લેખકના પુસ્તકો :

કંડીલ : કાવ્યસંગ્રહ (૧૯૮૨)

કુંડાળામાં પગ : વાર્તાસંગ્રહ (૨૦૦૦)

ભવિષ્યમાં આવનાર સંગ્રહો :

૫ - ચરોતરી કાવ્યસંગ્રહ

૧ - હિન્દી કાવ્યસંગ્રહ

૧ - અંગ્રેજી કાવ્યસંગ્રહ

૧ - ગઝલસંગ્રહ

૨ - વાર્તાસંગ્રહ

આમુખ**સાંસ્કૃતિક ઓળખ રચી આપતી કહેવતો**

માનવ સંસ્કૃતિનો અર્ક કહેવતોમાં સંગ્રહાયેલો હોય છે. માનવના આચાર, વિચાર, માન્યતાઓ, આસ્થાઓ, રીતિ-રિવાજો, જીવન જીવવાની તરહો ઇત્યાદિના અનુભવોનો માનવે દૈનંદિની ભાષામાં કરેલો સંગ્રહ એટલે કહેવત. તેથી જ કહેવતોનું સ્વરૂપ રૂપકાત્મક અને અનુભવિષ્ઠ હોય છે. તે ક્યારેક બોધ, ક્યારેક ઉપદેશ, ક્યારેક જ્ઞાન તો ક્યારેક વિવેકબોધ કરાવે છે. પરંતુ કહેવતબોધ ક્યારેય પ્રત્યેક્ષ રૂપમાં પ્રગટ થતો નથી; તે હમેશાં કાન્તા સંમિત રૂપમાં વ્યંગ્યાર્થમાં પ્રગટતો હોય છે. અત્યંત હળવાશ અને અનુનયવાળી, સહજ સ્વાભાવિક ઉક્તિઓ રૂપે, કોઈ સગ્રથિત કાવ્ય પંક્તિ જેટલી જ સબળગ્રથન પામેલી, બોલચાલમાં પ્રયોજાતી આ ઉક્તિઓ તેના સદ્ય અને પ્રબળ બોધગુણને કારણે પ્રજાના ચિત્તમાં સ્થિર થયેલી હોય છે. અને પરિણામે તે આયુષ્યમાન એવું વિરેચનનું, વિવેચનનું, શિક્ષણનું, બોધનું, ઉપદેશનું ઓજાર બનીને પ્રજાજીવનમાં સ્થિર થયેલી જોવા મળે છે. આવી કહેવતો, રૂઢિપ્રયોગો, વાક્યલક્ષણો તેની વિશેષ અર્થછાયાઓને કારણે પ્રજાભાષાનું એક વિલક્ષણ આભૂષણ બની રહે છે.

કોઈ ધૂળઘોયા, ખંતીલા, અભ્યાસી દ્વારા પ્રજાજીવનમાં લોકજીભના ટેરપે જીવતી આ કહેવતો, પ્રજાભાષાના શબ્દકોશોમાં ચિત્તસ્થ થયેલી આ કહેવતોનું અદ્યયન- સંશોધન થાય તે કોઈપણ સંસ્કૃત પ્રજાએ કરવાના કાર્યોમાંનું એક કાર્ય છે. કારણ કે આવા અભ્યાસો કહેવતોમાં રહેલા આપણા સાંસ્કૃતિક નક્ષાઓ બની રહે છે. અહીં ચતુર પટેલ ચરોતર પ્રદેશની કહેવતોને અભ્યાસતાં ચરોતરી લોકજીવનની, ચરોતરી સંસ્કૃતિની છાયા-પ્રતિરેખાઓ તેમાંથી આપણને સાંપડી રહે છે. ચતુર પટેલ મૂળે ચરોતરના વતની, તળગ્રામ પ્રદેશના નિવાસી, સંવેદનશીલ અને પ્રજાજીવન સાથે રસબસ થયેલા કવિ, વાર્તાકાર, ચિત્રકાર અને શિક્ષણવિદ છે. તેઓએ ‘રચના’ નામના કાવ્ય સામયિકનું સંપાદન પણ લાંબા સમય સુધી કર્યું છે. વરસોથી ચરોતરી બોલીમાં કાવ્યસર્જન પણ કરતા રહ્યા છે. પરિણામે કહેવતમાં રહેલાં અર્થછાયાઓ, તેની બૂપૃષ્ઠમાં રહેલી લોકવાર્તાઓ, તેની કાવ્યાત્મકતા અને લોકજીવન સંદર્ભોનો પણ આ સંગ્રહમાં તેઓ વિશદતાપૂર્વક છણાવટ કરે છે.

આમ, આપણને ચરોતરી સંસ્કૃતિના સર્જનાત્મક ઐતિહાસિક હેવાલ જેવી કહેવતોનો સંગ્રહ કવિ ચતુર પટેલ પાસેથી પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે ઉમળકાભેર હું આ સંગ્રહને આવકારું છું.

- જયેન્દ્ર શેખડીવાળા

મારી કેફિયત....

આ સંગ્રહમાં, માત્ર ચરોતર પ્રદેશમાં એટલે કે સાબરમતી અને મહીસાગર નદી વચ્ચેના પ્રદેશમાં, રોજ-બરોજના વ્યવહારમાં કે બોલચાલની ભાષામાં... લોકબોલીમાં વપરાતી ગ્રામ્ય પ્રદેશની તળપદી ભાષામાં વપરાતી કહેવતો એકત્ર કરીને મૂકવામાં આવી છે.

મને બાળપણથી જ કહેવતો પ્રત્યે ખાસ આકર્ષણ રહેલું. એમાં આવતા પ્રાસાનુપ્રાસ, સરળ ચોંટદાર લાઘવ. ધારી અસર પેદા કરવાની એની બળકટતા, એમાં રહેલો ધારદાર કટાક્ષ, ખૂબ જ ઓછા શબ્દોમાં ધારી ચોટ પેદા કરવાની ક્ષમતા, આ બધું મુને ખૂબ ગમતું. મારો મશ્વેસ ભાઈ ભોગીલાલ ને મારાં દીવાળીમાસી... અરે પ્રત્યેક ગામમાં આવાં પાત્રો તમને મળી રહેશે. જે ડગલે ને પગલે, ઘાણી ફૂટે એમ ફટાફટ... કહેવતો, ચાબખા, દૂહા કે ઉપમાં, અલંકાર... બોલીને... ભલભલાની બોલતી બંધ કરી દેતા હોય છે. એના કારણે... બાળપણથી આવાં જોડકણાં, કહેવતો, ભડલીવાક્યો, દૂહા, સોરઠા, શાખી, કોઈ બોલે તો હું યાદ રાખી લેતો.

છેક કોલેજકાળ સુધી એવી કોઈ મનષા નહોતી કે આવો કોઈ સંગ્રહ કરીશ. પણ કોઈ પણ ઘટના માટે કશુંક ને કશુંક નિમિત્ત મળતું હોય છે આવી એક-કે અનેક ઘટના મારા જીવનમાં બનતી રહી. ૧૯૭૪-૭૫માં ભારત સરકારે ટેલિવિઝન યુગમાં પ્રવેશ કર્યો અને એનું પ્રાયોગિક પ્રથમ યુનિટ ખેડા જિલ્લાના પીજ મુકામે રિલે-સ્ટેશનથી શરૂ કર્યું. મેં ટી.વી. કલાકાર તરીકે અભિનય શરૂ કર્યો. ત્યારે અમારા Producter - Director શ્રી હસમુખ બારાડી હતા. એ વેળા - આઉટડોર શુટીંગ હોય કે ઈન્ડોર - વાતચીત ચાલે - એનો જવાબ હું ચરોતરી કહેવત દ્વારા આપું. આ અમારો નિત્યક્રમ. એક વખત શ્રી નટુભાઈ પટેલ અને શ્રીહસમુખભાઈએ કહ્યું કે - ‘અલ્યા ચતુર, તું એમ કર તું વારે વારે નીત નવી કહેવત બોલે છે એ પેપર પર ઉતારવા માંડ, કુલ કેટલી થાય છે એ જાણીએ.’

મેં, મને જેટલી યાદ હતી એ કહેવતોનો ઉતારો કર્યો તો મારા આશ્ચર્ય વચ્ચે એનો સરવાળો ૬૦૦ થી ૭૦૦ સુધી પહોંચ્યો. પછી તો મને પણ વિશેષ રસ પડ્યો. જ્યારે સમય મળે, ત્યારે અગાઉથી ભાળ મળી હોય એ ગામે શનિવારે પહોંચી જતો અને કહેવતો જાણનાર વ્યક્તિ સાથે બેસીને ઉતારો કરી લેતો. ખેડા અને આણંદ જિલ્લાનાં ઘણાં બધાં ગામે આ રીતે ૧૦-૧૨ વર્ષ વિચરણ કરી લગભગ ૨૦૩૬ જેટલી ચરોતરમાં બોલાતી બોલીની કહેવતો મેળવી શક્યો. કહેવતો સાથે દૂહા, સાખી, છંદ, સોરઠા, ચાબખા, ઉપમા,

અલંકારો, ગામ પર પડેલી કહેવતો, કેટલાંક ભડલી વાક્યો... જે મને તે ભેગું કરતો ગયો. મને રૂપ જેટલી વાર્તાઓ પણ મળી છે, જેમાં કહેવત કેવી રીતે ચરિતાર્થ થઈ એ વાર્તામાં વણી લેવામાં આવી છે. એની સાથે એજ કહેવતની સમાનાર્થી કહેવત પણ ટાંકી છે અને એ કહેવત સમકક્ષ કે એ જ અર્થને ઉજાગર કરતી સુસંસ્કૃત કહેવત આપી છે, અને સામે દરેક કહેવતનો અર્થ પણ આપ્યો છે.

વળી મારી અક્કલ અને સમજદારી અને મારા પરમ મિત્ર ડૉ. જયેન્દ્ર શેખડીવાળાના સલાહસૂચન પ્રમાણે કહેવતોનાં વર્ગીકરણ કરી વૈજ્ઞાનિક ઢબે પ્રકરણમાં વિભાજિત પણ કર્યા છે. અહીં એક વાત મારે ટાંકવી રહી કે આ બધું મેં સભાનપણે કર્યું છે. એમાં ક્યાંક મર્યાદા રહી ગઈ હોય, ક્યાંક થોડી ઘણી કહેવતો હાથવગી ન થતાં રહી ગઈ હોય એમ પણ બન્યું હશે અને એ મેળવવા હું ઊણો પણ ઉતર્યો હોઈશ તો રસીકજનો ને ચોબલિયા જણો મને દરગૂજર કરશે.

આધુનિક યુગમાં, મિડિયાના આક્રમણ સામે આવો મહામૂલો ખજાનો... ખોવાતો ને ખવાતો જાય છે. મારા આટલા વર્ષનો અનુભવ કહે છે કે ગામઠી કે સુસંસ્કૃત કહેવતોનો વાપર-ભણેલ-ગણેલ કહેવાતી કલ્ચર્ડ પ્રજા... એનાથી અલિપ્ત થતી જાય છે. એ એક કમનસીબી છે. સદ્ભાગ્યે ગામઠી પ્રજામાં આ ખજાનો સચવાયેલ છે. આ ખજાનો તરફ નવી પેઢી ઉદાસીન બનતી જાય છે એટલે કદાચ આવતાં પાંચ-પંદર વર્ષમાં આ ખજાનો લુપ્ત થઈ જશે. ત્યારે મારા-તમારા જેવા સાહિત્ય રસિક જનોએ આ બધું ગ્રંથસ્થ થઈ જાય એની ખેવના કરવી રહી અને એજ કારણે આ સંગ્રહ કરવાની, માતબર ખર્ચ કરવાની મેં નઠારી હામ ભીડી છે.

કદાચ ભાવિ પેઢીને આ મૃતપ્રાય-લુપ્ત થતો ખજાનો સોંપાતાં આનંદ અનુભવું છું.

વિશ્વનો કોઈ પણ દેશ કે જગતની કોઈપણ ભાષા બોલતો માણસ દૈનિક જીવનમાં વપરાતી બોલચાલની ભાષામાં વત્તે ઓછે અંશે કહેવતો, ઉખાણાં કે વક્રોક્તિનો ઉપયોગ કરતો હોય છે જ્યારે પણ પોતે કહેવા ધારેલી વાત, ખૂબ જ ઓછા શબ્દોમાં, ચોટદાર રીતે, વક્ષવેદી બાણી જેમ સામા માણસને મહાત કરવા માગતો હોય, જાહેરમાં એને ઉઘાડો પાડવા માટે, માત્ર કહેવત જ રામબાણ શસ્ત્ર ગણાય છે.

મહદઅંશે, કહેવતોના અર્થ, સુજ્ઞા અને અનુભવી લેખકોએ પોતાની રીતે કર્યા હશે. કહેવતો, રીત-ભાત, આચાર-વિચાર, વ્યવહાર, જે તે સમયની રૂઢિઓ, ક્ષતિઓ, અંધશ્રદ્ધા, રૂઢિગત ખયાલો, લોકાચરણ, વહેમોને રાજકીય આઠામાઠા, નીતિ-રીતિ - ફૂડકપટ આ બધું કહેવત દ્વારા પ્રગટ થતું રહે છે.

હવે સામાન્ય માણસને થશે કે કહેવત એટલે શું ? કેવી રીતે અસ્તિત્વમાં આવી ? એનો સીધો પ્રત્યુત્તર એક જ હોઈ શકે.... કે પરંપરાથી લોકોમાં કહેવાતા બોધરૂપ, કટાક્ષરૂપ કે દષ્ટાંતરૂપ વાક્યો કે વચનો સમાજના કે પ્રજાના નિયોડરૂપે આવે એના ડહાપણ દ્વારા સ્વીકારાય, ત્યારે કહેવત બનતી હોય છે. જ્યારે ભાષાનું અસ્તિત્વ નહોતું, લિપિ શોધાઈ નહોતી, ત્યારે પણ કહેવતો અસ્તિત્વ ધરાવતી હતી જ. કહેવતો એટલે પ્રજાના અનુભવનો નિયોડ, અને એના ડહાપણ દ્વારા પરખાઈને પ્રજા સુધી પહોંચે, તેને પ્રજા પોંખે અને સ્વીકારે ત્યારે કહેવતનો જન્મ થાય છે. આ કહેવતરૂપી ડહાપણનો અણમોલ ખજાનો એક માણસના મોંએથી બીજા માણસના મોઢે... એક પેઢીથી બીજી પેઢી, એક જમાનાથી બીજા જમાના સુધી. વારસા તરીકે ઉતરતો રહે છે અને સચવાતો રહે છે.

કહેવતો વિશે વિસ્તૃત ટીપ્પણી કે ચર્ચા નથી કરતો કારણ કે... એ વિશે મારા તજજ્ઞ મિત્ર ડૉ. જયેન્દ્ર શેખડીવાળા કહેશે - બાકીનું સુજ્ઞ, રસિક વાંચકજનો સ્વયં એમાં ઉતરીને.... પામી જાય એ જ યોગ્ય ગણાશે, એની ગુણવત્તાની કદર આપ સૌ કરજો.

આ સંગ્રહના પ્રાગટ્ય વેળાએ હું કેટલાક નામી અને અનામી હિતચિંતકો, શુભેચ્છકો અને સ્વજનોનો આભાર ન માનું તો નગુણો ગણાઉં.

સૌપ્રથમ કહેવતો સંગ્રહ કરવા પ્રોત્સાહિત કરનાર ગુણાનુરાગી શ્રીહસમુખ બારાડી, નટુભાઈ એસ. પટેલ, સૂર્યબાળાબેન, શ્રી ઇન્દુ પુવાર, શ્રી હિમાંશુ ત્રિવેદી, શ્રી જયેન્દ્ર શેખડીવાળા, શ્રી અજીત ઠાકોર, શ્રી સુમન શાહ, શ્રી પરેશ નાયક, એક આફ્રિકાવાસી ગુમનામ શુભેચ્છક જેમના કારણે આ સંગ્રહ અસ્તિત્વમાં આવ્યો તે જણ, લજ્જા કોમ્પ્યુનિકેશન્સના માલિક શ્રીકનુ પટેલ, જેમણે પુસ્તકને શણગાર્યું, છપાવડાવ્યું. તે તથા તેમનો સ્ટાફ - મારી ચાર દિંકરીઓ, પત્ની અને પુત્ર અક્ષત, જેમણે મને સતત પ્રોત્સાહિત કર્યો છે તે સૌ અને આ સંગ્રહને આશીર્વાચન મળે, જેમના કરકમળોનો સ્પર્શ પામી હું શુભાશિષ પામું એવા કૈવલ ધર્મના ગાદીપતિ શ્રી પ.પૂ.ધ.ધૂ. પ્રાતઃ સ્મરણીય સપ્તમ કુબેરાચાર્ય શ્રી અવિચલદાસજી મહારાજશ્રી, જેમના થકી આ આશીર્વાચન પામવાની લાયકાત અપાવનાર, અને સતત આવી વૈચારિક પ્રવૃત્તિને પ્રેરણાના પિયુષ પાનાર-મારા પરમ સ્નેહી મિત્ર શ્રી હરેન્દ્ર પી. ભટ્ટસાહેબ. પરમગુરુ પાઠશાળા-સારસા, હિપલ પટેલ ને જયન્તીભાઈ પટેલ સૌનો નાનો-મોટો સહકાર સાંપડ્યો છે તે તથા સૌ ગ્રામજનો જેમના થકી આટલી મોટી સંખ્યામાં કહેવતો મેળવી શક્યો તે સૌને ગુણાનુરાગી છું.

સપ્ટેમ્બર-૨૦૦૬

- ચતુર પટેલ

અનુક્રમણિકા

પ્રકરણ - ૧	કહેવતો / ૧૧
પ્રકરણ - ૨	ઉપમા - અલંકાર / ૨૧૪
પ્રકરણ - ૩	દૂહા - સાખી - સોરઠા / ૨૨૬
પ્રકરણ - ૪	હિન્દીમાં બોલાતી કહેવતો / ૨૪૪
	ભડલી વાક્યો / ૨૪૮
પ્રકરણ - ૫	જોડકણાં - ઉક્તિઓ / ૨૫૦
પ્રકરણ - ૬	ગામ પરની કહેવતો / ૨૭૨
પ્રકરણ - ૭	વાર્તાઓ / કહેવતો પરથી વાર્તાઓ / ૨૮૧

પ્રકરણ - ૧

કહેવતો

⇒ અક્કલનો ઓથમીર, મંગાચી ભાજી ન લાચો કોથમીર.	અક્કલ વગરનો.
• અક્કલનો ઓથમીર, મંગાવી ભાજી ને લાવ્યો કોથમીર.	
⇒ અક્કલ કોયના બાપની છ ?	પોતાની અક્કલ જ કામ આવે.
• અક્કલ કોઈના બાપની છે ?	- અક્કલ પોતાની જ હોય.
⇒ અક્કલ બડી કે ભેંસ બડી ?	અક્કલ મોટી કે ભેંસ મોટી.
⇒ અક્કલનો બારદાન.	અક્કલ વિનાનો.
• અક્કલનો બારદાન.	
⇒ અક્કલનેન એને તો બાર ગવનું છેડું જ છે.	અક્કલ વિનાનો.
• અક્કલને અને તેને તો બાર ગાઉનું છેડું છે.	
⇒ અક્કલ વે'ચાતી મલે'તાર કોઈ ધનવાન મૂર્ખ ના રે'ત.	અક્કલ વસ્તુ નથી કે વેચાતી મળી જાય.
• અક્કલ વેચાતી મળે તો કોઈ ધનવાન મૂર્ખ ના રહે !	
⇒ અક્કલ વે'ચાતી'તી તાર એ ચાયણી લેયન જયો'તો.	અક્કલ વગરનો.
• અક્કલ વહેંચાતી હતી ત્યારે એ ચાયણી લઈને ગયો હતો.	
⇒ અક્કરમી છેડ (ખેતી) કરે તાર કાં દકાર પડે, કાં રાંડ મરે, કાં આખલું ટરે..!	કમનસીબ હોય ત્યારે ચારે તરફથી આફતો આવે અને વિધનો નડે.
• અક્કરમી ખેતી કરે ત્યારે કાં દુકાળ પડે, કાં રાંડ મરે, કાં આખલું ટળે.	
⇒ અક્કરમીનો પડિયો કાંણો, કરમમાં ડોરિયુ તે ઘી શું ખાવું ?	કમનસીબ હોય તો આવેલું પણ જતું રહે.
• અક્કરમીનો પડિયો કાણો, કરમમાં ડોરિયુ તો ઘી શું ખાવું ?	

- ⇒ **અખણ જ્યાં, દખણ જ્યાં પણ લખણ ના જ્યાં.**
- પડી ભાત પટોળે ફાટે પણ ફીટે નહીં.
 - અખણ ગયા, દખણ ગયા પણ લક્ષણ ના ગયાં.
- ⇒ **અંગૂઠે કમાડ ઠેલવું.**
- ⇒ **અઘવાના થયે તાર જગા ન જોવાય.**
- સંડાસ જવાના થઈએ ત્યારે જગ્યા ના શોધાય/ પસંદ ન કરાય.
- ⇒ **અર્જામને આથ્ય આરસી આવી.**
- હજામના હાથમાં આરસી આવી.
- ⇒ **અર્જાયા પાણીમાં ઉતરવું નઈ.**
- અર્જાયા પાણીમાં ઉતરવું નહિ.
- ⇒ **અર્જાણું ફર (ફળ) ખાવું નઈ.**
- અર્જાણું ફળ ખાવું નહિ.
- ⇒ **અર્જાણો બામણ બમણું ઘી ઓમે.**
- અર્જાણો બ્રાહ્મણ બમણું ઘી હોમે.
- ⇒ **અર્જામત કરાચીન વાર ના પૂછાય.**
- હજામત કરાવીને વાર ન પૂછાય.
- ⇒ **અટક પારેખની ન જાત અર્જામની.**
- અટક પારેખની ને જાત હજામની.
- ⇒ **અટવનો (અટાઉ)નો માલ બટવ ખાય.**

ફૂતરાની પૂંછડી જમીનમાં દાટો તો થ વાંકી જ રહે.
- પડેલી ટેપ કે કુટેવ બદલાતી નથી.

કળથી કામ કઢાવી લેવું.
સમય અને સંજોગો પ્રમાણે વર્તવું.

ફાવતુ મળ્યું.
- હલકા માણસને માન મળ્યું.

કોઈપણ વસ્તુ કે સ્થિતિ નો તાગ કાઢીને આગળ વધવું.

કશીય લાલચમાં આવી આંધળુ જોખમ ખેડવું નહીં.

અર્જાયા માણસને કોઈ કામ સોંપાય નહિ.
- અર્જાયા માણસનો આંધળો વિશ્વાસ કરાય નહિ.

ઘટના બની ગયા પછી એનો પસ્તાવો ન કરાય.

જાત પર ગયા વિના ન રહે.
- નામ મોટાં, દર્શન ખોટાં.

ચોરનું ધૂતારા લઈ જાય.

- ⇒ **અડધા વસાનો આદમી ન વીહ વસાનું લૂગડું.**

- અડધા વસાનો આદમી અને વીસ વસાનું લૂગડું.

- ⇒ **અડાડેય વૈણ બાર્યનો એ તો.**

- અઢારેય વર્ણ બહારનો એ હતો.

- ⇒ **અડધા શેર હારું એ મજૂરીએ જાય, ને ઘરમાં પાંચછેર ઉંદેડા ખાય.**

- અડધા શેર માટે એ મજૂરીએ જાય, ને ઘરમાં પાંચશેર ઉંદરડા ખાઈ જાય.

- ⇒ **અણ અકકનું ખાય એનો દારોવારો જાય, અકકનું ખાય એનું અભરે ભરાય.**

- અણ હક્કનું ખાય એનો દારોવારો જાય, હક્કનું ખાય એનું અભરે ભરાય.

- ⇒ **અણ કસબી અજામને અસ્ત્રા જાજા.**

- અણ કસબી હજામને અસ્ત્રા ઘણા.

- ⇒ **અણ કમઉને ઉનાં પાંણી.**

- અણ કમાઉને ગરમ પાણી.

- ⇒ **અણ દીઠાનું દીઠું ન માર્ય મવડોને મેઠું.**

- ના દીઠાનું દીઠું ને માર મવડો અને મીઠું.

- ⇒ **વણ બોલાયો બોલે એ તણખલાની તોલે.**

- વગર બોલાવ્યો બોલે, એ તણખોની તોલે.

ટકાની ડોશીને ને ઢબુ મૂંડામણ.
- માણસ પહેરેલાં કપડાંથી રૂડો દેખાય.

નાગો કે ઉતાર માણસ.

ગણતરી વગરનો, બિન વ્યવહારું, કે દિર્ઘ દૃષ્ટિ વગરનો માણસ.

દૂધના દૂધમાં ને પાણીના પાણીના પાણીમાં.
- વાવે તેવું લણે, કરે તેવું પામે/ ભોગવે.

નવો મુસલમાન નવવાર નમાજ પઢે.

લાયકાત ન હોય ને અપેક્ષા ઘણી.

બિનલાયકને સત્તા મળે તો અતિરેક જ કરે.

વગર બોલાવ્યો કોઈ વચ્ચે ટપકી પડે તો એનું અપમાન થાય, કિંમત ન રહે.

⇒ અતિ ચેંકણો બવ લબદાય.

- અતિ ચેંકણો બવ ખેડાય.
- અતિ ચીકણો બવ પસ્તાય.
- અતિ ચેંકણો બહું લબદાય.

⇒ અતિશયમાં સાર નહીં.

- ‘અતિ સર્વત્ર વર્જયેત’.

⇒ અતિશે લાડથી છોરાં બગડે ન, અતિશય લાડથી ઢોરાં બગડે.

- અતિશય લાડથી છોકરાં બગડે અને અતિશય લાડથી ઢોર બગડે.

⇒ અથેરીમાં વાર (વાળ) ઓચ તો ઘરમાં પેસો ઓચ.

- હથેળીમાં વાળ હોય તો ઘરમાં પેસો હોય.

⇒ અથાંણાં આઠ ને રોટલો એક.

- અથાણાં આઠ અને રોટલો એક જ.
- પાંચ પોલીસને પંદર ફોદ્દાર.
- પાચ પોલીસ અને પંદર ફોજદાર.

⇒ અઘૂરો ઘડો બવ છલકાય.

- અઘૂરો ઘડો બહું છલકાય.

⇒ અદેખઈ રાતદા’ડો બરતા કરાવે.

- અદેખાઈરાત-દિવસ બળતા કરાવે.

⇒ અન્ન એવા ઓડકાર.

- અન્ન તેવા ઓડકાર.

⇒ અન પાંણી ને આબરુ એ તૈણી તોંણ.

- અન્ન, પાણી અને આબરુ એ ત્રણેયની તાણ.

⇒ અફેણનો જીવડો, અફેણમાં જીવે ને અફેણમાં મરે.

- અફિણનો જીવડો અફિણમાં જીવે અને અફિણમાં જ મરે.

બહું ગણતરી કરનારો.

- પાણીમાંથી પોરા કાડનારો માર ખાઈ જાય છે.

અતિરેકમાં સાર નહીં, બધું માપમાં સારું.

અતિશયનો સર્વથા ત્યાગ કરવો.
- અતિશય લાડ કરવાથી બાળકો બગડે.

નળેયાં ભણવામાં ઉસ્તાદ.

કોઈપણ પ્રકારની વ્યવસ્થા વગરનું અંધેરખાતુ.

આછકલાઈ વર્તાઈ આવે.

અદેખો, ઈષાળુ માણસ ક્યારેય સુખી ન થાય, દુખી જ રહે.

જેવી વૃત્તિ એવા વિચાર.

સજજન માણસની ગણતરીમાં ન આવે તેવું ઘર, ઉતાર/દાંડનું ઘર.

કોઈપણ પ્રકારના વ્યસની માણસનું મૃત્યું વ્યસનથી જ થાય છે. દા.ત. દારૂક્રિયા, અફીણ પીનાર કે કોઈપણ પ્રકારના નશાનું સેવન કરનારનું મૃત્યુ એના કારણે જ થાય છે.

⇒ અંબાડીએ બેઠી છાંણા ના વેંણાય.

- અંબાડીએ બેસી છાંણા ન વિણાય.

⇒ અમથો પૂછે અમથીને ચ્યાં રઈશું રાત ? જઈ મલે રોટલો તાં રઈશું રાત.

- અમથો પૂછે અમથીને ક્યાં રહીશું રાત ? જ્યાં મળે રોટલો ત્યાં રહીશું રાત.

⇒ અભાગણીને તાં ભાણુ આવે તાર ઘણીને પાણુ^૧ વરે

- અભાગણીને ત્યાં ભાણુ આવે, ત્યારે ઘણીને ઉલ્ટી થાય.

⇒ અર-લાકડાં ઢીલાં થઈ જશે.

- હળ-લાકડાં ઢીલાં થઈ જશે.

⇒ અર (હળ) આંકતાં-આંકતા પરદાંન થઈ જ્યા.

- હળ હાંકતે હાંકતે પ્રધાન બની ગયા.

⇒ અડધી મૂકી ન આખીને ઘાવવું.

- મા ને મૂકીને માસી ને ઘાવવું.

⇒ અલકુ લો’ય અવાલદારનું.

- હલકુ લોહી હવાલદારનું.

⇒ અલકુ પાતર અદકું ભણ્યો ન, વઢકણી વવે દિકરો જણ્યો.

ઊંચા હોદ્દે બેઠાં પછી હલકા કામ ન થાય.

જેને હામ-ઠેકાણું નથી. એવા ભમતા ભેડા માટે આ કહેવત વપરાય.

કમનસીબ સ્ત્રીને ઘરેકોઈને ત્યાંથી ભાણુ આવે, પીરસણ આવે ત્યારે જ એના ઘણીને ઉલ્ટી થવાની શરૂ થઈ જાય.
- ખરાબ દશા હોય તો મોંએ આવેલ કોળિયો જતો રહે.
- નસીબમાં ન હોય તો એનો ભોગવટો ન થાય.

માર મારીને હાથપગ તોડી નાખવામાં આવશે.

સાવ ડફોળ માણસને મોટી પદવી કે સત્તા મળી જવી.

તુરત જ લાભ લેવાની વૃત્તિ

વગર ગુને નબળા માણસને નીચી પાયરી પર ઉતારી દેવો, નોકરી કરતા માણસને ઉપરી કે મોટો માણસ ખખડાવે - એ સંદર્ભમાં.
- નબળાને સૌ સતાવે.

અછકલો કે હલકી કોટીનો માણસ ખૂબ ભણે પણ એને એના ભણતરનું ગુમાન

- હલકુ પાત્ર અદકું ભણ્યો અને વઢકણી વહુએ દિકરો જણ્યો.
 - મૂળમાં કારેલી ને પાછી લેમડે ચઢી.
- ⇒ **અલકુ પાત્ર કરે અદકુ ગાતર.**
- હલકુ પાત્ર કરે ઝાઝુ ગાતર.
- ⇒ **અલા ગઈ ન બલા આઈ.**
- અલા ગઈ અને બલા આવી.
- ⇒ **અલ્લા કે 'તાં મશીદ કોટ પડી.**
- અલ્લા કહેતાં મસ્જીદ કોટે વળગી.
- ⇒ **અલ્લાને ઘેર ઘંટી ખાંડણીયા ના ઓય.**
- અલ્લાને ઘેર ઘંટી ખાંડણીયા ન હોય.
- ⇒ **અવાડાથી નેંકરી ફૂવામાં પડ્યા.**
- હવાડામાંથી નીકળી ફૂવામાં પડ્યા.
 - ઉલમાંથી નેંકરી ચૂલમાં પડ્યા.
- ⇒ **અવસર વીત્યા મેલવા (વરસાદ) ન અવસર વીત્યાં ગાંછાં શા કોમનાં ?**
- અવસર વીત્યા મેહૂલાને, અવસર વીત્યા ગીત શા કામનાં ?
- ⇒ **અસવાર તો આથી (હાથી) ના પણ ના મલ્ચે પગપારા હેડે છ.**
- અસવાર તો હાથીના છે પણ ના મળ્યે પગપાળા ચાલે છે.
 - આ બધા રાંડી રાંડના જમઈ નહીં હમજયા.
- ⇒ **અંધારી રાતે બોરસદ નાહું.**
- અંધારી રાતે બોરસદ ભાગ્યું.

એને છકવી મૂકે છે એમ... વઢકણી સ્ત્રી હોય ને જો એ દિકરાને જન્મ આપે તો કલ્પના કરો કે એ શું કરી શકે ?

છીછરો માણસ અછકલાઈ કર્યા વિના રહી જ ન શકે.

ભૂત કાઢતા પલીત પેઠું, સાલ કાઢતા ફાંસ પેઠી.

વગર કાણે આફત આવી પડે.

ફકીર જેવા માણસને ઘેર અનાજના કોઠાર ભરેલા ન હોય, એ તો અધાના ભરોસે જ જીવી જાય.

એક આફતમાંથી છૂટ્યા ત્યાં બીજી આફત આવી.

લગ્નનાં ગીત, લગ્નના સમયે જ શોભે, દરેક વસ્તુની કિંમત પ્રસંગે હોય.

બધાને પાલખીમાં બેસવાના કોડ છે. લાયકાત ન હોવા છતાં ઉંચી અપેક્ષા રાખે છે.

⇒ **અંધારે ખાય પણ કોરીયો નાકે ના જાય.**

જાગૃત માણસ છેતરાય નહીં.
- ગમે તેવી પરિસ્થિતીમાં સ્વાર્થ ભુલાતો નથી.

કમજોરને ભગવાનનો ભરોસો,
કમજોરની આબરુ ભગવાન ભરોસે.

કોઈપણ જાતના જોખમ વગર,
સહેલાઈથી કશું પામી જવાની મોટી અપેક્ષા રાખવી એ અર્થમાં.

સાવ સહેલું છે, તકનો લાભ લઈ લે એ અર્થમાં.

આવી ઘણી કહેવતો બે અર્થમાં વપરાય છે. સાવ સીધો સાદો અર્થ : ઠીક છે... આંકડાની બહેનને ધંતૂરાનો જ ભાઈ હોય ને એટલે કે જે ગરીબ હોય, એટલે એના સગાંવા'લાં -કે સંબંધીઓ એવાં જ હોય. અને કટાક્ષમાં જો કહેવું હોય તો ગરીબ હોય, નીચ ફૂળનો હોય એનો સંબંધ રાજામહારાજા જોડે થોડો હોવાનો..!

ઉતાવળિયા થઈ, વગર વિચારે ધિંગાણે ચઢે એ લડતાં લડતાં મરી જાય છે, અને પાળિયા થઈ જાય છે, ટૂંકમાં જીવતા પાછા નથી આવતા.

⇒ આકાડોડીનું ગાલું .

- આકાડોડીની ગાલ્લી.
- આકાડોડીનું ગાડું.

⇒ આખું ગામ નાગુ ઓય તાં કોના હમ ખવાય ?

- આખું ગામ નાગુ હોય ત્યાં કોના સમ ખવાય ?

⇒ આખું જીવ બરી'જયું ન ડોશી કે' હાય મારી પૂણીયો.

- આખું જીવ બળી ગયું અને ડોશી કહે હાય મારી પૂણીઓ.

⇒ આખો દા'ડો નાગો ફરે, અન નાતી વખતે કાછડો વારે...

- આખો દિવસ નાગો ફરે અને નહાતી વખતે કાછડો વાળે.

⇒ આજની ઘડી ને કાલનો દા'ડો, ફરી દેખાયો ને.

- આજની ઘડીને કાલનો દિવસ, ફરી દેખાયો નહીં
- એવી આકરી સજા કરી કે ફરી આ સ્થળે દેખાયો નથી.
- છેતરીને ચાલ્યો ગયો કે ફરી ક્યારેય દેખાયો નહીં.

⇒ આખો લાડવો મોંમા ના પેહે...

- આખો લાડવો મોંમાં ન પેસે...

⇒ આખલો વંઠે તાર ઉકેડો ઉછારે...

- વઠ્યો આખલો ઉકરડો ઉછાળે...

⇒ આગર જેન પાછા પડવું.

- આગળ જઈને પાછળ પડવું.

થૂંકે પૂડા ના થાય.

- યોગ્ય વસ્તુ યોગ્ય જગ્યાએ જ વપરાય.

આખા ગામની વસ્તી એકબીજાના મોંમા થૂંકે એવી હોય ત્યાં કોને સારો ગણવો.

અમુક લોકો બીજાના મોટા દુઃખની ગણતરી નથી કરતા પણ પોતાની નાની ચિંતાને મોટું સ્વરૂપ આપે છે.

અવળી જાતીનો માણસ
- અવળી મતિનો માણસ

ગયો એ ગયો, પાછું વાળીને જોવાય ન રહ્યો.

બધું નિયમ પ્રમાણે થાય, આપણી ઈચ્છા પ્રમાણે નહીં.

- ધીરજના ફળ મીઠાં.

કાબૂ બહાર જનારો ભુક્ષાન જ કરે.

ઉતાવળે આંખા ન પાકે.

- ઉતાવળા સો બાવળા, ધીરા સો ગંભીર.

- Steady win the race.

⇒ આજ અમીર ને કાલ્ય ફકીર.

- આજે અમીર ને કાલે રંક .
- પલમાં ગરીબ ને પલમાં બાદશાહ.

⇒ આટલાં વરહોં અમે અજામત (હજામત) નહીં કરી !

- આટલા વર્ષો અમે હજામત નથી કરી !

⇒ આટલાં વરહોં અમે છીલ-છીલ મંકોડીયો નહીં રમ્યા.

- આટલાં વર્ષો અમે છીલ છીલ મંકોડીયો નથી રમ્યા.

⇒ આઠ વાર ને નવ તે'વાર.

- આઠ વાર ને નવ તહેવાર.
- બાંડિયા ગામમાં બાર બારસો.
- બાંડિયા ગામમાં બાર બારસો.

⇒ આથપત આઠની, નવનો વરો.

- પાંચ પોલીસ ને પંદર ફોદાર.
- આવક આઠની અને નવનો વાપર.

⇒ આડે રસ્તે જાય એ નકકી ખત્તા ખાય.

- આડે રસ્તે ચાલે એ નકકી માર ખાય.

⇒ આડે લાકડે આડો વે'ર.

- આડે લાકડે આડો વહેર.

⇒ આડો રૈ'ન મૂતર પીવે પણ, સીધો રૈ'ન દૂધ ના પીવે.

- કચે કુંભાર ગદાડે ના ચડે.
- આર્યો વરે, વાર્યો ના વરે.
- આડો રહીને મૂતર પીવે, પણ સીધો રહીને દૂધ ન પીવે.

નશીબમાં લખ્યું હોય એ થાય, તે પ્રેમથી સ્વીકારી લેવું.

આટલાં વર્ષોમાં અમને ઘણાં અનુભવ થયાં છે જેથી અમે ઘણું શીખ્યા છીએ, જીવન રમતમાં નથી કાઢ્યું.

”

આડેઘડ વ્યવહાર કરવો.

- કશીય ગણતરી વિના વ્યવહાર કરવો.
- અડઘડ વહીવટ.

મનસ્વીપણે તરંગી જીવવું, ઓછી આવક ને ખર્ચો વધારે.

જોટું કરે એનં માતું પરીણામ ભોગવવું પડે.

જેવા સાથે તેવા.

- ઈંટનો જવાબ પત્થરથી આપવો

સીધું કામ ક્યારેય ન કરે.

- હારી થાકીને સીધા રસ્તે આવે.
- અવળા હાથે કાનપટ્ટી પકડે.

⇒ **આથ ઓય પોલા ત કાંમ કરે ગોલા.**

- હાથ હોય પોલા તો કામ કરે ગોલા.

⇒ **હાથ ચોરીન ઊભા રે'વું.**

- હાથ ચોળીને ઊભા રહેવું.

⇒ **આથ (હાથ) પગ ઘોયને કોડ ના મંગાય.**

- હાથ પગ ઘોયને કોડ ન મંગાય.

⇒ **આથપગ અલાઈ એ તાર મોં આલે.**

- હાથપગ હલાવીએ ત્યારે જ મોં હાલે.

⇒ **આથ બગડે તાર મોં બગડે.**

- હાથ બગડે તો જ મોં બગડે.

⇒ **આથનાં કયઈ એયે વાગ્યાં.**

- હાથના કયઈયે વાગે.

⇒ **આથમાં મારા ને પેટમાં લારા, એ ભૂછે મરવાના ચારા.**

- હાથમાં લારા અને પેટમાં લારા તે ભૂખે મરવાના ચાળા.

⇒ **આથમતાને કોય ના પૂજે.**

- ઉતર્યા અમલ કોડીના.
- આથમતાને કોઈ ના પૂજે.

⇒ **આથમ્યા પછી અહુર શું ને લૂંટ્યા પછી ભોં શું ?**

⇒ **આથી ખાચેય વધાર ને અઘેય વધાર.**

- હાથી ખાય પણ વધારે અને અઘે પણ વધારે.

કામ કરાવવા કશુંક આપો તો ગમે તે માણસ કામ કરે જ.
- ઉદાર બનો તો કામ સરળતાથી થઈ જાય.

લાચાર બનીને, હારી-થાકીને ઊભા રહેવું લાચાર દશા.

સામે ચાલીને આફત કે મુશ્કેલીમાં ફસાવાય નહીં.

કામ કરીએ તો ખાવા પામીએ.

હાથપગ ચલાવીએ તો ખાવા પામીએ.
- મહેનત કરીએ તો જ ખાવા મળે.

ખાડો ખોટે એ જ પડે.

મુખમે રામ બગલમે છુરી.
- હાથીના ચાવવાના જુદા અને બતાવવાના ચ જુદા.

સત્તા આગળ સૌ નમે.
- સત્તાને માન.
- સત્તા ગયા પછી કિંમત કોડીની.

જે થઈ ગયું તે થઈ ગયું એની ચિંતા નકામી, આગળનું વિચારો.

મોટાની આપકેય વધાર અને વરોય વધારે.
- આવક વધારે હોય તો ખરચેય વધારે થાય.

⇒ **આથીના ચાવવાના ચ જુદાને બતાવવાના ચ જુદા.**

- હાથીના ચાવવાના જુદા અને બતાવવાના જુદા.

⇒ **આથીના પગલામાં બધાયનાં પગલાં આવી જાય.**

- હાથીના પગલામાં બધાનાં પગલાં આવી જાય.

⇒ **આદાની હૂંઠ થઈ જે.**

- આદાની સૂંઠ થઈ જવી.

⇒ **આપડી રૂડીન બીજાની બાપુડી.**

- આપણી તે રૂડી અને બીજાની તે બાપડી.

⇒ **આપડે આથ નમીએ તાર બીજો ગજ નમે.**

- આપણે હાથ નમીએ ત્યારે બીજો વહેંત નમે.

⇒ **આપણાં છોરાં ઘરમરાજ અને બીજાનાં દુરથોઘન.**

- આપણા છોકરા ઘરમરાજ અને બીજાનાં દૂરથોઘન.

વાણીને વર્તનમાં આસમાન જમીનનો ફરક.

આજ સુધી એવું બનતું કે ગામડામાં વડીલ, મોભી, મુખી, નાત પટેલ કે આગેવાનનો બોલ બ્રહ્મ વાક્ય ગણાય. એમની કોઈ અવજા ન કરે. એમનો બોલ કોઈ ઉધાપે નહીં. સૌ આમન્યા જાળવે અને એ જે કંઈ કહે, ફેંસલો આપે એ બધા વતી આપ્યો છે એમ ગણી માન્ય રખાતો એટલે આગેવાનના ચમચા અથવા સામાન્ય માણસો વડીલની વાત માન્ય રાખવા ટાપશી પૂરતાં આ કહેવત બોલતા હોય એમ બને.

કોઈપણ કારણસર, અલમસ્ત શરીર, સૂકાઈને પાતળું થઈ જાય ત્યારે અથવા સુખમાં છકેલો માણસ દુઃખ આપતાં દૂબળો પડી જાય ત્યારે કટાક્ષમાં આ કહેવત વપરાય છે.

આપણું પોતાનું સારું અને બીજાનું નરસું - આપણા છોકરા યુધિષ્ઠિર અને બીજાના દુર્યોધન.

આપણે બીજાને જરા મદદ કરીએ તો જ બીજો વધારે મદદ કરે.

આપણી રૂડી અને બીજાની બાપુડી.
- આપણુ પોતાનું બધું જ સારું બીજાનું તક્ષ્ણ નકામું.
- પોતાના દુર્ગુણી દીકરાને ઘરમરાજ ગણાવે અને પારકાના સારા ગુણિયલ દીકરાને દુર્યોધન જેવો નકામો ગણે.

⇒ **આપડી લાપશી અને બીજાની કુશકી.**

- આપણી લાપસી અને બીજાની કૂસકી.

⇒ **આપવા લેવાનાં બે'ય કાટલાં નોંખાં.**

- આપવા લેવાના બંને કાટલાં જુદાં.

⇒ **આપે'લું ન તાપે'લું ચેટલા દા'ડા પો'ચે ?**

- આપેલું અને તાપેલું કેટલા દિવસ ચાલે ?

⇒ **આબરૂન નામે ધજાગરા ઊડી જ્યા...**

- આબરૂન નામે મેંડુ વરી જયું...
- આબરૂ ના નામે ધજાગરા ઊડી જવા.

⇒ **આભ ને ગાભનો ભરુહો ચ્યાં ?**

- આભ અને ગર્ભનો ભરોસો નહીં.

આપણું ખરાબ હોય તો પણ સારું, ને બીજાનું સારું હોય તો પણ ખરાબ જ હોય એવું જોવાની ટેવ.

આમ તો સીધો સાદો અર્થ લઈએ તો વાણી અને વર્તન બંને જુદા હોવાં. પોતાનો ફાયદો જ જોવો અને બીજાને નુકશાન થાય એવું વિચારવું.

- ગામડાની ભોળી અને અબુધ પ્રજાને ગામડાના લુચ્ચા અને ખંધા વેપારીઓ હંમેશા છેતરતા હોય છે, વેપારી પોતે જે માલ વેચે એ તોલવા માટેનાં વજનીયાં ઓછા વજનના વાપરે અને ગ્રાહક પાસેથી માલ લેવાનો હોય એ માટે જોઈએ એ કરતાં વધારે વજનનાં વજનિયાં રાખવા.

- એ જ પ્રમાણે સમાજમાં એવા કેટલાય ખંધા માણસો હોય છે જે હંમેશાં લોકોને છેતરવાનો ઈર્ષ્ય કરતા હોય છે એ માટે આ કહેવત વપરાય છે.

ભીખ માગેલું ને ઉછીનું લીધેલું કેટલો વખત ચાલશે ? આખી જીંદગી એ ન ચાલે !

બેઆબરૂ થવું કે આબરૂ જતી રહેવી.

- આબરૂ ખોઈ નાખવી.
- આબરૂ જવી.

હાથ લાગ્યું તે ખરૂં, નશીબના ભરોસે ના રહેવાય.

- વરસાદ અને ગર્ભનો વિશ્વાસ ના કરાય.

⇒ **આભને અણી ને ને વેશ્યાન ઘણી ને...**

- આભને અણી નહીં અને વેશ્યાને ઘણી નહીં.

⇒ **આભને કંઈ થાંભલા ના ઓય !**

- આભને ટેકા ના ઓય !
- આભને કંઈ થાંભલા ન હોય !

⇒ **આય બઈ રૂડી, ચું ભૂંડીને તું ફૂડી.**

- આવ બાઈ રૂડી તું ભૂંડી ને તું ફૂડી.

⇒ **આથી ઓરીને પરવાર્યા કોરી.**

- આવી હોળી ને પરવાર્યા કોળી.

⇒ **આથી'તી મલવા ને બેઠાડી દરવા.**

- આવી હતી મળવા પણ બેસાડી દળવા.

⇒ **આથી ભરાણાં તે આથી ભરાણાં.**

- આવી ભરાયા તે આવી ભરાયા.

⇒ **આથી ઘાટડીએ ન, જાય કાછડીયે.**

- આવી ઘાટડીએ ન, જાય કાછડીયે.

⇒ **આર્યો જુગારી બમણું રમે.**

- હાર્યો જુગારી બમણું રમે.

કેટલીક વાતો નિશ્ચિત હોય છે, સનાતન સત્ય ગણાય છે.

આભને ટેકાની જરૂર ન પડે.

- સત્યને બીજાના સહારાની જરૂર ન પડે.

બીજાને હેઠાણાં પાડવા હીણા પાડવા માટે પોતાને સારી કહી બીજાને ભૂંડી દેખાડવા માટે.

કોળી નામની ગામડામાં રહેતી જ્ઞાતિ મજૂરી પર જીવતી હોય છે, મોટા ભાગે એમને જમીન હોતી નથી એટલે હોળી આવતાં ખેતીકામ પૂરું થતાં તેઓ નવરા થઈ જાય છે અને એ પછી મજૂરી કામ મળતું નથી એ અર્થમાં.

કોઈ મહેમાન પરોણા આવે અને એને કામ સોંપો તો... અથવા ઘણી વખત કોઈને મળવા જતાં એ એને કામ સોંપે ત્યારે આ કહેવત વપરાય છે.

ન ગમતા સ્થળે કે પ્રસંગે આવી ને ફસાઈ જવું ને ના છૂટકે ત્યા બેસી રહેવાની, એમાં સામેલ થવાની ઘટના બને ત્યારે.

આવે ત્યારે માનપાન મળે પણ જાય ત્યારે અપમાનિત થઈને જાય.

હારેલો માણસ ગૂમાવેલું મેળવવા બમણો જુગાર રમવા લલચાય.
- હારેલો દુશ્મન બદલો લેવા બમણું જોર કરે.

⇒ આચો છે કોડે, જશે માથે બોડે.

- આવ્યો છે કોડે જશે માથે બોડે.

⇒ આરતી ઉતારું ન મંગર ગવ,
તને આપું તાર ઉ શું ખવ ?

- આરતી ઉતારું ને મંગળ ગાઉ,
તને આપું તો હું શું ખાઉં?

⇒ આરહું ને કે' પો'ચેરી લાય
તો કે' લ્યો મારું માથું.

- આળસુ ને કહો કે પાંચશેરી
લાવ તો કહે લે મારું માથું.

⇒ આરહું ન ઢોર ફોશી વારે.

- આળસુનાં ઢોર ફોશીએ વાળ્યાં.

⇒ આલ (હાલ) જાય, અવાલ જાય
પણ બીબીકા ખેલ ના જાય.

- પડી ભાત પટોળે, ફાટે પણ
ફીટે નહીં.
- ફૂતરાની પૂછડી ભોંયમાં દાટો
તો ય સીધી ના થાય, વાંકીની
વાંકી જ રહે.
- દોરડી બળે પણ વળ ના જાય.
- હાલ જાય હવાલ જાય પણ
બીબીના ખેલ ના જાય.

⇒ આલ્યાની ટોપી લાલ્યા ન માંથે.

- હાલિયાની ટોપી લાલિયાની માથે.

⇒ આલી હાટે વાલી.

- હાલી સાટે વ્હાલી.

⇒ આવડે ને ઘેંસ ને રાંધવા બેસ.

- આવડે નહીં ઘેંસ અને રાંધવા
બેસ.

ઉત્સાહથી લાભની આશાએ આવેલો
માણસ લૂંટાઈને જશે.

એકલપેટો સ્વાર્થી માણસ.

- સ્વાર્થી માણસ બીજાની પરવા કરતો
નથી અને બીજાને કશું આપતો પણ
નથી.

આળસ કરવાની ટેવ વાળા માટે.

આળસુ માણસને કામ ન સોંપાય.

માણસ પોતાનો મૂળ સ્વભાવ ન છોડે.

એકની પાસેથી રકમ લઈ બીજાને આપવી,
બીજા પાસેથી ત્રીજાને, ને ત્રીજા પાસેથી લઈ
પહેલાને... ટૂંકમાં કામ કાઢવું.

કહેલી વસ્તુ કે બતાવેલી વસ્તુના બદલે
ભળતી, હલકી, સસ્તી કે નકલી
પધરાવી દે.

- સારી કન્યા બતાવીને કદરૂપીને
પરણાવી દેવી.

જેને જે કામની ગતાગમ ન હોય અને
એને એ કામ સોંપવાની વાત થાય
ત્યારે.

⇒ આવડે ને ન તોય તાવડે બેઠે.

- આવડે ને ન બેઠે તાવડે.
- આવડે નહીં અને બેસે તાવડે.

⇒ આવતી ઘાડ્યે વખ ના ખવાય.

- આવતી ઘાડ્યે ઝેર ન પીવાય.

⇒ આવરદાનો ઉધારો ન રંડાપો
રોકડો.

- આંગરીએ વરગાડેલાનો ભરુહો
થાય પણ પેટનાનો ભરુહો ને.
- આભ ને ગાભનો ભરુહો ને.

⇒ આવે વાડ્યે જાય ઘાડ્યે.

- આવે વાડે ને જાય ઘાડે.

⇒ આશરવાદનો ઉધારો શો ?

- આશીર્વાદનો ઉધારો ન હોય.
- મોડાની લાપસી પીરહીએ તાર
હાં મણ ધી નંખાય.
- બોલીન વરો કરવાનો.

⇒ આવો ન જાવ ઘરબાર તમારાં.

- આવો ને જાવ બાયણાં ખુણાં જ છે.
- આવો અને જાવ ઘરબાર તમારાં
જ છે.

⇒ આંણુ કરવા જ્યો ન વવ
ભૂલીન આયો.

- આણુ કરવા ગયો ને વહુ ભૂલીને
આવ્યો.

⇒ આંબા આંબલી બતાવ્યાં.

- આંબા-આંબલી બતાવવાં.

કોઈ કામની ગતાગમ પડે નહીં ને આગળ
પડીને એ કામની આગેવની લેનાર માટે.

આવતી આફતથી ગભરાઈને ઝેર ન
ઘોળાય.

- ભવિષ્યમાં આવનાર કામની કે કશાય
પ્રસંગની અત્યારથી ચિંતા ન કરવા
માટે, અથવા આવનાર ભયથી ડરીને
મરી ન જવાય.

હાથમાં હોય તેના બળે કામ થાય.

- બીજાના ભરોસે કામ ના થાય.

- હાથે તે સાથે.

- ગરજ ગાંઠે અને વિદ્યા પાઠે.

નશીબમાં હોય તો ખેતરની વાડમાંથીય
દહો મળે, ને નશીબમાં ન હોય તો ચોર
લૂંટારા ઘાડ પાડીને લઈ જાય.

ખાલી વચન આપવામાં કંજુસ ન
બનો.

- આશીર્વાદ આપવામાં વિલંબ ન
કરાય.

માત્ર કહેવા ખાતર વાત કરવી.

- માત્ર કહેવા ખાતર જ કહેવું.

અક્કલ વગરનો, બુડથલ, ડફોળ જે
કામ કરવા ગયો તે કામ જ ભૂલી ગયો.

લાલચ આપી છેતરવાનો કસબ કરવો.

⇒ એવો એ તો બી ફેરનો છે.

- એવડો એ તો બી ફેરનો છે.

⇒ આશા ઊંડી ખાંણ, પાડ (પહાડ) થીયે પૂરાય ના.

- આશા ઊંડી ખીણ, પહાડથીય પૂરાય નહીં.

⇒ આશા ન તાંતણે જીવી જવાય.

- આશાના તાંતણે જીવી જવાય.

⇒ ઈન્દ્રીઓ જીતી એણે ઈડરિયો ગડ જીત્યો.

- ઈન્દ્રીઓ જીતી એ ઈડરિયો ગઢ જીત્યો.

⇒ ઈન્સાફને આથ પગ ઓય નઈ.

- ઈન્સાફને હાથ-પગ હોય નહીં.

⇒ ઈરો ઘોઘે જઈ આયો, ન કેલે આત દેઈને આયો.

- હીરો ઘોઘે જઈ આવ્યો, ને કેલીએ હાથ દઈન આવ્યો.

⇒ ઈશ્વર આગર મનખો પાંછી ભરે.

- ઈશ્વર સામે માણસ પાછી ભરે.

⇒ ઈશ્વરેચ્છા બલીયશી.

- ઈશ્વર ઈચ્છા બલીયશ.

કુળવાન બાપની ઓલાદ નહીં હોય, બાકી બોલીને ફરી ન જાય, અથવા એવા કૂળમાં આપો નકામો હલકટ કે નીચ ન પાકે, જરૂર એનો બાપ બદલાયો હશે !

આશા કોઈદિવસ પૂરી થતી નથી, ઈચ્છેલી એક જ ચીજ મળતા બીજી વસ્તુ મેળવવાની તૃષ્ણા પ્રબળ બને છે.

આશા અમર છે જે માણસમાંથી આશા કે તૃષ્ણાઓ નાશ પામે તો એ કાં પૈરાગી બની જાય અથવા જીવન હારી જઈ અપમૃત્યુંને વરે.

- આજે નહીં તો કાલે ઈચ્છેલું મળશે એવી ઈચ્છાએ જીવ જતો હોય છે માણસ.

ઈચ્છા પર કાબૂ મેળવે એ મહાન બની જાય, ભોગીમાંથી યોગી બની શકે.

ઈન્સાફને મ્હોં માથુ નથી.

- ઈન્સાફતો આંધળો છે.

- કાયદો ગઘેડો છે.

ફોગટ ફેરો ખાધો.

ઈશ્વરની ઈચ્છા વિના પાંદડ્યુ હાલતું નથી.

- ધાર્યું ઘણીનું થાય, માણસ નકામો વળખાય.

ઈશ્વરની ઈચ્છા વિના કંઈ પણ બનતું નથી.

- ધાર્યું ઘણીનું થાય, માણસ નકામો વળખાય.

⇒ ઈશ્વરના દરબારમાં અંધારું નહીં.

- ઈશ્વરના દરબારમાં અંધારુ નથી.

⇒ ઈશ્ક આંધરો છે.

- ઈશ્ક આંધળો છે.
- હગાણી ને કામી, બાર ગાઉ ઉજજળ દેખે.
- વ્યાભિચારી કરે ખુવાર.
- નાગી દેખી સન્યાસી ચળે.
- ઈશ્ક ન જુએ નાત કજાત.
- ઈશ્કના માર્યા ચપલાંમાં ખાય.
- ઈશ્કની મારી જાય નાતરે, હાલ્હો કાઢી ને પાથરે.
- રાજાને ગમતી રાંછી, છાંણાં વેણતી આંછી.

⇒ ઉકલ્યો કોયડો કોડીનો.

⇒ ઉકેડે હાંઢ મૂતરે તો શી અસર થાય.

- ઊંટની ગાંડમાં જીરું.
- કોગળે દવ ઓલવાય નહીં.
- મોવાળા તોડે મડાં હલકાં થાય નહીં.
- ઉકરડે સાંઢ મૂતરે તો કેટલી અસર થાય ?
- મણના તૂટ્યાં શેરે હંધાય નહીં.
- લાખનાં તૂટ્યાં સોએ સંધાય નહીં.

⇒ ઉકેડી ન વધતાં વાર ને.

- ઉકરડીને વધતાં વાર નઈ.
- ઉકેડી ન છોડીન વધતાં વાર ને.
- ઉકેડીન દેવાન વધતાં વાર ને.

ઈશ્વરના દરબારમાં દેર છે પણ અંધેર નથી.

- વહેલો મોડો ઈશ્વર જ બદલો આપે.

- કરેલા કર્મનું ફળ વહેલો મોડો ઈશ્વર આપે જ.

પ્રેમ દિવાનો છે.

કોઈપણ વસ્તુનો ભેદ ખુલી જાય પછી એની કિંમત રહેતી નથી.

કેટલાક ઉપાય કારગત ન નીવડે.

- કેટલાક ઉપાય વ્યવહારું ન હોય.

છોકરી, ઉકરડો ને દેવાને વધતાં વાર ન લાગે.

⇒ **ઊગતાન હો નમે.**

- ઊગતાને સૌ નમે.
- હભધાની હોઝ્યમાં હૌ પેહે.
- હરગતી તાપણીયે હૌ બેહે,
- ઓલવયલીએ નૌ.
- ઊગતાને સૌ નમન કરે.

⇒ **ઉજ્જડ ગામમાં એયડો પરધાન.**

- આંધળાના ગામમાં લૂલો પૂજાય.
- આંધળાના ગામમાં લંગડો પરખાય.
- આંધળામાં કાંણો રાજિયો.
- નહી ઝાડ ત્યાં એરંડો રૂખ.
- ઉજ્જડ ગામમાં એરંડો પ્રધાન.

⇒ **ઉજરે લૂગડે ડાઘો બેહે, કારાન નૌ.**

- ઉજળા લૂગડાને ડાઘો લાગે,
- કાળાને ન લાગે.
- ઉજળે લૂગડે ડાઘ બેસે.

⇒ **ઉજ્જડ ગામની દાંણ ના ભરાય.**

- ઉજ્જડ ગામની દાણ ન ભરાય.
- ઉઘાડે બાયણે ઘાન નહીં ને
- ઉજ્જડ ગામે રાંડ નહીં.
- ઘણી વગર શણગાર શા ?
- પડિયાંણ ભોંયની દોંણ ના ભરાય.

⇒ **ઉછેદ્યાનું ખાય એનું જડામૂર જાય.**

- ઉછેદ્યાનું ખાય એનો વંશ જાય.

⇒ **ઉઠ્ય વપ વિહાંમો ખા, ઉં કાંતવા જવ, ને તું દરવા જા.**

- ઉઠ્ય વહુ વિસામો ખા, હું કાતવા જાઉં ને તું દળવા જા.

સત્તાને સહું સલામ કરે.

- પૈસાદારને સહું સલામ મારે.

ઉજ્જડ ગામમાં ડફોળ હોય તો ય આગેવાન ગણાય.

સાચાની કસોટી વારંવાર થાય.
- સીતાને અગ્નિ પરીક્ષા આપવી પડે.

ઉછેદિયું કોઈને પચતું નથી એ નિવંશ થઈ જાય છે.

સાસુ ચાલબાજ અને ચતુર હોય છેપોતે હળવું કામ કરે, ને વહુને ભારે કામ સોંપે તો પણ એવું કહે જાણે વહુ ની ખૂબ દરકાર રાખે છે.

⇒ **ઉતરાં પાંણી ના હમજવાં.**

- છીછરાં પાણી ન સમજવાં.

⇒ **ઉતાવરે આંબા ના પાકે.**

- ઉતાવળા સો બાવળા, ધીરા સો ગંભીર.
- દોહરો : ધીરે ધીરે રાવતાં, ધીરે સબકુછ હોય, માળી સીંચે યોગણા, પણ રત વિના ફલ ન થાય.

⇒ **ઉતાવરે ચડે એ અઘવચ એઠો પડે.**

- ઉતાવળે ચઢવા જાય, તે અડધેથી હેઠો પડે.

⇒ **ઉતાવળી રાંડ વે'લી છાજિયામાં પડે.**

- ઉતાવળીમાં રાંડ વહેલી છાજિયામાં પડે.

⇒ **ઉતાવરો વે'લો થાકે.**

- ઉતાવળો વહેલો થાકે.

⇒ **ઉતાવરો હાતવાર પાછો ફરે.**

- ઉતાવળો સાત વખત પાછો આવે.
- ઉતાવળો સાતવાર પાછો ફરે.

⇒ **ઉતાવરા સો બાવરા, ધીરા સો ગંભીર.**

⇒ **ઉતાવરી હાત ફેરા ફરે.**

- ઉતાવળી સાત ફેરા ફરે.

સહેલું કામ નથી , ખૂબ અઘરું કામ છે.

- એની પાસેથી કામ કઢાવવું ઘણું અઘરું છે.
- એમ એ સીધો ગાંઠે એવો નથી.

બહુ ભૂખ્યા હોય એટલે બે હાથે ખવાય નહીં.
- એકદમ લાડવો ખવાય નહીં.
- ધીરજના ફળ મીઠાં.

ઉતાવળથી કોઈ પણ કાર્યમાં ભલીવાર ન આવે.
- ઉતાવળથી કરેલા નિર્ણયથી પસ્તાવું પડે.

ઉતાવળમાં કાચું કપાય.
- ઉતાવળો દોઢે તે અથડાઈ પડે.

ઉતાવળો ચડે એ અઘવચ પડે.
- ઉતાવળો સાત ફેરા પાછો વળે.

ધીરજનાં ફળ મીઠાં.
- ઉતાવળે આંબા ન પાકે.
- ઉતાવળે કરેલું કામ કે કરેલો નિર્ણય ખોટો પડે.

ઉતાવળ કરનાર ગમે તેવું ભરડે કે ગમે તેવું વેતરે.
- ઉતાવળો વહેલો ભૂલો પડે.
- ઉતાવળો આડે મારગ ફટાઈ જાય.

⇒ ઉંદર ખોદે ને ભોગવે ભોરિંગ.*

- ખોદે ઉંદર ને ભોગવે ભોરિંગ.

⇒ ઉતો ઉતિ ને જણાં.

- ઉતો ને ઉતિ ને જ જણાં.

⇒ ઉંદર ઘર ઘરના મે'માન.

- ઉંદર ઘર ઘરના મહેમાન.

⇒ ઉંદર ઘર ઘરના પરુણા.

- ઉંદર ઘર ઘરના પરોણા.

⇒ ઉઘાર આલે એટલે આથી ના બંધાય, રોકડે થી બકરી બંધાય.

- ઉઘાર મળે એટલે હાથી ના ખરીદાય, બકરી લવાય.

⇒ ઉઘાર આલે એટલે આથી બંધાય, પણ રોકડેથી બકરીય ના બંધાય.

⇒ ઉઘાર કે 'ઓ ન ખૂણે બેસીને રો.

⇒ ઉઘારની માને કૂતરાં પેણે.

- ઉઘારની માને કૂતરાં પરણે.

⇒ ઉઘારના લાડવા કરતાં નગદનો ટપલો હારો.

- ઉઘારના લાડવા કરતાં નગદનો ટપલો સારો.

મહેનત કરે કોઈ, ફળ ભોગવે કોઈ.

- મરે સિપાઈ ને માન પામે સેનાપતિ.

બાળબચ્ચાં વગરના, માત્ર

ઘણીઘણીયાણી જ.

- ફીકર ચિંતા વગરનાં.

નાક વગરનો, નફ્ફટકે ભમતો માણસ
ઘેર ઘેર આથડે.

ઘેલી ને ઘેર ઘેર હાહરાં.

- વીવામાં વે'લી ને બારમાં પે'લી.

ઘર બાળીને તીરથ ના થાય.

- સંપતિ પ્રમાણે વરો થાય.

- ચાદર હોય એટલી જ સોડ તણાય.

- ચળ આવે તેટલું જ વલુરાય, વઘારે
વલુરવા જતા લોહી નીકળે અને લાય
બળે.

ઉઘારનું મળવાના કારણે હિંમત વધે
ને એ બહાને વસ્તું વસાવાય છે.

ઉછીનું લઈ જાય એ પાછું ન વાળે તો
- મોટા ભાગે ઉઘાર આપેલી પાછું
વાળવામાં દોગાઈ કરતા હોય છે, ઉઘાર
આપેલું પાછું ન વાળે ત્યારે રોવાનો
વારો આવે છે.

ઉછીની કે ઉઘાર આપેલી રકમના
નામે નાહી નાખવાનું.

દેવું કરીને મીજબાની માણવા કરતાં
માર ખાઈને રોકડા કમાવા સારા.

- ઉઘારે લાવી લાડવા ખાવા કરતાં
ભૂખ્યા રહેવું સારું અને રોકડા પૈસા
મેળવતાં કોઈની ગાળ ખાવી પડે તો દુઃખ
ના લગાડવું.

⇒ ઉનાં પાંછીએ ઘર ના બરે.

- ગરમ પાછીએ ઘર ન બળે.

⇒ ઉનારે રાતા ને ન શિયારે માતા ને.

- ઉનાળે રાતા નહીં ને શિયાળે માતા નહીં.

⇒ ઉપર વાધા ને મૈ નાગા.

- ઉપર વાધાને અંદર નાગા.

⇒ ઉપકારનો બદલો અપકાર.

⇒ ઊજરે લૂગડે ડાઘો ના પડે.

- ઊજળે લૂગડે ડાઘો ન પડે.

⇒ ઊપજે એવું ને બજે.

- ઊપજે તેવું નીબજે.

⇒ ઊપજ્યું એવું ને પજ્યું.

- ઊપજ્યું તેવું નીપજ્યું.

ગરમ ઉકળતું પાણી નાખવાથી ઘર
સળગી જતું નથી.

- કોઈ ખોટી બડાશો હાકે એનાથી કાંઈ
થતું નથી.

ઉનાળે સૂકા નહીં ને શિયાળે લીલા નહીં.
બધી સ્થિતિમાં સરખા રહેવું કટાક્ષ
અર્થમાં બિચારો લાચાર છે, હીક છે.

ઉપરથી દેખાતા આ બધા ઠઠારા
કરનારા, દેખાવે સારા દેખાય છે,
પણ વાસ્તવમાં બધા ઠગ, ધૂતારા
ને લુચ્યા છે.

- મુખમે'રામ બગલમે'છૂરી.

- દેખાવ સાધુનો પણ અંદરથી હરામી છે.

- હાથીના ચાવવાના જુદા અને
બતાવવાનાય જુદા.

જશને માથે જૂતિયાં.

- દયા ડાકણને ખાય.

- ખાઈને ખાસડા મારે.

- પાળેલા સાપ કરડે.

- ગુણ ઉપર અવગુણ.

- દૂધ પાઈને સાપ ઉછેરવો.

જો જો કલંક ના લાગે.

- કટાક્ષ માં - ઘનિક, વગદાર કે

સત્તાવાળા ખમતીઘરો બુરૂ કામ કરે તો

પણ કોઈ ટીકા ન કરે, કલંક ના લાગે.

- મોટા કરે એ રામલીલા ને નાના કરે

એ છેનારવાં.

જેની જેટલી વગ એટલું કામ થાય.

- જેની જેટલી શક્તિ એટલું કામ થાય.

મનમાં આવ્યું કે, તૈયાર જોઈએ.

- ચઢ ચૂલા ખાઉં.

- તલ ખાધા ભેગી ગાંડ ચીકણી થાય ?

- ચઢ રોટી પડ પેટમાં.

* સાપ

⇒ **ઊભો હાંઠો હાંમણ ભાર ઝીલે.**

- ઊભો લાગ હાંમણ ભાર વેઠે.
- ઊભો સાંઠો સોમણ ભાર ઝીલે.

⇒ **ઊનું ખાતાં ઓઠે દાઝ્યા એ કોને કે'વું ?**

- ઊનું ખાવા જતાં હોઠ દાઝ્યા એ કોને કહેવું ?

⇒ **ઊલટો ચોર કોટવારને દંડે.**

- ઊલટો ચોર કોટવાળને દંડે.

⇒ **ઊંઘ કે જ બગાહા તું, તારું ક્યું ના માંને તો પાછર આવું છું ઉં.**

- ઊંઘ કહે જ બગાસા તું, તારું કહ્યું ન માને તો પાછળ આવું છું હું.

⇒ **ઊંઘતો બોલે, જાગતો નઈ.**

⇒ **ઊંચે આભ ને નેંચે ઘરા.**

- ઊંચે આભ ને નીચે ઘરા.

⇒ **ઊંચે પગથિયેથી ઉતરી નેચેલા પગથિયે બેઠવું.**

- ઊંચે પગથિયેથી ઉતરી નીચલા પગથિયે બેસવું.

⇒ **ઊંટનાં અડાડેંચ આંકાં.**

- ઊંટના અઢારેંચ વાંકાં.

- લાવ ઘોડો ને ચલાવ વરઘોડો.
- લાવ ઘોડા ને કાઢ્ય વરઘોડો.

વસ્તુને યોગ્ય રીતે વાપરવાથી એની ગુણવત્તા વધે.

વાડ હેક્યા ઘરમાં પેઠા માર ખાધો એ કોને કહેવાય !

- પેટના કીડા પેટને ફોલે તો દોષ કોને દેવાય ?
- ચોરની મા કોઠીમાં મોં ઘાલીને રોવે.

ચોરી ઉપરથી શીરજેરી.

- પારકી છીડીએ હગવું અને તે ચ કરાંઝી ને.

ઊંઘ આવતા પહેલા બગાસાં આવે છે ને તે પછી આંખમાં ઘેન ભરાય તે પછી ઊંઘ આવે છે.

આંખ આડા કાન કરવા.

- એક કાને સાંભળી બીજા કાને કાઢી નાખવું.

સાવ નિરાધાર, કશો જ આધાર ન હોય તેવો.

- ઘર, જમીન ને ઘન દોલત વગરનો.
- સાવ ગરીબ-ભિખારી.

કાકા મટી ભત્રીજા થવું.

- લાચારી ભરી સ્થિતિ આવવી.
- ઘરઘણી મટી પાડોશી થવું.

શેઠ, વાળ, ને દાતરડું ત્રણેય વાંકા.

- એના સાંધા એટલા વાંધા.
- બધી રીતે નકામો, નબળો.

⇒ **ઊંટડાને મોંને ઝાંખરાં.**

- ઊંટડાને ઝાંખરાં જ ઓચ.
- ઊંટના મોંને ઝાંખરાં જ હોય.

⇒ **એકે અખરોં, હોયે બચારાં.**

- એકે હજારાં સોયે બચારાં.

⇒ **એક એક ના હો ઘણી કરતાં હાં નો એક ઘણી હારો.**

- એક એકના સો ઘણી કરતાં સોનો એક ઘણી સારો.

⇒ **એક ગાંડે અઘનારા.**

⇒ **એક ઘડીની શેખઈને જલમારાનું દખ.**

- એક ઘડીની શેખઈને જનમારાનું દુઃખ.
- એક દા'ડાની શોભા ન આખા. જલમારાની ઓભા.

⇒ **એક ઘાએ ફૂવો ના ખોદાય.**

- એક ઘાએ ફૂવો ના ખોદઈરે.
- એક ઘાએ ફૂવો ના ખોદાઈ રહે.

⇒ **એક ટચકે ફૂવો ખોદાય ના.**

⇒ **એક દા'ડાની શોભા ન આખા જલમારાની ઓભા.**

- એક દિવસનો શોભા અને આખા જન્મારાની ઓભા.

⇒ **એક દા'ડે બે ટાંણાં.**

- એક દિવસે બે ટાણાં (પર્વ).

હલકા માણસને ખાનપાનનું સન્માન ન મળે.

- પટાવાળાને ખુરશી ન મળે.
- જેવી યોગ્યતા તેવું સન્માન.

સિંહનું એક બરચું સો બકરીના બરચા કરતાંય વિશેષ ગણાય.

- સો હિજડા કરતા એક શૂરવીર કાફી ગણાય.

થોડી થોડી ઉઘારી ઘણા પાસેથી લેવી એના કરતા ઘણી મોટી ઉઘારી એક જણ પાસેથી કરવી જેથી એક જણ જ ઉઘરાણી આવે.

ગાઢ મિત્રો, જીગરખાન દોસ્તો, લંગોટિયા ચાર.

પહોંચ ન હોવા છતા કોઈ પ્રસંગ, વટના માર્યા ગજા બહારનો ખર્ચ કરી જીવનભર એ દેવું પુરું કરવામાં દુઃખ ભોગવવું પડે.

એકદમ લાડવો ના ખવાય.

- આખા કોળાનું શાક ના થાય.
- કોળીયે કોળીયે ઝાઝું જમાય.

ઉતાવળે કામ ના થાય.

એક દિવસની શોભા કે ઠહારા માટે કરેલો ભારે ખર્ચ આખું જીવન મોંઘો પડી જાય.

એક રાંડને સો સાંઢ.

- દીકરો એક ને દેશાવર ઘણા.
- બાંકિયા ગામમાં બે બારસ.
- સાત વાર ને નવ તહેવાર.
- પાંચ પોલીસને પંદર ફોજદાર.

⇒ એક નકટો હાંને નકટા કરે.

- એક નકટો સોને નકટા કરે.

⇒ એક નળો હાં દખને હણે.

- એક ના સો દુઃખને હણે.

⇒ એક નાગો હાંને ભારે.

- એક નાગો સોને ભારે પડે.

⇒ એક પંથ દો કાજ.

- એક પંથ બે કાજ.

⇒ એક પા કૂવો ન બીજી પા અવાડો.

- એક બાજુ કૂવો અને બીજી બાજુ હવાડો.

⇒ એક મ્યાનમાં બે તલવાર ના રે.

- એક મ્યાનમાં બે તલવાર ના રહે.

⇒ એક વાર ખત્તા, બે વાર ખત્તા,
તીજી વાર માદર બખ્તા...

⇒ એક રાંડને હાં હાંઢ.

- એક રાંડને સાં સાંઢ.

⇒ એક કંઈ રાંડી રાંડના જમઈ
નહીં; સેવાસણના છે.

- એક કંઈ રાંડી રાંડના જમઈ
નથી; સેવાસણના છે.

⇒ એક કદી ઠરીઠાંમ ને થાય.

- એક ક્યારે ઠરીને ઠામ નહીં થાય.

⇒ એકી જવ, બેકી જવ, લાગ
મલે તો નાહી જવ.

- એકી જાઉં, બેકી જાઉં, લાગ
મળેતો નાસી જાઉં.

નકટાં પોતાની નાત વધારે.

- વટલ્યો વટલાવે, બગડ્યો બગાડે.

એક જ વાર ના પાડતા ઘણી વાર સો
દુઃખ ટાળી દે.

એક મરણીયો સોને ભારે.

બંને હાથમાં લાડવા, હરનું હર ને ઘરનું
ઘર.

જેમના હૂવો એમના, ખાટલા વચ્ચેના
વચ્ચે.

- ચારે બાજુ દુઃખ છે વધતું ઓછું થાય.
- ગમે તે તરફ જાઓ આફત છે જ.

એક ઘરમાં બે મત.

- શિયાળ તાણે સીમ ભણી, ફૂતરું તાણે
ગામ ભણી.
- હસવું ને લોટફાકવો બે સાથે ના થાય.

એક વાર ભૂલ માફ કરાય અને
બીજીવારનીય ભૂલ માફ, પણ ત્રીજી
વાર ભૂલ કરે તો સજા કરવી જ પડે.

પાંચ પોલીસ ને પંદર ફોદ્દાર
- બાંકિયા ગામમાં બા બારસો

કોઈથી ગાંજ્યા જાય એવા નથી.
- મોભાદાર વટવાળા ને ખમતીઘર
હોવાનો દાવો કરનાર.

ઠરીને ઘર ન માંડે તેવો / તેવી કે ઘંઘે
વળગે તેવો નહીં.

કામચોર છટકબાજ.

⇒ એ કોયથી ગાંજ્યો જાય
એવો નહીં.

- એ કોઈથી ગાંજ્યો જાય તેવો
નથી.

⇒ એ કોય દા'ડો બે પાંદડે ને
થવાના.

- એ કોઈ દિવસ બે પાંદડે નહીં જ
થાય.

⇒ એ તો અરઘી ગાલાવેલી છે.

- એ તો અડધી ગાંડી છે.

⇒ એ તો આંગણિયાત છે.

⇒ એ તો ગાંમાત પાડો છે.

⇒ એ તો છાટકો છે.

⇒ એ તો ચેટલાંચનાં મંડાવે ને
ચેટલાંચનાં ભંગાવે એવો છે.

- એ તો કેટલાંચની મંડાવે ને
કેટલાંચના ભંગાવે તેવો છે.

⇒ એ તો જલમનો રોતલ છે.

- એ તો જન્મ્યો ત્યારથી રોતલ છે.

⇒ એ તો બેહો કે તાં જ બેહે
એવો છે.

- એ તો બેસો કહે ત્યાં જ બેસી જાય
તેવો છે.

⇒ એ તો છઠ્ઠીનો બેહેલો છે.

- એ તો જન્મથી જ બેહેલો છે.

કોઈથી ડરે નહીં એવો કે છેતરાય.

એ ક્યારેય સુખી નહીં થાય.

પાયાડગળ, અડધી ગાંડી, વેતા
વગરની.

જેના બાપનું ઠેકાણું ન હોય તેવો માન
વગરનો.
- આગલા ઘરના દીકરાને લઈને નાતરે
આવેલી સ્ત્રીના દીકરાને આંગણિયાત
કહેવાય છે.

બધી રીતે નાગો, ડાંડ ને કાછડી છૂટો
હોય એના માટે.

આબરું વગરનો, દારૂ પીને તોફાન
કરનારો, નાગોડ માણસ.

ચોદશિયો માણસ, નારદવેડા
કરનાર, ખટપટિયો.

કાંઈ કામ ના કરી શકે તેવો ઢીલો
માણસ.

જન્મથી જ દુદિયારો, આળસુ,
કોઠાસૂઝ વગરનો.

આ જનમથી દુખિયારો માણસ.

⇒ એ તો પેટમાંય હરખો ન'તો રયો.

- એ તો પેટમાંય સરખો નહોતો રહ્યો.

⇒ એ તો પેટમાંય હરખો નઈ રયો ઓય.

⇒ એ તો બાવો છે.

⇒ એ તો ભૂંડાને હારો કે'વડાવે એવો છે.

- એ તો નાગાને સારો કહેવડાવે તેવો છે.

⇒ એ તો માંમો કેંસ છે.

- એ તો મામો કોંસ છે.

⇒ એ તો રઘા હોનીનો કાંટો છે.

- એ તો રઘા સોનીનો કાંટો છે.

⇒ એ તો લગને લગને કુંવારો

⇒ એ તો લલવો છે.

- એ તો ગાંડો / ડફોળ છે.

⇒ એ તો વલાંણામાં મૂતરે એવો છે.

⇒ એ તો પિ'વામાં વે'લો ને બારમામાં પે'લો.

- એતો વિવામાં વહેલો અને બારમામાં પહેલો.

⇒ એ તો સદાનો ભમતો ભૈંડો.

⇒ એ તો સદાનો રમતા રાંમ.

- એ તો સદાયનો રમતા રામ છે.

⇒ એ તો વટલયલો માંછાહ છે.

- એ તો વટલાયેલો માણસ છે.

અટકચાનો માણસ, વાંદરાની ગાંડમાં સળી કરે તેવો નટખટ.

તોફાની, નટખટ.

જેને કશાયની પડી નથી તેવો, ફક્કડ ગીરધારી.

ગામનો ઉતાર, છેલ્લે પાટલે બેઠેલો, નાગાનોય બાપ થાય તેવો.

પત્થર દિલનો, ફૂર, ઘાતકી, નિર્દયી માણસ.

જેને કોઈ છેતરી ના શકે તેવો ઉસ્તાદ, પાકો, ગણતરીબાજ, ચીકણો, સ્વાર્થી ને પૂરો ખંધો, કોઈનુંય છોડે નહીં તેવો.

વિવામાં વહેલો અને બારમામાં પહેલો દરેક વાતમાં તૈયાર રહે.

ડફોળ, બુદ્ધિ વગરનો, ગતાગમ વગરનો,

વિદ્યનસંતોષી, ઈર્ષાળુ.

લગ્ને લગ્ને કુંવારો, દરેક વખતે તૈયાર રહેવું.

જેને ઘરની પડી ન હોય તેવો નફીકરો, ને રખડું માણસ.

ફિકર ચિંતા વગરનો, અલગારી, વૈરાગી માણસ.

બધા રંગે રંગાયેલો, બધા કુછંદ ને ચાળે ચડેલ, બીજાની સોબતે બગડેલો.

⇒ એને વટલાવશો નઈ, એ તો પે'લેથી વટલયલો છે.

- એને વટલાવશો નહીં, એ તો પહેલેથીજ વટલાયેલો છે.

⇒ એ તો સિંહનું બચ્ચું.

⇒ એ તો હપુચોય વહણનો ફોશી છે.

- એ તો સમુળગો વહણનો ફોશી છે.

- એ તો સાવ વહણનો ફોશી છે.

⇒ એ તો હોનાના પાયણે ઝૂલે.

- એ તો સોનાના પારણે ઝૂલે.

⇒ એ તો હોનાના પાયણે ઝૂલેલો.

- એ તો સોનાના પારણે ઝૂલેલો છે.

⇒ એના મૂતરે દીવા નહીં બરતા.

- એના મૂતરે દીવા નથી બળતા.

⇒ એનામાં જ વાક ચ્યાં છે ?

- એનામાં વાક ક્યા છે ?

⇒ એની ગાંડે ભમરો છે !

- એની ગાંડે ભમરો છે !

⇒ એની માયે શીરો ખઈને ઈરો જાયો છે.

- એની માએ શીરો ખાઈને હીરો જાયો છે.

⇒ એની માએ હવાશેર હૂંઠ ખાધી અશે !

- એની માયે સવાશેર સૂંઠ ખાધી હશે !

કોઈના પક્ષે બેઠેલો બીજાના પક્ષે ના જાય તેવો ચતુર.

ભડવીર, મરદ માણસ.

બહુ જ બીકણ, હિંમત વગરનો, ખૂબ જ ભીરું માણસ.

પાંચે આગળિયો ધીમાં છે.

- બધી રીતે સુખી માણસ.

જન્મ્યો ત્યારે માબાપ ખૂબ ધનિક હતા, હવે (કદાચ) ગરીબી આવી, ગર્ભ શ્રીમંત હતા.

એ ગામઘણી નથી.

- એ કહે તેમ નથી થતું.

- એની જોહુકુમી નથી ચાલતી.

તાકાત વગરનો, હિંમત વગરનો, દમ વગરનો માણસ.

ઠરીને નહીં બેસનારો, ચંચળ માણસ.

- કશાય કામમાં ચિત ન પરોવનાર.

- કોઈ કામમાં સ્થિર ના થાય તેવો.

ખૂબ હિંમત વાળો, તાકાતવાન, ભડવીર, મર્દ માણસ, મહાન. (કટાક્ષમાં)

ખૂબ હિંમતવાળો, તાકાતવાન, ભડવીર, મર્દ માણસ.

⇒ **એની જ લાકડીન એનો જ ભેડો.**

- એની જ લાકડી ને એનો જ બરડો.

⇒ **એનું ગાઠું ઠીક હેડે છે.**

- એનું ગાડું ઠીક ચાલે છે.

⇒ **એને તો નાથ ઘાલવી પડશે.**

- એને તો નાથવો પડશે.
- એને તો પલોટવો પડશે.

⇒ **એનેત પૂછે છ ભૂતો ભૈ.**

- એનેત ઓરખે છ ભૂતો ભૈ.
- એને તો પૂછે છે ભૂતો ભાઈ !
- એને તો ઓળખે છે ભૂતો ભાઈ !

⇒ **એનો પગે પદમ છે !**

⇒ **એને તો રેતીમાં વાં'ણ ચલાવવાં છે.**

- એને તો રેતીમાં વહાણ ચલાવવાં છે.

રાત કાળી, મગ કાળા, લે વાણીયા તારા તે તારા.

- એનું મ્હોં ને એનું જ ખાસડું.

હવે જરા સ્થિર થયો છે.

- રોટલાપાણીના ફાંફા નથી પડતા.

જેમ વાછડાને ખેતી કરવા પલોટવો પડે, એ પહેલા એને કાબૂમાં રાખવા નાથવો પડે છે, પછી બળદ તરીકે કામ કરે છે એમ કોઈ તોફાની દીકરાને, ઘંઘામાં ધ્યાન ન આપનાર યુવકને ઘંઘામાં જોતરવા માટે કાં લગ્નની બેડી પહેરાવી સ્થિર કરાય અથવા કોઈપણ કરામત કરી એને કાબૂમાં લેવો પડે.

- બીજો અર્થ કટાક્ષમાં લઈએ તો: કોઈ માણસ ગાંઠતો ન હોય, સામેનો માણસ કાબૂમાં ન આવતો હોય અથવા કોઈ તોફાની, નાગોડકે દાંડ માણસને સીધો કરવાના અર્થમાં વપરાય છે.

કોઈ માણસ જરા વટમારતો હોય, ભાવ ખાતો હોય પણ જેની સમાજમાં કોઈ કિંમત ન હોય તેવા ગણતરી વગરના માણસ માટે, જેને બીજું કોઈ જાણતું પણ નથી એવા માણસ માટે

સોપેલા કામે બેસી ન શકે.

- ઠરીને સ્થિર એક જગ્યાએ બેસે નહીં તેવો.

- કામઘંઘો છોડીને રખડનાર રખડું માણસ.

અશક્ય કામને શક્ય કરવાનું સાહસ કરનાર માણસ.

⇒ **એ પૈ આવે એટલાં ઉં ચરઈ આવું એવો છું.**

- એ પાઈ આવે એટલાં હું ચરાઈ આવું તેવો છું.

⇒ **એવા કાચા નહીં કે વરહાદમાં ઓગરી જવાય.**

- એવા કાચા નથી કે વરસાદમાં ઓગળી જવાય.

⇒ **એવા પોચા નહીં કે શિયારવાં ખઈ જાય.**

- એવા પોચા નથી કે શિયાળ ખાઈ જાય.

⇒ **એવાતણનો ઉઘારો, ને રંડાપો રોકડો.**

- હેવાતણના (સેવાશણ) નો ઉઘારો ન રંડાપો રોકડો.

⇒ **એમાં કોયનોય શક્કરવાર નઈ વરે.**

- એમાં કોઈનો શુક્કરવાર નહીં વળે.

⇒ **એયડો ઊગે તાંથી જ પોલો ઓય.**

- એરંડો ઊગે ત્યાથી જ પોલો હોય.

⇒ **એ મંગારે મેંશ વરવા દે એવો નહીં.**

- એ મંગાળે મેંશ વળવા દે તેવો નથી.

⇒ **એ મંગરવારે માંડશે ન રઈવારે રાંડશે.**

- એ મંગળવારે ઘર માંડશે ને રવીવારે રાંડશે.

એના કરતા પોતાને વધારે ચાલાક ને હોશિયાર ગણાવા માટે.

ભોટ કે સાવ ભોળા નથી કે ગમે તે છેતરી જાય.

ભોટ કે સાવ ભોળા નથી કે ગમે તે છેતરી જાય.

થયું તે ખરું થવાનું તે ખોટું
- રમતાં વાર, બગડતાં વાર નઈ.
- પાઘડી બાંધતાં વાર, પાડતાં શી વાર.
- છોકરાં મોટાં થતાં વાર, મરતાં શી વાર.

કોઈનુંય ભલું નહીં થાય.

ફૂળ પ્રમાણેના ગુણ વારસામાંથી મળતા હોય છે.
- બાપ એવા બેટાને વડ એવા ટેટા.

એની ગાંઠે ભમરો છે.
- એ ઠરીને બેસે તેવો નથી.
- મંગળવારે માંડે ને ઈતવારે (રવિવારે) રાંડે.

એ તો સદા રમતા રામ છે.
- એક કોઈનું તોડે એવો.
- એ કોઈ ઘંઘામાં સરખાઈ નહીં લાવે.
- એક ઘંઘામાં સ્થિર નહીં થાય.
- સ્થિર થઈ ઘર નહીં માંડે તેવી સ્ત્રી કે પુરુષ.

⇒ **એરાંમડીના જાગામાં આથ ઘાલીએ એટલે કાંટા વાગે.**

- હેરાંમડીના જાગામાં હાથ નાખીએ એટલે કાંટા વાગે જ.

⇒ **આંગરિયેથી નખ છેટા એ છેટા.**

- આંગરિયેથી નખ વેગરા એ વેગરા.
- આંગરિયેથી નખ છેટા તે છેટા.

⇒ **આંધરો વાઙ્ય કરે ન લંગડો દીવો ઘરે.**

- આંધળો વાડ કરે અને લંગડો દીવો ઘરે.

⇒ **આંધરા આગર આરસી શા કાંમની, ને બેરા આગર શંખ શા કાંમનો ?**

⇒ **આંચર આલે છ પણ પારહો નહીં મેલતો.**

- આંચર આલે છે પણ દૂધ નહીં કાઢતો.

⇒ **ઑડનું ચોંડ કરી મેલ્યું.**

⇒ **આંગરિયે વરગાડેલાનો ભરુહો થાય પણ પેટમાં રે'લાનો ભરુહો ને.**

- આંગરિયે વળગાડેલાનો ભરોસો કરાય પણ પેટના ગર્ભનો ભરોસો ન થાય.

બળતામાં હાથ નાખીએ એટલે દઝાવાય.

- અઘતામાં મ્હો ઘાલીએ એટલે મ્હોં ખરડાય.
- કોઈ દાંડ ખમતીઘરની સામે થઈએ એટલે આપણે શોષવું પડે.
- ખોટું કામ કરીએ તો ખરાબ પરીણામ આવે.

ન ફાવે તેની સાથે સંબંધ કાપી નાખવો સારો.

- કશુંય નુકશાન થાય તેને ભૂલી જવું સારું.
- પારકા મદદ કરવા ન આવે, તે તો દૂર જ રહે.

હેસિયત પ્રમાણે હોદ્દો મળે.

- ક્યારેક આ કહેવત હાસ્યાસ્પદ કામ કરનાર માટે વપરાય છે.

જે વસ્તુની જ્યાં જરૂર હોય ત્યાં જ તેની કિંમત થાય.

ખોટી લાલચ આપી પાછળ ફેરવવો.

- સોપેલુ કામ કરે નહીં અને ઘક્કા ખવડાવે.
- ખોટાં દિલાસા આપવા.

રજનું ગજ કરવું, વાતનું વતેસર કરવું, ધાર્યા કરતા અવળું થવું.

હાથમાં હોય એનો ભરોસો કરાય વાયદાનો ભરોસો ન કરાય.

⇒ **આંમણની પૂંજ દાંમણમાં.**

- આંમણની પૂંજ દાંમણમાં.

⇒ **ઓઝા કરતાં ગઘાડાં ડાહ્યાં.**

- કુંભાર કરતા ગઘેડાં ડાહ્યાં.
- ચા કરતા કીટલી વધારે ગરમ હોય.
- ગોલા કરતાં ગઘાડાં ડાયાં.

⇒ **ઓશિકે હૂવો કે પાંગોતે, ગાંડ તો ખાટલા વચ્ચે જ રે'વાની.**

- ઓશિકે સૂવો કે પાંગોતે, ગાંડ તો ખાટલા વચ્ચે જ રહેવાની.

⇒ **ઓશિકે હૂવો કે પાંગોતે, પૂંઠ તો ખાટલા વચ્ચે જ રે'વાની.**

- ઓશિકે સૂવો કે પાંગોતે, પૂંઠ તો ખાટલા વચ્ચે જ રહેવાની.

⇒ **ઓહડ ગર્યું ના ઓય.**

- ઓષડ ગળ્યું ન હોય.

⇒ **ઓહડ તો કડવાં જ ઓય.**

- કડવાં ઓહડિયાં જ તાવ મટાડે.
- ઓષડ તો કડવાં જ હોય.

⇒ **ઓરખીતો સિપઈ એડમાં પૂરે.**

- ઓળખીતો સિપાઈ જેલમાં પૂરે.

⇒ **ઓરખીતો અમલદાર વધારે દંડે.**

- ઓળખતો અમલદાર વધારે દંડ કરે.

⇒ **ઓરખીતો સિપઈ બે દંડા વધારે મારે.**

- ઓળખીતો સિપાઈ બે દંડા વધારે મારે.

જે રસ્તે કમાણી થઈ હોય તે રીતે જ એનો વાપર થાય.

જેની પાસે સત્તા હોય એ નમ્ર હોય છે પણ એના હાથ નીચેના કે નીચી પાચરીવાળા માણસો વધારે રૂઆબ કરતા હોય છે.

જે થવાનું હોય તે થઈને જ રહેશે.

- જે વેઠવાનું હોય તે વેઠવું જ પડે.

જે થવાનું હોય તે થઈને જ રહેશે.

- જે વેઠવાનું હોય તે વેઠવું જ પડે.

સત્ય કડવું લાગે.

- સાચી વાત વસમી લાગે.

”

ઓળખીતા કે પોતાના અંગત માણસો કે સંબંધીઓ જ વધારે હેરાન કરે.

ચોર કે પોલીસની દોસ્તી નકામી હંમેશાં વેઠવાનું આવે.

”

⇒ **ઓરખ્યા પછી નવ ગજના નમન.**

- ઓળખ્યા પછી નવ ગજના નમસ્કાર.

⇒ **ઓરમણ મા એટલે માથાનો ઘા.**

- ઓરમાન મા એટલે માથાનો ઘા.

સારા નરસાની ખબર પડ્યા પછી નબળા કે હલકા માણસથી દૂર જ રહેવું એ અર્થમાં

ઓરમાણ મા ક્યારેય સારી જ ન હોય એવી માન્યતા છે.

⇒ **કચૂકા પીલ્ચે તેલ ના નેંહરે !**

- કચૂકા પીલવાથી તેલ ન નીકળે.
- રેતી પીલ્ચે તેલ ના નેંહરે.

⇒ **કજિયાનું મૂર હાંસી, રોગનું મૂર ખાંસી.**

- કજિયાનું મૂળ હાંસી, રોગનું મૂળ હાંસી.
- અહવામાંથી ખહવું થાય.
- હસતાં રમતાં દહાડો જાય, ને ખીજે તેનું નખ્ખોદ જાય.

⇒ **કજિયાનું મોં કારું.**

- કજિયાનું મોં કાળું.
- કંકાહ તો પાંચ પાડોશીનેય નડે.

⇒ **કડવું ઓહડ તો મા જ પાય.**

- કડવું ઓષડ તો મા જ પાય.

⇒ **કડવો ઘૂંટડો ગરે ઉતારવો પડે.**

- કડવો ઘૂંટ ગળે ઉતારવો પડે.

⇒ **કડી પર તાળું નઈ ન લાડવા પછી વારું નઈ.**

- કડી પર તાળું નઈ ન લાડવા વગર જમણ નહીં.
- ડગલા પર શાલ નઈ ન બખ્તર પર ઢાલ નઈ.

વગર સમજણની મજૂરી નકામી.

- સમજણ વગરનું કામ ન કરાય.

કજિયો કે કંકાસ હંમેશાં નુકશાન કરે.

- હસતે હસતે મજાકમાંથી ઝગડો થાય.

કજિયાથી દૂર રહેવું, કજિયો નુકશાન કરે.

- કંકાસ તો પડોશીનેય નુકશાન કરે.

કડવું સત્ય તો મા જ કહે.

- મીઠા બોલા મિત્ર કરતાં કડવા બોલી દુશ્મન વધારે ઉત્તમ.
- દીકરાના ભલા માટે મા જ કડવું સત્ય બોલે.

લાચાર સ્થિતિ આવે ત્યારે નમતું જોખવું ઉત્તમ ગણાય.

- સાચી વાત સ્વીકારી લેવામાં જ ભલાઈ.
- વાંક હોય ત્યારે નીચા મ્હોંએ ઠપકો સાંભળી લેવો.

નાનકડી કડી પર તાળું ના વાગે અથવા નકામું અને લાડુ જમ્યા પછી સાંજે જમવાનું ન હોય.

- મઠને ખેતર મારો નઈ ન ઉંદરને ઉચારો નઈ.
- ⇒ **કટકમાં કાંણિયો બદનામ.**
- કટકમાં કાણો બદનામ.
- હલકું લોહી હવાલદારનું.
- નામીતો શાહુકાર રળી ખાય ને, નામીતો ચોર માર્યો જાય.
- ⇒ **કઠેકાણે ગૂમડું થયું ન હરો વેધ.**
- કઠેકાણે ગૂમડું થયું ને સસરો વેધરાજ.
- ⇒ **કણ થોડાને કાંકરા બવ.**
- કણ થોડાને કાંકરા ઘણા.
- કણ થોડાં ને કાંકરા ઝાંઝા.
- ⇒ **કણબી પાછળ કરોડ, ને કણબી કોઈની પાછર નઈ.**
- કણબી (ખેડૂત) પાછળ કરોડ ને કણબી કોઈની પાછળ નઈ.
- ⇒ **કણબી બગડ્યા કેડવે, ન મણીઘર બગડ્યા પેડવે.**
- કણબી બગડ્યા કેડવે, ને મણીઘર બગડ્યા પેડવે.
- ⇒ **કણબી મારે કેન ને પાડો મારે ઘેન.**
- કણબી મારે કહીને અને પાડો મારે ઘઈને.

છીંડે ચડ્યો તે ચોર.
- બધા જ નબળા માણસને પજવે, દંડે.
- નામવાળાને સૌ મદદ કરે.

ઘરમ સંકટ, કફોડી સ્થિતી.
- કહેવાય પણ નહીં અને સહેવાય પણ નહીં.
- ન બોલાય કે ન ચલાય.

જરૂરી કરતા બીજરૂરી વધારે હોયું.
- કામના કરતા નકામું વધારે.

કણબી એટલે ખેડૂત એ જગતો તાત કહેવાય એ અનાજ પકવે, અને અનાજ પકવવા ઘણા માણસોની જરૂર પડે, એટલે ઘણા માણસોને ખેડૂત રોજી આપે, પોષે અને અનાજ પાકે ત્યારે જીવજંતુ, જનજનાવર, સૌને એ ઉદાર દિલે આપે, માગણ, ભિખારી, મંદિર, મહાદેવ બધાને દાણા આપે. અર્થાત, ઘણા ખેડૂતના આધારેજીવે, પણ ખેડૂત કોઈની પાસે માંગતો નથી એવો એ સ્વાભિમાની હોય છે.

ઉતરતા માણસને કારણે સારા માણસની કિંમત ઓછી અંકાય છે.

કણબી એટલે ખેડૂત, પાટીદાર આખાબોલો, ખોટું ખમી ન શકે, પણ હૃદયથી ખૂબ ભલો ભોળો ને ઉદાર તે કદી કસર ન કરે પણ જો કોઈની સાથે

⇒ **કન્યા ન એંહુ ઘન, વાસી રખાય ના.**

- દીકરી પારકુ ઘન ગણાય.
- દીકરી હાહરે ભલી ને દીકરો પરદેશ ભલો.
- જેને ઘેર કન્યા એને પરમેશ્વર દંડ્યા.
- કન્યા એંહુ ઘન, વાસી રખાય નહીં.

⇒ **કન્યા જાણે કેડકણો ને વર મોતીન દાણો.**

- કન્યા જાણે કેડકણો ને વર મોતીનો દાણો.

⇒ **કપાળ પરમાણે ટીલું ઓય.**

- પથારી પરમાણે હોડ્ય તણાય.
- ચાદર ઓય એટલી હોડ્ય તણાય.
- કપાળ પ્રમાણે ટીલું કરાય.
- ગજા પરમાણે ગાતર થાય.

દુશ્મની થઈ કે વેર બંધાયું તો સામી છાતીએ આવી ને કહીને જ ઘા કરે એને પ્રથમ ચેતવે પછી જ વાર કરે, એ કદી પીઠ પાછળ ઘા ન કરે, વિશ્વાસઘાત ન જ કરે. એજ રીતે જાનવરોમાં પાડો ખૂબ જ ઝનૂની અને વેરી અને બદલો લેવાની પ્રબળ ભાવનાવાળું પ્રાણી ગણાય છે. એ પણ પોતાના દુશ્મનને બરાબર ઓળખી જાય છે અને લાંબા સમય સુધી ખારરાખી બદલો લે ત્યારે એને ઝંપ વળે છે એને રંજાડનાર એને મારનાર, માણસને દાઢમાં રાખી, લાગ આવે, સામી છાતીએ આવીને છીંકોટા કરીને ભયાનક ઝનૂનમાં આવીને ઘૂખારા કરતાં કરતાં ઘસી આવે છે.

જેમ વાસી ઘાન વધારે સમય રાખવાથી બગડી જાય તેમ દીકરી ઉમરલાયક થતાં પિતાના ઘરે રહે તો બહુ જોખમી ગણાય છે.

કન્યાને ખબર છે કે વર નકામો છે પણ વર પોતાને મોતી સમો ગણે છે.

સ્થિતિ પ્રમાણે ખર્ચ કરવો.

- ગજા ઉપરાંતું દેવું કરવા જતાં તૂંટી જવાય.

⇒ **કપાળનું ટીલું ફૂલે ના થાય.**

- કપાળનું ટીલું પૂઠે ના થાય.
- પગની મોજડી માથે ન મૂકાય.
- અંબાડી આથીન શોભે,
ગદાડાને ને.

⇒ **કપાસ્યે કોઠી ફાટે ને.**

- ખીસકોલીની દોટ ગારા હૂંધી કે
થારા હૂંધી.
- કપાસીયે કોઠી ફાટી ન જાય.

⇒ **કમજોરું ગુસ્સા બોત, માર
ખાને કી નિશાની.**

- ખેંચ પકડ મુઠે ગુસ્સા આતા હય.
- કાંણુ ઘોડું કેડકણું.

⇒ **કચે કુંભાર ગદાડે ના ચડે.**

- કહેવાથી કુંભાર ગદેડા પર ન બેસે.

⇒ **કપારે કોઢ થજો પણ પાડોશી
મોડ ના હજો.**

- કપાળે કોઢ ભલે થાય પણ પડોશી
મોઢ (વાણિયો) ના હોય.

⇒ **કરમ કરે એ કોય ના કરે.**

- કરમ/ભાગ્ય કરે તે કોઈના કરી
શકે.

⇒ **કપારે કપારે જુદી મત્ય પણ
રોટલા ટાંછે હો એક.**

- કપાળે કપાળે જુદી મત્ય પણ
ભૂખ લાગે ત્યારે સો એક.

⇒ **કફન ફાડું જયો ન મેખમારું
આયો.**

- ભૂત કાડતાં પલીત પેહું.
- ફાંદ કાડતાં શાલ પેહું.
- કફનફાડું ગયો અને મેખમારું
આવ્યો.

દરેક ચીજ યથા સ્થાને જ શોભે.

દરેકને પોતાની મર્યાદા હોય છે એમ
નબળો કે હલકો માણસ શું કરી શકે.

હેસીયત વિના તાકાત કરતાં વૂટી
જવાય.

બીજાની વાત કોઈ માનતુ નથી, ભલે તે
સારી હોય.

પડોશી તરીકે મોઢ વાણિયો ન રખાય
એવી માન્યતા છે.

- મોઢ વાણિયો દુશ્મન કરતાંય વધારે
ખતરનાક માનવામાં આવતો.

નશીબ કે ભાગ્ય જે આપી શકે તે બીજું
કોઈ ના આપી શકે.

ભલે આડે સમયે સો વાદ-વિવાદ કરે
પણ સ્વાર્થ વખતે સો એક થઈ જાય.

એક ઉપાધિ ટળી તો સામે બીજી મોટી
આવી ગઈ.

કમનશીબી આવે કે બૂરા હાલ થાય
ત્યારે નશીબ પણ સંતાઈ જાય અને મતી
પણ મુંઝાઈ જાય.

- ખરાબ પરિસ્થિતિ નશીબ અને મન

⇒ **કરમ કે' કોડમાં પેહું ન મન
કે' મારિયે ચડું.**

- કરમ કહે કોડમાં પેસું ને મન કહે
માળિયે ચડું.

⇒ **કરમમાં લખ્યાં કાંઠાં, તે
કોનાં હોંધવા આંઠાં.**

- કરમમાં લખ્યાં કાંડાં, તે કોનાં
શોંધવા આંઠાં.

⇒ **કરમને કે શરમ ને.**

- કરમને શરમ શેની ?
- કરમ ન રાખે કોયની શરમ

⇒ **કરમી ખાય ન વેશ્યા રડે.**

- કરમી ખાય ન રૂપની રૂંવે.

⇒ **કમાડ કરતા ઉલારો ભારે.**

- માંથા કકતા મનોહર મોટું.
- શેઠ કરતાં વાંછોતર ડાયાં.
- કમાડ કરતા ઉલાળો ભારે.

⇒ **કમાતાં આવડે, એ ધન
ખેંચે પાવડે.**

- કમાતાં આવડે, તો ધન ખેંચો
પાવડે.

⇒ **કમાતો દીકરો વા'લો લાગે.**

⇒ **કમોસમના કંકોડાં હવાદ ના
આલે.**

- કમોસમના કંકોડામાં સ્વાદ ના
આવે.

⇒ **કરમ આયું કાંડે ત ડોહા
ઘરમાં ભાંડે.**

- કરમ આવ્યું કાંડે તો ઘરમાં
ડોસો ભાંડે.

બંને દગો દેતાં હોય છે.

ભાગ્યમાં હોય તે બનીને જ રહે

કરમ કોઈની શરમ રાખતું નથી

ભાગ્ય આગળ આપકર્મી પણ ભૂખે મરે
- ભાગ્યમાં ન હોય તો વેશ્યાને પણ
ગ્રાહક ન મળે

નીચલી પાયરીવાળો ઉપરીના બળે
બહુ વટ મારે.

આવડતના બળે જીતી જવાય.
- કુશળતા ધન કમાઈ આપે.

કામ વહાલું છે આદમી નહીં.

દરેક ચીજની કિંમત યોગ્ય સમયે જ
હોય.
- વરસાદ ચોમાસે ફાયદાકારક,
કમોસમમાં પડે તો માવડું કહેવાય.

નશીબ વાંકુ હોય તો સો હેરાન કરે.

નશીબ ધારે તે કરી શકે.

- ⇒ **કરમ આડે પાંદડું તો લાત મારે વાંદડું.**
- કરમ કરે એ કોય ના કરે.
- ⇒ **કરમ કઠણ ને કાયા નબરી.**
- કરમ કઠણને કાયા દુબરી.
 - કરમ કઠણને કાયા કુમરી.
 - કરમ કઠણને કાયા સુંવાળી.
- ⇒ **કરજ, કારભાર ને કન્યા, કરગરવાથી ના મલે.**
- કરજ, કન્યા અને કરભાર માગવાથી ન મળે.
- ⇒ **કરવતી પેઢ્ય જતાંય વે'રે ન આવતાંય વે'રે.**
- કરવતીની માફક જતાંય વહેરે અને આવતાંય વહેરે.
- ⇒ **કરવું ન મરવું બેય બરાબર.**
- કરવું ન મરવું બેય હરખાં.
 - કરવું અને મરવું બંને સરખાં.
- ⇒ **કરવા ગયા કહાર ને થઈ ગઈ થૂલી.**
- કરવા ગયા કંસારને થઈ ગઈ થૂલી.
- ⇒ **કરવી ઓય ખેડ્ય તો જોડ્ય ગાડું ને કરવી ઓય વડવાડ તાર બોલ્ય આડું.**
- કરવી હોય ખેતી તો જોડ ગાડું ને કરવી હોય વડવાડ તો બોલ આડું.
- ⇒ **કર્યું કારવ્યુ ધૂરમાં મલ્યું.**
- ⇒ **કલાલની દુકાને બેહીને દૂધ ના પીવાય.**
- વેશ્યાને ઘેર બેસી ભજન ના ગવાય.

નશીબ નબળુ એટલે તાવે બહુ પણ કમનશીબે કાયા/શરીર સુવાળું હોવાથી મહેનત ન થાય.

કરજ એટલે ઉધાર કે ઉછીના પૈસા, કોઈનો કારભાર ને કન્યા એમ જ મળી જતાં નથી, કશીક લાયકાત હોય કે સાટે કશુંક મૂકવાથી જ મળે

કેટલીય ઘટના એવી હોય કે બધી રીતે નડે.

રખડુ જેને કામ કરવું જરાય ગમતું નથી.
- મહા-આળસુ.
- ઊભા હાડકાંનો, કામચોર.

સારું કરવા જતાં ઊંઘુ થઈ જવું.

ખેતી કરવી હોય તો બળદ જોડી ખેતરે જા, ને ઝગડો કરવો હોય તો વાંકુ બોલ.

કરેલા કામ પર ધૂળ ફેરવી નાખી.
- કરેલા કામ પર પાણી ફેરવી વાળ્યું.

બદનામ માણસ સાથે દોસ્તી સારી નહીં
- બદનામ સ્થળે બેસી સારા કામ કરનારોય બદનામ થાય છે.

- કલાલની દુકાને બેસીને દૂધના પીવાય.
 - કલાલની દૂકાને બેહીને દૂધ પીવો તોય પીધેલો ગણશે.
 - કલાલની દૂકાને બેસીને દૂધ પીવો તોય પીધેલો ગણશે.
- ⇒ **કાકો પૈણ્યો ને ફોઈ રાંડી.**
- કાકો પરણ્યો ને ફોઈ રાંડી.
- ⇒ **કાકા મટીન ભત્રીજા થવાનું.**
- કાકા મટીને ભત્રીજા થવાનું.
 - ઘરઘણી મટીને પડોશી થવાનું.
 - શેઠ મટીન વાણોતર થવાનું.
 - દંતાશા દાતાણ્યો થયો અને સદાવ્રત લેવા ગયો
- ⇒ **કાજની ફૂતરી મરી જઈ તાર આખું ગાંમ બેહવા આયું; અન કાજ મરી જ્યા તાર કોયના આયું.**
- ફોજદારનો ફૂતરો મરી જાય ત્યારે આખું ગામ બેસવા આવે, ફોજદાર મરે ત્યારે કોઈ ન આવે.
 - ઊતર્યા અમલ કોડીના.
 - સળગતી તાપણીએ સૌ તાપે.
 - ઉગતાને સૌ પૂંજે.
- ⇒ **કાગડાન કોટે રતન.**
- કાગડો હૈથરૂ લેય જયો.
 - કાગડો દહીથરૂ લઈ ગયો.
 - ઉકેડે રતન.
- ⇒ **કાગડાની ગાંડમાંથી ગંગાજર ના નેંકરે.**
- બકરીના ગળાના આંચરમાંથી દૂધ ના નીકળે.
 - પાણી વલોવ્યે માખણ ના ઉતરે.

બનવા કાળે બનીને જ રહે.
- એક કામ સારું થયું તો બીજું ખરાબ.

ઊંચે પગથિયેથી ઉતરીને નીચે પગથિયે બેસવું.
- નીચી પાથરીએ ઉતરી જવું.
- કરમ કઠણાઈ.

સત્તાને માન, સત્તાને સલામ.
- સત્તાને સૌ નમે.

ડફોળ માણસને ઉત્તમ કન્યા મળવી.

ખોટી આશા ના રખાય.
- નીચ માણસ પાસે સારાપણાની એપેક્ષા વ્યર્થ નીવડે.

⇒ **કાગડાનું બેઠવું ન ડારનું ભાગવું.**

- કાગડાનું બેઠવું ને ડાળનું ભાગવું.

⇒ **કાગરની આંધી ચૂલે ચડે ને.**

- કાગરની ઓડીથી દરિયો તરાય ના.
- કાગરની કોથરીમાં ખીલ્યો ના ભરાય.
- થૂંકે પૂડા ના થાય.

⇒ **કાપ્યા કાંન તાર આથી શાંન.**

- ઠોકર વાગે ત્યારે શાન ઠેકાણે આવે.

⇒ **કાઢ્યા એટલા ચ્યાં કાઢવા છ ?**

- કાઢ્યા એટલા ક્યાં કાઢવા છે ?

⇒ **કારા માંથાનો માનવી ધારે એ કરે.**

- કારા માંથાનો માનવી ચાહે એ કરે.
- કાળા માથાનો માનવી ધારે તે કરી શકે.

⇒ **કારા એટલા ભૂતના હારા.**

- કાળો માણસ ભૂત જેવો લાગે.
- કારા એટલા ભૂતના હારા ને.
- કારા એટલા શું ભૂત ના હારા ?

⇒ **કાનખજૂરાનો એકા'દ પગ ટૂટે તો'ય શું ફેર પડવાનો'તો.**

- કાનખજૂરાનો એકાદ પગ ટૂટે તોય શું ફેર પડવાનો હતો.

⇒ **કાંમ કરે એ જ કાંમણ કરે.**

- કામ કરે એ જ કામણ કરે.
- કમાતો દીકરો વ્હાલો લાગે.

તાકડે થઈ જવું.
- જોગાનું જોગ બનવું.

જેનું કામ જે કરે.
- કાગળની હોડીથી દરિયો ના તરી શકાય.

સજા કરો ત્યારે જ અક્કલ આવે.

હવે વધારે ક્યાં જીવવું છે ?

માણસ ધારે તે કરી શકે છે.

વાત પરથી માણસની કિંમત સહુ કરે છે. પણ એવું ન જ હોય.
- કોઈના માટે અગાઉથી ધારણા ન કરાય.
- મત બાંધી ન લેવાય.

ખૂબ ધનિક માણસને થોડું નુકશાન થાય કે ખોટ જાય તો એની અસર કંઈ થતી નથી.

કમાણી કરે એને જ સહુ વ્હાલ કરે.
- કામ વ્હાલું છે આદમી નહીં.

⇒ **કામ વા'લું છે આદમી ને.**

- કામ વા'લું છે માણસ ને.
- કામ વ્હાલું છે માણસ નહીં.

⇒ **કામ પતે એટલે સોમ નાયા.**

- કામ પતે એટલે સોમ નાહ્યા.
- કામ પતે એટલે નિરાંત.

⇒ **કાંમરી પહે એટલે ભારે થાય.**

- કામળી પલળે એટલે વજન વધે.
- ગોદડી ભીંજાય એટલે ભારે થાય.

⇒ **કાંમણ શીખે પણ વારણ પાંદે રાખે.**

- કામણ શીખે, પણ વાળણ ન શીખવે.

⇒ **કાંણીન કાણો વા'લો, રાંણીને રાજા.**

- મિયાંબીબી રાજી તો ક્યા કરે કાજી.
- કાણીને કાંણો વ્હાલો, રાણીને રાજા.
- રાજાને ગમી રાણી તે છાંણા વીણતી આંણી.

”

કામ પતી જાય એટલે નિરાંત થાય.

સારી વાતમાં ચડસા-ચડસી થાય એટલે વાત વટે ચડે અને ઉકેલ આવતાં ફીણ પડે.
- ઝટ ઉકેલ ના આવે.
- ઉકેલ આવતાં થકવી નાખે.

ગુરૂ વિદ્યા શીખવે પણ અમુક ચાવી પોતાની પાસે રાખે, જેથી ચેલો ગુરૂની તમા રાખે.
- તાંત્રિક વિદ્યા શીખવનાર પોતાનું વર્ચસ્વ રાખવા કામણ વિદ્યા શીખવે ખરા પણ ટૂંચકો વાળવાની તંત્રવિદ્યા ના શીખવે તેથી શીખનારને ગુરૂ વિના છૂટકો ન થાય એ જ પ્રમાણે સમાજના સ્થાપિત હિતો, પોતાનું વર્ચસ્વ રાખવા પોતાના દુશ્મનો અને હરીફ પક્ષને ભીડવવાના રસ્તા બતાવે પણ ભીડાવનાર જેલમાં ફસાઈ જાય, સલવાઈ પડે તો બહાર નીકળવાનો રસ્તો પહેલેથી બતાવતા નથી જેથી એ પોતાના કલ્યાણમાં રહે.

પોતાને ગમે તે જ સાચું.

⇒ **કાલ્ય કોયની આવે નૈ.**

- કાલ કોઈની ન આવે.
- કાલ્ય કહી ના'વે.

⇒ **કાલાંની કય ને બેરિયાની વડવાડ ચ્યારેય પૂરી ના થાય.**

- કાલાની કયને બેરિયાનો ઝઘડો ક્યારેય પૂરો ના થાય.

⇒ **કારાં કામે તેરી બી ચૂપ ને મેરી બી ચૂપ.**

- કાળા કામે તેરી બી ચૂપ ને મેરી બી ચૂપ.

⇒ **કીડીન પાંખો આથી તે મરવાની એંધાણી.**

- કીડીને પાંખો ફૂટી એટલે મરવાની નિશાની.

⇒ **કીડી પર કટક ના ઓય.**

- કીડી પર કટક ના હોય.

⇒ **કીડી ન ગાંડમાં કોસનો ડાંમ ના દેવાય.**

- મૂરાના ચોરને મરચીનો માર ઓય.
- કારાપાણીની સજા ના કરાય.

⇒ **કુંભાર ભાગલા આંધ્રાંમ ખાય.**

- કુંભાર ભાગલાં હાંધ્રાંમાં ખાય.
- વાડી વાળો સડેલું શાક ખાય.
- બહું હોય તે ભોગવી ના શકે.

⇒ **કુંભાર રીઠે બરે તાર ગઘાડાના કાંન આંમરે.**

- કુંભાર રીઠે બરે તાર ગઘાડાન ડફલાટે.
- કુંભાર રીસે બળે ત્યારે ગઘેડાને મારે.

ગયો તે સમય પાછો ન આવે.
- કાલનો કરેલ વાયદો કોઈ ના પાળે.

કાલાંને કય ગમે, અને બેરિયાને સંભળાય નહીં એટલે ઝગડો વધે પણ પતે નહીં.

ખરાબ કામ કરનારો ને જોનારો બંને મ્હોં સીવી લેતા હોય છે.

ચોગ્યતા હોય તો જ જીવંત શકાય બાકી નહીં.

સામાન્ય વાતને મોટું રૂપ ન જ અપાય.

જેવો ગુનો તેવી સજા કરાય.

પોતાની વસ્તુ વધેલી હોય તે જ વાપરે.
- ભાગ્યમાં ન હોય તો ભોગવી ન શકાય.

પોતાની ખીજ નબળા પર ઉતારવી.

- સાએબ ખીજથ તાર પટાવાળાનો મરો.

- નબરો ઘણી બૈયર પર હૂરો.

⇒ **કુંવારી કન્યાને હો વર ને હો ઘર.**

- કુંવારાના માંગા આવે, પેણેલા ન નઈ.
- કુંવારી કન્યાના સો વર ને સો ઘર.
- કુંવારી કન્યાનાં માંગા આવે પરણેલીનાં નહીં.

⇒ **કુંવારી કન્યા હાપનો ભારો.**

- કુંવારી કન્યા સાપનો ભારો.
- દીકરી તો સાપનો ભારો.

⇒ **કુંવારા કોડે મરે ન, પેણેલા પસ્તાય.**

- લક્કડના લાડુંખાય એય પસ્તાય, ને ન ખાય એય પસ્તાય.

⇒ **ફૂતરાની દોસ્તી રીઝ્યું તો મોં ચાટે ન ખીજ્યું ત બચકું ભરે.**

- ફૂતરાની દોસ્તી રીઝ્યું તો મોં ચાટે અને ખીજ્યું તો બટકું ભરે.

⇒ **ફૂકડીન બોલ્ચે હવાર થતી ઓય ત ડોશીન કો ફૂકડી લેયન નાહી જાય.**

- ફૂકડીના બોલ્ચે સવાર થતી હોય તો ડોશીને કહો ફૂકડી લઈને નાસી જાય.

⇒ **ફૂકડી બોલે તો હવાર નહીં પડતી.**

- ફૂકડી બોલે તો જ સવાર નથી પડતી.

⇒ **ફૂકડો ઓય તાં જ વાં'ણુ વાય એમ ના હમજવું.**

કુંવારી કન્યાનાં માંગા આવે.
- જરૂરીયાત વાળી વસ્તુની પૂછપરછ થાય.

ઉંમરલાયક કુંવારી કન્યા મા-બાપ માટે ખૂબ ચિંતા ઉપજાવે.

કુંવારા લગ્ન કરવા માટે અભરખા રાખે ને પરણેલા પસ્તાય.

નીચ સ્વભાવવાળો નીચતા દેખાડે જ, રીઝે તો અને ખીજે તો પણ.

કોઈના રોકૂથી કશું થતું નથી.
- કોઈના કહ્યાથી કશું થતું નથી.

હું કરું હું કરું એ જ અજ્ઞાનતા સકટનો ભાર જેમ શ્વાન તાણે.

ગાડા નીચે ફૂતરી ચાલે એટલે ગાડાનો ભાર ફૂતરી નથી ઉપાડતી.

- ફૂકડો હોય ત્યાં જ સવાર થાય એમ ન સમજવું.

- કોઈના મૂતરે દીવા નહીં બરતા.

⇒ **ફૂતરાની દોસ્તી રીઝ્યું ત મોં ચાટે ન ખીજ્યું ત કાં કૈડે કાં ઉપર મૂતરે.**

- ફૂતરાની દોસ્તી રીઝ્યું તો મોં ચાટે અને ખીજ્યું તો કાં બટકુ ભરે કાં ઉપર મૂતરે.

⇒ **ફૂતરી ઢુણામાં આરોટે.**

- ફૂતરી ઢુણામાં આળોટે છે.

⇒ **કેર ફરે એક વાર ને વાઘણેય જણે એક વાર.**

- કેળ ફળે એક વખત અને વાઘણેય જણે એક વખત.

⇒ **કોક ચડાવે એટલે આપડાથી ફૂટી ના પડાય.**

- કોઈ ચડાવે એટલે આપણાથી તેમાં ફૂટી ન પડાય.
- કોક ચઢાવે એટલે આપડાથી ફૂટે ના પડાય.
- કોઈ ચઢાવે એટલે આપણાથી ફૂવામાં ના પડાય.
- કોક ચડાવે એટલે આપડાથી ફાંસીએ લટકી ના જવાય.
- કોઈ ચડાવે એટલે આપણાથી ફાંસીએ લટકી ના જવાય.
- કોકના કે'વાથી નાગા ના થઈ જવાય.
- કોકના કહેવાથી નાગા ન થઈ જવાય.

નીચ સ્વભાવનો માણસ પ્રીતમાં કે ખીજમાં નીચતા દેખાડે જ, એની પાસે સારાપણાની આશા ના રખાય.

મન ફાવ્યું સુખ મળવું.

કિંમતી વસ્તુ વારંવાર ન મળે.
- વાઘણ દરવર્ષે બચ્ચાં ન પણ જણે.
- બધીયે સુખડ ચંદન હોતી નથી.

કોક ચડાવે ખરો પણ આપણે દરેકે પોતાની ભુલ્લિથી વિચાર કરી નિર્ણય લેવો પડે, આંધળુકીયુ ન થાય.

⇒ **કોકનું તો એક આકું પણ એના તો અઢાડેય આંકાં છે.**

- કોકનું એક વાંકું પણ એના તો અઢારેય વાંકાં છે.

⇒ **કોઈ અશે ત ઢાંકણાં ઘણાંય મલશે.**

- કોઈ હશે તો ઢાંકણાં ઘણાંય મળશે.
- દીકરો અશે ત માંગા આવશે.
- દીકરો અશે ત વે'લીમાંડી વવ આવશે.

⇒ **કોઈ ઘોયે ત કાદવ નેકરે.**

- કોઈ ઘોવાથી કાદવ જ નીકળે.
- કોઈ ઘોવાથી કાદવ જ મળે.

⇒ **કોઈ ઓય તાં ઢાંકણાંય ઓય.**

- કોઈ ઓય તાં ઢાંકણેય મળે.
- કોઈ ઓય તાં ઢાંકણાંય ઘણાં.

⇒ **કોય પોતાનો વાંકો ન વાંક જોતું નહીં.**

- કોઈનેય પોતાનો વાંસો અને વાંક ન જ દેખાય.

⇒ **કોયનું નશીબ વેચી નહીં ખાઈ.**

- કોઈનું નશીબ વેચી દીધું નથી.
- નશીબ વાંઝ્યું નહીં ઓતું.
- સૌ પોતાનાં નશીબનું ખાય છે.

⇒ **કોય ના પેણે એન છેતરપાર પેણે.**

- કોઈ ના પરણે એને ખેતરપાર પરણે.
- નકટીનો વર જોગી.

પૂરો અવગુણથી ભરેલો.

આશા હશે તો અપેક્ષા પૂરી થશે.
- ઘરમાં રાંધવાનું ધાન હશે તો વાસણ-ઈંધણ મળી જશે.

નકામી વાતનું પરિણામ બૂરું આવે.
- નકામી વાતથી ફાયદો ન થાય.

મૂળ વસ્તુ હોય તો બાકીનું મળી આવે.
- કોઈના વગર કશું અટકી રહેતું નથી, કોઈનું કોઈ મળી આવે જ.

પોતાનો વાંક અને નબળાઈ કોઈ જોતું નથી.

સૌ પોતાના ભાગ્યનું કમાય છે.
- દરેક પોતાનું ભાગ્ય લઈને આવે છે.

નકામી વસ્તુનો પણ ગ્રાહક હોય છે.
- બધાના ભાગ્યમાં જોડી લખાયેલી હોય છે.

⇒ કોડિયા જેટલું કપાર ન વચ્ચે ભરો.

- કોડિયા જેટલું કપાળ અને વચ્ચે ભરો.

⇒ કોઠે જઈ આથી ન કથા કરવા બેઠી.

- કોઠે જઈ આવી અને કથા કરવા બેઠી.
- સો ઉંદર મારીને બિલાડી પાટે બેઠી.

⇒ કોની રાંછી દેવડી ન કોના દાવલશા પીર ?

⇒ કાચાં કાચાં તોય હાગના લાકડાં.

- કહોવાયેલા તોય સાગના લાકડાં.
- ભાજ્યું ભાજ્યું તો'ય ભરૂચ.
- વાંકો તો'ય મૂછનો વાર.
- છાસ્યું હોનું પીત્તરમાંથી ના જાય.

⇒ કાંણે કચું તું ક બેટા બાવળિયે ચડજે.

- કોણે કહ્યું તું કે બેટા બાવળિયે ચડજે.

⇒ કાં નાગો જીતે કાં જાગો જીતે.

- કાં તો નાગ જીતે કાં તો જાગતો જીતે.

⇒ કોઈનામાં વેણાંમણ નઈ.

- કોઈનામાં વેણાંમણ નહીં.
- એકબીજાના મોંમાં થૂંકે એવા છે.

કપાળ મોટું પણ ભાગ્ય નબળું હોય તેનું શું ?

હજારો પાપ કરીને મહાત્મા હોવાનો દાખડો કરવો.

કોઈની રાણી દેવી નથી ને કોઈના પીર દાવલસા નથી.
- બધાય માટીપગા હોય છે કોઈ દેવ થઈને અવતર્યા નથી.

ગમે તેવું કહોવાયેલું લાકડું પણ સાગનું તે સાગનું.
- કુળવાન ગરીબ હોય તેથી શું ?

કોઈના કહેવાથી ઊંઘા કામ ન કરાય
- કોઈના કહેવાથી ખોટાં કામ કરીએ તો મારું ફળ મળે.

આજના ઘોર કલિયુગમાં સીધા સાદા પ્રામાણિક માણસો સરળતાથી જીવી શકતા નથી. એટલે જે નાગાઈ કરે તે તે જીતી જાય અથવા જે સતર્ક રહે તે ફાવી જાય. બાકી સાદા માણસો હેરાન થાય.

સૌ સરખા છે. એક બીજાના મોંમાં થૂંકે એવા છે. અહીં સમાજમાં આવા લોકો છે, જે બધાય સ્વભાવથી વાંકા અને અવગુણથી ભરેલા છે.

⇒ કાંણું ઘોડું કેડકણું બવ.

- કાંણું ઘોડું કેડકણું બહું.

⇒ કોઠીએ ઘાંન ખૂટે તાર ભૂખેય વધારે લાગે.

- કોઠીએ ઘાંન ખૂટે ત્યારે ભૂંજર ભૂખી વધારે થાય.
- કોઠીએ ઘાંન ખૂટે ત્યારે ભૂંજર ભૂખી વધારે થાય.

નબળું પ્રાણી અળવીતરું હોય છે અને સમાજમાં પણ અવા અંદરથી છે. જે લાગ આવે શીંગડાં ભરાવ્યા વિના રહેતા નથી.

નશીબ વાંકું હોય ત્યારે તકલીફો વધે.

⇒ **જૈન ખાહડે મારે.**

- ખાધા પછી ખાસડે મારે.
- જશ પર જૂતિયા મારે.
- ખાય એનું ખોદે.

⇒ **ખણ ખોતર કરવી.**

- પાણીમાંથી પોરા કાઢવા.

⇒ **ખપ એની છોછ નૈ.**

- ખપ એની છોછ ન મળે.
- ખપ એની ખપત.

⇒ **જૈન હૂંઈ જપું ન મારી ન નાહીં જપું.**

⇒ **ખરા ખોટાનાં પારખાં ધિંગાણે થાય.**

- ખરા ખોટાનાં પારખાં ઝઘડો થાય ત્યારે થાય.

⇒ **ખરું રે જે ગાંઠે કરે.**

- ખરું રે જે હંચકી જાણે.
- ખરું રળે જે સંગરી જાણે.
- જવાનીમાં રળે એ ઘડપણમાં દળે.

⇒ **ખરા બપોરે તારા દેખાડ્યા.**

- ખરા બપોરે તારા દેખાડવા.

⇒ **ખરહાંડીન કે ના થાય.**

- ખરહાંડીને ખાતર ના જોયે.
- ખરહાંડીન કઈ ન થાય.

ગુણ પર અવગુણ કરે.

નકામી ચેંદ કરવી.

- ખોટી ખટપટ કરવી.
- વગર ગૂને વાંક કાઢવો.

જરૂર પડે એની વસ્તું વાપરવામાં છોછ ન રાખવી.

- સ્વાર્થપિણું.

મોટાભાગના અમૂક લોકોની ખાસીયત હોય છે કે કામ પતે એટલે છટકી જવું. દા.ત. પાટીદાર લોકો ખાધા પછી સૂઈ જાય છે અને એમના માટે કહેવાય છે કે ઝઘડો થયો હોય તો એ લોકો મારીને જતા રહે છે.

માણસ મર્દ છે કે નામર્દ, અણીના વખતે પડખે ઊભો રહે તેવો ભડવીર છે કે બાયલો તે તો સમય આવ્યો જ પારખા થતાં હોય છે.

દીર્ઘ દષ્ટિવાળો વ્યવહાર કુશળ અને સમજદાર માણસ જે કમાય તે વેડફી માર્યા વિના, કરકસર કરી ભવિષ્ય માટે સંગરી રાખે છે.

બરાબર પાઠ ભણાવવો.

નકામી વસ્તુને કાળજીની જરૂર ન પડે.

⇒ **ખાધ્યે તો રાજના ભંડારેય ખૂંટી જાય.**

- આઘે ખૂંટે ન પેર્યે તૂટે.
- ખાવાથી ખૂંટે અને પહેરવાથી તૂટે.
- ખાધે ફૂવા ખૂંટે.

⇒ **ખાટલે પડે એ બધાંન નડે.**

- ખાટલે પડે એ તે સૌને નડે.
- ખાટલે પડે એ કોયન ના ગમે.
- ખાટલે પડે એને હો વડે.
- ખાટલે પડે એન હો ગોદાટે.
- ખાટલે પડે એને ખાહડાં પડે.

⇒ **ખાટી છાશ ઉકેડે નાખવી હારી.**

- ખાટી છાશ ઉકરડે નાખવી સારી.

⇒ **ખાવાના હાંહા તાર પરોણાનાં ઘાડાં.**

- ખાવાના સાંસા ત્યારે મહેમાનોના ઘાડાં.
- ભરતામાં ભરાય ન, ખાલીમાં ટીપુંય ના પડે.
- કોઠીએ ઘાંન ખૂંટે તાર ભૂખ વધારે લાગે.
- કોઠીએ ઘાંન ખૂંટે તાર ભૂંજર ભૂખી વધારે થાય.

⇒ **ખાવાના ફૂકા ન ઊંચકવાની એટ્યો.**

- ખાવાના ફૂકા ને ઊંચકવાની ઈંટો.
- ખાવાના ખોખાં ન પેરવાનાં ચોખાં.
- ખાવાના મમરા ન ઊંચકવાના પથરા.
- ખાવાના મમરા અને ઊંચકવાના પટથર.

એકલા ખા ખા કરવાથી ભરેલા ભંડારે'ય ખાતી થઈ જાય.

- આવક હોય તો ખવડ કરાય એકલી ખવડથી ના જીવાય.

બિમાર માણસ બધાંને નડતો હોય છે. કોઈને ગમતો નથી.

ખાટી છાશ વપરાય નહીં તો ઉકરડે નાખવાથી ખાતર બને.
- દરેક વસ્તુનો એક નહીં તો બીજો ઉપયોગ થાય જ.

નશીબ વાંકું હોય ત્યારે તકલીફો વધે.

મહેનત વધારે ને વળતર ઓછું.
- કામ વધારે ને જશ નહીં.

⇒ **ખાતો જાય ન ભરતો જાય.**

- ખાતો જાય ન લેતો જાય.
- ખાતો જાય અને ભરતો જાય.

⇒ **ખાવાનું મલ્ચું એટલે બધાં દખ ભૂલી.**

- પેટમાં ખીચડી પડી એટલે ભવનાં દખ વિસરી ગઈ.
- પેટ હરે તાર તડાકા વધે.
- પેટ હરે તાર બડાસો વધે.
- પેટમાં ના મલે રોટિયા, સબ બાતે ખોટિયાં.
- પેટમાં ફૂવો ન વરઘોડા જુઓ.

⇒ **ખારે ડૂંચા ન બાંયણાં ઉઘાડાં.**

- ખાળે ડૂંચા અને બારણાં ઉઘાડાં.
- છાશનો લોભ ને ધીની છૂટ.
- પેણ્યાની બાધા ન નાતરાની છૂટ.
- કોડી કોડીમાં ફૂપણ ને રૂપિયામાં દાતાર.
- ઊંટનાં ઊંટ ઊડી જ્યાં ન ગઘાડાના ભાવ.

⇒ **ખાતું ના જણાય પણ માતું જણાય.**

⇒ **ખિસકોલીની દોટ્ય ગારા હુધી કે થારા હુધી**

- ખાખરાની ખિસકોલીન હાકરના હવાદની શી ખબર પડે ?

⇒ **ખેડૂત અરે ફરતો હારો ન બરદયો ઘરે ફરતો હારો.**

ખાય તો ખરો પણ સાથે લઈને જાય.
- સ્વાર્થી અને કાવસિયો માણસ.

પેટની આગ હરે એટલે બધાં દુઃખ ભૂલી જવાય.
- ભર્યા પેટે ઘણું સૂઝે.

મૂર્ખાઈભર્યું કામ.
- ખોટું થઈ ગયા પછી પસ્તાવો કરવો.

ચૂપચાપ ખાઈને કામ કરતો માણસ ઘર કુટુંબમાં સમાઈ જાય પણ ખાઈને પડી રહેનારને કોઈ સાંખી ન લે, સૌની નજરે ચઢે.

સામાન્ય માણસની વગ, પહોંચ અને ગજુ એના સ્તરના માણસ સુધી જ હોય છે.
- દરેકને પોતાની હેસિયત પ્રમાણેની મર્યાદા હોય છે.

નબળો કે બેઠાડું માણસ નુકશાન કરે, આળસુ થઈ જાય એટલે જે તે વસ્તુ વપરાશમાં રહે તો જ સારી રહે.

⇒ **ખોખરી ડાંગ આંલ્લા જોગ હારી.**

- છાસ્યુ હોનું પિતરમાંથી ના જાય.
- ખોખલી લાકડી આંલ્લા જોગ સારી.
- મોટો કુહાડો કાંઈ ના કાપે, વજવેલ કાપે છીણીઓ, રેતીમાં જે ખાંડ વેરાણી, તે વીણી કાઢે કીડીઓ.

⇒ **ખોટો પણ ગાંઠનો રૂપિયો.**

- ઘેલો તો પણ પેટનો ટીકરો.
- ઘેલો તો પણ મારો ઘણી.
- બાંકો પણ માંકો.

⇒ **ખોટે ઉંદર અને ભોગવે ભોરિંગ.**

- વાવે કલજી અને લણે લલજી.
- આંધરી દરે ન ફૂતરાં ખાય.
- મારે મિયાં ન ફૂલાય પેંજરા.
- લડે સિપઈ ન જઈ જમાદારને.
- કમાય ટોપીવાળા ને ઉડાવે ઘોતીવાળા.
- પાદનારી હૂંઠ ખાય ન જણનારી જોયા કરે.

⇒ **ખોબા પાણીમાં આપઘાત ન થાય.**

- ખોબા પાણીમાં ડૂબી ના મરાય.
- ઊના પાણીએ ઘર ના બરે.

⇒ **ખોટો રૂપિયો ખોવાય ના.**

- ખોટો રૂપિયો ખોવાય નહીં.

દરેક નકામી લાગતી વસ્તુનો પણ ક્યાંક ને ક્યાંક ઉપયોગ થવાનો જ એટલે એને નકામી ગણી ફેંકી ન દેવી.

પોતાની ગમે તેવી ચીજ હોય પણ તેનું મૂલ્ય પોતાને જ હોય છે. બીજાને નહીં, એ હોવાનો સંધિયારો જ મોટી વાત છે.
- ગાંડો ઘેલો તોય પોતાનું માણસ.

નશીબદાર જ ભોગવે કમનશીબ મજૂરી કરે.

આપઘાત કરવા કે ડૂબી મરવા વધારે પાણી જોઈએ. ખોબા પાણીથી કઈ ન થાય. પણ ખોટો ત્રાગડો કરનાર માટે આપું વપરાય છે.

નકામા રૂપિયાને કોઈ લેતું નથી. અર્થાત્ ડફોળ કે નકામા માણસને કોઈ સંઘરતું નથી. એને પાછો ઘેર જ ઘડેલે છે.

⇒ ગઈ આબરું પાછી ના'વે.

- ખોવાયેલી આબરું પાછી મળતી નથી.
- નાક કપાયા પછી જીવતર ધૂળ.
- મણનું માથું જન્મે, પણ નવટાંકનું નાક ના જશો.
- કાળ જાય પણ કલંક ના જાય.
- બુંદસે ગઈ વો હોજસે ના આવે.

⇒ ગઈ ગુજરી ભૂલી જવાની.

- ગઈ તિથિ તો બાંમણેય ના વાંચે.

⇒ ગજવેલના પારખાં ના ઓય.

- ગજવેલના પારખાં ના હોય.

⇒ ગજની ઘોડી ન હવા ગજનું પાઠું.

- ગજની ઘોડી ન સવા ગજનું પાઠું.
- સોના કરતાં ઘડામણ મોંઘું.
- માથા કરતાં મનોહર મોટું.

⇒ ગજ ભરે પણ તહું ના છોડે.

- ગજ ભરે પણ તસું ના છોડે.

⇒ ગજ પરમાણે ગાતર કરવું.

- ઘર પ્રમાણે બારશાખ.
- ઘંટી પ્રમાણે ઓરણું ને ચૂલા પ્રમાણે ખોરણું.
- કીડીની ગાંડમાં કૌશનો ડાંમ ના હોય.
- પછેડી હોય તેટલી જસોડ તાણવી.

એક વખત આબરું ગયા પછી સમાજમાં એનું સન્માન રહેતું નથી.
- આબરું ગયા પછી માણસ કોડીનો થઈ જાય છે એની કોઈ કિંમત રહેતી નથી.

ભૂતકાળ ભૂલી જવો સારો.
- ભૂતકાળ ભૂલી જવામાં જ ફાયદો છે.

ઉત્તમ વસ્તુની પરખ કરવાની હોય જ નહીં.
- મર્દ કે સતી સ્ત્રીના પારખાં ન કરાય.
- સોનાની પરખ ન કરાય.
- હીરાની પરખ ન હોય.

નકામો દેખાડો કરવો.
- હોય એના કરતાં વધારે દેખાવ કરવો.

કંજૂસ માણસ, બાંધછોડ ન કરનાર માણસ.

જેવી સ્થિતિ તે પ્રમાણે ખર્ચ કરવો.
- પરિસ્થિતિ પ્રમાણે જ વર્ણવું.

⇒ ગજ વગરની ગઘાડી, ગાતર કરવા જતાં તૂટી ગઈ.

- ગજ વગરની ગઘેડી, ગાતર કરવા જતાં તૂટી ગઈ.

⇒ ગઘાડાનો વિવા ન પાટુએ રચિયાત.

- ગઘેડાનો વિવાહ અને પાટુંની રણિયાત.

⇒ ગઘાડા પર અંબાડી.

- ગઘેડા પર અંબાડી ન શોભે.
- ધૂળ પર લીંપણ.
- પીઢોર^૧ પર ટીપણી.

⇒ ગઘાડા પર અંબાડી ના શોભે.

- ધૂર પર લેંપણ ના થાય.

⇒ ગઘાડીન વરી બગઈ વરજી.

- ગઘાડીની જાત ને વળી બગઈ વળગી.
- મૂળમાં મિયાં ને ઉપરથી ભાંગ પીધી.
- મૂળમાં વાઘરણ ને પાછી વગડે લૂંટઈ.
- વાંદરાને નીરસણી આપવી.
- ગઘેડી કુંલેકે ચઢી.

⇒ ગઘાડાન આદાશીશી ચઢે એવું બોલવું.

- ગઘેડાને આદાશીશી ચઢે તેવું બોલવું.

⇒ ગઘેડાને નવરાયે ઘોડું ના થાય.

- ગઘાડાં રંગીન વાઘ ના બનાવાય.
- ગઘેડાને નવરાવવાથી ઘોડો ન થાય.

ગજ બહારનો ખર્ચ કરવા જતાં દેવામાં ડૂબી જવાય. ઘોડું, ગઘેડું, બળદ કે માણસ પોતાની તાકાત કરતાં વધારે ખર્ચ કરે તો તૂટી જાય છે. ડૂંકી જાય છે.

ગઘાડાના વિવાહમાં લાત સિવાય કશું જ ન મળે.
- હલકા માણસના સંગમાં બદનામી જ મળે.

જેની જેવી હેસિયત, એ પ્રમાણે માન-પાન ને કામ.

”

હલકા પાત્રને ઊંચું સ્થાન મળવું.
- અવળચંડાને ઊંચે ચઢાવવો.
- હલકું પાત્ર ત્રાગું કરે, તોફાન કરે.

ગઘેડાને માથું દુખતું નથી અથવા દુખતું હોય એવી ઘટનાની જાણ નથી પણ એવા અવળા કે વિચિત્ર વેણ બોલવા જેથી આવું બને.

મૂળભૂત લક્ષણ ન બદલાય.
- મૂળભૂત સ્વભાવ ન જ બદલાય.

⇒ **ગઘાડે બેઠીન ઘેર ના ઉતરાય.**

- ગઘાડે બેઠીન ગાંમતરે ના જવાય.
- ગઘેડા પર બેસીને ઘરે ના ઉતરાય.

⇒ **ગઘાડા જોડે ગાય બાંધીએ ભલે ભૂકે ને પણ લાત મારતાં શીખે.**

- સોબત તેવી અસર.

⇒ **ગઘાડું ઉઠેડો દેખીને ભૂકે.**

- ગઘેડું ઉઠરડો જોઈને ભોંકે.

⇒ **ગઘાપચીસી ઓ ગઘા પચીસી.**

- ગઘા પચીસી એટલે ગઘા પચીસી.

⇒ **ગમે એની ગાંડ ગમે, ના ગમે એનું મોંય ના ગમે.**

- ગમે એની પૂંઠ ગમે, ના ગમે તેનું મોઢું ન ગમે.

⇒ **ગમે એમના હુઓ ગાંડ ખાટલા વચ્ચેની વચ્ચે.**

- ગમે તેમના સૂવો ગાંડ ખાટલા વચ્ચેની વચ્ચે.

⇒ **ગબલા ચોથ્ય કરવી.**

- ગબલા ચોથ્ય બંધ કર્ય.
- ગબલા ચોથ્ય કરવી ને.
- બકવાસ બંધ કર્ય/કર.

⇒ **ગયા અવસર આવે ને.**

- ગયું વરહ વખણાય.
- ગયું વરસ વખણાય.

મૂરખ જેવું કામ કરી જગ જાહેર ન કરાય.
- ગઘેડા પર બેસીને ગામમાં જવાથી આબરું જાય.

ખરાબ સંગની અસર થાય.
- સંગ તેવો રંગ.

લક્ષણ કદી ન છૂટે.
- પડી ટેપ ન છૂટે.
- મૂળગત સ્વભાવ ન છૂટે.

યુવાનીની આ ઉંમર આગળ પાછળનો કે, સારા નડતાનો કશો વિચાર કરતો નથી, પોતાનું ધાર્યું જ કરે.

પોતાની ઇચ્છાની વાત છે અને જેની સાથે સારા સંબંધ હોય એની નાંખી દેવા જેવી વાત પણ ઉત્તમ લાગે.
- ગમતાની ગાળ ગમે પણ દુશ્મનનો સારો બોલ ગાળથીયે ભૂંડો લાગે.

કર્યું પોતે જ ભોગવવું પડે.
- કશો જ ફરક પડતો નથી જે બનવાનું છે તે બનીને જ રહેશે.

આ તિથિ પંચાંગમાં આવતી નથી.
- આ તિથિએ ઉપવાસ હોય નહીં
- પણ કોઈ વાત વાતમાં પંચાયત કરે, વગર કારણે ડખો કરે ત્યારે કહેવું પડે
- ગબલા ચોથ્ય બંધ કર્ય - અર્થાત્ બકવાસ બંધ કર

ગયો સમય પાછો ન આવે
- હંમેશા વિતેલો સમય, વિતેલી ક્ષણો સારી લાગે. ભૂતકાળ સારો લાગે.

⇒ **ગરથ વગરનો ગાંગલો.**

- નાણાં વગરનો નાથ્યો ન નાંણો નાથાલાલ.

- ફાયો તે ડાયો.

⇒ **ગરથ વગરનો ગાંડો ન છોકરાં વગરનો નાંનો.**

- ગરથ વિનાનો ગાંડો, ને છોકરાં વગરનો નાનો.

⇒ **ગરીબ બોલે ત ટપલા પડે ન, મોટા બોલે ત તાલીયો પડે.**

- ગરીબ બોલે તો ટપલા પડે ને, મોટા બોલે તો તાલીયો પડે.

⇒ **ગરીબની ગાંડમાં દાંત ઓય.**

- ગરીબની ગાંડમાં દાંત હોય.

⇒ **ગરીબની બાયડી ગાંમ આખાની ભાંજઈ ગણાય.**

- ગરીબની ઘરવાળી ગામ આખાની ભાભી ગણાય.

⇒ **ગરીબનો બેલી ઈશ્વર.**

⇒ **ગરીબને મારે એનું સત્યાનાહ જાય.**

- ગરીબને મારે એનું જડામૂળ જાય.
- ગરીબને મારે તેનું સત્યાનાશ જાય.
- ગરીબને કનડે એન ભગવાન જોવે.
- ગરીબને નડે એનું ગાડું ઘોંચમાં પડે.
- ગરીબની આંતેડી કકરાવે એન દા'ડો ના વરે.
- ગરીબના નેહાહા નંખોદ વારે.

રાંક કે ગરીબની કોઈ કિંમત હોતી નથી.
- પૈસા વગરને ગાંડામાં ખપે, પરંતુ ફાવ્યો તે ડાહ્યો ગણાય.

પૈસા વગરનો ગાંડામાં ખપે અને વસ્તાર વગરનો છોકરાંમાં ખપે.

આજના યુગમાં ધનવાન અને સત્તાવાનની કિંમત હોય છે. ગરીબની નહીં.

ગરીબ તુમાખીવાળો અને તુંડ મિજાજ હોય છે.

ગરીબની સ્ત્રીની ગાંમ આખું મજાક કરે, કદાચ ભોગવે પણ ખરા તોય બોલાય નહીં. મજાક મશ્કરી કરવામાં કોઈ નાનમ અનુભવતું નથી.

જેનું કોઈ નથી તેનો ભગવાન સહારો ગણાય ગરીબને મારે તેને હાથ લાગે.

ગરીબને પજવે, હેરાન કરે તે સુખી ન જ થાય.

⇒ ગરીબનું હુનું કોયની ગણતરીમાં નઈ.

- ગરીબનું સગું કોઈની ગણતરીમાં ન આવે.

⇒ ગાજરની પીપૂડી વાગી ત વાગી નેકર કૈડી ખાવાની.

- વાગ્યું તો તીર નૈતર તુક્કો.
- ગાજરની પીપૂડી વાગી તો વાગી નહીં તો કરડી ખાવાની.
- લપશી પડ્યા તો કહે હરિગંગા.

⇒ ગાડા નેચે કૂતરી હેડે એટલે એનાં ભાર એ ખેંચતી નહીં ?

- હું કરું હું કરું એજ અજ્ઞાનતા સકટનો ભાર જેમ શ્વાન તાણે.
- એના મૂતરે દીવા બરે છ.

⇒ ગાડા પે'લા હમોલ શું કાંમની.

- ગાડા પહેલા હમોલ શું કરવાની.
- ઘોડા પે'લા લગામ શા કાંમની.
- ઘોડા પહેલા લગામ લાયા.
- જાતને 'કે અને ખવડાયા.

⇒ ગાદીન માંન અને ગાદીન સલામ.

- ગાદીને માન અને ગાદીને સલામ.

⇒ ગાય લેવી દૂધતી ને વવ લેવી શોભતી.

- ગાય દૂધ આપતી લવાય અને વહું શોભતી લવાય.

⇒ ગાયનું ભેંસ તરે ને ભેંસનું ગાય તરે.

- ખોટી જગ્યાએ ખોટી વાત કરી બગાડી મુકવું.

ગરીબના સગાની કોઈ કિંમત ન હોય.

કામ થયું તો ઠીક, નહીં તો કઈ નહીં, ચાલ્યા કરે.

- તકનો ઉપયોગ થાય તો કરી લેવો, ન થાય તો વસવસો ન કરવો.

હું જ કરું એવું મિથ્યાભિમાન ન કરવું.

જેની જરૂર નથી, એની અગાઉથી ગોઠવણ ન કરાય.

- જન્મતા પહેલાં બાળકનું નામ ન પડાય.

સત્તાને માન.
- સત્તાને સૌ નમે.

ગાય દૂધ આપતી લેવાય, ને વહું રૂપાળી ને સંસ્કારી લવાય.

કંઈ જગ્યાએ કંઈ વાત કરવી તે સમજણ વગરનો.

- આ કહેવત બે વિરોધાભાષી અર્થમાં ગામડે વપરાય છે.

- ગાયનું ભેંસ તળે'ને ભેંસનું ગાય તળે.

⇒ ગાર દે એનું મોં ગંધાય.

- ગાળ દે એનું મોંદુ ગંધાય.
- ભૂડું બોલે એને ભગવાન જૂએ.

⇒ ગાર એટલે ધીની નાર.

- ગાળ એટલે ધીની નાળ.^૧

⇒ ગાડું જોય ગુડા ભાગ્યા.

⇒ ગાલ્લાનું પંડ્યુ ફરે એમ બોલીને ફરી જવું.

- ગાડાનું પૈડું ફરે તેમ બોલીને ફરી જવું.

⇒ ગાય બકરાંના વાડા ઓય, સિંહના ને.

- ગાય બકરાંના વાડા હોય, સિંહના નહીં.

- દા.ત. કંઈ જગ્યાએ કેવી રીતે વાત કરવી એનું વિવેકભાન ન હોય તેવા માણસને ઠપકારૂપે કહેવાય છે.

- અર્થાત્ - ખોટી જગ્યાએ ખોટી વાત કરી બગાડી મૂકવું અને બીજો અર્થ એ થાય કે માણસ આર્થિક રીતે ગૂંચવાઈ ગયો હોય ત્યારે આવક કરતાં જાવક વધારે હોય ત્યારે એકની પાસેથી લઈ બીજાને ચૂકવે ત્યારે.

- ત્રીજો અર્થ : આલ્યાની ટોપી લાલ્લાન માંથે, ને લાલ્લાન ટોપી આલ્યા માંથે.

ગાળ ન બોલાય, એ અછકલાપણું કહેવાય.

આ કહેવાત પણ ગામડે બે અર્થમાં વપરાય છે, ગરજું લાલચું કે સ્વાર્થી માણસને ગાળ દેવા છતાં અપમાન લાગતું નથી. જો હસતે મોંએ ગાળ ખમીને કામ કઢાવી લે છે.

વાહન જોતા ચલાવવાની શક્તિ ગુમાવી.

બેવચની જુહો, લબાડ.

શૂરવીર, ભડવીર, નરબંકો, દાનવીર કે ટેકીલા સમયે આવ્યે માથું આપી દેનારા માણસો, એકલ-દોકલ જોવા મળે, ટોળામાં નહીં, જવલે પેદા થતા હોય છે.

૧. ધીની નાળ : આ શબ્દ ગામડામાં ઉછળેલાને ખબર પડશે. પહેલાંના જમાનામાં ધી-દૂધની બહું છત હતી ત્યારે જાન ગાંડામાં જતી, સામે કન્યા પક્ષવાળા તરફથી જાનના બળદોને નાળમાં ભરીને ઘી પીવડાવવામાં આવતું. આ ધી પાવા માટે વાંસની બનેલી કિત્તા જેવી એકબાજુથી બંધ ભૂંગળને 'નાળ' કહેવામાં આવે છે.

⇒ ગાંગડું તે વરી કોય દા'ડ ચડતા અશે.

- ગાંગડું તો વળી કોઈ દિવસ ચઢતા હશે.

⇒ ગાંઠનું ખર્ચન ગાંડા આર્થે જવાનું.

- ગાંડા આર્થે જવાનું ન ગાંઠનું ખાવાનું.
- ગાંડા સાથે જવું ને ગાંઠનું ખાવું.

⇒ ગાંઠેથી ગરથ જાય ન લોકમાં હાંસી થાય.

- છાશમાં માંખણ જાય ન રાંડ ફૂવેડ કે'વાય.
- પૈસા જોઈને અક્કલ વગરના સાબિત થવું.
- ગાંઠેથી ગરથ જાય ને લોકમાં હાંસી થાય.

⇒ ગાંડ ધોયન કડી ના થાય.

- ગાંડ ધોઈને કઢી ન થાય.

⇒ ગાંમ એટલે આથીનો પગ.

- ગાંમ તો આથીનો પગ કહેવાય.
- ગાંમ એટલે હાથીનો પગ.

⇒ ગાંડાનાં ગાંમ ના ઓય, પણ ગાંડા ગાંમે ગાંમ ઓય.

- ગાંમ ઓય તાં ગાંડાય ઓય.
- ગાંમ ઓય તાં ઢેડવાડોય ઓય.
- ગાંડાના ગામ ન હોય, પણ ગાંડા ગામે ગામ હોય.

કઠોળ પ્રકારનાં ઘાન બાફતાં કેટલાક દાણાં બફાતા નથી. એવાને એવા જ રહે છે તેને ગાંગડુ કહે છે.

- સમાજમાં પણ એવા માણસો પાકતા હોય છે જેને કશી અસર થતી નથી. તેવાને પણ ગાંગડુ કહેવામાં આવે છે.

ગાંઠનું ખર્ચીને મૂખર્ષિભર્યું કામ કરવાનું.

ગાંઠનું ખર્ચીને મૂખર્ષિભર્યું કામ કરવાનું.

અક્કલ નેવે મૂકીને અવળાં કામ ન થાય.

ગામમાં રહેતા બધાને, ગામના નિયમો પાળવા પડે, ન પાળે તો એને ગામ બહાર મૂકવામાં આવે છે. આમ ગામઘણી, મુખી કે આગેવાન પાસે વિશાળ સત્તા હોવાના અર્થમાં વપરાય છે.

ગાંડા અલગ વસતા નથી, આપણી વચ્ચે જ રહેતા હોય છે.

⇒ ગાંણુ ગરાસિયાનું ન, ખાંણું વાંણિયાનું.

- ગાંણુ ગરાસિયાનું ન ખાંણું વાંણિયાનું.

⇒ ગાંમના મોંએ ગૈણું ના બંધાય, ગોરાના મોંડે બંધાય.

- ગામના મોંડે ગરણું ન બંધાય, ગોરાના મોંડે બંધાય.

⇒ ગાંમમાં રાંમેય ઓય ને ઘોબકાય ઓય.

- ગામમાં રાંમેય હોય ને ઘોબીય હોય.

⇒ ગાંમ ઓય તાં ઢેડવાડોય ઓય.

- ગામ હોય ત્યાં ઢેડવાડોય હોય.

⇒ ગાંમની છોડીન પરગાંમની વવ.

- ગામની છોકરી ને પરગામની વહું.

⇒ ગાંમમાં ઘર નઈ ન સેમ્માં છેતર નઈ.

- ગામમાં ઘર નહીં ને સીમમાં ખેતર નહીં.

⇒ ગાંમાત પાડાને ડબ્બે ના પુરાય.

- ગામના (હરાયા) પાડાને ડબ્બે ન પુરાય.

⇒ ગાંયજે ઊઠ્યો ન ખાંપો ફૂટ્યો.

- ગાંયજે ઊઠ્યો ને ખાંપો ફૂટ્યો.

⇒ ગાંમ લૂંટીન ચોરાસી ના થાય.

- ગામ લૂંટીને ચોરાસી ન કરાય.
- હરામના પૈસાથી ધર્મદો ના કરાય.
- ગાંમ ભાજન ચોરાસી ના થાય.

લગ્નગીતો કે ફટાણાં ગરાસિયાનાં વખણાય અને જમણવાર વાણિયાનું વખણાય.

એકલદોકલ કશીય વાત કરે, અફવા ઉડાડે એને રોકી શકાય પણ આખું ગામ વાત કરતું હોય તેને રોકી શકાય નહીં.

ગામમાં સારા માણસો હોય અને ખરાબેય હોય.

ગામ હોય ત્યાં નકામા માણસોય વસતા હોય છે.

સ્થાન ને સ્થિતી બદલાતા માણસનું સ્થાન-માન બદલાય છે.

નફકરો, ભમતો ભૈડો, ધનદોલત વગરનો ઉભભડ.

ગામના ઉતાર, માથા ફરેલ, દાંડ, કે દાદાને કોઈ કશું કહી શકે નહીં, એને રોકી-ટોકી શકાતો નથી

દાઢી કર્યાની બીજી જ ક્ષણેથી વાળ ઊગવાની પ્રક્રિયા શરૂ થઈ જાય છે.

ખરાબ રસ્તે કરેલી કમાણીમાંથી ધાર્મિક કાર્યોમાં ન વપરાય.

- ⇒ ગુરૂ કે' એમ કરવું, ગુરૂ કરે એમ ના કરવું.
- ગુરૂ કહે એમ કરવું, ગુરૂ કરે એમ ન કરવું.
- ⇒ ગોર નાખો એટલું ગર્થ થાય.
- ગોળ નાખો એટલું ગળ્યું થાય.
- ⇒ ગોલાં કરતાં ગઘાડાં બવ ડાયાં.
- ચા કરતાં કીટલી વધારે ગરમ.
 - ગોલા કરતાં ગઘેડાં બહું ડાહ્યાં.
 - શેઠ કરતાં વાંછોતર ચઢે.

ગુરૂ કરે એક કરવા જતા સલવાઈ જવાય.

જેટલો ખર્ચ કરો એવું વળતર મળે.

હલકુ માણસ વધાર ડહાપણ કરે.

ઘ

⇒ ઘડાનું અજવારુ ઘડામાં રે.

- ઘડાનું અજવારુ ઘડામાં જ રહે.
- બલાડી બલાડીના ગૂને ઢાંકે.

⇒ ઘડા ભાજીન કરશ્યા કરવાના.

- ઘડા ભાગીને કળશ્યા (લોટા) કરવાના.
- ઘોત્યાં ફાડીન લંગોટ કરવાનાં.
- લાખના બાર બાર હજાર કરવાના.

⇒ ઘડીની નવરાશ ને ન, પૈની પેદાશ ને.

- ઘડીની નવરાશ નહીંને પાઇને પેદાશ નહીં.

⇒ ઘણા વારાએ ઘણી લાય, છતા ઘી એ લૂખ્ખું ખાય.

- ઘણા વારાએ ઘણી લાય, છતા ઘી એ લૂખ્ખું ખાય.

⇒ ઘણાં છોકરાં ઓય એટલે બાવાને ના અલાય.

- ઝાઝા છોકરાં ઓય એટલે માઝમમાં ના મે'લાય.
- આથ લાંબા ઓય એટલે વાઙ્યમાં ના ઘલાય.
- ઘણાં છોકરા હોય એટલે બાવાને આપી ના દેવાય.

⇒ ઘણી ભૂખ ઓય એટલે બે આથે ના ખવાય.

- ઝાઝી ભૂખ ઓય એટલે બે આથે ટૂંટી ના પડાય.
- ઘણી ભૂખ હોય એટલે બે હાથે ના ખવાય.

પોતપોતાનું જ કરે બીજને કામ ન આવે
- પોતપોતાનું કરનાર, સ્વાર્થી માણસ.

ખોટનો ધંધો કરવાનો.

લોકોની ચોવટ કરવી, પારકી પંચાત કરવી.

ઘનદોલત વધારવા તદ્દન ખોટી કરકરસ કરે.
- હોવા છતાંય વાપરી ન શકે.

વધારે હોય એટલે વેડફી ના ખંખાય.
- વાપરવામાં પણ વિવેક ભાન રાખવું જોઈએ.

કોઈપણ વસ્તુનો અતિરેક ના થાય.
- ઝાઝી જરૂરીયાત હોય એટલે ઘાડ ના પડાય.

⇒ **ઘણું તાંણચે ઢૂંટી જાય.**

- બહુધામાં મઝા ભૈ.
- અતિશય ગળપણ, કડવાશમાં પરિણમે.
- અતિસારા સંબંધ તૂટે.
- ઘણું તાંણવા જતા ઢૂંટી જાય.

⇒ **ઘર ઉઘાડું દીકરાથી રે'.**

- ઘર ઉઘાડું દીકરાથી રહે.
- દીકરાથી વંશ ચાલે.

⇒ **ઘર ઓય તો વાહણ ખખડેય ખરાં.**

- ઘર ઓય તે કંકાહેય થાય.
- ઘર હોય તો વાસણ ખખડેય ખરાં.
- ઘેર ઘેર માટીના ચૂલા.

⇒ **ઘર દેખી પગમાં જોર આવે.**

- ઘરે જતાં બરધ્યાં રે'વાલમાં હેડે.
- ઘર દેખી પગમાં જોર આવે.

⇒ **ઘરઘણી મટી ભાડૂત થવું.**

- કાકા મટીન ભત્રીજા થવું.
- શેઠ મટીન વાંછોતર થવું.
- બાપ મટીન દીચરા થવું.
- ઘર ઘણી મટીને ભાડૂઆત થવું.

⇒ **ઘર બારીન તીરથ ના થાય.**

- ઘર બારી તાપણું ના થાય.
- ઘર બારીન તપાય ના.
- ગામ ભાજીન ચોરાસી ના થાય.
- ગામ ભાગીને ચોરાસી ન થાય.
- દેવું કરીન જાતરા ના થાય.
- ઘર બાળીને તીરથ ના થાય.

કોઈપણ વસ્તુનો અતિરેક સારો નહીં.
- બહુ ખેંચવાથી સંબંધમાં તિરાડ પડે.

દીકરો વારસદાર બને, દીકરી નહીં.

ઘર હોય તો કંકાસ થાય.

ઘરમાં નિરાંત મળશે, ખાવા મળશે,
પ્રેમ મળશે એ કારણે પગમાં તાકાત
આવે છે.

લાચાર સ્થિતિમાં આવી જવું.
- ગમે તે કારણસર સમાધાન કરવું.
- નમતું જોખવું.

અજુગતું કામ ના થાય.
- મોટું ભુક્ષાન કરી ભવિષ્યના ફળની
આશા ન રખાય.

⇒ **ઘરના કાંમે રાજય ગુલાંમ.**

- ઘરના કાંમે પંડિત ગુલાંમ.
- ઘરના કાંમે ઘણી ગુલાંમ.
- ઘરના કામે રાજા પણ ગુલામ.
- ઘરના કામે બારભાયા ગુલામ.

⇒ **ઘરની ઉંદરડી ગારામાં કે થારામાં.**

- ઘરની ઉંદરડી ગાળામાં કે થાળામાં.
- ખિસકોલીની દોટ ગારા હૂંધી.

⇒ **ઘરની ઓડીને કુવો ફોફાર.**

- મોસાળમાં ગયા તો મા પીરસનારી મલી.
- ઘરની હોડી ને કુવો ફોજદાર.

⇒ **ઘરના ભૂવાન ઘરના જાગરિયા.**

- ઘરના ભૂવા અને ઘરના જાગરિયા.

⇒ **ઘરનો દીવો દીકરો.**

- ઘરનો દીવો દીકરો.
- ઘરનો દીપક દીકરો.

⇒ **ઘર નાંનુંન ગરબડ ઝાઝી.**

- ઘર નાંનુંન લફરાં બવ.
- ઘર નાંનું ને લોચા ઘણા.
- મંદિર નાંનું ન ભગતડાં બવ.
- ઘર નાંનું અને ગરબડ બહું.

ઘરના કામમાં મદદ કરવી પડે, ભલે પછી તે રાજા, પ્રધાન, કે ભડભાયડો ઘણી હોય.

- ઘરના કામમાં મદદ કરવી જ પડે.
બધાએ કામ કરવું પડે, અભિમાન ન ચાલે.

બાંધી આવકવાળા ગૃહસ્થનું ભ્રમણ સીમિત હોય.

- ગામડામાં પહેલા અનાજ દળવાળી ઘંટી રહેતી, એના થાળામાં અનાજના દાણા અને લોટ પડી રહે એટલે ઉંદરો એમાં ખાવા આવતા.

જ્યાં કામ કઢાવવાનું હોય ત્યાં જો સગો જ અધિકારી હોય તો કામ સરળતાથી પતી જાય છે.

બધાજ ઘરના માણસો હોય તો તકલીફ ન પડે.

- ભૂવો ધૂણે ત્યારે એના જ સાગરીતો સાથે હોય છે. એક ડાકણું વગાડે અને બીજો છબલીકાં વગાડનાર, આ બેય ને જાગરીયા કહેવામાં આવે છે. આ ત્રણેય જણા જો ઘરના હોય તો ઠગવામાં કે ખોટું કરવામાં કોઈ ડર રહેતો નથી.

ઘરનો દીપક, દીકરો ગણાય છે.

- દીકરો ઘરનો ફૂળદીપક ગણાય.

નાના ઘરમાં ગરબડ વધારે.

- નાની નાની વાતમાં ઉપાધિ થાય.
- ઘરમાં પ્રશ્નો ઘણા ઉદ્ભવે.

⇒ ઘરના છોરાં ઘંટી ચાટે ન ઉપાધ્યાયન આટો.

- ઘરના છોરાં ઘંટી ચાટે અને ઉપાધ્યાયને આટો.
- ઘરના છોરાં ઘંટી ચાટે અને ઉપાધ્યાયને આટા.

⇒ ઘરમાં આંધાં કુસ્તી કરે.

- ઘરમાં આંધાં કુસ્તી કરે.

⇒ ઘરમાં ખાધો રાંડે ન બાર્ય ખાધો ભૂતે.

- ઘરમાં ખાધો રાંડે ને બહાર ખાધો ભૂતે.

⇒ ઘરમાં કંઈ ચાલે ને ન બા'ર્ય બબ્બે તરવાર બોંધીન ફરે.

- ઘરમાં કંઈ ચાલે નહીં ને બહાર બે બે તલવાર બાંધીને ફરે.

⇒ ઘરમાં બીકણ બલાડીને બાર્ય વાઘ થઈને ફરે.

- ઘરમાં બિકણ બિલાડી અને બહાર વાઘ થઈને ફરે.

⇒ ઘરમાં ગરોળીથીયે બીવે અને બા'ર કે' ઉં તીસમારખાં.

- ઘરમાં ગરોળીથીયે બીવે અને બહાર કેહે હું તીસમારખાં.

⇒ ઘરમાં ટકાના તૈણશેર ને બાર કે' ઉં તીસમારખાં.

- ઘરમાં ટકાના ત્રણશેર ને બહાર કેહે હું તીસમારખાં.

⇒ ઘરમાં ચલણ ચૂલા ને પાંછીયારા વચ્ચે.

- ઘરમાં ચલણ ચૂલા અને પાંછીયારા સુધી જ.

ઘરનાં છોરાં ભૂખે મરે અને બ્રાહ્મણને પાકાં ભોજન કરાવે.

- વધારે પડતી ઉદારતા બતાવવી.
- પોતે સહન કરી બીજાને મદદ કરવાની મૂર્ખામી કરવી.

ઘરમાં ખાવાનાં દાણા ના મળે.

- પારાવાર ગરીબાઈ.

ખૂબ કમનશીબ માણસ કે જેને ઘરમાં કે બહાર શાંતિ ન મળે, ઠરવા વારો ન આવે.

- નિરાંત ન મળે.

ખોટો દંભ કરવો.

ઘરમાં ચાલે નહીં અને બહાર લોકોને દેખાડો કરે કે મારાથી સૌ ડરે છે.

- પત્નીથી દબાયેલો માણસ.
- ફાડું માણસ.

”

”

”

⇒ ઘરમાં મિંદડી મિયાઉ અને બાર્ય વાઘ થઈને ફરે.

- ઘરમાં મિંદડી મિયાઉ અને બહાર વાઘ થઈને ફરે.

⇒ ઘરમાં બાયડી મારે અને બા'ર ફૂંફાડા મારે.

- ઘરમાં બૈરી મારે અને બહાર ફૂંફાડા મારે.

⇒ ઘરઘણી કે' મારે ખપ ને'ન પાડોશી કે મારા માંથા પર !

- ઘરઘણી કહે મોર ખપ નથી અને પાડોશી કહે મારા માથા પર !

⇒ ઘરમાં લગન હાંમું તાર વવ વચ્ચાં.

- ઘરમાં લગ્ન આવ્યું ત્યારે વહુ આડી ફાટી.
- ઘરમાં લગન આયું તાર વવ તાયફે ચડ્યાં.
- ઘરમાં લગ્ન આવ્યું ત્યારે વહુએ તાયફા શરૂ કર્યાં.
- ઘરમાં લગન આયું તાર વવને વાંકુ પડ્યું.
- ઘરમાં લગ્ન આવ્યું ત્યારે વહુને વાંકુ પડ્યું.

⇒ ઘરમાં વાઘ ને બાર્ય બકરી બેં.

- શેરીનું ફૂતરું શેરીમાં વાઘ થઈને ફરે.
- ઘરમાં વાઘ અને બહાર બકરી બેં.

ઘરમાં ચાલે નહીં અને બહાર લોકોને દેખાડો કરે કે મારાથી સૌ ડરે છે.

- પત્નીથી દબાયેલો માણસ.
- ફાડું માણસ.

”

ઘરમાં માન નહીં અને બહાર બીજા માન આપે એનો શો અર્થ ?

- ઘરઘણીને ખપ નથી પણ પાડોશીને એ ગમતો પણ હોય.
- એકને જરૂર નથી પણ બીજાને તે ઉપયોગી પણ હોય.

સારા કામમાં સો વિઘ્નો આવે.

પોતાનાં પાસે તાકાત બતાવે અને બીજા પાસે ડરી જાય.

⇒ **ધાત્ય મેલ્ય ઝાઝી ન વાતમાં કંઈ દમ ને.**

- ધાત્ય મેલ્ય ઘણી ન વાતમાં કંઈ માલ ને.
- ઘાલમેલ ઘણી અને વાતમાં કંઈ દમ નથી.

⇒ **ધી ઢળ્યું તો 'ય ખીચડીમાં ઢળ્યું.**

- ધી ઢળ્યું તો પણ ખીચડીમાં જ ઢળ્યું.

⇒ **ઘેંસમાં કોઈ ધી નાખે ને.**

- ઘેંસમાં કોઈ ધી નાખે નહીં.

⇒ **ઘેલીનાં ઘેર ઘેર હાહરાં.**

- ઘેલીના ઘેર ઘેર સાસરાં.

⇒ **ઘેલી હાહરે જાય ને ને જાય તા'ર પાછી આવેય ને.**

- ઘેલી સાસરે જાય નહીં એ જાય તો પાછી આવે પણ નહીં

⇒ **ઘેલો તોય પેટનો જણ્યો.**

- ગબલો તોય પેટનો જણ્યો.
- ગાંડો તોય પેટનો જણ્યો.
- ઘેલો તો પણ પેટનો જણ્યો.

⇒ **ઘેર ખાવું ન ઝેર ખાવું બેય બરાબર.**

- ઘેર ખાવું ને ઝેર ખાવું.
- ઘેર ખાવું ન ઝેર ખાવું બેય હરખા.
- ઘેર ખાવું ને ઝેર ખાવું બેઉં સરખાં.

⇒ **ઘેર જતાં બરધ્યાં રે'વાલમાં હેડે.**

- ઘરે જતા બળદેય રે'વાલમાં ચાલે.

નાની વાતને વગર કારણે મોટું સ્વરૂપ આપવું.

- નાની વાતનો મોટો હાંઉ ઊભો કરવો.

જે કંઈ બળ્યું તેનાથી નુકશાન નથી થયું અંદરો-અંદર ફાયદો જ થયો.

હલકા પ્રકારના ખોરાકમાં ધી ન હોય.

- હલકા માણસને મોટું માન ન મળે.

દાદારંગી સ્ત્રી ઠરીને ઘર ના માંડે.

ઘેલી કે ડાદારંગી કે અર્ધગાંડી સ્ત્રીનો કોઈ ભરોસો નહીં કે તે ક્યારે શું કરશે ?

કશાય હેકાંણાં વગરનું,

- ગમે તેટલો ગાંડો દીકરો હોય તો પણ માને ખૂબ વહાલો હોય.

- પોતાના સગાને સૌ વહાલ કરે.

- ગમે તેવો, તોય પેટનો જણ્યો વહાલો હોય.

મફતિયા ખાવાની ટેવ પડી જવી.

- ખોટો ગેરલાભ લેવાની ટેવ પડી જવી.

- હલકટ વૃત્તિ.

ઘરે ગયા પછી કામથી છૂટાશે અને ખાવા મળશે એ લાલચે ઉતાવળ કરવી.

⇒ **ઘેરના ઘેર ને ભૈડકાભેર.**

- ઘેરના ઘેર અને ભૈડકાભેર.

⇒ **ઘૈડપણમાં ગાતર ઢીલાં થાય એમ લવરી વધે.**

- ઘૈડપણમાં ગાતર ઢીલાં થાય.
- ઘડપણમાં ગાત્રો ઢીલાં થાય એમ અભરખા વધે.
- ઘેડો થાય એમ ગત્ય જાય ન મતિયે જાય.

⇒ **ઘૈડીયા ગાડાં વારે.**

- ઘરડા ગાડાં વાળે.

⇒ **ઘૈડી ગાય બોમણને આલો, ઘરમાટોય થાય અને કાઠેરય જાય.**

- ઘરડી ગાય બ્રાહ્મણને આપો, ઘમંદાનું દાન પણ થાય અને ઉપાધિ પણ ટળે.

- ખોટો રૂપિયો મંદિરમાં નંખાય.

⇒ **ઘૈડા થયા પણ ચશકા ના જ્યા.**

- ઘરડા થયા પણ ચસકા ના ગયા.
- ઘરડા થયા પણ ચટાકા ના ગયા.
- ઘૈડા થયા પણ ગત્ય ન ગઈ.
- ઘરડા થયા પણ વૃત્તિ ન ગઈ.
- ઘૈડા થયા પણ ગુલાંટ ના ભૂલ્યા.
- ઘરડા થયા પણ ગુલાંટ મારવાનું ન ભૂલ્યા.
- વાંદરો ઘરડો થાય પણ ગુલાટ મારવાનું ન ભૂલે.

⇒ **ઘોડી પાછળ વછેરું.**

- ગાય પાછર વાછરું.

ઠીક છે જે મળે તેનાથી ચલાવી લેવું.

- સાહસ ન કરવાની વૃત્તિ.

- ઠીક છે કશું નવીન નથી.

ઘડપણમાં અગો શિથિલ થાય અને વૃત્તિ બાળક જેવી બની જાય.

- ઘડપણમાં ચટાકેદાર ખાવાનું મન બહું થાય.

- વૃક્ષાવસ્થામાં વિવેક બુદ્ધિ ગુમાવીને બાળક જેવા જીદી બને.

વૃક્ષો પોતાના અનુભવ અને બુદ્ધિથી ગમે તેવી ગૂંચ ઉકેલી શકવા શક્તિમાન હોય છે.

દાન એવું કરવાનું કે દાન કર્યાનો આનંદ આવે, અને નુકશાન પણ ન થાય આવી નીમ્નવૃત્તિ સમાજના કેટલાક લોકોમાં હોય છે.

- દાન કર્યાનો દેખાવ કરીને ફાયદો લેવો.

ટેવ પડી હોય તે જતી નથી પછી ભલે ને લોકોની ઉંમર વધે.

ઘોડી પાછળ વછેરું આવે.

- અમુક કુદરતી નિયમો તોડી શકાતા નથી.

- મા પાછર છોકરું.
- ભેંસ પાછર પાડું.

⇒ ઘોડી લાયા એટલે વરઘાડોય નેંકરશે.

- દીકરો અશે તો વેલીમોડી વવેય આવશે.
- વર હશે તો ઘર થશે.
- ઘોડી લાવ્યા એટલે વરઘોડો નીકળશે ખરો.

⇒ ઘોના પાપે પેંપરો બરી જાય.

- હૂકા ભેગું લીલુંય હરગી જાય.
- લાકડાના પાપે ઈયર બળે.
- ઘોના પાપે પીપળો બળી જાય.

⇒ ઘોડો છૂટે કે' ઘોડી, કોને ખબર ?

- ઘોડો છૂટે કે ઘોડી, કોને ખબર ?

⇒ ઘાંતાના આંછાની પેટ બફડવું.

- ઘાંતાના હાંછાની માફક બફડવું.

- મફત કશુંય પણ મળે એ લેવાની વૃત્તિ.

આશાનાં તાંતણે જીવાતું હોય છે.
- ક્યારેક આશા ફળીભૂત ન થાય તેવી હોવા છતાં ભ્રમમાં જીવાતું હોય છે.
- કેટલાક ભ્રમ પોષીને સુખ ઈચ્છે છે.

કોઈની ખરાબ સંગતના કારણે સારા માણસને શોષવું પડતું હોય છે.

કઈ ઘડીએ શું બનશે કોઈને ખબર નથી પડતી પણ સતર્ક રહેવું સારું એ અર્થમાં.

વગર કારણે ક્ય ક્ય કરવાની ટેવ.
- ગામડામાં દૂધ આપતી ભેંસ, વઘારે દૂધ આપે એ માટે ઘરમાં પડેલા દાણા બાજરી, ગુવાર, તુવરનાં ગાંતાં, કપાશિયા વગેરે એક હાંછામાં કે એક ડબામાં નાખીને ચૂલે બાફવા મૂકાય, જેમાં પાણીનું પ્રમાણ વઘારે રાખવામાં આવે, તેથી ઉકળતાં, એમાંથી ખાસ પ્રકારનો ફદ... ફદ... બડ... બડ... જેવો વિશિષ્ટ અવાજ આવે છે. આ બાફેલા ઘાનની કિંમત હોતી નથી. એ ઢોરને ખવડાવતાં દૂધ વઘારે આપે છે. તે જ રીતે ઘરમાં વગર કારણે ઝગડો થાય અને કોઈ બબડાટ કરે ત્યારે તેને ઉતારી પાડવા માટે આ કહેવત વપરાય છે.
- નકામો બકવાસ કે બબડાટ કરવો.

⇒ ઘાંચીનું આખલું આખો દા'ડો ફરે તોય તાંનું તાં જ ઓય.

- ઘાંચીનું આખલું આખો દિવસે ફરે તોય ત્યાંનું ત્યાં જ હોય.

⇒ ઘોંચીન બરધો ઠેરનો ઠેર.

- મૂવા નૈન પાછા થયા.
- મર્યાનૈન માંદા પડ્યા.

⇒ ઘોડે ગયું એ ગદાડે પાછું ના આવે.

- મવાડા તોડ્યે મડો અલકો ના થાય.
- મણના તૂંટ્યા શેરે ના હંધાય.
- લાખના તૂંટ્યા કોડીએ ના હંધાય.

અક્કલ વગરનું કામ કરવાથી કશુંય પરિણામ ન આવે.

બુદ્ધિહિન મજૂરી કરી થાકી જવું.

મોટી ખોટ નાના વેપારથી ભરપાઈ ના થાય.

⇒ ચકલાં ચૂંથવાથી શું વરે ?

- ચકલાં ચૂંથવાથી શું વળે ?

⇒ ચકલી નાંની ન ફેડકો મોટો.

- માંથા કરતાં મનોહર મોટું.
- નાંના મોઢે મોટી વાત.
- કમજોર ને ગુસ્સા બવ.
- ચકલી નાની ફેડકો મોટો.

⇒ ચકલાંનો મારો ના ચૂંથાય.

- ચકલાંનો માળો ના ચૂંથાય.
- પડતાને પાટું ના મરાય.
- ઉગતી દેચડી ના તોડાય.
- ઘાવતાં બચ્યાં ના છોડાવાય.

⇒ ચડતી દેચડી ના પડાય.

- ચણાતી દેરી ના પડાય/તોડાય.

⇒ ચડતી પડતી આયા કરે.

- વારા પછી વારો, મારા પછી તારો.
- ચડતી પડતી આવ્યા કરે.

⇒ ચડ્ય ચૂલા ખવ એવું ના થાય.

- ચડચૂલા ખાઉ એવું ન થાય.

⇒ ચડે દરબાર તો જાય એનું ઘરબાર.

- ચડે દરબાર તો જાય એનું ઘરબાર.
- ચડતી એની પડતી.

⇒ વારા પછી વારો, રાત પછી દા'ડો.

- વારા પછી વારો, ને પછી ગારો.
- હખ પછી દખ ને દખ પછી હખ.

⇒ ચણાના ચોરને મુચ્ચીનો જ માર ઓય.

નકામા હવાતીયાં ન મારવા.

પહોંચ, તાકાત ન હોય છતાં વધારે દેખાડો કરવો.
- ખોટો દાખડો કરવો.

નિદોષને ન રંજાડાય.

સારા કામમાં વિધનો ન નંખાય.

જીવનમાં સુખદુઃખ આવ્યા કરે.

ઉતાવળે આંબા ના પાકે.

જે કોઈ ચડે એ પેસે ટકે ખુવાર થઈ જાય છે.

એક સરખા દિવસો સોના જતા નથી.
- ચડતી પછી પડતી આવે જ.

ગુનો તેવી સજા થાય.

⇒ ચણાન ઝાડ ફૂટી જવામ શી ઘાડ્ય મારી ?

- ચણાનાં ઝાડ ફૂટી જવામાં શી ઘાડ મારી ?

⇒ ચતુર ચેતે ને મૂરખો વેઠે.

- ચતુર ચેતીને અડગો થાય ને મૂરખ એમાં પડીને વેઠતો જાય.

⇒ ચાકર ચોરે એમાં બરકત રે' પણ શેઠ ચોરે એમાં શે હરકત.

- નોકર ચોરે તો નફો જાય ને, શેઠ ચોરે તો મૂડી જાય.

⇒ ચાર મલ્યા એટલે ચોરનો ભો' ટર્થો.

- ચાર જણા મળ્યા એટલે ચોરનો ભય ટળ્યો.

⇒ ચાર બેઠે પાઘડી તો વાત કરે પાઘરી.

- ચાર બેસે પાઘડી તો વાત કરે પાઘરી.

⇒ ચાર દા'ડાનું ચાંદૈણું ને પછી અંધારી રાત.

- ચાર દાડાનું ચાંદરણું અને પછી અંધારી રાત.

⇒ ચાર મળે ચોટલા ત ભાગે ઘરના ઓટલા.

- ચાર મળે ચોટલા તો ભાગે ઘરના ઓટલા.

⇒ ચાહે પડ્યા પછી આખલુંય હમુ હેડે.

- ચાસે પડ્યા પછી તો બળદેય સરખો ચાલે.

સાવ સહેલું કામ કરી બડાશ મારે એના માટે.

ચતુર, હોંશિયાર ચેતી જતાં આફત કે નુકશાનથી બચી જાય છે, જ્યારે મૂરખને વેઠવું પડે છે.

ઈંધામાં ચોરી ન ચાલે સરવાળે નુકશાન જાય જ.
- નોકર કરે તો થોડું નુકશાન થાય પણ શેઠની દાનત બગડે પેઢીની પડતી થાય.

ચાર દોસ્તાર મળે એટલે રાતમાં લાંબી વાતો ચાલે, એના કારણે ચોર ચોરી કરવાની હિમત ન કરે.

ચાર વૃક્ષો ભેગા મળે તો સારી જ વાત કરે, સારો જ નિર્ણય લે.

સુખ તો ક્ષણિક જ હોય છે પછી દુઃખ જ છે.

ચાર સ્ત્રીઓ ભેગી મળે તો કાનાફૂસી કે કૂથલી કરી લાંબો સમય બગાડે, અને ઘારે તો કોઈનું ઘર પણ ભગાવે.

જવાબદારીનું ભાન થયા પછી સૌ સુધરી જાય છે.

⇒ ચીભડાના ચોરને ફાંસીન સજા ના ઓચ.

- ચીભડાના ચોરને ફાંસીની સજા ના અપાય.

⇒ ચણાના ચોરને મુરચીનો માર ઓચ.

- ચણાના ચોરને મુરચીનો માર હોય.

⇒ ચિંતાનું ઓહડ ને.

- ચિંતાનું ઓષડ ન હોય.

⇒ ચૂક્યા એ મૂવા.

⇒ ચૂંક જોડા'ન મરાય જીભને ને.

- જીભને ચ્યાંખાડા-ટેક્કા ચડવા સે.
- ચાંમડાની જીભ વારો એમ વરે.
- ચૂંક જોડાન મરાય જીભને નહીં.

⇒ ચૂટલી ખણે વેરના વરે.

- ચૂટલી ખણવાથી વેર ના વળે.
- ઊનાં પાણીએ ઘરના બળે.

⇒ ચૂલા પર ચડી ના બેહાય.

- ચૂલા પર ચઢી ના બેસાય.
- ચડ્ય ચૂલા ખવ એવું ના થાય.
- ઉતાવળે આંબા ના પાકે.
- ચૂલા પર ચડી ના બેસાય.

⇒ ચૂલાની હાખ ભૂંગરી.

- આલ્યાનો ભઈ માલ્યો.
- ચૂલાની સખી ભૂંગળી.

⇒ ચૂલામ આથ ઘાલ્યે દઝાવાય.

- વાડ્યમાં આથ ઘાલ્યે કાંટા વાગે.

૧. પગરખાં, બૂટ

જેવો ગુનો તેવી સજા અને જેવો ગુનો તેવી ન્યાય.

”

ચિંતા કે શંકાનો કોઈ ઉપાય નથી.

સામે આવેલી આફત, કષ્ટ કે વિધન, ટાળવાનું ચૂક્યો એ મર્યો સમજો.
- રોગ થયો તેનો ઉપાય થાય.

જોડાને ખીલી મારી સાંધી લેવાય, પછે જીભ ને ખીલી મારીને કાબૂમાં લેવાતી નથી.

નાની વાતે બદલો ના લેવાય.
- છોકરમતથી બદલો ન વળે.

ઉતાવળ કરવાથી કામ બગડે.
- ઉતાવળ કરવાથી પરિણામ ન વળે.

હાજી-નાજી કરનારા એ કબીજાના સાથીદાર હોય છે.

ખોટું કામ કરીએ તો પરીણામ પણ માઠાં જ મળે.

- એરામંડીમાં આથ ઘાલ્યે ત હોરાય.

- હરગતામાં આથ ઘાલ્યો ત દઝવાય.

- ચૂલામાં હાથ નાખીએ તો દઝાવાય.

⇒ ચૂલામાં ટાંટિયા ના નંખાય, લાકડાં જ નંખાય.

- ચૂલામાં લાકડા નંખાય, ટાંટિયા નહીં.
- જૂતી પગમાં પે'રાય, માંથે ને.

⇒ ચેતતા નર સદા સુખી.

- જાગતાની પાડી ને ઉંઘતાનો પાડો.

⇒ ચેટલા વીહે હો' થાય એની ખબર્ય ચ્યાંથી પડે ?

- કેટલા વીસે સો થાય તેની ખબર ક્યાંથી પડે ?
- છોરુ જણે એન હુવાવડની ખબર્ય પડે.

⇒ ચેટલા દા'ડાથી નકામંમો ઘરવરાવે છે.

- આંચર આલે પણ દૂધ નહીં આલતો.
- કેટલા દિવસથી નકામો ઘરવરાવે છે.

⇒ આંચળ આપે છે પણ દૂધ નહીં કાઢતો.

- ચૈતર ચઢે નઈન વૈશાખ ઉતરે નઈ.
- ચૈત્ર ચઢે નહીં ને વૈશાખ ઉતરે નહીં.

જેનો જ્યાં ઉપયોગ થતો હોય ત્યાં જ કરાય.

ચેતી ને ચાલે એ જ સુખી થાય.

અનુભવ પણછી જ સારા નડતાની કે સંસારના સુખદુઃખની ખબર પડે.

જુઝા દિલાસા આપી, ખોટા વાચદા કરી વચન ન પાળવું
- વિશ્વાસ આપી વચન ન પાળવું.
- પાછળ પાછળ ફેરવવો.

જે કઈ પરિસ્થિતિ છે તેમાં કઈ ફરક નથી, મોટે ભાગે શરીર સમૃદ્ધિની વાત છે.

⇒ ચોપડામાં લાખ ને રોકડામ રાખ.

- ચોપડામાં લાખ અને રોકડામાં રાખ.

⇒ ખીસ્સાં ખાલી ન ભપકા ભારી.

⇒ ચોપડ્યું મલે ચાર દા'ડા ને લૂખ્ખું મલે રોજ.

- ચોપડેલું મળે ચાર દિવસ અને લૂખ્ખું મળે રોજ.
- મળે તાર ઈદઈદડીયા ના મળે તાર રોજ.
- બેચાર દા'ડા આનંદ મંગલ ને બાકી ખાખા વેંછી.

⇒ ચોરની ગત્ય ચોર જાણે.

- ચોરની ગતિ ચોર જાણે.

⇒ ચોરનો નાય ચોર કરે, બીજો અન્યાય કરે.

- ચોરનો ન્યાય ચોર જ કરે, બીજો અન્યાય કરે.

⇒ ચોરનો કોય ઘણી ના થાય.

- ચોરનો કોઈ ઘણી ના થાય.
- ચોરના કોય ઘરાક ના થાય.

⇒ ચોરને કે' ચોરી કરવા જ, ન ઘણીને કે જાગતો રે'જે ન, પોલીસને કે પકડવા જ.

- દૂધ ને દહીંમાં પગ રાખનાર.
- એકબીજાને લડાવી મારનાર.
- ચોરને કહે ચોરી કર ને ઘણીને કહે જાગતા રહેજો અને પોલીસને કહે પકડવા જજો.

દેખાવે કરોડપતિ, વાસ્તવમાં રોડપતિ.
- દેખાવે રાજા અંદરથી પોલમપોલ.
- ચોપડે નફો બતાવવો.

ખીસ્સા ખાલી ભપકા ભારે.

કાયમ સુખ મળતું નથી, દુખ જ વધારે મળે છે જીવનમાં.
- મળે ત્યારે ઉજાણી, ન મળે ત્યારે ઉપવાસ.

ચોરની સ્થિતિ-ગતિ-વિધિ ચોર જ જાણી.

એક ઘંઘાવાળા જ એકબીજાનો સાચો ન્યાય કરી શકે.

હલકા કે નીચ માણસનો કોઈ સાક્ષી ન બને.
- ચોર પોતાનો સગો છે એવું કોઈ ન કહે.

એકબીજાને લડાવી મારનાર.
- ચાલબાઝ કે કાવસિયો માણસ.

⇒ ચાંચડને આંખો આથી ન, માંકડને પાંખો ફૂટી.

- ચાંચડને આંખો આવી ને માંકડને પાંખો ફૂટી.

⇒ ચાંપ એવી ચડાઈ કે બેટમજી ફરે જ નઈ.

- ચાંપ એવી ચડાવી કે બેટમજી ફરે જ નહીં.

⇒ ચંદરવો બાંધવા હો આવે, છોડવા કોય ના આવે.

- ચંદરવો બાંધવા સહુ આવે, પણ છોડવા કોઈ ના આવે.

હેસિયત વગરનો, નબળો પાતળો, માણસ સજ્જન કે મહાજનની સામે થઈ જાય તેના માટે.
- ન થવાનું બની જવું.

બીજા પાસે કાનાફૂસી કરી, ચઢવણી કરી પોતાનું ધાર્યું કામ કરાવી લેવું.
- અથવા બે જણાને લડાવી મારવા.

શરૂઆતમાં સહુ દોડી આવે પણ પ્રસંગ પત્યા પછી કોઈ ઊભા ન રહે.

⇒ **છછૂંદરનાં છાંએય હરખાં,
રાંડે જણશે બભાંએ હરખાં.**

- વડ એવા ટેટા ન બાપ એવા બેટા.
- છછૂંદરનાં છ એ સરખાં.
- કોઈનામાંએ વોણાંમણ ના મળે.

⇒ **છત્ય છાંની ના'રે.**

- છત છાની ન રહે.

⇒ **છઠની હાતમને હાતમની
છઠ્ય કોયથીય ના થાય.**

- છઠની સાતમ અને સાતમની છઠ કોઈથીય ન થાય.
- લેખ પર મેખ ન મારે.
- વાઢ્યાં દાવલસા પીરથીય ના ચોટે.

⇒ **છત ડાથી ન અછત ગાંડી.**

- છત ડાહી અને અછત ગાંડી.
- ફાયો એ ડાયો.

⇒ **છતે ઘીએ લૂખું કોણ ખાય ?**

- છતે ઘીએ લૂખું કોણ ખાય ?
- હોય તાર તને મને ન ના ઓય તાર છાંનેમાંને.

⇒ **છતે છોકરે બાંમણના હમ
ખાવા પડે.**

- છતે છોકરે બ્રાહ્મણના સમ ખાવા પડે

ગુણ કે અવગુણ વારસાગત હોય છે.

સમૃદ્ધિ દેખાય આવે.
- સમૃદ્ધિ ઢાંકી ઢંકાઈ ન રહે.

લખ્યું ના બદલાય.
- થવાનું હોય તે થઈને જ રહે.

પૈસાવાળો જ ડાહ્યો ગણાય, પણ
બુદ્ધિશાળી, ગરીબની ગાંડામાં
ગણતરી થાય.

સગવડ-સવલત ભોગવી જ નાખવી.

લાચારી ભરી સ્થિતિ કે મજબૂરી.

⇒ **છતે બાંમણે છોકરાંના હમ
ખાવાના ?**

- છતે બાંમણે છેંયાના હમ કોણ ખાય ?
- છતે બ્રાહ્મણે છોકરાના સમ ખાવાના ?

⇒ **છપ્પન પર ભૂંગળો વાગેછ.**

- છપ્પન પર ભૂંગળો વાગે છે.

⇒ **છાજયા લેવા હવ કોઈ આવે
પણ આડા આથ દેવા કોય
ના આવે.**

- છાજિયા લેવા સહુકોઈ આવે પણ આડા હાથ દેવા કોઈ ના આવે.

⇒ **છાશ લેવા જતાં દોંછી
હંતાડવી ને.**

- છાશ લેવા જતાં દોંછી હંતાડાય ના.
- છાશ લેવા જતાં દોંછી સંતાડાય નહીં.

⇒ **છાશવારે મંદવાડ.**

- છાશવારે મંદવાડ ના પોહાય.
- છાશવારે મંદવાડ ના પોષાય.

⇒ **છાશમાં માંખણ જાય, અન
વવ ફૂંવેડ કહેવાય.**

- છાશમાં માંખણ જાય અને વહુ ફૂંવડ ગણાય.

⇒ **છેંકતાં છોકરું જણે.**

- છીંકતાં છોકરું જણે.

જેના મરવા-જીવવાથી પોતાને કશો ફરક પડતો નથી.
- સ્વાર્થ માટે બીજાનું નામ વટાવી લેવું.

જૂના વખતમાં એવી માન્યતા હતી કે અખૂટ સંપત્તિ કે ખજાનો ધરાવનારને ત્યાં ગેબી ભૂંગળો વાગતી.
- ખૂબ ધનિક હોવું.
- ખૂબ ધનવાન હોવું.

દિલાસો કે સહાનુભૂતિ માટે સહુકોઈ આવે પણ ખરેખર મદદ કરવા માટે કોઈ ના આવે.

જે કામે ગયા હોય તે કહેવામાં ખચકાટ ન રખાય.

કાયમી બિમારી.
- વારંવાર બિમાર થવું તે ન પોષાય.

પારકા માટે ઘસાતાંય મુરખ બનવાનું.
- બીજાને ઉપયોગી બનતા હાંસીપાત્ર થવું પડે.

વારંવાર છોકરાં પેદા કરવાં.
- ઉપરાઉપરી છોકરાં પેદા કરવાં.

⇒ **છાસ્ત્યું હોનું પીત્તરમાંથી ના જાય.**

- છાસ્ત્યું સોનું પિત્તરમાંથી ન જાય.

⇒ **છીનારવીને છેદા દા'ડાની શી ફકર.**

- છીનારવીને છેદા દિવસોની શી ફીકર ?

⇒ **છેંકણી હુંઘાડીન કાડી મેલવા.**

- છીંકણી હુંઘાડીને કાઢી મૂકવા.

⇒ **છેંકતાં છેંડુ પડવું.**

- વાતે વાતે વાંકુ પડવું.
- મિયાંન ભેંસને ડોબુના કે'વાય.

⇒ **છેડે ચડ્યો એ ચોર.**

- છીડે ચડ્યો તે ચોર.

⇒ **છેનાર રાંડ છમકતી હેડે ન, ઘૂંઘટામાં ઘર માંડે.**

- છિનાળ રાંડ છમકતી ચાલે અને ઘૂંઘટામાં ઘર માંડે.

⇒ **છેટેના હોના કરતાં પાંદેની ધૂર્ય હારી.**

- દૂરના સોના કરતા નજીકની ધૂળ સારી.
- આંગળીના મૂકી, પેટમાંનો ભરોસો ન કરાય.

⇒ **છેલું ઓહડ છાસ્ત્ય.**

- છેલું ઓષડ છાશ.

⇒ **છોકરો કંઈ કુવારો ને રૈ જાય.**

- છોકરો કંઈ કુવારો નહીં રહી જાય.

બનાવટી સોનું છેવટે તો પિત્તળ ગણાય.
- છેતરાયા પછા કશુંક હમથમાં આવ્યું એનો સધિયારો લેવો પડે.

જેણે આબરૂ નેવે મૂકી હોય તેને સમાજ કે કોઈનીય પડી ન હોય.

કંજુસ માણસ.

- કોઈ પ્રસંગે ઘણા લોકોને બોલાવી ખર્ચ ટાળવા, બનાવટ કરી અથવા મામૂલી ખર્ચ કરી કાઢી મૂકવા.
- ખર્ચ બચાવવા ચાલાકી કરવી.

વાતે વાતે વાંકુ પડવું.
- વાતે વાતે ખોટું લાગી જવું.
- તુમાખીભર્યો સ્વભાવ.

ચોરી કરતાં પકડાય જાય એ જ ચોર ગણાય.

છિનાળ કે બદચલન સ્ત્રી સારી હોવાનો દેખાવ કરે પણ ઘૂંઘટમાંથી ચ આખં મારી સહુને લલચાવે.

ખોટી લાલચમાં ફસાયા વિના, જે મળે તેનાથી સંતોષ માનવો.
- કશુંય ન મળે ત્યારે છાશ પીને પેટની ભૂખ મારી શકાય.

કશીય દવાની અસર ન થાય ત્યારે વૈધરાજ છાશનો પ્રયોગ અજમાવે.

ગમે તેવા પુરૂષને સ્ત્રી તો મળશે જ વાંઢો નહીં મરી જાય.

⇒ **છોકરો અશે ત વેલીમો'ડી વવ આવશે.**

- છોરો હશે તો વહેલી મોડી વહુ આવશે.
- વર હશે તો ઘર થશે.
- છોકરો હશે તો વહુ વહેલી મોડી આવશે.

⇒ **છોકરો શોભે બાપને ઘેર ને છોડી શોભે પારકે ઘેર.**

- છોકરો શોભે બાપને ઘેર ને છોડી શોભે આપ ઘેર.

⇒ **છોડી ઓય તો માંગુ નંખાય.**

- છોકરી હોય તો તેનાં માંગા આવે.

⇒ **છાંણના જીવડાં છાંણમાં મરે.**

- છાંણના કીડા છાંણમાં મરે.

⇒ **છોરું કછોરું થાય પણ માવતર કમાવતર ના થાય.**

⇒ **છોરું ન ગરાસ્થો, બેય હરખાં.**

- છોકરું અને ગરાસિયો બેઉ સરખાં.

⇒ **છાંણના દેવને કપાસ્યાની જ આંછ્યો ઓય, વાલનીય નૈ.**

- છાંણના દેવને કપાસિયાની જ આંખો હોય, વાલનીય નહીં.

આશાવાદી રહી પ્રયત્નો ચાલું જ રાખવા.

સૌ સૌના યોગ્ય સ્થાને હોય તો એને માન-પાન મળે-મળી શકે.

માગતાવાળો ઉઘરાણી કરે.
- છોડીનાં માંગા આવે-છોકરાંના નર્થ.

નબળા-ગરીબ કે નીચલી કોમના માણસો, જ્યાં જન્મ્યા હોય ત્યાં જ મરે-પ્રગતિ ન કરી શકે.

નબળો માણસ પોતાની જાત પર જાય, પણ સારો માણસ પોતાની મર્યાદા ન ચૂકે.

બંને જલ્દી રિસાઈ જાય, ને બંનેય બહુ જીદી.

જેવી જેની હેસિયત તેવું તેનું સ્થાન.
- જેનો જેવો મોભો તેવું તેનું માન.

⇒ જણતાં મૈલું^૧ થાય એમાં જમઈન શું વાંક.

- જન્મતાં મરણ થાય એમાં જમાઈનો શું વાંક.

⇒ જણે એ જાણે, વાંઝણી શું જાણે.

- જણે તે જાણે, વાંઝણી શું જાણે.
- જોડો પેરે એને ડંખે, ઘાડપગાને શી ખબર પડે.

⇒ જણે એટલાં જીવે ને અને જીવે ત ઘરતીમાં હમાય ને.

- જન્મે એટલાં જીવે નહીં અને જો જીવી જાય તો ઘરતી પર સમાય નહીં.

⇒ જણનારીમ જોર ના ઓય ત દાયણ એટલા આંચકા મારે ?

- જણનારીમાં જોર ન હોય તો દાયણ કેટલા આંચકા મારે ?

⇒ જમ, જમઈ ન જાયક એ કોયનાંય થયાં નહીં ન થશેય નઈ.

- જમ, જમાઈ ને માગણ તેઓ ક્યારેય કોઈનાય થયા નથી ને કોયના થશે પણ નહીં.

⇒ જમઈ દહમોં ગ્રહ, ખાતો જાય ન ખાહડાં મારતો જાય.

- જમાઈ દશમો ગ્રહ, ખાતો જાય ને ખાસડાં મારતો જાય.

કોઈના મરણ માટે બીજાને દોષી ન ઠેરવાય.

જેને વીતી હોય એને દુઃખ દઈની ખબર પડે, બીજા અનુભવીને શી ખબર પડે.

કુદરતની લીલા અપરંપાર છે, ઘરતીને સમતોલ રાખવાનો એનો કીમિયો ગજબનો છે. એટલે તો જન્મ લેનાર એ પછી માનવ હોય, પશુ હોય કે જીવજંતુ કે વૃક્ષ વેલા-જન્મે એટલા જીવે તો પૃથ્વી પર અંધારૂંઈ ફેલાઈ જાય.

આપબળે જ જીવાય, આપશક્તિથી જ કામ થાય.

- જેણે કશુંય પામવું હોય, એણે જાતે જ પ્રયત્ન કરવો પડે, બીજાએ નહીં.
- પોતાનામાં તાકાત ન હોય તો બીજો કેટલી મદદ કરે.

અમુક પ્રકારના માણસોનો ભરોસો ક્યારેય રખાય નહીં.

જમાઈને ગમે તેટલું આપી રાજી કરો તોય એ રાજી નહીં થાય અને ઉપરથી તક મળ્યે બદનામ કરે જ.

⇒ જમઈનું નામ સાંભળી હાહું મહાણાંમાંથી બેઠી થઈ જાય.

- જમાઈનું નામ સાંભળી સાસું મસાણામાંથી બેઠી થઈ જાય.

⇒ જમઈનાં પોસ્યાં, ન વાઙ્યાં પોસ્યાં.

- જમાઈના પોસ્યાં, ને વાડમાં જઈ પોસ્યાં.

⇒ જમઈ રયો ભૂખ્યો ત કોનો ફૂલો દૂખ્યો ?

- જમાઈ રહ્યો ભૂખ્યો તો કોનો ફૂલો દૂખ્યો ?

⇒ જીભડી કરે આર પંપાર, તાર ખાહડાં ખાય કપાર.

- જીભડી કરે આજ-પંપાળ તો ખાસડાં ખાય કપાળ.

⇒ જો વરહે આદરા તો બારે માહ પાધરા.

- જો વરસે આદરા તો બારે માસ પાધરા.

⇒ જમને કે તેડાં જોયતાં નહીં.

- જમને કે તેડાની જરૂર ન પડે.

⇒ જમનાર એક ને પિરહનારી બાર.

- જમનાર એક ને પિરસનારી બાર.
- પાંચ પોલીસ ને પંદર ફોજદાર.

આ કહેવત ને વિરોધાભાષી અર્થમાં વપરાય છે.

પરંતુ પ્રથમ અર્થમાં વધારે વપરાય છે. (૧) જમાઈનું નામ સાંભળતાં જ ડરના માર્યા મરણ પથારીએ પડેલી સાસુય બેઠી થઈ જશે. (૨) જમાઈનું નામ સાંભળતા સાસુ હરખપટ્ટૂડી થઈ જાય છે. મોતમાંથી પણ બેઠી થઈ જશે.

જમાઈની આવક પર જીવનાર સાસરિયાંના હાલ બૂરા થાય છે. અપમાનજનક સ્થિતિમાં ક્યારેક જીવવું પડે.

- જમાઈને પોસવાં જતાં, જમાઈને ઘરમાં રાખતાં, જમાઈ માલિક બની જાય છે અને ઘરનાં બહાર કાઢી મૂકે છે.

જમાઈ ભૂખ્યો રહે તો તકલીફ બીજાને ન થાય, સારસિયાવાળાને જ થાય કે એને પોતાને જ વધારે.

જીભ (વાણી) માન પણ અપાવે, ને માર પણ ખવડાવે.

સારા નક્ષત્રમાં વરસાદ પડે તો પુષ્કળ ધાન (અનાજ) પાકે છે.

મૃત્યુ નિશ્ચિત છે જમને બોલાવા ન પડે તેઓ જાતે જ સમયસર હાજર થઈ જાય. - બૂરું થવાનું હોય ત્યારે થઈ જાય એને ગોઠવવું પડતું નથી.

કશાય પણ પ્રકારના તંત્રની ગોઠવણી વગરનું. - રેઢિયાળ તંત્ર.

⇒ **જમ્મામ જગલો ને માર ખાવામ મગલો.**

- જમવામાં જગલો અને માર ખાવામાં મગલો.
- કરડે માંકડ ને માર ખાય ખાટલો.

⇒ **જમ્યો બાંમણ ન ઘવૈલા હુવેરને છેડવાં નઈ.**

- જમેલો બ્રાહ્મણ અને ઘવાયેલા સુવરને છેડવાં નહીં, નહીં તો ભારે પડે.

⇒ **જર, જમીન ને જોરું એ તૈણ કજ્યાનાં છોરું !**

- જર, જમીન ને જોરું એ ત્રણેય કજિયાનાં છોરું.
- જમીન, જોરું ને જર એ તૈણ કજ્યાનાં ઘર.

⇒ **જવાહા જેવો અદેખો.**

- જવાસા જેવો અદેખો.

⇒ **જવાંન વવ ન બુઢ્ઢો લાડો, એના ઘરમાં નીત ભવાડો.**

- જવાન વહું જે બુઢ્ઢો (પતિ) લાડો એના ઘરમાં નીત ભવાડો.

⇒ **જયાં આથી તણઈ જયા તાં બકરીના શા ઘડા.**

- જયાં હાથી તણેય જાય તાં બકરીની શી વિસાત.
- મોટા વરામાં નાંનાંની શી વિશાત.
- પાડે પાડા લડે એમાં ઝાડનો ખાંડો.

કરે કોઈ, ને ભોગવે બીજો.
- ગુનો કરે કોઈ, ને સજા ભોગવે બીજો.

અમુક જણની પ્રકૃતિ સમજવી પડે.
- બ્રાહ્મણ અને સુવરને જમ્યા પછી છેડાય નહીં. તેમ અમુક લોકોને છેડવામાં સાર નથી.

જગત આખામાં ગમે ત્યાં ઘન-દોલત, જળ-જમીન ને સ્ત્રી માટે કાયમ ઝઘડો થાય જ.

બધાં ઘાસ સુકાય, ત્યારે જવાસા લીલા થાય. અર્થાત્ ઉંઘી પ્રકૃતિનો-એટલે વાતે વાતે આ પ્રકારના માણસો લડે, ઝઘડે કાં વાંક કાઢે.

યુવાન સ્ત્રીને બુઢ્ઢા માણસ સાથે પરણાવતા કજેડું થાય છે, બુઢ્ઢો પતિ, યુવાન સ્ત્રીને ગમતો નથી એટલે હંમેશા બંને વચ્ચે ઝઘડા થયા જ કરે છે.

મોટા મોટાની સભામાં, લડાઈમાં કે લગ્ન પ્રસંગમાં નાના જણની કોઈ ગણના થતી નથી.

- વાવાઝોડું, પૂર કે તોફાન આવે ત્યારે મોટાં વૃક્ષો કે ઘર ટકી ન શકે ત્યાં નાનાં છોડ કે ઝૂંપડાની શો ઘડો.

⇒ **જે ખવાય તે અઘાય નૈ.**

- જયાં ખાવા બેસવાનું ત્યાં સંડાસ ન જવાય.
- બેઠેલી ડાળ કપાય નહીં.

⇒ **જે ગંદવાડ તે મંદવાડ.**

- જયાં ગંદવાડ ત્યાં મંદવાડ.

⇒ **જે શોક્યનું હાલ, તાં નીતની ધમાલ.**

- જયાં શોકનું સાલ, ત્યાં નીતની ધમાલ.
- એક મ્યાનમાં બે તલવાર ના રહે.
- એક અસ્વાર બે ઘોડાની સવારી ન જ કરી શકે.

⇒ **જવું મુંબઈ ન થાચ્યા વાહદથી.**

- જવું છે મુંબઈ ને થાક્યા વાસદથી.

⇒ **જવાંનીમાં રથું તે ઘેડપણમાં દરથું.**

- જુવાનીમાં રથું તે ઘડપણમાં દરથું.

⇒ **જગતો વધાર ઘોરે.**

- જગતો વધારે ઘોરે.
- જગતો વધારે મૂતરે.

⇒ **જા એડીબેડીમાં પૂરી દેજે.**

- જા જેલમાં પૂરી દેજે.
- જા આથીની ગાંડમાં ઘાલીન સીવી લેજે.

જેનું ખાઈએ એનું ગાવું પડે.
- એટલી તો અક્કલ હોવી જોઈએ કે ઉપકારનો બદલો અપકારથી ન અપાય.
- પવિત્ર જગ્યાએ ગંદકી ન થાય.
- મંદિરમાં નીચકામ ન કરાય.

જયાં જયાં ગંદવાડ હોય ત્યાં ત્યાં રોગચાળો ફેલાય જ.

જે ઘરમાં બે પત્ની હોય ત્યાં કાયમ ઝઘડા થવાના જ.

મુંબઈ સુધીની લાંબી ખેપ છે પણ હજી વાસદ પહોંચતાં સુધીમાં તો થાકી ગયા. એ ન ચાલે.

યુવાનીમાં રળીને સંચકેલું હોય તો જ વૃદ્ધાવસ્થામાં કામ લાગે છે. નહીં તો ભીખ માગવાવારો આવે.
- કરેલી કમાણી સમજદારીથી વાપરવી.

જાણી જોઈને ઊંઘવાના ડોળ કરનાર, ઢોંગ કરનાર, જોર જોરથી નસ્કોરાં બોલાવીને ભર ઊંઘમાં હોવાનો દેખાવ કરે.
- ઢોંગીને ન પકડાય.

જા તારાથી થાય તે કરી લેજેની ચેલેંજ આપવી.
- બીજાની ધમકીથી ડરવું નહીં

⇒ જાગતાની પાડી ન ઊંઘતાનો પાડો.

- જાગતાની પાડી ને ઊંઘતાનો પાડો.

⇒ જાય એનું કારણું ખરી જાય.

- જાય તેનું કાળજું ખસી જાય.

⇒ જાય એને દખ થાય.

- જાય તેને દુઃખ થાય.

⇒ જાય એનો જીવ જાય.

- જાય તેનો જીવ જાય.
- જેની પછેડી જાય એન ટાઢ્ય વાય.

⇒ જાત વગર ભાત્ય ના પડે.

- જાત વગર ભાત ના પડે.

⇒ જ્યારે ઓય તાર એન બલાડી છેકે છ.

- જ્યારે હોય ત્યારે તેને બિલાડી છીકે છે.

⇒ જીતનાં વધામણાં ઓય મૈલાનાં નૈ.

- જીતનાં વધામણાં હોય, મરણનાં સમાચાર લાવનારનાં નહીં.

⇒ જીવવું થોડું ન ઢેગાંણાં ઝાઝાં.

- જીવવું થોડું ન ફતવા બવ.
- જીવવું થોડું ન લફરાં ઝાઝાં.
- જીવવું થોડું ન મમત બવ.
- જીવવું થોડું ન મમત ઘણી.
- જીવવું થોડું ન લપ બવ.
- જીવવું થોડું અને લફરાં ઝાઝાં.
- રાત થોડીને વેશ ઝાઝાં.
- માર્યા કરતાં ઢેઢેડી ઘણી.

જાગૃત માણસને હંમેશા લાભ થાય.
- આળસુને હંમેશા નુકશાન જાય.

જેની સંપત્તિ જાય, એ માણસ પાગલ થઈ જાય.

જે કશુંય ગુમાવે એને બહુ દુઃખ થાય, કદાચ ગાંડો થઈ જાય, ચા આપઘાત કરવા સુધીની વેળા આવે.

જાતે હાજર રહે એનો જ પ્રભાવ પડે.
- જાતે હાજર રહે એની હાજરીના પ્રભાવથી કામ થાય.

વારે વારે વાંકુ પડવું.

સારા સમાચારના કે સારા પ્રસંગના સમાચારનાં વધામણાં હોય, શોકના સમાચાર લાવનારનાં વધામણાં ન હોય.

જીવવું થોડું ને નકામાં કામ ઝાઝાં.
- જીવવું થોડું અને લફરાં બહું.
- જીવવું થોડું અને નિરાંત ઓછી.

⇒ જીવ જાત્યો નહીં રે'તો.

- જીવ જાત્યો નથી રહેતો.

⇒ જીવશું ત જેમ તેમ, પણ મરશું કેમ કેમ ?

⇒ જે ના કરે માને બાપ, એ કરે શેકને તાપ.

⇒ જેને કો'ય ના પો'યે એને એનું પેટ પો'યે.

- જેને કોઈ ના પહોંચે એને એનું પેટ પહોંચે.

⇒ જે ચોંટ જાંણે એન ચારવારો શું શીખવે ?

- જે ચોંટ જાણે એન ચારવારી શું શીખવે ?
- જે ચોંટ જાણે એને ચારવવાળો શું શીખવાડે.

⇒ જેણે માંછ્ય મારી એ માંણહ મારે.

- જેણે માખી મારી એ માણસ મારે.

⇒ જેન કોય ના પૈણે એન છેતરપાર પૈણે.

- જેને કોઈ ન પરણે એને ખેતરપાળ પરણે.
- નકટીનો વર જોગી.
- નકટીન વર કાંણિયો.

⇒ જેવો રાજ એવી પરજા.

- જેવી કોદારી એવો દસ્તો.
- જેવા રાજ તેવી પ્રજા.
- જેવા વડ એવા ટેટા.
- જેવા બાપ એવા બેટા.

કોઢે ભરાઈ જવું, ગુસ્સે થઈ જવું.
- ઘટના એવી બની છે કે જીવ કાબૂમાં નથી રહેતો.

જેમ તેમ જીવી જવાશે, પણ મરવાનું થશે ત્યારે શું થશે તેની ચિંતા કરવી.

મા-બાપ જે શીખવી ન શકે તેનાથી વધારે જ્ઞાન, કળા કે કામ, બીક, ડર કે ભય શીખવી જાય.

જે લોકો સમાજને ગાંઠતા નથી, પોતાની સંપત્તિને સત્તાના મદમાં છડી ગયા છે એમને એમના નાલાયક દીકરા ખરાબ કાર્યોથી સંતાપે છે, દુઃખી કરે છે.

જાણતલને શીખવાડવાનું ન હોય.
- ગુરૂને ચેલો શું શીખવે ?

એક વાર હિંમત આવી જાય પછી તે ખૂન પણ કરી શકે.

સંસારમાં સૌને સૌના જેવા મળી જ રહે છે.
- કુઠાડી પ્રમાણે દસ્તો મળી જ રહે.

જેવો રાજ હોય તેવી પ્રજા પણ બને.

⇒ જે રસ્તે જવું ને એની પડપૂછ નકામી.

- જે રસ્તે જવું નહીં તેની પડપૂછ નકામી.

⇒ જેનો સરદાર આંધરો એનું લશ્કર ફૂવામાં.

- જેનો સરદાર આંધળો તેનું લશ્કર ફૂવામાં.

⇒ જેવો ઘોડો એવા અસવાર.

- જેવો ઘોડો તેવા અસવાર.

⇒ જોગટા ન વા'લાં તુમડાં ન લોગી ન વા'લા લોગ.

- હુંધારનું મન બાવરિયે.
- અઘાંણીન ગૂનાં શમણાં.
- જોગટાને વ્હાલાં તુમડાં અને લોગીને વ્હાલા લોગ.

⇒ જો થવું ઓચ બાવો ત કરાવો દાવો.

- ચઢે દરબાર, તો જાય એનું ઘરબાર.

⇒ જો વંઠે નશીબ તો કોદુય નડે.

- જો વંઠે નશીબ તો ભેંસેય નડે.

⇒ જૂઠ્ઠાન આવરદા ચાર ઘડી.

- જૂઠ્ઠા નો આવરદા ચાર ઘડી.
- જૂઠ્ઠાનું આયુષ્ય ક્ષણિક.

⇒ જૂઠ્ઠો હાયાન વટલાવે.

- જૂઠ્ઠો સાચાને વટલાવે.

જેનું કામ નથી એના વિશે જાણવું જરૂરી નથી. પડિયાણા ભોંયની દાંણ ન ભરાય.

જેવો લીડર કે આગેવાન, તેવું તેની પ્રજાને દુઃખ-સુખ પડે. અર્થાત્-નેતા બુદ્ધિ વગરનો, સ્વાર્થાંકે લબાડ હોય, તેની પ્રજાને ઘણાં દુઃખ સહન કરવાં પડે.

પાણીદાર ઘોડો હોય તો અસવાર પણ તેજ તરાર જોઈએ.
- ટાયડું ઘોડુ હોય તો અસવારેય મુડદાલ ચાલે. બંને સરખા હોય તો જ મજા પડે.

જેની જેવી મનરુચી, તેવા તેનાં સ્વપ્નો હોય.
- જેને જેમાં રસ હોય એના જ એને વિચારો આવે.

ખુવાર કે પાયમાલ થઈ જવું હોય તો કોઈ કચેરીમાં દાવો માંડીને કોર્ટે ચઢો.

નશીબ ખરાબ હોય તો ભેંસ પણ પજવે, દૂધ ના આપે, તરવાઈ જાય અથવા અઘવરચે વસુકી જાય.

જૂઠ્ઠાણું લાંબુ ચાલતું નથી એનું પોલ ખુલી જતાં, જૂઠ્ઠું પકડાઈ જતાં વાર નથી લાગતી.

ખરાબ સંગની અસર જલ્દી થતી હોય છે કસ્તુરી સાથે હિંગ રાખો તો કસ્તુરીમાં હિંગની જ સોડમ આવશે.

⇒ જાંણીન ઝેર ના પીવાય.

- ભૂતકાળને વળગી ન રહેવાય.
- વેશ્યાને ઘરમાં ના લવાય.
- વેશ્યાને ઘરવાળી ના કરાય.
- જાંણ્યા પછી ઝેર ન પીવાય.

ઝેરના પારખાં ન થાય.

- ઝેર છે જાણ્યા પછી એને ન પીવાય.
- ખરાબ છે જાણ્યા પછી એનો સંગ ન કરાય એને સાથ ન અપાય.

- ⇒ **ઝાઝા ઘોંચીએ મોંઘો ખોર.**
- ઝાઝી હુંચાણીઓ વેતર બગાડે.
 - ઝાઝા રાંધણિયા રસોઈ બગાડે.
 - ઝાઝા દાકતર દરદી મારે.
 - ઝાઝા ઘોંચીએ મોંઘો ખોળ.
- ⇒ **ઝાઝી ખેતીએ ઘણી લથડે, ઝાઝી દીકરીએ બાપ લથડે.**
- ⇒ **ઝાઝી દીકરીએ નેંચું ફૂર.**
- ઝાઝી દીકરીએ નીચું ફૂળ.
 - ઝાઝી દીકરીએ ફૂળ હીણ.
- ⇒ **ઝાઝે લાકડે ઝાઝી આગ.**
- ઝાઝી હુંચાણીએ વેતર વંઢે.
 - ઝાઝી સુચાંણીએ વેતર વંઢે.
- ⇒ **ઝાઝાં મલ્યાં ન ખાવા ટર્યાં.**
- ઝાઝા મળ્યા ને ખાવા ટળ્યાં.
- ⇒ **ઝાઝા ઝાંખરાની વાડચેય હારી.**
- ના માંમા કરતાં કેણો માંમોય શું ખોટો.
 - ઝાઝા ઝાંખરાની વાડચે સારી.

ઝાઝા કામ કરના ભેગા થયાથી કામ બગડતું હોય છે

લાંબી પહોળી ખેતીને ખેડૂત પહોંચી ન વળે, ત્યારે ચિંતામાં શરીર બગડી જાય છે એ જ પ્રમાણે વધારે દીકરીઓના બાપની દશા બગડી જાય છે.

ઝાઝી દીકરીનો બાપ ગરીબ હોય તો એનો દીકરીઓના ભાવ કોઈ પુછતું નથી એમ એ નીચાજોણું થાય છે.

થોડામાં હંમેશા સંતોષ માનવો અપેક્ષાઓ વધે તો અસંતોષ વધે છે. - ઘણી દાયણોથી સુવાવડ બગડે છે.

ઝાઝી વસ્તીવાળા કુટુંબની દશા બૂરી થઈ જાય છે.

ન હોવા કરતાં જે કંઈ છે તે સારું ગણાય.

- ⇒ **ટપટપ આર્યે કાંમ છેક મમ આર્યે ?**
- ટપટપ સાથે કામ છેકેમમ સાથે ?
 - કેરી ખા આંબા ગણવાથી શું ફાયદો.
- ⇒ **ટપલા ખઈ ખઈન ટાલ્ય પડી છ, તડકે ઊભા રૈન નહીં પડી.**
- ટપલા ખાઈ ખાઈન ટાલ પડી છે, તડકે ઊભા રહેવાથી નથી પડી.
- ⇒ **ટપલા પડ્યા વગર આ જીવતર ઘડાય ના.**
- ટપલા પડ્યા વિના આ (જીવતર) જીવન ઘડાય નહીં.
- ⇒ **ટકાની આંલ્લી તેર વાંનાં માગે.**
- ટકાની આંલ્લી તેર વાંનાં માગે.
- ⇒ **ટકાની ડોહી, ઢબ મૂંડાંમણ.**
- ટકાની ડોશી, ઢબ મૂંડાંમણ.
 - પાથલાની પાડી, અડધો ચરઈ ન, ખાડે પડી તાર પૂણો કડઈ.
- ⇒ **ટાડા લોચનો હૂક્કો રોટલો હારો.**
- ટાઢા લોહીનો સૂક્કો રોટલો સારો.
- ⇒ **ટેલા તૂટી જયા.**
- ટેલા તૂટી ગયા.

કામ થઈ જવા સાથે મતલબ હોય. - કામ કોણે કર્યું, કંઈ રીતે થયું તે જાણવાની જરૂર નથી.

ઘણા બધા સારા-માઠા અનુભવ પછી ટાલ પડી છે, તડકે ઊભા રહેવાથી નથી પડી.

ઘણા અનુભવ અને તડકો-છાંચડો જોયા પછી જીવતર ઘડાય છે.

આંલ્લી એટલે ખોરાકરાંધવાનું વાસણ. જેની કિંમત નજીવી હોય છે પણ રસોઈ કરવા માટે ઘણી ચીજોની જરૂર પડે છે.

વસ્તુની કિંમત નથી હોતી, પણ એને પાલવવાની, રાખવાથી પળોજણ વધારે હોય છે.

ચિંતા, ઉત્પાત કે દબાણવાળાં બત્રીસ પકવાન કરતાં નિરાંત કે ફિકર-ચિંતા વગરનો ઘર આંગણાનો સૂકો રોટલો સારો.

દરેક જણ પોતાના ધંધાના અનુસંધાનમાં વાત કરે. દા.ત. ટેલા તોડી નાંખે એવું પૂર આવ્યું. - દરજી - છાતીના પાટિયાં બેહી જાય એવું પૂર - સુથાર

⇒ **ટેભા તોડી નાંખે એવું પૂર આયું.**

- ટેભા તોડી નાંખે તેવું પૂર આવ્યું.

⇒ **ટેભાન ભરુહો નઈ !**

- ટેભાન ભરુહો શું ?
- ટેભાના ભરુહો ના રખાય.
- દરજીનો ભરોસો નઈ.
- દરજીનો ભરોસો ન રખાય.
- હઈ હોની ને હારવી, ના મૂકે હગી બાંનને જારવી.

- છાતીની ઘમણ ફાટી જાય એવું પૂર - લુહાર

- ખૂબ થાકી ગયા ખૂબ હેરાન થયા.

દરજી દરેક વાતમાં પોતાની ઘંઘાની ચીજથી ઉદાહરણ આપે.

- અર્થ: પુષ્કળ પાણી આવ્યું, ભયાનક પૂર આવ્યું.

તમામ કારીગરો, તે પછી દરજી હોય કે મોચી, સોની કે સુથાર... હમણાં પતશે... આ પત્યું... પણ એ માત્ર વાચદા જ કરે, વાચદો ક્યારેય પાળે નહીં.

- બીજો અર્થ એ પણ કરાય છે કે આ બધા લોકો, આપેલ વસ્તુમાંથી થોડું ઘણું કાઢી જશે.

- સગી બહેનની વસ્તુમાંથી કટકી કરે જ.

⇒ **ઠગ ને બગ બેય ઉજરા ઓય છે.**

- ઠગ ને બગ બેઉ ઉજળા હોય છે.

⇒ **ઠાકરને ચાકર ગણો ન, ચાકરને ઠાકર.**

- ઠાકરને ચાકર ગણો અને ચાકરને ઠાકર ગણો.

⇒ **ઠાકોર જયા ન ઠગ રયા.**

- ઠાકોર ગયા અને ઠગ રહ્યા.
- હાપ ગયાન લેહોટા રયા.

⇒ **ઠાકોરજી હાવ હોનાના તોય બેહણી ત પિતરની જ.**

- ઠાકોરજી સાવ સોનાના, પણ બેઠક તો પિત્તળની જ હોય.

⇒ **ઠાલી ફતેજી શી.**

- ઠાલી ફતેજી કરવાથી શું ફાયદો.

⇒ **ઠાલી ઠકરઈ ચ્યાં હુંધી નલે ?**

- ઠાલી ઠકરાત ક્યાં સુધી ટકે ?

⇒ **ઠાલો કોથળો ઊભો ના રઈ હકે.**

- ખાલી કોથળો ઊભો ન રહી શકે.

⇒ **ઢૂંઠાંની રાંડનો ઠમકો ભારે.**

- ઢૂંઠાંની સ્ત્રીનો ઠમકો ભારે.

⇒ **ઢૂંઠાંમ ઠેલવું.**

- ઢૂંઠાંમાં ઠેલવું.

છેતરપિંડી કરનાર દેખાવે શાહુકાર જેવા લાગે છે.

- રાજકારણમાં હંમેશા સફેદ કપડાં જ પહેરે છે.

સૌને સરખા ગણી, સૌને માન આપો.

- નાના કે નગણ્ય માણસોનું વધારે ધ્યાન રાખો, માન-પાન આપો.

સારા દિવસો ગયા, ખરાબ દિવસો આવ્યા.

- સારો જમાનો ગયો, ખરાબ જમાનો આવ્યો.

- સારા માણસો ગયા, ખરાબ રહ્યા.

વિશ્વાસ કરવા જેવા માણસો/જમાનો ન રહ્યા.

- માણસ કે પ્રાણી ભલે સાવ સારા હોય, પણ ક્યારેક તો સ્વભાવ પર જાય છે.

વગર કારણે ટંટો કરી ખોટા દેખાવથી શું મળે ?

દેખાડો કરી મોટાપણું ક્યાં સુધી ટકે. અસલિયત ક્યારેક તો ઉઘાડી પડી જાય છે.

પોલો માણસ લાંબુ ન ટકી શકે.

હલકા પ્રકારની સ્ત્રી કે છિનાળ સ્ત્રીનો ઠસ્સો/દમ્મામ/દેખાવ ભારે હોય છે.

વારંવાર બહાનાં બતાવવાં.

⇒ **ઠોકર વાગે તાર હમજણ પડે.**

- ઠોકર વાગે ત્યારે સમજ પડે.
- ઠોકર વાગે તાર શૌન ઠેકાણે આવે.
- ઠોકર વાગે ત્યાર શાન ઠેકાણે આવે.
- ઠોકર વાગે તારે અક્કલ આવે.

⇒ **વાર્થો ના વરે, હાર્થો વરે.**

- ડાબા આથે કાંન પકડે.
- કચે કુંભાર ગધેડે ના ચડે.

⇒ **ઠોઠ નેહારિયાન વતૈણાં ઝાઝાં.**

- અણ કસબી અજામને અસ્ત્રા ઘણા.
- ઠોઠ નિશાળીયાને વતરણાં ઘણાં.
- ખિસ્સા ખાલી ભપકા ભારી.
- નવો મુસલમાન નવ વાર નમાજ પડે.
- નબરી રાંડ નખરાં બવ કરે.
- ઠોઠ મોઠને ઠમકો ઝાઝો.
- ઠોઠ મોઠને ઠમકો ઘણો.
- ખાલી ઘડો ખખડે ઘણો.

⇒ **ઠેડ નેહરી જવી.**

- ઠેડ નીકળી જવી.

ઠોકર વાગ્યા વગર માણસને સાચી સ્થિતિનું ભાન થતું નથી.

જાતમાં કંઈ હોય નહીંને ભપકો ભારે કરે.
- પોલો માણસ દેખાડો ખૂબ કર.

કામ પુરું કરવામાં...ખૂબ મહેનત પડી.
- કામ પુરું કરતાં કરતાં થાકી ગયા.

⇒ **ડગલા પર શાલ ને ન, બખ્તર પર ઢાલ ને.**

- ખમીશ પર શાલ ન હોય ને, બખ્તર પર ઢાલ ન હોય.

⇒ **ડમ ડમ કરે એ શું ભણે ?**

- ડમ ડમ કરે તે શું ભણે ?

⇒ **ડર ખાય એ ભરખાય.**

- ડરે એ મરે.
- ડરી જયો એ મરી જયો.
- ડરપોકની પડે મરણપોક.

⇒ **ડાઢ્યા ભૂલે, પણ લણ્યા ના ભૂલે.**

- દાટેલું ભૂલાય, પણ લખેલું ન ભૂલાય.

⇒ **ડાભની અણી પર પાંણી ના ટકે.**

- ડાભની સળીની કે પાનની અણી પર પાણી ન ટકી શકે.

⇒ **ડાકણેય એક ઘર છોડે.**

- ડાકણેય એક ઘર મેલે.
- ડાકણેય એક ઘર મૂકી દે.
- ભગવાન પણ એક ભૂલ માફ કરે.

⇒ **ડા'પણ કરવામ કૂબી જયો.**

- ડહાપણ કરવામાં કૂબી ગયો.

⇒ **ડાથી હાહરે જાય ને ન ગાંડી ન શીખામણ આલે.**

- ડાહી સાસરે જાય નહીં અને ગાંડીને શીખામણ આપે.

જ્યાં જરૂર ન હોય ત્યાં વસ્તુ શોભે નહીં, ને ઉપયોગી પણ ન બને.

રખડે, રઝળે એ શું ભણે ?
- રખડી ખાય એ ભણી ન શકે.

ડરે એ મરે.

લખેલું યાદ રહે, દાટેલું ભૂલી જવાય.
- નોંધ કરેલું ગમે ત્યારે વંચાય, કામ આવે.

દરેક પોતાના સ્વભાવ પ્રમાણે જ વર્તે.
- કેટલા જણનો સ્વભાવ અતડો હોય તે બીજામાં ભળે નહીં કે બીજાને મદદ ન કરે.
- નપાતર, કપાતર કે દુષ્ટ માણસને કોઈની શીખામણની અસર થતી નથી.

એક ભૂલ તો સૌ માફ કરે.
- એટલા ફૂર ન બનાય કે એક જણનેય માફ ન કરી શકો. જે ગુનેગાર નથી.

કામકાજ કરવાના બદલે ડહાપણ કરવામાં દેવાદાર બની ગયા

આ દુનિયામાં સૌ શીખામણ આપવા તૈયાર હોય છે. પણ પોતાનો દોષ જોતો નથી.

⇒ **ડાથીને કાંમ ને ઘેલી ન ગાંમ.**

- ડાહીને કામ ને ઘેલીને ગામ.

⇒ **ડાથીને કાંમ ને ઘેલીન ગાંમતરું.**

- ડાહીને કામ ને ઘેલીને ગામતરું.

⇒ **ડાથો દીકરો દેશાવર ભોગવે ન ડાથી વવ ચૂલો ફૂંકે.**

- ડાહ્યો દીકરો દેશાવર ભોગવે અને ડાહી વહુ ચૂલો ફૂંકે.
- ડાહ્યો દિકરો દેશાવર ભોગવે ન ડાથી વવ રોઘણિયામ પેહે.

⇒ **ડીંગ મારવામાં દૂરો પૂરો.**

- ડીંગ મારવામાં સૂરો-પૂરો.

⇒ **ડુંગરીમ એલચીના હવાદ ચ્યાંથી લાવ્યા ?**

- ડુંગરીમ એલચીનનો હવાદ ચ્યોહી આવે ?
- ડુંગળીમાં ઈલાચચીનો સ્વાદ ન આવે.
- મહાંણિયા લાડવામાં એલચી ના ઓચ.
- દારૂ પીધે કપૂરની ગંધ નાંવે.

⇒ **ડૂંટી પરના વાર ને તોડ્યામાં ક ને બોડ્યામાં.**

- ડૂંટી પરના વાળ નહીં તોડ્યામાં કે નહીં મૂડવામાં.

⇒ **ડોટીમાંનો આરે ન આંટીમાંનો જીતે.**

- ડોટીમાંનો આરે ન મુઝીમાંનો જીતે.
- ડોટીમાંનો હારે ને મુઝીમાંનો જીતે.

ડાહ્યું માણસ હંમેશાં પોતાના કામમાં મશગુલ રહે છે, જ્યારે ગાંડુ માણસ અહીં તહીં ભચકાયા કરે છે.

”

ગુણ, ચતુરાઈ, પ્રમાણે સ્થાન મળે.
- હોશિયાર પુત્ર વેપાર વણજ કરવા પરદેશ ફરે અને ગુણીયલ સ્ત્રી રસોડું શોભાવે.
- બીજો અર્થ એ પણ કરાય છે કે સ્ત્રી ગમે તેવી હોશિયાર ચાલાક અને લાચક હોય તો પણ તેનું સ્થાન રસોડામાં જ હોય છે.

ગપ્પાં મારવામાં એક નંબરનાં પાવરદો.

જેનું કોઈમહત્વ નથી.
- જે જગ્યાનું કોઈમહત્વ નથી.
- વિચિત્ર જગ્યા, કામ વગરની જગ્યા.

સજાગ માણસ જીતે.
ઝડપથી કામ આવે, એજ જીતે.
- દોટી એટલે ઘોતિયામાં કેડે કે છેડે બાંધીને મૂકેલા પૈસા. જ્યારે આંટી એટલે કેડે ખોશી રાખેલ, જે ઝડપી જરૂર પડે ત્યારે કાઢી શકાય.

⇒ **ડોશીએ ડાટ વાર્યો અરખ ઐયાનો ટાર્યો.**

- ડોશીએ દાટ વાળ્યો હરખ હૈયાન ટાળ્યો.
- ડોશી મરે એનો ઘોખો ને પણ જમ પેઘ્યા ન ભોં.
- ડોશી મરે એન ઘાંખો ને પણ જમ પેઘા પડે એન ભોં.
- ડોશી મરે એની ચિંતા નથી પણ જમ પેઘા પડે એની ચિંતા.
- ડોશી મરે એને ઘાંખો ને પણ જમ ઘર ભારી જાય એનો ભોં.

⇒ **ડોશીન ઘરમાં વાઘ પેઠો ન તારા ઘરમાં હાપ પેઠો.**

- ડોશીના ઘરમાં વાઘ પેઠો અને તારા ઘરમાં સાપ પેઠો.

⇒ **ડોરે દીકું ગમે નઈન છૂટા પડવું ફાવે નઈ.**

- કાંણિયો દીઠો ગમે નઈન, કાંણિયા વગર ચાલે નહીં.
- આંખે દીકું ગમે જ નહીં અને છૂટા પડવું ફાવે નઈ.

⇒ **ડંકો વાગે એ છાંનું ના'રે.**

- ડંકો વાગે ત્યારે છાનું ન રહે.

ડોશી છેક મરતાં સુધી પજવતી રહી.
- ડોશીએ અણછાજતું કામ કરી નીચા જોણું કર્યું.
- ચીલો પડી જવાનો ડર.
- મોટો ચીલો પડી જયો.

ના થવાનું થવું, ના બનવાનું બનવું

આંખે જોવાનું ગમે નહીં અને છૂટા પડવું જ ફાવે નહીં.
- અવઢવની સ્થિતિ.

અમુક છાનાં કરેલા કામ જાહેર થઈ જતાં હોય છે.
દા.ત. સ્ત્રીનું ભારે પગે થવું.

⇒ ઢાકો-ઢૂબો કરીને બેઠવું.

- ઢાકો-ઢૂબો કરીને બેસવું.

⇒ ઢારે પાંછી ઉતરે.

- ઢાળે પાછી ઉતરે.
- ભૂવો ઘૂણે તોય નારિયેર ઘર ભણી જ નાંખે.

⇒ ઢાલ્ય ઓય ત આડી ઘરાય, જાત્ય ને.

- ઢાલ હોય તો આડી ઘરાય, જાત્ય ને.
- ઢાલ્ય ઓય ત આડી ઘરાય.

⇒ ઢેડ ફજેતા છોડી દે.

- ઢેડ ફજેતા ના કરશો.
- ઢેડ ફજેતા રે'વા દે.
- ઢેડ ફજેતા ન કરવા.
- જાણી જોઈને ફંદ કરવા.

⇒ ઢેડનાં છાપરાં ઝાંપે ઓય.

- ઢેડનાં છાપરાં ગાંમના ઝાંપે ઓય.
- ઢેડના છાપરાં છેવાડે હોય.

⇒ ઢેડની છોડીનો કોય ઘણી ને.

- ઢેડની છોડીનો કોઈ ઘણી ન હોય.
- ગરીબની જોડું સૌની ગુલામ.
- ગરીબની વહુ સૌની ભાભી.

ગામડામાં સાંજે વાળુપાણી પતાવીને ઠામ-વાસણ અજવાળી, પથારી કરીને, ચૂલો હોલવીને બેસવું.

વગ વગર કામ ન થાય.
- વગ વચીલાથી જ કામ થાય.

હોય તેનો ઉપયોગ થાય, ન હોય તો એના માટે નુકશાન ન વેઠાય.
- હોય તો ઉપયોગ થાય, ન હોય તો ઉપયોગ ન જ થાય.

જાણી જોઈને ફંદ કરવા.
- જાણી જોઈને કાંગા બનવું.
- જાણી જોઈને ત્રાગું કરવું.
- જાણી જોઈને કાલા ન થવું.
- જાણી જોઈને નખરા ન કરવાં.

હલકી નાત ગામની મધ્યમાં ન વસે.
- ગામના છેવાડે એમને વસવાટ હોય.
- ગરીબનું સ્થાન છેવાડે હોય.

હલકી સ્ત્રી, ફૂળ વગરની સ્ત્રી કે ગરીબ સ્ત્રીની સમાજમાં કોઈ ગણના થતી નથી. એને ભદ્ર સમાજ ઉપભોગનું સાધન ગણે છે.

⇒ ઢેડના ઘરનું પાંછી લોટો પીવો કે ના'વ, વટલાયા એટલે વટલાયા.

- ઢેડના ઘરનું પાંછી, લોટો પીઓ કે નહાય, વટલાયા એટલે વટલાયા.

⇒ ઢેડવાડે આંમલી ખાટી ઓય કે મેઠી શું ફેર પડે?

- ઢેડવાડે આંમલી ખાટી હોય કે મીઠી શું ફેર પડે ?

⇒ ઢેડવાડે જવુંન આડકાંન ઘરવ કર્યા વગર પાછા ફરવું.

- ઢેડવાડે જવું અને હાડકાંનો ઘરવ કર્યા વિના પાછા ફરવું.
- નદીએ ગયાને તરસ્યા પાછા ફરવું.
- દરિયે જઈને અલુણા ખાવું.
- લંકામાં વહવું ન અડવા ફરવું.

⇒ ઢેડવાડે તુલસી ઓય એ શું કાંમની.

- ઢેડવાડે તુલસી હોય તે શા કામની ?

⇒ ઢેડ મૂવાન આભડ છેટ ટરી.

- ઢેડ મર્યોને તે આભડછેટ ટળી.

⇒ ઢેડના વિવામાં ઘક્કાપાટું.

- ઢેડના વિવાહમાં ઘક્કાપાટું.

⇒ ઢેડાં ઢેખલાટે રાગે'રે.

- ઢેડાં ઢેખલો મારાથી રાગે રહે.
- ઢેડાં ઢેખલાટે હારાં.

⇒ ઢેડાં પાણીથી પલ્લે, મૂતરે નઈ.

ખરાબ કામ નાનું કરો કે મોટું, કલંક નાનું કે મોટું હોતું નથી. કલંક એ કલંક જ કહેવાય છે.

ગરીબ કે હલકા જણને ઘેર રતન પાકે પણ તેની કિંમત થતી નથી.
- આપણી સમાજ રચનામાં હલકા, અસ્પૃશ્ય કે તુરુછ માણસની ગણતરી થતી નથી.

નીચી પાયરીએ ઉતર્યા પછી પૂરો લાભ ન લેવો.
- મનમાં વસવસો રહી જવો.
- ઈચ્છા પૂર્ણ ન કરવી.

હલકી વર્ણને ત્યાં પવિત્ર ચીજ હોવા છતાં અપવિત્ર ગણાય છે.
- વેશ્યાની દીકરી સતી હોય તો પણ પવિત્ર ગણાતી નથી.

હલકા વર્ણના માણસના મરવાથી કશોય ફરક પડતો નથી.

ઢેડના લગ્નમાં મહાલવાનું ન હોય.

હલકા માણસો માર મારવાથી જ કાબૂમાં રહે.

પાકી સમજણ વગરના માણસ માટે.

- ⇒ **ઢેફાં ભાજીન ધૂર કરવાની લૂગડાં ફાડીન ચેથરાં કરવાનાં, ને દાંણા ખૈન દા'ડા કાડવાના.**
- લૂગડાં ફાડીને ચીંથરાં કરવાનાં અને દાણા ખાઈને દિવસો કાઢવાના ઢેફાં ભાગીને ધૂળ કરવાની.
- ⇒ **ઢોર ને ચોરના વશ્વાસ ના કરાય.**
- ઢોર અને ચોરનો વિશ્વાસ ન કરાય.
- ⇒ **ઢોરાં ન છોરાં ઓછાં હારાં.**
- ઢોરાં અને છોકરાં ઓછાં સારાં.
 - ઝાઝાં મલ્યા ન ખાવા ટર્યા.
 - ઝાઝી ખેતીએ ખેડૂ લથડે.
 - ઝાજી છોડીએ બાપ લથડે.
- ⇒ **ઢાંકણીમ પાંણી લેયન ફૂબી મરો.**
- ઢાંકણીમાં પાણી લઈને ફૂબી મરો.
 - ઢાંકણીમ પાંણી લેય ફૂબી ના મરાય.
 - ઢાંકણીમાં પાણી લઈ ફૂબી ન જવાય.
 - ઢાંકણીમ પાંણી લેય ફૂબી મરવા જેવું થયું.
 - ઢાંકણીમાં પાણી લઈ ફૂબી મરવા જેવું થયું.
- ⇒ **ઢંગ ઘડા વગરનો.**

જેમ તેમ જીવી જવાનું.
-કપરી સ્થિતિમાં જીવન ગુજારવું.

ગમે તેવા આલતું-ફાલતું માણસનો વિશ્વાસ ન કરાય.

કશુંય ઝાઝું હોય તે સારું નહીં, વધારે વસ્તીનું પુરું કરવું અઘરું પડે.

એવું નીચ કામ કર્યું હોય જેનાથી મોં ન બતાવાય.
- હલકું કામ કરવું/આબરું જાય તેવું કામ કરવું.
- ફૂબવા માટે ઊંડું પાણી જોઈએ.
- ખોટો ફંદ ન કરવો.
- શરમાવા જેવું થયું.
- સાવ સહેલા કામમાં નિષ્ફળતા મળવી.

કોઈપણ જાતની સમજણ કે અક્કલ વગરનો.
- સમજ કે વિવેક વગરનો.

- ⇒ **તકદીર પાંહે કોયનુંય ના ચાલે.**
- તકદીર પાસે કોઈનુંય ન ચાલે.
- ⇒ **તગતી તાપણ્યે હૈ તાપે.**
- સળગતી તાપણીએ સૌ તાપે
 - તગતી તાપણ્યે હૈ બેહવા આવે.
 - સળગતી તાપણીએ સૌ બેસવા આવે.
 - સંપત્તિ હોય તો સાળા થવા સૌ આવે ને પડતી આવે તાર બનેવી થવા કોઈ ના આવે.
- ⇒ **તલ મારાન મગ તારા.**
- તલ મારા અને મગ તારા.
 - મારું મારું આગવું અને તારું-મારું સહિયારું.
 - મુંગ મેરા તો ડાંખલી તેરી, ને ડાંખલી તેરી તો મુંગસ મેરા.
- ⇒ **તલ ખાધા ભેરી ગાંડ ચીકણી ના થાય.**
- તલ ખાધા ભેરી ગાંડ ચીકણી ના થાય.
 - તલ ખાતાં જ ગાંડ ચીકણી ન થાય.
- ⇒ **તલમાં તેલ નહીં.**
- તલમાં તેલ નહીં.
- ⇒ **તરકડી સતી થઈ.**

લખ્યા લેખ મિથ્યા ન થાય.

- નશીબમાં હોય તેટલું જ મળે
- ભાગ્ય રેખા બદલાય નહિ

ઊગતા સૂરજને સૌ પૂજે
- સુખ વૈભવ કે સત્તા હોય તો સૌ કોઈ મિત્રતા કરે, સગા બનવા આવે.

સારું એ મારું. નહારું એ તારું.
- સ્વાર્થી-પ્રપંચી માણસ.

આપણી ઉતાવળે કશું જ ન થાય.
- ઘોડું લાવ્યા એટલે તુરત જ વરઘોડો ન નીકળે.

એ વાતમાં કંઈ દમ નથી.
- એ માણસ હવે ઉપયોગી નથી.
- એનાથી કંઈ વળે તેમ નથી.

સો ઉંદર ખાઈને બિલાડી પાટે બેઠી.
- વેશ્યા સતી બનવા ગઈ.
- ચોર શાહુકાર થવા બેઠો.
- નકામો માણસ આગેવાન બનવા ગયો.

⇒ તરકડી સતી ના થાય.

⇒ તરકડીના પેટનો.

⇒ તરિયા ઝાટક થઈ જવું.

- તળિયા ઝાટક થઈ જવું.

⇒ તલનું ઘરાક ગાંચી, ને ચાંમડાનો મોચી.

- તલનો ઘરાક ઘાંચી, ને ચાંમડાનો મોચી.

⇒ તમને અશેક આટલાં વરહાં અમે ખહુનું તોડ્યું છે ?

- તમને હશે કે આટલાં વરસો અમે ઘાસ તોડ્યું છે ?
- તમને એમ અશેક આટલાં વરહાં ધૂરમાં નાંછ્યાં છ ?
- તમને એમ હશે કે આટલાં વરસો અમે ધૂળમાં નાખ્યાં છે ?

⇒ તમને એમ અશેક આ ઘોરાં તડકામાં ઊભા રે'વાથી થયાં છે ?

- તમને એમ હશે કે આ ઘોળાં તડકામાં ઊભા રહેવાથી થયાં છે ?

⇒ તમારી માટીએ કૂવો નહીં પૂર્યો.

- તમારી માટીએ કૂવો નથી પૂર્યો.

⇒ તમાર મન શીશીન ફટકા.

- તમારે મન શીશી અને ફટકા.

નીચ માણસ મહાન ન બની શકે.
- વેશ્યા સતી ન બની શકે.

તદ્દન હલકા ફૂળનો.
- જેના બાપનું ઠેકાણું ન હોય.

જે હોય તે બધું વપરાઈ જવું.
- ખૂબ ગરીબ થઈ જવું.

જેને જરૂર છે એજ તેનો ગ્રાહક બને,
બીજો નહીં.

અમે આટલાં વરસો વેડફ્યાં નથી.
- અમે આટલાં વરસો ફોગટમાં કાઢ્યાં નથી, ઘણું શીખ્યા છીએ.

આ સફેદ બાલ અમારી પરિપક્વતાની નિર્શાની છે.

જે કઈ કમાયા, તે અમારી આવડત અનુભવ અને ધીરજનું પરિણામ છે.

વાત કે ઘટનાની ગંભીરતા ન સમજે તેવા ન ફિક્કરા અને અલ્લડ માણસ માટે વડીલો ગુસ્સે થઈને કહે.

⇒ તમારેત છીલ' છીલ મંકોડીઓ, પણ અમારુંત મન જાણે છે.

- તમારે તો છીલ છીલ મંકોડીઓ, પણ અમારું તો મન જાણે છે.

⇒ તમાહાન તેડુ નઈ.

- તમાસાને તેડુ ન હોય.
- તમાહાન તેડુ ના ઓય.

⇒ તરત દાંન ને મા' પૂન.

- ચટ મંગની પટ શાદી.
- લાય ઘોડો, કાઝ્ય વરઘોડો.
- તરત દાન ને મહાપુણ્ય.

⇒ તાજ ઘાયે મલમ પટ્ટો થાય.

- તાજ ઘાવ પર મલમ પટ્ટો થાય.

⇒ તારા પેટમાંત કાતર છે.

- તારા પેટમાં તો કાતર છે.
- મુખમે'રામ બગલમાં છૂરી.
- હાથીના ચાવવાનાય જુદા ને બતાવાનાય જુદા.

⇒ તાલ્યા પાંહે કાંસકો ના ઓય.

- તાલિયા પાસે કાંસકો ન હોય.
- તાલ્યા પાંહે કાંસકો હોયવા નેકર્યા છ !

સામેનાની વાતને કે ઘટનાને સામાન્ય માની, ગંભીર ન ગણી, હસી કાઢવામાં કે રમતમાં કાઢી નાખે ત્યારે આ કહેવત વપરાય છે.

ગમે ત્યાં, ગમે ત્યારે ઝઘડો થાય કે લોક પલકારમાં ભેગું થઈને ઝઘડો માણે.

ઝડપથી કામ પતાવી દેવું.
- કોઈપણ વાતનો ઝટ ફેંસલો લાવી દેવા.
- ઢૂંઢામાં ઠેલવું નહીં, ત્વરિત નિર્ણય લેવો.

કશાયનો ઉપચાર, કે કોઈ કામનો ઉકેલ, કે ઝઘડાની પતાવટ તુરત જ કરવામાં ફાયદો થાય. વિલંબ કરવાથી એની આકરી કિંમત ચૂકવવી પડતી હોય છે.

તું ભરોસાપાત્ર નથી.
- તું કપટી, દગાબાજ છે.
- તું બેવડાં ધોરણવાળો છે.

જેની પાસે ન હોય એની માગણી કરવી.
- વ્યર્થ વાત કરવી.

૧. છીલ છીલ મંકોડીઓ : આજથી ત્રીસ ચાલીસ વરસો પહેલાં, ગામડામાં છોકરાં છીલ છીલ મંકોડીનો દાવ રમતાં હતાં. આ રમતમાં કોઈ ઠીકરા પર, ઈંટ પર કે ન દેખાઈ જાય તેવી જગ્યા પર કોલસાથી નાના નાના ઊભા લીટા કરવામાં આવતા. ક્યારેક આ લીટા નેજવાં પર, પગથિયે પણ કરતા પછી બૂમ પાડે છીલ છીલ મંકોડીઓ :

દાવ આપનાર ભીંથ્યું એ તે શોધી કાઢવાની. જો ન શોધાય તો દાવ લેનાર એ બતાવે અને જેટલા લીટા હોય એટલી એના પર ટીક ચઢી જે દાવ દેનારે ઉતારવી પડે અને જો દાવ દેનાર શોધી કાઢી તો એટલી ટીક લેનાર પર ચઢે. જ્યાં સુધી એકબીજાનું દેવું ન પડે ત્યાં સુધી આ નિર્દોષ રમત ચાલુ રહેતી.

- તાલિયા પાસે કાંસકો શોધવા નીકળ્યા છે.
- નાગાન ગામમાં ઘોબીન ઇંધો ના થાય.

⇒ **તાબોટા પાડીને ઊભો રે' એવાન હંગાથ શુ કાંમનો ?**

- તાલીઓ પાડીને ઊભો રહે એવા (હીજડા) નો સથવારો શા કામનો ?

⇒ **તાબોટા પાડીને ઊભો રે' એવો એ શું ઘાડ મારવાનો અતો ?**

⇒ **તાલેવાનનાં હોં હારા થાય પછા ગરીબનો બનેવી કોય ના થાય.**

- તાલેવાનના સૌ સાળા થાય પછા ગરીબનો બનેવી કોઈ ન થાય.
- ઉગતા સૂરજને સૌ પૂંજે.
- તગતી તાપણીએ હોં તાપવા જાય.

⇒ **તાલી દેયન ગયો.**

- તાલી આપીને જતો રહ્યો.

⇒ **તાવ આથીનાંય આડ ભાગી નાંખે.**

- તાવ તો હાથીનાંય હાડ ભાંગી નાખે.

⇒ **તાવડીનો તારો, થારીનો મારો.**

- તાવડીનો તારો, થારીનો મારો.
- તાવડીનો તારો, કલાડીનો મારો.

નમાલા કે બાયલાની દોસ્તી શું કામની ?

નમાલા કે હીજડાનો સંગાથ શું કામનો ?

ઘનવાન કે વગવાળાની સૌ દોસ્તી કે સગપણ કરવા પડાપડી કરે, પછા ગરીબનું સગુ કોઈ ન થાય.

વિશ્વાસ આપીને છેતરી ગયો.
- વિશ્વાસ આપીને, વાયદો કરીને ગયો પાછો ન આવ્યો.
- ખોટો દિલાસો આપવો.

બિમારી ભલભલાને કમજોર બનાવી દે છે.

સારું એ મારું બાકીનું તારું.
- સ્વાર્થી માણસ.

⇒ **તાવને તેડવા ના જવો પડે.**

- તાવને તેડું ને.
- તાવને તેડવા જવો ન પડે
- તાવને તેડવા કોણ જાય ?

⇒ **તારી મોયન મારો દા.**

- તારી મોઈ ને મારો દાવ.

⇒ **તારે ઘેર આવીએ તાર વાડીયે કપાસ્થો દેજે.**

- તારા ઘેર આવીએ ત્યારે વાઢીયે કપાસિયા દેજે.

⇒ **ત્રીજને તેરશ ભેગાં ના'વે.**

- ત્રીજને તેરશ ભેગાં ન આવે.

⇒ **તેવડ ત્રીજે ભાગ.**

- તેવડ ત્રીજે ભાગ.

⇒ **તેજ ચમકે ચાબુકે, ન ટકોરે રજપૂત.**

- તેજ ચમકે ચાબુકે, અને ટકોરે રાજપૂત.
- ગઘાડાના ડફલાં ન ઘોડાન ઈશારત.
- તેજન ટકોરો ન ગઘાડાન ડફલાં.

તાવ, બિમારી કે અકસ્માત અણધાર્યાં આવી પડે, એને તેડું કરવાનું ન હોય.
- નકામી વસ્તુને, નુકશાન કરનાર કે દુશ્મનને બોલાવવા જવું ન પડે.
- ખરાબ ચીજ, રોગ, બિમારી કે દુશ્મનને નિમંત્રણ ન અપાય એ તો આવી જ જાય.

તક-સાધુ, પોતાના ફાયદાનું કામ પ્રથમ કરાવી લેવું

જા તારા ઘરે આવું ત્યારે મારું સરખું સ્વાગત ન કરીશ, જમાડીશ નહીં.
પહેલાંના જમાનામાં મહેમાનને જમાડતા ત્યારે કંસાર પિરસાય અને વાઢીથી ધીની ધાર કરાતી. (આ માટીનું કીટલી જેવું વાસણ જેના નાળચામાં કપાસિયો ભરાવી દેતા. પિરસાતું ઘી ધાર પડવાના બદલે ટીપે ટીપે પડે અર્થાત ઓછું વપરાય.)

થતું હોય તે પ્રમાણે જ થાય, આપણું ધાર્યું ન થાય.
- અશક્ય બાબત.

કરકસર કરે તે જ જીતે.
- હંચકીને વાપરીએ તોજ જીવાય.
- આવક પ્રમાણે આયોજન કરે તેજ જીવે.
- કરેલી કમાણી ગમે તેમ ન વેડફવી.

પ્રાણવાન, જીવવાન ઘોડો હોય કે માણસ એક ટકોર કે ઈશારો બહુ થઈ ગયો ને જાનવરને ચાબુક જ ધાર્યું કામ કઢાવી લે.

⇒ તૂટી એની નઈ બૂટી.

- તૂટી એની નઈ બૂટી.
- મરતાને ભગવાનેય ના બચાઈ હકે.

⇒ તૂરીથી અલકો માગણ.

- તૂરીથી માગણ હેઠ.
- તૂરીથી માગણ હલકો.

⇒ તું મારા મોંમાં આગરી ઘાલું ત અું તારી આંછમાં.

- તું મારા મોંમાં આંગળી ઘાલું તો હું તારી આંખમાં.
- જેવા સાથે તેવા.
- શેરના માથે સવાશેર.

⇒ તાંબાની તોલડી તેર વાંનાં માગે.

- ટકાની આંલ્લી તેર વાંના માગે.
- તાંબાની તોલડી તેર વાનાં માગે.

આવરદા ખૂટી ગઈ એને કોઈ બચાવી ન શકે.

વર્ણાશ્રમ પ્રમાણે નક્કી કરેલ સ્થાન.
- તૂરી જ્ઞાતિ, માગણ કરતાં ઊંચી ગણાય.

જેવા સાથે તેવા.
- એકબીજાના મોંમાં થૂંકે એવા.

જુદું ઘર માંડો ત્યારે ખબર કે કેટલી વસ્તુઓની જરૂર પડે છે.

થ

⇒ થઈને રઈએ ન પોતાનાં કરીએ.

- થઈને રઈએ ને પોતાના કરીએ.

⇒ થડિયાં વગર ડારખાં ના ઓય.

- થડ વિના ડાળખાં ન હોય.
- ફૂવામાં હોય તો હવાડામાં આવે.

⇒ થાક પેડીઓમાં ચડ ઉતર કરે છ.

- થાક પેડીઓમાં ચઢ ઉતર કરે છે.

⇒ થાક વગર પાક ના ઉતરે.

- થાક વના પાક ના ઉતરે.
- થાક વના પાક ના મલે.
- આથ બગડેલ મોં બગડે.
- થાક વિના પાક ન ઉતરે.

⇒ થાચો ઢેડ ધૂર અઘે.

- થાકેલો ઢેડ ધૂર અઘે.

⇒ થાય એવા થઈએ તારે ગાંમ વચ્ચે રઈએ.

- થાય તેવા થઈએ ત્યારે ગામ વચ્ચે રઈએ.
- જેવા સાથે તેવા.

⇒ થોડામ બોડું.

- થોડામાં બહોળું.
- બેમાં ભળ્યા બાર, દે દામોદર દાળમાં પાણી.
- માગ્યામાંથી માગે એનું તરભાંણું લાજે.

પારકાને પોતાનાં કરીએ અને પોતે પારકાંના થઈને રહીએ તો જ વહાલા લાગીએ.

કશુંય બન્યું હોય તો જ અફવા ફેલાય.
- આગ હોય તો જ ઘુમાડો નીકળે.

ખૂબ થાક લાગવો.

અથાગ મહેનત વગર ફળ ન મળે.

થાકી ગયેલ માણસ ફતવા કરે.
- થાકેલ માણસ કાંગાં કાઢે, નખરાં કરે.

જેવા સાથે તેવા બનો તોજ એમની વચ્ચે રહી શકો, બાકી ન રહેવાય.

જમવાનું થોડું હતું એમાં ખાનાર વધ્યા.
- સીંધી લોકોની રીત. સીંધી મોટો નફો આપા ન રહે, પૈસો મળે તોય વેચી દે.

⇒ થોડે નફે બોરો વેપાર.

- થોડે નફે લાંબો વેપાર.

⇒ થોડું રાંધ્ય ને મને ઘરવ.

- થોડું રાંધ અને મને ઘરવ.

⇒ થૂંકે પૂડા ના થાય.

- ગઘાડાન લેડાંએ પાપડ ના થાય.
- થૂંકે પૂડા ન થાય.
- ગાંડ્ય ધોચન કડી ના થાય.

⇒ થૂંકની આયપત ને થૂંકનો પરો.

- થૂંકની આવક ને થૂંકનો પરો.
- થૂંકની આવકને થૂંકનો વાપર.
- રોડાં ઓચ તાં પાંછી બતાવવું.

ઓછો નફો લઈને વધારે વેપાર કરવાથી કમાણી વધે છે.

ગમે તે કર, મને રાજી કર.

- માત્ર પોતાનો જ સ્વાર્થ જોવો.

ખોટી કરકસર કે નકામી કંજુસાઈ ન કરાય.

- જે ચીજની જરૂર પડે એના વિના ન ચાલે.

ખોટા ફડાકા મારવા.

- ખોટા ફૂલારા મારવા.
- ખોટા બેગલાં ફૂંકવા.
- રૂપિયાની આવકને દહનો પરો.
- વાતોનાં વડાં કરવાં.

દ

⇒ દખનું ઓહડ ઘ'ડા.

- દુઃખનું ઓષડ દહાડા.

⇒ દકારમાં મોંડિયા કોદરાય હારા લાગે.

- દુકાળમાં મિડિયા કોદરાય સારા લાગે.

⇒ દકાર પડે તાર કોદરાય મોંઘા થાય.

- દુકાળ પડે ત્યારે કોદરાય મોંઘા થાય.

⇒ દીવામાં દિવેલ ઓચ તાં લગી જ બરે.

- પારકાં તેલે દીવા ના બળે.
- દીવામાં દિવેલ હોય ત્યાં લગી જ બળે.

⇒ દમડી હારું દહ ફેરા ખાય.

- દમડી હારું દશ ઘક્કા ખાય.
- દમડી માટે દશ આંટા ખાય.

⇒ દયા છોડે એન દેવ કોપે.

- દયા છોડે એને દેવ કોપે.

⇒ દર્યાનું દળાંમણ આલે એમાં પાડ શેનો ?

- દર્યાનું દરોમણ આપે તેમાં ઉપકાર શેનો ?
- દણ્યાનું દળાંમણ આપે તેમાં ઉપકાર શેનો ?
- માસી હાટે માહો.
- ખરી વાતમાં ખાર શેનો ?

દુઃખ કે માથે આવેલી આફત ક્ષણમાં દૂર થતી નથી, સમય જતાં સરખું થઈ જાય છે. શોક કે ગમના ઘા લાંબા સમયે જ રુઝાય છે.

જ્યારે ખાવાનું કંઈ ન મળતું હોય ત્યારે જે કંઈ મળે, જેનાથી ભૂખ ભંગાય તે સારું લાગે.

જરૂર પડે ત્યારે વસ્તુ ન મળે - જરૂર પડે ત્યારે નકામી વસ્તુનોય ભાવ બોલાય.

આપ શક્તિ જ કામ આવે. - પોતાના બળે જીતાય, બીજાના બળે ન જીતાય.

સ્વાર્થ હોય ત્યારે લાખશે આંટા ખાય. - સ્વાર્થ હોય ત્યારે ટાઢ, તડકો કે વરસાદ ન જોવાય.

દયાભાવ છોડી ફૂર બનનારને ઈશ્વરેય માફ નથી કરતો.

કામ કરીને વળતર માંગવું, એમાં ઉપકાર ન ગણાય. - હક્કનું લેવામાં નાનમ ન ગણાય.

⇒ **દરની માટી દરમાં દરમાં.**

- બલાડીન ગૂબલાડી ઢાંકે.
- દરની માટી દરમાં ને દરમાં.

⇒ **દરદર ગયું ન દાથરી આથી.**

- ભૂત કાઢ્યું ન પલીત પેઠું.
- મર્યાત નઈ, માંદા પડ્યા.
- દરદર ગયું ને દાથરી આવી.

⇒ **દરિયામ રે'વુંન મગરથી વેર બાંધવું !**

- ગાંમમાં રે'વુંન પટેલથી વેર !
- બતરી દાંત વચ્ચે જીભને દાંતથી વેર.
- દરિયામાં રહેવું અને મગરથી વેર બાંધવું ?

⇒ **દરિયામ રે'વુંન મગરથી ડરવું ના પોહાય.**

- દરિયામાં રહેવું અને મગરથી ડરવું ના પોષાય.

⇒ **દરદ ને દશમાં બેચન ઉગતાં જ દાબી દેવાં હારાં.**

- દઈ અને દુશ્મન બંનેને ઉગતાં જ દાબી દેવા સારાં.

⇒ **દા'ડે ડોબાં ના પારખે ન રાતે ઇરા પારખે.**

- દિવસે ઢોરાં ન પારખે ને, રાતે હીરા પારખે.

⇒ **દાટે એન કાકણ ચાટે ?**

- દાટે એન કોણ ચાટે ?
- દાટે એને કોણ ચાટે ?

પોતે પોતાનું કામ કરે, એમાં નવાઈ નથી. બીજાને મદદરૂપ ન થવું.
- પોતાનો સ્વાર્થ પ્રથમ જોવો.

એક દુઃખ ગયું, ત્યાં બીજું આવ્યું.
- ગરીબી તો ગઈ, પણ ભીખ માગવાનો વારો આવ્યો.

જેમની વચ્ચે રહીએ તેમની સાથે વેર ન બંધાય, સહકારથી રહેવામાં ફાયદો હોય છે.

ડરી ડરીને રહેવું નહીં.
- જેમની વચ્ચે રહીએ એમનાથી ડરીને ન જીવાય.

દઈ અને દુશ્મનને ઝડપથી કાબૂમાં લેવાં સારાં, લંબાય તો ભુકશાન કરે, ભારે પડે.

અશક્ય વાત, ગપ્પું, મજાક.
- ડફોળ દાધારંગો.
- માન્યામાં ન આવે તેવી વાત.

જમીનમાં દાટેલું ઘન કોણ વાપરી શકે.
કંજુસ માણસની કમાઈ કોઈનેય કામ ન આવે.

⇒ **દાડીની દાડીન હાથેણીન હાથેણી.**

- દાઢીની દાઢી ને સાવરણીની સાવરણી.

⇒ **દાડી-મૂછ દીકરાન આવે.**

- દાડી-મૂછ દીકરાન આવે.
- દાડી-મૂછ દીકરાને આવે, દીકરીને ને.

⇒ **દાતણ વરથે દરદર ના ફીટે.**

- દાતણ વેચવાથી ગરીબી ન હટે.
- દાર ચોખા ભેગા થાય તાર તૈકિયો તેડે રઈ જાય.
- દાળ ચોખા ભેગા થાય ત્યારે તૈકિયો કોરે રહી જાય.
- દાર ચોખા ભેગા મલે તાર ગાંગડું પાહવે રઈ જાય.
- દાળ ચોખા ભેગા મળે ત્યારે ગાંગડું બાજુએ રહી જાય.

⇒ **જેના તે તેનાન વગર પાંછીએ લેના.**

⇒ **દીકરી કાં હાહરે હારી કાં મહાંડે હારી.**

- દીકરી કા તો સાસરે શોભે, કાં મસાણે.

⇒ **દીકરી આલી દીકરો લીધો.**

- દીકરી આપી દીકરો લીધો.

⇒ **દીકરીન ગાય દોરે તાં જાય.**

- દીકરીને ગાય દોરે ત્યાં જાય.

જે સમયે જે કામ આવે તે ઉપયોગમાં લેવાનું.

- એક જણ અધિકારીની ફરજ બજાવે ને જરૂર પડે પટાવાળોય થઈ જાય.

સમય પ્રમાણે કામ કરી લેવું.

- જેનાં કામ જે કરે.
- દીકરાની જગ્યા દીકરી ન લે.

નાની ખેતી કે થોડો વેપાર કરવાથી પૈસાદાર ન થવાય.

ઉલટ પોતાના પર ઉપજે, પારકાં કે અજાણ્યાં પર નહીં.

- તકલીફમાં પોતાના જ કામ આવે.

દીકરીનું સ્થાન કાં સાસરામાં કાં તો મસાણામાં. કારણ કે પિયરમાં રહે ને પગ લપસે તો કલંક લાગી જાય.

સાત જનમના સંબંધ બાંધ્યા.

દીકરી-કહ્યાગરી ગણાય, મા-બાપ કહે ત્યાં પરણીને જીવન વીતાવે.

- ⇒ **દીકરીન માગાં નંખાય, વપનાં નઈ.**
- નેવાંના પાણી મોભારે ના ચડે.
 - દીકરનું માગુ નંખાય, વહુંનું નહીં.
- ⇒ **દીકરો થઈને ખવાય, બાપ થઈને નઈ !**
- દીકરો થઈને ખવાય, બાપ થઈને નહીં !
- ⇒ **દીઠા દેવ ન પો'ચી જાતરા.**
- ⇒ **દિશાએ જવું થોડું ન પપકાર ઝાઝો.**
- દિશાએ જવું થોડું ને પાદવું ઝાઝું.
- ⇒ **દીવા રાંણા કરીન બેહવું.**
- દીવા રાણા કરીને બેસવું.
 - દીવા હોલવીને બેસવું.
- ⇒ **દિ-વારે એ દીયરા ન, છો વારે એ છોકરા.**
- દિ-વાળે તે દીકરા ને, છો વાળે તે છોકરા.
- ⇒ **દુઃખી ન દિવાનાં બેય બરાબર.**
- દુઃખી અને દિવાના બેઉ બરાબર.
- ⇒ **દુઃખે માથું ન ફૂટે પેટ.**
- દુઃખે માથું ને ફૂટે પેટ.
- ⇒ **દૂધના દૂધમાં ન પાંણીના પાંણીમાં.**
- બચકારે આવે એ ડચકારે જાય.
 - અટવનો માલ બટવ ખાય.

જેની માગણી થતી હોય તેની જ થાય. અજૂગતી માગણી ન થાય.

વ્હાલથી માથું આપી દેવાય.
- પ્રેમથી બધાં કામ થાય, દાદાગીરીથી ફરજ ન પડાય.

જેમને કામ સોંપ્યું હતું તેમનાથી ન થયું. કામ ન થવું

હોય તેના કરતાં દેખાડો ઝાઝો કરવો.

સામાન્ય અર્થ થાય કામ પરવારીને બેસવું પણ ઘરની સ્ત્રી રીસાઈ હોય ત્યારે પણ દીવા હોલવીને નારાજગી વ્યક્ત કરે છે.

બાપનું દુઃખ ફેડી, સુખ-સમૃદ્ધિ લાવે તેનું નામ દીકરો, પણ બાપનું નામ બોળે તે છોકરો.

દુઃખી અને ગરીબ માણસની ગણના ગાંડામાં થાય છે. અર્થાત્ ગરીબની કિંમત હોતી નથી.

કારણ જાણ્યા વિના કકળાટ કરે.
- તકલીફ બીજી હોય, ને વાંક બીજો કાઢે.

ખોટા રસ્તે કરેલી કમાણી રહે નહીં.
- જે રસ્તે કમાણી કરી હોય એવી રીતે જતી રહે.
- સાચી મહેનતની કમાણી ટકે, ખોટા રસ્તેથી કરેલી કમાણી ન ટકે.

- ⇒ **દૂઝણી ભેંસનું પાટુંથ હારું લાગે.**
- દૂઝણી ભેંસની લાતેય ગમે.
- ⇒ **દૂઝણી ભેંસ ને કમઉ દીકરો વા'લા લાગે.**
- દૂઝણી ભેંસ ને કમાઉ દીકરો વહાંલા લાગે.
- ⇒ **દુબરું ઢોરને કુશકે રળિયાત.**
- દુબળા ઢોરને કુશકીએ રળિયાત.
- ⇒ **દુબળા ઢોરને કુશકી જ મલે.**
- દુબળા ઢોરને કુશકી જ મળે.
- ⇒ **દૂધનો ઊભરો ઘડીક જ ઓય.**
- દૂધનો ઊભરો ઘડીક જ હોય.
- ⇒ **દૂધ પઈન હાપ ઉછેરવા.**
- દૂધ પાઈન સાપ ઉછેરવા.
- ⇒ **દૂધ પઈન હાપ ના ઉછેરાય.**
- દૂધ પાઈને સાપ ના ઉછેરાય.
 - હાથ-પગ ઘોઈને કોઢ ન મંગાય.
- ⇒ **દૂધી હૂંકઈ ગવારસેંગ થઈ ગઈ.**
- દૂધી સૂંકાઈ ગવારસેસીંગ થઈ ગઈ.
- ⇒ **દેખતા ડોરે ઓછ્યોમાં આંગળિયો નાંખવા ના દેવાય.**
- છતી આંખે ફૂવામાં ના પડાય.
 - દેખતા ડોળે આંખોમાં આંગળિયો ઘાલવા ન દેવાય.
 - જાણી જોઈને કોઈ ફૂવામાં નાખે તો ન પડાય.

કમાણી કરનારની તુમાખીય સહન કરવી પડે, સારી લાગે.

કમાણી કરનાર સૌ વહાલાં લાગે.
- કમાણી કરનાર સૌને ગમે.

જેવી હેસિયત તેવું સ્થાન.
- જેવી જરૂરિયાત એવું તેને માનપાન.

ન કામના માણસને કે પ્રાણીને એના જેવી જ આગતા-સ્વાગતા થાય.

ઉપર ઉપરનો ગુસ્સો તુરત સમી જાય.
- ક્ષણિક ગુસ્સો કરનાર માણસ.
- નાનો ઝઘડો તુરત જ સમી જાય.

જાણી જોઈને દુશ્મનને પાલવવો.
- દુશ્મન કે નીચ માણસને જાણી જોઈને આશરો આપવો.

જાણી જોઈને દુશ્મનને મદદ ન કરાય.
- દુશ્મનને ખાઈ પીને તાજો ન કરાય.

સાવ દુબળા પડી જવું.
- મફતિયું ખાઈને જાડા પાડા થનાર.
- મફતિયું ખાવાનું બંધ થઈ જાય ત્યારે વલખાં મારે ત્યારે પણ આ કહેવત વપરાય છે.

જાણતા હોવાં છતાં અન્યાય સહન ન કરાય.
- જાણતા હોવા છતાં બીજાને મનમાની ન કરવા દેવાય.

⇒ **દેખતી આંછયે આંધરા થઈ કૂવામ ના પડાય.**

- દેખતી આંખે આંધળા બની કૂવામાં ન પડાય.

⇒ **દેખવુંચ નઈન દાઝવુંચ નઈ.**

- જોવુંચ નઈન રોવું'ચ નઈ.
- દીઠાનું ઝેર.
- દેખવુંચ નઈને દાઝવુંચ નઈ.

⇒ **દેખાય દેડકું ન મઈથી નેકરે નાગ.**

- દેખાય દેડકો ને અંદરથી નીકળે નાગ.
- હાપ જેવો હુંવારો.

⇒ **દેડચી ફૂલી ન આથી ના થાય.**

- દેડકી ફૂલીને હાથી ન બને.
- વાગરણ નાગરણ ના થાય.

⇒ **દેખાડે દેડકો ન કાઢે હાપ.**

- દેખાડે દેડકો ને કાઢે સાપ.

⇒ **દેડકાંની પાંચછેરી.**

- દેડકાંની પાંચશેરી.

⇒ **દેડકાંની પાંચછેરી જેવા લોક.**

- દેડકાંની પાંચશેરી જેવા લોક.

⇒ **દેવની ગત ન્યારી.**

- ઈશ્વરની ગત ન્યારી.
- ઈશ્વરની અકર ગતિ.

જાણી જોઈને નુકશાન ન વેઠાય.

- જાણી જોઈને આફત ન વહોરાય.
- જાણી જોઈને નુકશાનીનો ધંધો ન થાય.

જરૂર ન હોય ત્યાં એમાં ફૂટી ન પડાય.

- સળગતી આગમાં ફૂટકો ન મરાય.
- પારકી પંચાતમાં ન પડાય.

જેટલું બહારથી સહેલું લાગે તેટલું સહેલું ન પણ હોય.

- બહારથી સરળ લાગતો માણસ એટલો અંદરથી સરળ ન પણ હોય.

જેટલી તાકાત હોય એટલું જ ગાતર કરાય, વધારે કરવા જાય તો તૂટી જાય.

- જે હોય એજ રહે.

જેવો છે તેવો દેખાતો નથી.

- બદમાશ છે પણ દેખાતો નથી.
- કેટલાય દેખાય સરળ પણ અંદરથી કાતિલ હોય છે, જેને પારખી શકાતા નથી.

સંપ વગરના લોકો.

- ગમે તેમ કરો તો પણ એક સાથે ન રહે.

સંપ વગરના લોકો.

- આપસમાં મનમેળ ન હોય તેવા લોકોનો સમૂહ.

ઈશ્વરની ઈચ્છા એજ થશે.

- ઈશ્વરની ગતિ ન્યારી છે.

⇒ **દેવરનો ઘંટ જે આવે એ વગાડે.**

- દેવરનો ઘંટ મન ફાવે એ વગાડે.
- દેવરનો ઘંટ હૌ વગાડે.
- દેવરનો ઘંટ સૌ વગાડે.
- વેશ્યાનું આખું ગાંમ ઘણી.

⇒ **દેવનાં દખ હૌને ભોગવવાં પડે.**

- દેહનાં દુઃખ સૌને ભોગવવા પડે.
- દેવનો દંડ ભોગવવો પડે.
- દેહનો દંડ ભોગવવો પડે.

⇒ **દેરાહરમાં દીવા ન અપાહરે અંધારું.**

- દેરાસરમાં દીવા ને અપાસરે અંધારું.

⇒ **દોરો તૂટે એટલે પતંગ પડે.**

- દોર તૂટે એટલે પતંગ પડે.
- ખીલાના બળે વાછડું ફૂટે.

⇒ **દોડ વાંક વગર ટંટો થાય ના.**

- દોઢ વાંક વિના ટંટો ન થાય.
- એકલા હાથે તાલી ન પડે.

⇒ **દોયડી બરે પણ આંમરો ના જાય.**

- દોરડી બળે પણ આંમળો ન જાય.
- દોયડી બરે પણ વર ના જાય.
- દોરડી બળે પણ વળ ન જાય.
- ફૂતરાની પૂછડી ભોંચમાં ઘાલો તોય વાંકી ન વાંકી.
- મિયાં પડ્યા, પણ તંગડી ઊંચી ન ઊંચી.

જાહેર જગ્યાનો સૌ ઉપભોગ કરે.

- વેશ્યાનું ઘણી આખું ગામ.

ભાગ્યમાં હોય તે ભોગવવું પડે.

- ભાગ્યમાં લખી પીડા ભોગવવી પડે.

થતું હોય તેમ થાય.

- થતું હોય તેમ થવા દે.

થાય તે જોયા કર.

- કોઈના બળે ફૂટવું.

બે જણના વાંક વગર ઝઘડો ન થાય.

- એકલા એક જણના વાંકે ઝઘડો ન થાય.

ગમે તેવી સ્થિતિમાંય વટ ન છોડે.

- નબળી સ્થિતિમાંય વટ ન છોડે.

⇒ દો'ણી લેનારો મલે તાર મડદું ઉપડે.

- દો'ણી ઉપાડનાર મળે તો મડદું ઉપડે.

⇒ દો'ણીને ઘેર ગાડું છોડી આયા પછી ના'વે.

- દો'ણીને ઘેર ગાડું છોડી આવ્યા પછી ના આવે.
- દલાલને ઘેર ગયા પછી માલ પાછો ના આવે.

⇒ દાંત ખોતરવા હારું હોય* વપરાય, તરવાર નઈ!

- દાંત ખોતરવા માટે સોય કામ આવે, તલવાર નહીં.

⇒ દાંત દોયડી કરીન થાયી જ્યા.

- દાંત દોયડી કરીને થાકી ગયા.

⇒ દાંન કરનારો દાંન કરે ને ભંડારીનું પેટ બરે.

- દાન કરનારો દાન કરે અને ભંડારીનું પેટ બળે.

⇒ દાંન કરતાં દયા હારી.

- દાન કરતાં દયા સારી.

કોઈ જવાબદારી લેતો કામ આગળ વધે.

- કોઈ હાથો બને તો કામ થાય.

સામે ચાલીને મરવા જનારને કોણ રોકે.

- વાઘના મોંમાં માથું ઘાલ્યા પછી બથાય ખરું.

જે વસ્તુનો જ્યાં ઉપયોગ થતો હોય ત્યાં જ થાય, બીજે નહીં.

- જોડા પગમાં પહેરાય માથે નહીં.

કામ પતાવવા ખૂબ માથાકૂટ થવી.

- વગર કારણે ખોટી માથાકૂટ થવી.

સારું થતું ખમી ન શકે તેવો.

- હલકા પેટનો, જે સારું થતું જોઈ ન શકે.

- ઈર્ષાળુ.

દાન કરીને મફતિયા ખવરાવવાની ટેવ કરતાં દયા ખાવી સારી.

ધ

⇒ ઘક્કો ખાધે મરી ના જવાય.

- ઘક્કો ખાવાથી મરી ના જવાય.

⇒ ઘગતા કોયલા આથ બારે, ને બરેલા આથ કારા કરે.

- સળગતા કોલસા હાથ બાળે, ને બળેલા કોયલા હાથ કાળા કરે.

⇒ ઘણીની માંનીતી ઢેચડી, બાર ગાંમ ઉજજડ કરે.

- ઘણીની માનીતી ઢેચડી, બાર ગામ ઉજજડ કરે.
- પાળેલું કૂતરું મોં ચાટે ને ખીજાય ત્યારે ઉપર મૂતરે.

⇒ ઘણીની માંનીતી ઢેચડી, ગાંમ અભડાવે.

- ઘણીની માનીતી ઢેચડી ગામ અભડાવે.
- ઘણીની માંનીતી બાયડી, બાર ગઉ ઉજજડ ભારે.

⇒ ઘણી જાણે ન ઢેડ ઘરાકાં વેચે.

- ઘણી જાણે નહીંને ઢેડ ગ્રાહક વહેંચે.

કોઈનું કામ કરવાથી ઘસાઈ ન જવાય.

- બીજાને ઉપયોગી થવામાં નાનમ ન રખાય.

નીચ માણસ બધી રીતે નડે.

- હલકું કામ કે ખોટું કામ કરેલું હંમેશા નડે.

- ખોટું કામ બદનામી અપાવે.

મોઢે ચઢાવેલ, હલકું જણ ભુક્ષાન કરે જ.

- હલકા પાત્રને મોઢે ન ચઢાવાય.

લાગતા વળગતાને, જેને નિસ્બત હોય, તેમને ખબરેય ન હોય અને એની પંચાત બીજા કરે.

- ગામડામાં ઉચ્ચ જ્ઞાતિનું કામ કરવા વસવાયા જ્ઞાતિને અમુક ભાગ કે ઘરાં આપી દીધાં હોય છે. તેઓ પોતાના ગ્રાહકને બીજાને ત્યાં ગીરે પણ મુકે અથવા એના વતી બીજો કામ કરે તો તેની આપક તે ખાય જેમાંથી અમુક ટકા મૂળ જણને આપે.

⇒ **ઘણીનો રોટલો બાપની પાલખી કરતાં હારો.**

- ઘણીનો રોટલો બાપની પાલખી કરતાં સારો.
- શેઠ બની વાંછીત્તર ના થવાય.

⇒ **ઘણી વગરનું ઘરોડ હુનું.**

- ઘણી વિના ઘરોડ સૂનાં.
- રાજા વગર નગરી સૂની.
- સરદાર વગરનું સૈન્ય બારેવાટ.

⇒ **ઘણી વગરનાં ઢોર ને માવતર વગરનાં છોકરાં હૂંનાં.**

- ઘણી વિનાના ઢોર ને માવતર વિના છોકરાં સૂના.

⇒ **ઘણીન હુજે ઢાંકણીમાં ન પડોશીન હુજે આરસીમાં.**

- ઘણીને સૂઝે ઢાંકણીમાં ને પડોશીને સૂઝે આરસીમાં.

⇒ **ઘન, જોબન ને ઠકરઈ, સદાય કોચની રઈ નહીં.**

- ઘન, જોબન ને ઠાકરી, સદાય ટકતાં નથી.

⇒ **ઘન તો ઢેચડીન ઘેરેચ ઓચ.**

- ઘન તો ઢેચડીના ઘેરેચ હોય.
- ઘન તો વેશ્યાન ઘેરેચ ઓચ.

⇒ **ઘરમ કરતાં ઘાડ પાડી.**

- કરવા ગયા કંસારને થઈ ગઈ થૂલી.

⇒ **ઘરમાદાનો ગોર લૂંટાય એમ લૂંટો.**

- ઘરમાદાનો ગોર લૂંટાય એમ લૂંટો.

લૂખ્ખું-સૂખ્ખું હક્કનું મળે તે સારું પણ પારકી ગુમાલીનો લાડું મળે તે નકામો.

મૂળ ઘણી વિના બધું જ નકામું.
- મૂળ ઘણી ન હોય તો કોઈ શરમ ભરતું નથી.

મા બાપ વિનાનાં છોકરાંનો કોઈ ઘડો કરતું નથી.

પોતાને લાગે તેવું જ કરવું. પડોશીની શિખામણ ન જ લેવી.
- અક્કલવાળા પડોશીની સલાહ ઘણી માનતો નથી.

સુખ, સંપત્તિ, સત્તા અને યુવાની સદાય ટકતાં નથી જ.

હોય તેનો ગર્વ ન કરવો.
- ઘન તો ગમે તેની પાસે ચ હોય, તેના ગર્વ ન કરવો.

સારું કરવા જતાં ખોટું થઈ ગયું.
- કોઈને મદદ કરવા જતાં પોતે લૂંટાઈ ગયા.
- બીજાને મદદ કરવા જતાં પોતાને નુકશાન થયું.

મફતિયું મળે એને ઉડાવવું.
- મફતની વસ્તુની લૂંટ ન ચલાવાય.
- દરેક વાતે સંયમ રાખવો.

- ઘર્માદાનો ગોળ લૂંટાય તેમ લૂંટો.
- મફતિયા ચંદન ઘસ્ય બેવાર લાલિયા.
- મફતિયું મલે એનાથી ઘર ના ભરાય.

⇒ **ધૂર ઉપણે કોઠીઓ ના ભરાય.**

- હુંણાંની પાંણ ના મેલાય.
- કોઠી ઘોચે કાદવ નીકળે.
- ધૂળ ઉપણે કોઠી ન ભરાય.

⇒ **ધૂર કરતાં કાંકરા હારા.**

- ના માંમા કરતાં કે'ણા માંમાં હારા.
- ધૂળ કરતાં કાંકરા સારા.

⇒ **ધૂર જેવી આબરુના કાંકરા થઈ જયા.**

- ધૂળ જેવી આબરુના કાંકરા થઈ ગયા.

⇒ **ધૂરમાં રે'વું ન ધૂપેલના હવાદ.**

- ધૂળમાં રહેવું ને ધૂપેલના સ્વાદ શા.

⇒ **ધૂરમાં રે'વું ન ધૂપેલના હવાદ શે'ના ?**

- ધૂળમાં રહેવું ને ધૂપેલના સ્વાદ શેનો ?

⇒ **ઘોબીન ઘરમાં ઘાડ્ય પડે ત ઘરાકનું જાય.**

- ઘોબીના ઘરમાં ઘાડ પડે તો ગ્રાહકનું જાય.

⇒ **ઘોબીનાં પોંચેય પારકાં.**

- ઘોબીનાં પાંચેય પારકાં.

નકામી પળોજણ કરવી.
- અર્થ વગરનું કામ કરવું.
- જેમાંથી કશું જ નીબજે નહીં, તેની પાછળ મથવું.

કશીય વાતે સમાધાન કરવું.
- જે મળે તેમાં સંતોષ માનવો.

રહી સહી આબરું જાય તેવું કામ કરવું - આ અર્થમાં વપરાય છે.
- જેને આબરું નહોતી એને જવાનો શું ડર, આબરું હોય તો જાય ને.

ખોટાં અભરખા રાખવા.
- જેવો દેશ તેવો વેશ.
- જેવી પરિસ્થિતિ તે પ્રમાણે સમાધાન કરવું.

ખોટા અભરખા ન રાખવા.
- ખોટી મમત ન રાખવી.

કશીય ફિકર ચિંતા વગરનો
- એવો ધંધા કરવા જેમાં નુકશાન થાય તોય ભોગવવું બીજાને પડે, પોતાને નહીં.

ઘોબીના ધંધામાં પોતાના ઘરનું કશું જ ન હોય, બધું જ પારકું વાપરવાનું.

⇒ ધોરે દા'કે તારા દેખાડ્યા.

- માથાનો મળ્યો.
- ધોળે દિવસે તારા દેખાડ્યા.

⇒ ધોલ મારીન પાઘડી ના બંધાય.

- માંથુ વાઢીને પાઘડી ના બંધાય.

⇒ ધાંન ખાવું ઘણીનું ન ગીત ગાવાં ભઈનાં.

- ધાન ખાવું ઘણીનું ન ગીત ગાવાં વીરાનાં.

⇒ ધાંન ઘરપતે ન ધી સંપતે.

- ધાંન ઘરપતે'ન ધી સંપત્ત પ્રમાણે.
- ઘર બાળીને તિરથ ન થાય.

⇒ ધાંનનો માર્યો નેચું ઘાલે ન, ડાંગનો માર્યો ઊંચું જુએ.

- ધાનનો માર્યો નીચું જુએ, ને ડાંગનો માર્યો ઊંચું જુએ.
- રોટલો નાંખતાં કૂતરુય પૂછડી પટપટાવે, ને લાકડી મારો તો દાંતિયાં કરે.
- વનો વેરીને વશ કરે.

પાઠ ભણાવવો.
- માથાનો મળવો.

પ્રથમ અપમાન કરવું, પછી સન્માન કરવું - સારું ન ગણાય.

રહેવું સાસરે ને વફાદારી પિયરની.
- સ્વાર્થ પરાયણ, તક સાધુ.
- નક્કટ થઈ પોતાનું જ ભલુ તાકે.

જેવી સ્થિતિ હોય તેમાં જ સંતોષ માનવો.
- વિવેક વાપરીને જીવવું.
- જે મળે તેમાં જ સંતોષ માનવો.

જેવું વર્તન તેવો વ્યવહાર.
- કોઈનું ભવું કર્યું હોય તો તે અહેસાનમંદ રહે, પણ દુશ્મની કરી હોય તો સામો જ થાય.

ન

⇒ નકટા જોગીન જમાત.

- નકટા જોગીની જમાત.

⇒ નકટાન નાક કપાય નઈ ન નક્કટને શાંન નઈ.

- નકટા ને નાક કપાય નહીં, ને નક્કટને શાંન નહીં.

⇒ નકલમાં અકલ નઈ.

- નકલમાં અક્કલ ન જોઈએ.

⇒ નઠોર નેહારિયાન વતૈણાં ઝાઝાં.

- ઠોઠ નેહારિયાન વતૈણાં ઝાઝાં.
- નઠોર નિશાળિયાને વતૈણાં ઝાઝાં.

⇒ નબરી રાંડને નખરાં ઝાઝાં.

- નબરી રાંડને નખરાં બહું.

⇒ નકટીનું નાક કાપે એવી છરી છે.

- નાક વગરનીનું નાક કાપે એવી છરી છે.

⇒ નબરા ઢોરને બગથો ઝાઝી.

- નબળા ઢોરને બગાઈઓ ઝાઝી.

⇒ નબરાન નવ ગજના નમન.

- નબરાને નવ ગજના નમસ્કાર.
- નબરાથી છેટા રે'વું હારું.
- નબરાન લટકતી સલાંમ.
- નબરાને નવ ગજના નમન.

⇒ નબરો ઘણી બૈયર પર હૂરો.

- નબળો ઘણી બૈરી પર સૂરો.

નાગાનું ટોળું.
લબાડ લોકોનું ટોળું.

જેને આબરુંની પડી નથી એવો નાગો કે નક્કટ માણસ.

નકલ કરવામાં અક્કલની જરૂર પડતી નથી.

વેતા ન હોય એ ઠઠારો ખૂબ કરે.

પોતાનામાં કંઈ વેતા હોય નહીં તે દેખાડા ઝાઝો કરે.

કામમાં ન આવે તેવી વસ્તુ.
- નકામી વસ્તુ.

દુઃખી કે નબળા માણસના જીવનમાં આફતો બહું આવે.

નબળા, કપાતર કે હલકટ માણસથી હંમેશા દૂર રહેવું.

નિર્બળ માણસનું બહાર કંઈ ઉપજે નહીં એટલે પત્ની પર જોહૂકમી / દાદાગીરી કરે.

- ⇒ **નબરા માંટીએ રાંડ હૂરી.**
- નબરા માંટીએ રાંડ સૂરી.
- ⇒ **નબરી છરી આર્યા પર હૂરી.**
- નબળી છરી આર્યા પર સૂરી.
- ⇒ **નબરો હબરા પણ ગુણ કરે'ત આટાલૂણમાં જાય.**
- નબળો સબળા પર ગુણ કરે તો આટાલૂણમાં જાય.
- ⇒ **નદી પાંહે ગાંડ ના ધોવરાવાય.**
- નદી પાસે ગાંડ ના ધોવડાવાય.
 - પટલ પાંહે પાડાં ના વરાવાય.
- ⇒ **નદીનું મૂર ને સાધુનું કૂર ના પૂછાય.**
- નદીનું મૂળ ને સાધુનું કૂળ ન પૂછાય.
- ⇒ **નવરો ઘાંચી આખલાને ટીપે.**
- નવરો ઘાંચી બળદને મારે.
- ⇒ **નવરો બાંમણ પાટલા મૂંડે.**
- નવરો બ્રાહ્મણ પાટલા ભાગે.
- ⇒ **નવરો વાંછિયો કાટલાં જોખે.**
- નવરો વાછિયો કાટલાં જોખે.
- ⇒ **નવરું મન શે'તાનનું ઘર.**
- નવરું મન શેતાનનું ઘર.
- ⇒ **નવો નાણાંવટીન જૂનો ગાંધી વખણાય.**
- નવો નાણાંવટી અને જૂનો ગાંધી વખણાય.

નિર્ભળ ઘણી પર પત્ની હંમેશા દાદાગીરી કરે.

ઘાર વગરની કે પાણી વગરની છરી, આર્યુ જ કાપી શકે.
- નબળું માણસ એનાથી નબળા માણસ પર રોડ જમાવવા કોશિશ કરે.

નબળો હલકો કે ગરીબ માણસ, શક્તિશાળી પર ઉપકાર કરે તો તેની ગણના થતી નથી.

આપણાં કામ આપણે જ કરવાં પડે.
- બીજા પાસે ન કરાવાય.

મોટા કે ઉપરી માણસ વિશે કે એના ભૂતકાળ વિશે પૂછાય નહીં.

નવરો નખખોટ વાળે.

કામ વગરના ખોટા ડખા કરે.

નવરા માણસને ખોટા વિચારોજ આવે.

”

ધીરધાર કરનાર નવો સારો, ને જૂના વેપારીનો વિશ્વાસ કરાય એની શાખ વધારે હોય.

- ⇒ **નવું નવ દા'ડા ન જૂનું જન્મારો.**
- નવું નવ દિવસ ને જૂનું જન્મારો.
- ⇒ **નવું લુગડું ઘોયા પછી પનો ટૂંકાવે.**
- નવું કપડું ઘોયા પછી પનો ટૂંકાવે.
- ⇒ **નવો જોડો ડંખેજ.**
- નવો જોડો નડે જ.
- ⇒ **નવો મુસલમાન નવ વાર નમાજ પડે.**
- નવો મુસલમાન નવ વખત નમાજ અદા કરે.
- ⇒ **નવી વવ નવ વાર લૂંગડા બદલે.**
- નવી વહું નવ વખત કપડાં બદલે.
- ⇒ **નવો ગાંધજો નવ નવ અસ્ત્રા રાખે.**
- નવો હજામ નવ નવ અસ્ત્રા રાખે.
- ⇒ **નવો ગાંધજો અસ્ત્રો નવ વાર ઘટે.**
- નવો હજામ અસ્ત્રો વારંવાર ઘસે.
- ⇒ **નય નાંખો એના નાંમનું.**
- નાહી નાખો એના નામનું.

નવી વસ્તુ થોડા દિવસ નવી રહે, પણ જૂની જ લાંબી ચાલે.
- ભભકાથી અંજાઈ ન જવાય.

સ્વભાવ પ્રમાણે વર્તે.
- હલકો માણસ ગમે ત્યારે જાત બતાવે.
- જાત પર જાય.

કોઈપણ નવા ઇંદામાં તકલીફો આવે જ.
- અનુભવે જ માણસ ઘડાય.
- અનુભવો કરો તો જ તકલીફો ખબર પડે.

કોઈપણ નવા ઇંદા માટે ઘણો ઉમંગ ને ઘેલછા હોય.

”

”

”

કોઈને વ્યાજે કે ઉછીની આપેલ રકમ, જણસ કે ચીજ પરત ન જ આપવાની હોય તો કાયમની ભૂલી જવી પડે.
- છોકરો, છોકરી, વહું કે સગુ નાતો તોડીને જાય ત્યારે પણ કહેવાય છે કે એના નામનું નાહી લ્યો.
- સંબંધનો કાયમી વિરછેદ થયો.
- કાયમી સંબંધો પૂરા થઈ જવા.

- ⇒ **નશીબ કોયનાં વેચી નહીં ખાધાં.**
- નશીબ કોઈનું વેચી નથી ખાઈ.
- ⇒ **નશીબ કોયન ઘેર ગીરે નહીં મેલ્યું.**
- નશીબ કોઈને ત્યાં ગીરે નથી મૂક્યું.
- ⇒ **નશીબ કોયની આંટમાં નહીં મેલ્યું.**
- નશીબ કોઈની આંટમાં નથી મૂક્યું.
- ⇒ **નશીબ આડે પાંદડું ત ગાંડ મારે પાંદડું.**
- નશીબ આડે પાંદડું તો ગાંડ મારે પાંદડું.
- ⇒ **ના આવડે ઘેસ તો રાંધવા બેસ.**
- ના આવડે ઘેસ તો કહે રાંધવા બેસ.
- ⇒ **ના ખાય એન તાંણ્ય કરે ન, ભૂખ્યા ન આલે ને.**
- ના ખાય તેને તાણ કરે, અને ભૂખ્યાને આપે નહીં !
- ⇒ **નાક વગરનો.**
- નાક વિનાનો.
 - નકટો.
 - જેણે મૂકી લાજ એને નાનું સરખું રાજ.
- ⇒ **નાક ઓથ એન કે'વાય.**
- નકટાને શું કે'વાય.
 - નાક હોય તેને કહેવાય.
 - નકટાને શું કહેવાય.

નશીબ પર કોઈનો હક્ક નથી.

”

”

નશીબ ખરાબ હોય તો હાલી મુવાલી પણ તમને પજવણી કરવાની હિંમત કરે.

જેની પાસે આવડત નથી તેને કામ સોંપવું, મૂખાંમી ભરી ચાલ/રીત.

માગનારને મળતું નથી અને ન માગનારને મળે, આ નશીબના ખેલ છે.
- જમાનાનો ધારો છે કે ઘરઘલાને સૌ આગ્રહ કરે અને ભૂખ્યાની ઉપેક્ષા કરે.

લાજ શરમ નેવે મૂકીને ફરનાર દાંડ, ગુંડો, દાદો.

જેને પોતાની આબરું કે સ્વમાન હોય એને કહેવાથી અસર થાય, પણ નાગોડ, નફ્ફટ કે દાંડ માસણ કોઈનું સાંભળતો નથી.

- ⇒ **નાક લેટી કરાચી.**

- નાક લીટી કરાવી.
- નાકે દમ આવ્યો.

- ⇒ **નાક વાડીન અપશુકન કરાચા.**

- નાક કાપી ન અપશુકન કરાવ્યા.
- હું મરું તો મરું પણ તને રાંડ કરું.

- ⇒ **નાગરની કન્યા છ, નાગી કરીન જુઓ.**

- નાગરની કન્યા છે નાગી કરીને જુઓ.
- નાગરની કન્યા ઉઘાડી.
- પાટીદારનો છોકરો પિસ્તોલ જેવો, છોડી વેટેલી છે.

- ⇒ **નાગો એ હોંથી આઘો.**

- નાગો એ સૌથી આઘો.
- નાગાને નવગજના નમન.

- ⇒ **નાગાન ગાંમ વચ્ચે ના વહાવાય.**

- નાગાનો ગામ વચ્ચે વસવાટ ન હોય.
- નાગો એ પાદશાહથી આઘો.

- ⇒ **નાક વેધાવા ગઈન કાંન વેધાચી ન આઈ.**

- નાક વિંધાવા ગઈ અને કાન વિંધાવીને આવી.
- આલીન જગ્યાએ વાલી.

- ⇒ **નાચનારીન પગ ના રે'ન ગાનારીની જીભ ના રે'.**

- નાચનારીન પગ (સ્થિર) ન રહે અને ગાનારીની જીભ.

ખૂબ હેરાન કર્યા.

- ખૂબ સતાવ્યા.
- કામ પતાવતાં પતાવતાં થાકી ગયા.
- પ્રસંગ પતાવતાં નાકે દમ આવ્યો.

જીદ કરીને પજવવું.

- જાણી જોઈને ખોટી સતામણી કરવી.
- જાણી જોઈને નાશીપાસ કરવા.

નાગરની છોકરીમાં કહેવાપણું ન હોય.

- નાગરની કન્યા સંસ્કારી, ચાલાક અને ગુણીયલ હોય.
- નાગરની કન્યા વિશે પૂછપરછ કરવાની હોય જ નહીં.

નાગો માણસ દૂર રહે, એ જ ઉત્તમ.

નાગાને ગામ વચ્ચે ન વસાવાય.

- નાગો આઘો સારો.

શું કરવા ગયા હતા, શું કરીને આવ્યા.

- વેતા વગરનું કામ કરવું.
- જે કામે મોકલ્યા હોય તે ન કરતાં બીજું નકામું કામ પતાવીને આવવું.

જેમાં રસ રુચિ હોય જેવો સ્વભાવ હોય તે ઝળકી ઉઠે.

- પોતાની કુટેવ કે આદત ઢાંકી ન રહે.

⇒ **નાચવું નૈ, તાર કે' આંગણું આંકું.**

- નાચવું ન હોય તો કહે આંગણું વાંકું.

⇒ **નાગાન નાવુંય શું, ન નેચોવુંય શું ?**

- નાગાને નહાવુંય શું ને નીચોવવુંય શું ?

⇒ **નાગે કૂલે ક્તેખાં.**

⇒ **નાગાના કૂલે બાવરિયો ઊગ્યો, તાર કે' છાંયડો થયો.**

- નાગાના કૂલે બાવરિયો ઊગ્યો, ત્યારે કહે છાંયડો થયો.
- આગર બેઠે ઉલાર નૈ ન પાછર બેઠે ધરા નર્ધ.
- આગળ બેઠે ધરા નૈ ન પાછર બેઠે ઉલાર નર્ધ.

⇒ **નાડે નરો ઓય ત વૈધ શું કરે ?**

- નાડે નળો હોય તો વૈધ શું કરે ?

⇒ **નાતરાની જાનમાં વાજાં ના ઓય.**

- નાતરાની જાનમાં વાજાં ના વાગે.

⇒ **નાતરાની જાનને જાંની વાંછે ના ઓય.**

- નાતરાની જાનને ઉતારા ના ઓય.

⇒ **નાતરાની જાનમાં કૂલેકું ના ઓય.**

- નાતરાની જાનમાં વાજાં ન વગાડાય.

સાંપેલું કામ ન કરવા બહાનાં બતાવવાં.

- સાંપેલું કામ ન કરવા નખરાં કરવાં.

નાગા માણસને કશુંય ગુમાવવાનું ન હોય.

જેને કશુંય ગુમાવવાનું નથી તેવો.

ન ફિકરો જેને કશાયની પડી નથી તેવો.
- બે શરમી, નાગોડ, નફ્ફટ.

કાબૂમાં ન આવે તેવો રોગ.

હલકા કામને મહત્વ ન દેવાય.

જ્યાં ગમે તેમ કરી કામ પાર પાડવાનું હોય, એમાં દેખાડો ન કરવાનો હોય.

આનંદના પ્રસંગે ઉજવણી થાય ગમે ત્યારે નહીં.

⇒ **નાતરામાં ગોર નૈન ખીચડીમાં ગોર નર્ધ.**

- નાતરામાં બાંમણ નૈન ખીચડીમ ગોર નર્ધ.

⇒ **નાતરે જવું ન દા'ડા ભાગવા ?**

- નાતરે જવું દિવસો ભાગવા.

⇒ **નાતરે જવું ન દા'ડા ના ભંગાય.**

- નાતરે જવું ને દિવસો ના બગાડાય.
- મરવા હારું મૂરત ના જોવાય.
- મરવામાં મૂરત શું જોવાનું ?

⇒ **નાતરિયા નાતને એબ શું ન આબરું શી ?**

- નાતરિયા ન્યાતને એબ શું કે આબરું શી ?

⇒ **ના'તાં મૂતરે એન કદી પકડાય ના.**

- નહાતી વખતે મૂતરે એને કદી પકડી ન શકાય.

⇒ **નાદાંનની દોસ્તીમાં જીવનું જોખમ.**

- નાદાંનની દોસ્તીમાં જીવનું જોખમ.
- ફૂતરું વ્હાલ કરે તો મોં ચાટે ને ખીજાય તો ઉપર મૂતરે.

⇒ **ના માંમા કરતાં કે'ણો મોંમો હારો.**

- ના મામા કરતાં કહેણો મામો સારો.

⇒ **ના બોલ્યામ નવ ગુણ/ગણ.**

- ના બોલ્યામાં નવ ગુણ.

આનંદના પ્રસંગે ઉજવણી થાય ગમે ત્યારે નહીં.

જે કામ ઝડપથી, અગ્રતા આપીને પુરું કરવાનું હોય એમાં સમય ના બગાડાય.

,,

હલકી વર્ણના કે ગરીબ વર્ગના લોકોને એબ આબરું જેવું ન હોય તેમ સૌ માને છે.

- તુરછકારભરી વાણી.
- કોઈને ઉતારી પાડવા થતો કટાક્ષ.

કાર્યીડાની જેમ વારે વારે રંગ બદલે એને પરખાય નહીં.
- તક સાધુ, સ્વાર્થી, ઢોંગી, બનાવટી.

જડ કે મૂરખની દોસ્તી નકામી.
- જડ કે મૂરખની દોસ્તી જોખમી ગણાય.

જે મળે તેનાથી સંતોષ માનવો.

બોલવાથી કોક વખત બાજી બગડી જાય છે.

- બોલ્યું બાર્ય પડે ન રાંધ્યું વરે પડે.
- બોલ પરથી તોલ બંધાય.
- સબસે બડી ચૂપ.

⇒ ના રચા ઘરના કે ના રચા ઘાટના.

- ના રહ્યા ઘરના કે ન રહ્યા ઘાટના.
- બાવાના બેય બગડ્યા.
- ઘોબીનો ફૂતરો નહીં ઘરનો કે નહીં ઘાટનો.
- હિયારી હાહુની ઉકેડે માંકાણ.
- ઝાઝા ઘરનો પરોણો ભૂખે મરે.

⇒ નાહતાં ભોંય ભારે પડી.

- નાસતાં ભોંય ભારે પડી.

⇒ નારી ઘણીનું નૂર.

- નારી નરનું નૂર.

⇒ નાંની નાયણ ન મોટી છેનાર્ય.

- નાની નાયનારી અને મોટી છિનાળ.

⇒ નાંનો પણ રધનો દાંણો.

- નાનો પણ રાધનો દાણો.
- નાનો પણ સાપનો કણો.
- વાંકો પણ મૂંછનો વાળ.
- નાનું પણ સિંહનું બાળ.

⇒ નામ અશ્વપાલ ને પગમાં ખાહડાય ના મલે.

- નામ અશ્વપાલ ને પગમાં જૂતાંય ન મળે.

⇒ નામ લાખો ન માગે ભીખ.

- નામ લાખો અને માગે ભીખ.

- ન બોલવાથી વાત વણસતી અટકી જાય છે.
- જરૂર જણાય ત્યાં ચૂપ રહેવું ઉત્તમ ગણાય છે.

કેટલીક વાર એવું બને કે તમારું કામ ક્યાંય ન થાય.
- આમ જાઉં કે તેમ જાઉં એવી સ્થિતિ.

જેમ તેમ કરીને જીવ બચાવ્યો.
- જેમ તેમ કરીને ભાગી છૂટવું.

પતિ, પત્ની વડે શોભે.
- પત્નીના કારણે જ પતિની કિંમત થાય.

ઊખડેલા કુટુંબની.
- લાજ શરમ વગરની.
- સંસ્કાર વગરના.

કદ ઉપરથી એનું બળ ન અંકાય.

નામ તેવા ગુણ હોતા નથી.

નામ ને દેખાવ પરથી કોઈને ભરોસો ન કરાય.

⇒ નાંના મોંડે મોટી વાત.

- નાના મોંઢે મોટી વાત.

⇒ નેર્યનાં ગાડાં નેર્યના ના રે'.

- નેળનાં ગાડાં નેળમાં ન રહે.

⇒ નેવાંનાં પાણી મોભારે ના ચડે.

- નેવાંનાં પાણી મોભારે ના ચડે.

⇒ નેવાંનાં પાણી મોભારે ચડતાં અશે ?

- નેવાંનાં પાણી મોભારે ના ચડતાં હશે ?

⇒ નોતરું આવે તાર સીધું આવે.

- નોતરું આવે ત્યારે સીધું આવે.
- નશીબદારને ભૂતાં રળે.

⇒ નોતરાની વાટ જોય ચૂલામ પાંણી ના નંખાય.

- નોતરાની વાટ જોઈ ચૂલો હોલવી ન નંખાય.

નાના કે સામાન્ય માણસો પણ ક્યારેક અક્કોવાળી વાત કરતા હોય છે.

- નાનો માણસ કે સામાન્ય માણસ ઉપયોગી કે અક્કલવાળી વાત કરે તે વ્યાજબી ન ગણાય અથવા લોકો ન સ્વીકારે.

આફત આવે ખરી પણ ઉકલીજાય.
- તકલીફ આવે પણ એનો ઉકેલ જડે.

અવળી વાત કરવી.

જેમ થતું હોય તેમ થાય, ઊંધુ ન થાય.

નશીબ સારું હોય ત્યારે બધા પાસા સવળા પડે.
- સારું નશીબ હોય ત્યારે ચારેય તરફથી સુખ મળે.

ભવિષ્યમાં આવશે એ આશાયે જે હોય તે વેડફી ન નંખાય.
- જાગૃત માણસ હંમેશા જીતે.
- પેટમાં ગર્ભ હોય એની આશાએ જણોલાને ફજેટી ન દેવાય.

⇒ **પકડે કાંન એન આવે શાંન.**

- પકડે કાન, એને આવે શાન.
- નાથ ઘાલે એને અક્કલ આવે.

⇒ **પગલે પગલે હેંડે એ ભૂલો ના પડે.**

- પગલે પગલે હેંડે તે ભૂલો ન પડે.

⇒ **પગલે પગલે હેંડીએ ત ભૂલા ના પડીએ.**

- પગલે પગલે ચાલીએ તો ભૂલા ન પડીએ.
- મહાજનો એન ગત: સ પંથા.
- ચીલે ચીલે ચાલે ઢોર, ચીલે ચાલે સપૂત.

⇒ **પગે પદમ છે.**

⇒ **પગે પાંછી આવી જયું.**

- પગે પાછી આવી ગયું

⇒ **પગે માંછલાં મારેન મોંએ રાંમ પોકારે.**

- પગે માંછલાં મારે'ને મોંએ રામ બોલે.

⇒ **પગ મોરા પડી જયા છ.**

- પગ મોળા પડી ગયા છે.
- ટાંટિયા ભાગી ગયા છે.
- હરેરી જવું.

ભૂલની સજા કરે તો જ અક્કલ આવે.
- જવાબદારીનું જેને ભાન કરાવે તે જ સમજદારીથી વર્તે.

બધા જતા હોય તે જ રસ્તે જવું.
- મોટાને અનુસરવાથી તકલીફ ન થાય.

એના જીવનમાં ક્યારેય નિરાંત ન આવે.
- એને સતત ચાલવાથી જીવનગુજારો થાય.

થાકી ગયા.
- અથાગ પ્રયત્નો કર્યા પછી માંડ રસ્તો જડ્યો.

વિશ્વાસઘાતી.
- બોલવાનું જુદું ને કરવાનું જુદું.

થાકી જવું, હારી જવું, ફૂંકી જવું.
- હામ ન રહેવી.

⇒ **પડતાન પાટું ના મરાય.**

- પડતાને પાટું ન મરાય.
- મરેલાન ના મરાય.
- દુઃખતામાં ડાંમ ના દેવાય

⇒ **પડ્ય તાર હધાવડી પડ્ય.**

- પડ્ય તાર સાગમટે પડ્ય.

⇒ **પટલ પારહો^૧ મેલ ત કાંમ થાય.**

- પટેલ પારહો મેલે તો કામ થાય.

⇒ **પટલ પાંહે પાડાં ના વરાવાય.**

- પટેલ પાસે પાડાં ના વળાવાય.

⇒ **પટેલ પાંહે પાડાં ના બંધાવાય.**

- પટેલ(જમાઈ) પાસે પાડું ન બંધાવાય.

⇒ **પટલે ઢેચડીને કાચી કંઈ, તે ઢેચડી અરખ પંદૂડી થઈ.**

- પટેલે ઢેચડીને કાકી કહી, તે ઢેચડી હરખ પંદૂડી થઈ.

⇒ **પટલે ઢેચડીને કાચી કંઈ તે, ઢેચડી બાર ગવ હુંધી નાહી.**

- પટેલે ઢેચડીને કાકી કહી, ઢેચડી બાર ગાઉં સુધી દોડી ગઈ.
- માંનીતાં ઢેચડી ગાંમ અભડાવે.

⇒ **પથરાં માંથે પાંછી.**

- પથરા માથે પાછી.
- પથર માથે પાછી.

નબળાને વધારે સતામણી ન થાય.
- મુશ્કેલીમાં હોય તેનામાં વધારો ન થાય.
- ફૂર ન થવાય.

આફત આવતી હોય તો ભલે ચારેકોરથી આવે.
- આફતથી ડરવું નહીં.
- ભલે ગમે તેટલી આફતો આવે, મેદાન છોડી ભાગવું નહીં.

પટેલ હા પાડે તો આગળ વધાય.
- કશાય કામના સહિયારો લેવો.
- કામ થતાં પહેલાં સંમતિ કે હકાર પડાવવો.

આપણાથી મોટા કે સન્માનનીય વ્યક્તિને કામ ન ચીંધાય.

હલકા માણસને વધારે પડતું માન આપતાં ફૂલીને ફાળકો થઈ જાય છે.

કશી અસર ન થવી.
- જડ માણસ.
- જડ માણસ પાસે શું આશા રાખવી.

૧.ભેંસને દોવા બેસતાં પહેલાં આચળ ઘોઈ, પાડીને ઘવરાવામાં આવે, પછી જ દૂધની ધારા મેલે. ભેંસને દૂધ આપવા તૈયાર કરવાની વિધિ.

⇒ **પથરા કરતાં એટલ પોચી.**

- પથર કરતાં ઈંટ પોચી હોય.

⇒ **પથરાન બચકું ભરીયેત દાંત તૂટી જાય.**

- પથરને બચકું ભરીએ તો હાંમે દાંત તૂટી જાય.
- ફૂતરાને બચકું ના ભરાય.

⇒ **પછેડી પરમાંણે ટાંઠિયા પોરા થાય.**

- પછેડી પ્રમાણે જ સોડ તણાય.

⇒ **પડિયાંણ ભોંચની દાંણ ના ભરાય.**

- જે રસ્તે જવું ન હોય તેની પડપૂછ ન થાય.
- વાડેથી વડવાડ ના વો'રાય.

⇒ **પડ્યો પોદરો ધૂર લીધા વગર ના ઉખડે.**

- પડ્યો પોદરો ધૂળ લીધા વગર ન ઉખડે.
- જમ આવ્યા છે તો જીવ લીધા વગર ન જાય.
- લાકડાં બાળો તોજ તાપણું થાય.

⇒ **પડ્યો છ મરવા ન વાત કરે છ પૈણવાની.**

- પડ્યો છે મરવા તોય વાત કરે છે પરણવાની.

⇒ **પલાર્યું છ એ તો મૂડવું પડશેન.**

- પલાર્યું છે તે મૂડવું પડશેને.
- આદરેલું અઘૂરું ના છોડાય.

દરેકને પોત પોતાનો ગુણધર્મ હોય છે.

જેવા સાથે તેવા ન થવાય.
- નીચ સામે નીચ બની બદલો ન લેવાય.

જેવી સંપત્તિ હોય તેવો જ ખર્ચ થાય.
- જેવી ત્રેવડ એવો વાપર.

મતલબ વગરનું કામ કરવાનો કોઈ અર્થ નહીં.
- કામકાજ વગરની વાતમાં ન પડાય.

કશાયમાં સંડોવાયા હોય એટલે એમાં લબદાયા વિના બહાર ન નીકળાય.

ઢંગધડા વગરની વાત કરવી.
- મોં માથા વગરની વાત કરવી.
- નેવાંના પાણી મોભારે ચઢાવવા જેવી અશક્ય વાત કરવી.

હાથમાં લીધેલું કાર્ય પૂર્ણ કરવું જ પડે.

⇒ **પરવારીન કોય મરતું નથી.**

- પરવારીને કોઈ મરતું નથી.
- મોતને મે'માનકેન નહીં આવતા.
- મૃત્યુ, મહેમાન અને વરસાદ ગમે ત્યારે આવે.

⇒ **પરાંણા પાંહે હાપ ઝલાવવો.**

- પરોણા પાસે સાપ ઝલાવવો.

⇒ **પરાંણા પાંહે હાપ ના ઝલાવાય.**

- પરોણા પાસે સાપ ન ઝલાવાય.

⇒ **પરોણીન નાતરે દેવી.**

- પરોણીને નાતરે દેવી.

⇒ **પરોણીન નાતરે ના દેવાય.**

- પરોણીને નાતરે ન દેવાય.
- મહેમાન આવ્યા મળવા ને બેસાડી દીધા દળવા.

⇒ **પટલ પાંહે પાડાં ના વરાવાય.**

- જમાઈ પાસે પાડાં ન વળાવાય.
- બેઠાં બાઈ, તો કરો સગાઈ.
- પરાંણે પ્રિત ના થાય.
- પરાંણે પ્રિત ન થાય.
- મારીને મુસલમાન ન બનાવાય.
- બાંધ્યા કણબીએ ગાંમ ના વહે

⇒ **પાકા કાંઠે કાંના ના ચડે.**

- પાકા કાંઠે કાના ન ચડે.

⇒ **પાકા ઘડે કાંના ના ચડે.**

- પાકા ઘડે કાના ન ચડે.

⇒ **પાઘડીની શરમ હોંને, ઘાઘરીની શરમ કોયને નઈ.**

- પાઘડીની શરમ સોંને, ઘાઘરીની શરમ કોઈનેય નઈ.

મૃત્યુ આપણી કુરસદ પ્રમાણે ન આવે.
મૃત્યુ, મહેમાન અને વરસાદ ગમે ત્યારે આવે.

આવેલા મહેમાનને કામ સોંપાવું.
- જમાઈ પાસે ફાલતું કામ કરાવવું.

સામે મળે ને નપરો હોય તેને જવાબદારી ન સોંપી દેવાય.

મરજીના સોદા થાય.
- મન હોય તો જ માળવે જવાય.
- બાંધી રૂંધીને કશી ફરજ ન પડાય.

”

પડી પટોળે ભાત ફાટે પણ ફીટે નહીં.
- કોઈની પાસે પરાણે કામ ન કરાવાય.
- સન્માનનીય વ્યક્તિને કામ ન સોંપાય.

જે સંસ્કાર કેટેવ-કુટેવ નાનપણથી પડી હોય તે મોટાપણે ન બદલાય.

”

પુરૂષનો પ્રભાવ પડે, સ્ત્રીનો પ્રભાવ ન પડે એવી માન્યતા છે.
- મોટા કે મોભી માણસનો પ્રભાવ પડે, નાના કે હલકાનો પ્રભાવ ન પડે.

⇒ **પાઘડીન વર છેડે.**

- પાઘડીનો વળ છેડે.

⇒ **પાડા પાડી કર્યા વગર ભસી મર્યોને !**

- પાડા પાડી કર્યા વગર બોલી નાખને !
- વાતમાં મોણ નાંખ્યા વગર કૈ દેન.
- વાતમાં મોણ નાખ્યા વિના સ્પષ્ટ કહી દે.
- છાશ લેવા આયો ન દાંણી ના હંતાડ.

⇒ **પાડે પાડા વડેન ઝાડનો ખોડો વરે.**

- પાડે પાડા લડે ને ઝાડનો ખોડો વળે.
- પાડે પાડા વડેન ઝાડનો ખોડો નેકરે.
- પાડે પાડા લડે ને ઝાડનો ખોડો નીકળે.
- મોટાંની વડવાડમાં નાંનાં મરે.
- બે રજડાવાડાં લડે ન સિપઈડાં મરે.

⇒ **પાડાન દરદ ને ડાંમ પખાલીન.**

- પાડાને દરદ થાય ને ડામ પખાલીને.
- પાડાન દરદ ને પખાલીન ડાંમ.
- પાડાને દરદ ને પખાલીને ડામ.
- લોચ પીવે માંકણ ને માર ખાય ખાટલો.

જે કોઈ પોલ હશે તે અંતે પકડાશે.
- જે કંઈ હશે, તેનો ફેંસલો અંતે આવશે જ.

ગોળ ગોળ વાત કર્યા વિના સ્પષ્ટ કહી દેને.

મોટા બે જણની લડાઈમાં નાના માણસોનો મરો થાય.

ગુનો કરે કોઈ, ને સજા ભોગવે કોઈ.

- ખાઈ જાય ખોડી ન માર પડે હરેડી^૧ને.

⇒ **પાડા ની ખાંધ જેવી ભોંચ છે.**

- પાડાના ખાંધ જેવી જમીન છે.

⇒ **પાડા-પાડીન કાંમ કે બરી ખાધા આર્યે મતલબ ?**

- પાડા-પાડીનું કામ કે બળી^૨ ખાધા સાથે મતલબ.
- ટપટપ આર્યે કામ કે મમ મમ આર્યે ?

⇒ **પાડાની ઉતાવળે ભેંસ જણે નહીં.**

- પાડાની ઉતાવળે ભેંસ વિચાય નહીં.
- ઉતાવળે આંબા પાકે નઈ.

⇒ **પાડોશી પે'લો હગો.**

- પડોશી પહેલો સગો.

⇒ **પાડોશી પૈસાદાર હારો, મૂવો ઉછીના નઈ આલે, પણ માગવા તો નઈ આવેન !**

- પડોશી પૈસાદાર સારો, ભલે ઉછીના ન આવે, પણ માગવા તો નહીં આવે ને.

⇒ **પાપનાં બડબડિયાં બોલ્યા વગર રે'નઈ.**

- પાપનાં બડબડિયાં બોલ્યા વિના ન રહે.

અતિ ફળદ્રુપ જમીન.

- અતિ ઉપજાઉ જમીન.
- અતિ કસવાળી જમીન.

કામ પત્યા સાથે મતલબ છે કે કોણે કર્યું, કોના દ્વારા પત્યું તેના સાથે.

કોઈની ઉતાવળે કશું થાય નહીં.
- દરેક વસ્તુ પોતાનો સમય માંગી લે.

અઘરાત-મઘરાત કે કટોકટીમાં પડોશી જ મદદરૂપ થાય. દૂર રહેતા સગાં-સંબંધી તાત્કાલિક કામ ન લાગે.

પડોશી પૈસાદાર સારો, ભલે મદદ ન કરે, પણ ઉછીના માગવા ન આવે અને પૈસાદાર હોવાથી એના ઘરમાં કકળાટ કે કંકાશ ન થાય તેની નિરાંત.

છાનું કરેલું પાપ ઉઘાડું પડી જાય છે.
- ગમે ત્યાં છાનું કરેલું પાપ ખુલ્લું પડી જાય છે.

૧. હરેડી ઢોર - હયાયું ઢોર

૨. બળી - તાજી વિચાયેલી ભેંસનું પ્રથમ વખત દોઢેલ દૂધ જેને કરાંટુ કહેવાય છે. તેને જરા ખાંડ નાંખી ઉકાળી બનાવેલી ખાવાની ચીજ

- ⇒ **પાપ છાપરે ચઢીને પોકારે.**
- ⇒ **પાપના ઘડો કુટ્યા વગર ના'રે.**
- ⇒ **પાપનો બાપ લોભ-અતિ લોભ તે પાપનું મૂળ.**
- ⇒ **પાદવાવારી હૂંઠખાય ને, જણનારી જણ્યા કરે.**
- પાદવાવારી સૂંઠ ખાય ને, જણનારી (સુવાવડી) જોયા કરે.
- ⇒ **પાદવાની પો'ચ નઈન તોપખાનામાં નાંમ લખાવે.**
- પાદવાની પો'ચ નઈન તોપ ખાનામાં નાંમ નંધાવે.
- ⇒ **પાદવાની પો'ચ ના ઓચ તાર તોપખાનામાં નાંમ ના નંધાવાય.**
- પાદવાની પહોંચ ન હોય તો તોપખાનામાં નામ ન નંધાવાય.
 - શક્તિ હોય તેવી ભક્તિ થાય.
- ⇒ **પાદયા વગર ના ગંધાય.**
- પાદયા વિના ન ગંધાય.
 - અગ્નિ વગર ઘુમાડો ન થાય.
- ⇒ **પાદયે પાદયે ગાંડ ઘોવા ના જવાય.**
- પાદયે પાદયે ગાંડ ઘોવા ન જવાય.
- ⇒ **પાદયે પાદયે ગાંડ ઘોવા જઈએ ત તલાય ખાલી થઈ જાય.**
- પાદયે પાદયે ગાંડ ઘોવા જઈએ તો તળાવ ખાલી થઈ જાય.

છાનું કરેલું પાપ ઉઘાડું પડી જાય છે.

”

પાપનો જન્મ અસક્તિ કે લોભમાંથી થાય છે.

જેને જરૂર છે તેને ન મળે અને જેને જરૂર નથી તે ભોગવે.

- દેખાડો કરનાર પૂજાય, માન પામે ને અસલી હક્કદારને કોઈ પૂછે નહીં.

જેની જાણકારી હોય તેજ કામ થાય.

- ગજા બહારનું કામ ન થાય.

”

કાર્ય કારણનો સંબંધ.

- લોજિકનો નિયમ.

કોચ વાતમાં વેવલાવેડા ન થાય.

- વાતે વાતે ખોટો દંભ ન કરાય.

- બધી વાતમાં અતિરેક ન થાય, વ્યવહારું બનવું પડે.

”

⇒ **પારકા ઘણી પાછળ સતી ના થવાય.**

- પારખા ઘણી પાછળ સતી ન થવાય.

- હાથપગ ઘોઈ કોઢ ન મંગાય.

⇒ **પારકા ભાંણે મોટો લાડવો.**

- પારકા ભાણે મોટું લાડું.

⇒ **પારકા બાપનું હરાદ કોચ ના કરે.**

- પારકા બાપનું શ્રાદ્ધ કોઈ ન કરે.

⇒ **પારકા બાપનું હરાદ કોણ કરે ?**

- પારકા બાપનું શ્રાદ્ધ કોણ કરે ?

⇒ **પારકી છેડીયે અઘવા બેઠવું ન પાછા જોરથી કરાંજવાનું.**

- પારકી છીંડીયે હઘવા બેસવાનું અને પાછા જોરથી કરાંજવાનું ?

- નાગે ફૂલે ફૂતેખાં.

⇒ **પારકી મા જ કાંન વેઘે.**

- પારકી મા જ કાન વિંઘે.

⇒ **પારકે ઘેર પુરુણા ન કહો કાંનજી તોડે.**

- પારકે ઘેર પરોણા ને કસો કાનજી તોડે.

- પારકે ઘેર પુરુણા નાથી નાશાનાશ કરે.

- મારે મિયાં ન પેજારા ફૂલાય.

- પારકે ઘેર પરોણા ન ઘાઈ ઘાઈન મલે.

બીજાના નામે ફૂટી ન પડાય.

- હરખપટ્ટી થઈ બીજાની તકરાર વહોરી ન લેવાય.

બીજાના કામમાં હંમેશા સલાહ અપાય.

- બીજાને ખર્ચમાં નાખવામાં વાંધો નહીં.

લેવાદેવા વગર કોઈનું કામ કોઈ ન કરે અથવા શા માટે કરે ?

”

બીજાનું બગડે એમાં પોતે રાજી થાય.

- બીજાનું ખરાબ કરી, વટ મારી ખાનાર.

પારકો માણસ જ સાચું જ્ઞાન અપાવે.

- સાચી વાત કહેવાતાં સેહ-શરમ કે સંકોચ ન રખાય.

- ખોટા ફૂલારા મારવા.

- બીજાના નામે દેખાડા કરે.

- ખોટી રીતે પોતાનું મહત્વ બતાવવું.

પારકે ઘેર પુરુણાને દોડી દોડીને મથવું.

- પારકો માણસ કઠોર થઈ સાચું જ્ઞાન આપે.

- પારકો માણસ જ ખરી જવાબદારીનું ભાન કરાવે.

⇒ **પારકે ઘેર પો'રા ન પોતાન તાં હાંકડા.**

- પારકે ઘેર પહોળા ને પોતાને ત્યાં સાંકડા.

⇒ **પારકે પાદર પો'રા.**

- પારકે પાદર પહોરા.

⇒ **પારકાં છોકરાંન જતિ કરવા હોં તિયાર.**

- પારકાં છોકરાંને જતિ કરવા સૌ તૈયાર.

⇒ **પારકાં મરે તાર વોય વોય ન ઘરનાં મરે તાર બબ્બે આથે ફૂટે.**

- પારકાં મરે ત્યારે વોય વોય અને ઘરનાં મરે ત્યારે બબ્બે હાથે ફૂટે.

⇒ **પાંચ વસાનું આદમી ન વીહ વસાનું લૂંગડું.**

- પાંચ વસાનું આદમી ને વીસ વસાનું કપડું.
- એક નૂર આદમી હજાર નૂર કપડાં.

⇒ **પીતર માંણહથી હાયવખો.**

- પિત્તળ માણસથી સાચવવું.

⇒ **પિયર ફૂકડું એની બૈરી ઘર માંડે નઈ.**

- પિયર નજીક હોય એ સ્ત્રી ઘર માંડે નહીં.

⇒ **પીરનાં સત ફકીર વધારે.**

- પીરની ખ્યાતિ, ફકીર વધારે.
- શેઠની આબરું ગુમાસ્તો વધારે.

સ્વાર્થી માણસ.

- પોતાને ત્યાં આવે ત્યારે કંઈ ન આવે અને બીજાને ત્યાં સુખ સાહ્યબી માગે તેવા.
- ઘાવેડું.

”

પારકાં છોકરાંનો ભોગ દેવાય, પોતાનાંનો નહીં.

- સ્વાર્થી, ચાલબાજ, કાવસિયા કે ઘાવેડું માણસ.

પારકા પર આફત આવે એને તાયફો ગણે અને પોતાને ત્યાં આવે ત્યારે મહા દુઃખ ગણે તેવા સ્વાર્થી લોકો.

માણસની કિંમત કપડાંથી થાય છે.

- બાહ્ય ટાપટીપથી માણસની કિંમત વધતી જાય છે.
- લોકો બહારની ટાપટીપને વધારે મહત્વ આપે છે. આદમીને નહીં.

નકલી, બનાવટી જૂઠ્ઠા કે વિશ્વાસઘાતી માણસથી સાચવવું.

નજીક પિયરવાળી સ્ત્રી ઘર ન માંડે.

દેવનું મહાત્મ્ય પૂજારી વધારે.

- મા બાપની આબરું ટીકરો વધારે.

- ઘરની આબરું ઘરવાળી વધારે.

⇒ **પેટ ઉઘાડીન કોય જોતું નહીં.**

- પેટ ઉઘાડીને કોઈ જોતું નથી.
- પેટમાં પેશી નીકળ્યા નથી.
- પેટમાં કોય પેહી નહીં નેહર્યા ?

⇒ **પેટનો ખાડો પૂરાય ને ન, પાડોશીન ઘેર ઉજાણી.**

- પેટથી હોં એઠ.
- પેટથી સૌ હેઠ.
- ભૂખ સોથી ભૂંડી.
- ભૂખ ના જૂવે ભાખરોન ઊંઘ ના જુવે ઉકેડો.

⇒ **પેટને ના પોંચાય.**

- પેટને ન પહોંચાય.

⇒ **પેટ ચોરીન હૂર ઊભું ના કરાવાય.**

- પેટ ચોળીને સૂળ ઊભું ન કરાવાય.
- હાંમે ચાલીન ફૂવામાં ના પડાય.
- વગર ગાંડ્યે રેય ના લેવાય.
- આથે કરીન હરગતામ ના પડાય.

⇒ **પેટ છૂટી વાત કરવી.**

⇒ **પેટ તો ફૂતરાંય ભરે છ.**

- પેટ તો ફૂતરાંય ભરે છે.

કોઈના દિલમાં શું હોય તેની ખબર ન પડે.

પોતાના ઘરમાં અનાજ નથી પણ પડોશી ઉજાણી કરે છે અર્થાત્ જેવા જેના નશીબ.

- પારકાની વાદે તૂટી ના મરાય.
- પેટની ભૂખ આગળ સગપણ પણ કામ ન લાગે.
- ભૂખ સગપણ પણ જોતું નથી.
- ભૂખ સોથી ભૂંડાં કામ કરાવે.
- સો મણની કોઠી ભરાય પણ સવાશેરની કોઠી ન ભરાય.

”

હાથે કરીને આફત ના વહોરાય.

- જ્યાં જરૂર ન હોય ત્યાં સમસ્યા પેદા ન કરાય.

દિલ ખોલીને, કશુંય છુપાવ્યા વિના, સાચી હકીકત કહી દેવી.

સ્વમાન મૂકીને ન જીવાય.

- સ્વમાન મૂકી, ભીખ માગી, ચાપલૂશી કરી, ફૂતરા જેવું જીવન ન જીવાય.
- કશુંય મેળવવા સમાધાન ન કરાય.

⇒ **પેટ પાકે તાર કાંને કે'વું ?**

- પેટ પાકે ત્યારે કાંને કહેવું.
- દોસ્ત દુશ્મન બને તો કોને કહેવું ?
- ઘરમાં ઘો પડે તાર શો ઉપાય ?

⇒ **પેટમાં આશાશ ને મોંચે થૂં થૂં.**

- પેટમાં હાશ ને મોંચે ઘૂં ઘૂં.

⇒ **પેટમાં ખાંડય કચર્ય થાય છ.**

- પેટમાં ખાંડ કચર થાય છે.

⇒ **પેટમાં પેહીન પગ પો'રા કરવા.**

- પેટમાં પેશીને પગ પહોળા કર્યા.

⇒ **પેટમાં પેહીન પગ પો'રા ન કરાય.**

- પેટમાં પેશીન પગ પહોળા ન કરાય.

⇒ **પારકાની વાદ્યે તૂટી ના મરાય.**

- પારકાની વાદ્યે તૂટી ન મરાય.
- ચોરની વાદ્યે ચણા ના ઉપાડાય.
- કરતા ઓય અબ કિજીયે, ઓર ન કિજીયો કબ, માથું રહે જમીનમાં ને ઊંચા રહે પગ.

⇒ **પેટનો બર્થો ગાંમ બારે.**

- પેટનો બળ્યો ગામ બાળે.
- પેટનો બળ્યો આખું ગામ બાળે.

⇒ **પેટને વાયદો ના થાય, શેઠને વાયદો થાય.**

- પેટને વાયદો ન થાય, શેઠને વાયદો થાય.
- ભૂખને ઉઘારી ના ઓય.

સગા દીકરા સામે થાય.

- ખાસ અંગત દોસ્ત વિશ્વાસઘાત કરે તો કોને કહેવું.

કહેવું કઈ ને કરવું કઈ

- વાણી ને વર્તનમાં આસમાન જમીનનો ફરક.

પેટમાં ખૂબ દર્દ થાય છે.

દગો દેવો, વિશ્વાસઘાત કરવો, છેતરપિંડી કરવી.

- દગો કે વિશ્વાસઘાત કરવો.
- ભરોસો રાખનાર સાથે દગો કરવો.

દગો કે વિશ્વાસઘાત ન કરાય.

બીજો કરે તેવું ના કરાય.

જેનું અંતર બળેલું છે એ બીજાને સુખી જોઈ ન શકે, બીજાને નુકશાન કરે જ.

ભૂખ લાગે ત્યારે, પેટને વાયદો ન થાય, ગમે તેમ કરીને ખાડો પૂરવો પડે.

- ભૂખ લાગે ત્યારે ખાઈ લેવું પડે, તેમ જરૂરી કાર્ય નિપટાવી લેવું ઉત્તમ.

⇒ **પ્રેમની પીડ્યામાં વૈધુ કાંમ ના'વે.**

- પ્રેમની વેદનામાં વૈધુ કામ ન લાગે.

⇒ **પેલા ભવનું માગતું અશે, તે આ ભવમાં વારવું પડશે.**

- પેલા ભવનું માગતું હશે તે આ ભવમાં વાળવું પડશે.

⇒ **પેલો પાડોશી પછી હગો.**

- પહેલો પાડોશી ને પછી સગો વહાલો.
- પાડોશી પે'લો હગો.

⇒ **પે'લી જીભ આવી'તી પછી દાંત.**

- પહેલી જીભ આવી'તી, પછી દાંત.
- હાહું વપને લાચી'તી, વપ હાહુન નઈ.

⇒ **પેલા પે'લાં અઘેણી.**

- પરણા પહેલાં અઘરણી.
- ગાડા પે'લાં હમોલ.
- ઘોડી પે'લાં લગાંમ.

⇒ **પેણેતરને પાંનેતર નૈન, અઘેણીને ચીર.**

- પરણેતરને પાનેતર ન મળે ને અઘરણીને ચીર.

⇒ **પેણાની બાધાન નાતરાની છૂટ.**

- પરણ્યાની બાધા ને નાતરાની છૂટ.

પ્રેમરોગની કોઈ દવા નથી હોતી.

- પ્રેમમાં પડેલાને પ્રેમ સિવાય કઈ દેખાતું જ નથી.

પૂર્વ જન્મમાં કરેલાં ખોટાં કામ, આ જન્મમાં સારું કામ કરવું પડશે.

- અર્થાત્ આ જન્મમાં પાપ કે ખોટાં કામ ન કરવાં.
- આગત્યા ભવનું લેણું ચૂકવવું પડે.

પડોશી પહેલો સગો ગણાય.

- પડોશી જ સૌથી પહેલો કામ લાગે એટલે પડોશીને સગા કરતાં અદકો ગણવો.

નવો સંબંધ થતાં, જુનું સગપણ ભૂલી ન જવાય.

- નવા સંબંધોના કારણ જૂનાને ભૂલી ન જવાય.

સમય પહેલાં કશુંય ન થાય.

- ખોટી ઉતાવળ કરી ન કામનું આગોતરું આયોજન ન થાય.

ખોટા ફૂલારા મારવા.

- ડંફાસમાંથી હાથ ન કાઢવો.
- કોઈપણ વ્યવસ્થા વિનાનું આયોજન.

સઘવડિયો ધર્મ પાળવો.

- પોતાના સ્વાર્થ માટે, પોતાના કાયદા બનાવી કામ કાઢી લેવું.

⇒ **પૈસા ઓચ એ ગાંમ ગજવામાં ઘાલીન ફરે.**

- પૈસા હોય એ ગામ ગજવામાં ઘાલીન ફરે.

⇒ **પૈસે જીવાતું ઓત તો તાલેવંતનાં મરે ને.**

- પૈસાથી જીવાતું હોય તો ધનિકનાં મરે ને.

⇒ **પાંચ પોલીસ ને પંદર ફોજદાર.**

- પાંચ પોલીસ અને પંદર ફોજદાર.

⇒ **પાંછી પીઘા પછી ઘર પૂછવું.**

- પાછી પીઘા પછી ઘર વિશે પૂછવું.

⇒ **પાંછી પીઘા પછી ઘર ના પૂછાય.**

- પાછી પીઘા પછી ઘર ન પૂછાય.
- વતું કર્યા પછી પછી વાર પૂછવાથી શું થાય.

⇒ **પાંછી પે'લાં પાર બાંધવી.**

- પાછી પહેલાં પાળ બાંધવી.
- ચેતતા નર સદા સુખી.

⇒ **પાંછીના મૂલે વેચાવું.**

- પાછીના મૂલે વેચાવું.

⇒ **પાંછી માગતાં દૂધ મલે.**

- પાછી માગતાં દૂધ મલે.
- પાછી માગતાં દૂધ હાજર કરે.

પૈસાથી બધું થાય.

- પૈસાથી બધું ખરીદાય.
- પૈસાથી ધારો તે કામ થાય.

પૈસાથી મરણ રોકાતું નથી.

સાવ અણગડ વ્યવસ્થા.

- વ્યવસ્થા કે આયોજન વગરનું કાર્ય.
- રેઢિયાળ તંત્ર.

જે થવાનું હતું એ થઈ ગયું, પછી વસવસો કરવાનો અર્થ ખરો ?

અગમચેતી વાપરવી પડે, પણ કશુંય થઈ ગયા પછી કે ખોટું કાર્ય થઈ ગયા પછી પસ્તાવાથી શું ફાયદો ?
- અમુકવારે દા.ત. શનિવારે દાઢી-વાળ ગામડાંમાં કપાવે નહીં પણ હજામત થઈ ગયા પછી વાર કયો હતો તેની તપાસ કરવાથી શું વળે ?

અગમચેતી વાપરવી.

- કોઈપણ કાર્ય કરતાં પહેલાં એના સારા-નડતા પાસાની ચકાસણી કરી લેવી.
- ભવિષ્યનો વિચાર કરી આયોજન કરવું.

નાખી દેવાના ભાવે વેચવું.

- નુકશાની જવી, ખોટ ખાવી.

ખૂબ લાડકોડથી ઉછેર થવો.

- ધાર્યા કરતાં ઉત્તમ સગવડ આપવી.

⇒ **પાંછીમ રે'વુંન મગરથી બીવું ના પાલવે.**

- પાછીમાં રહેવું ને મગરથી બીવું ન પાલવે.

⇒ **પાંછીમ રે'વુંન મગરથી વેર બાંધવું ના પાલવે.**

- પાછીમાં રહેવું ને મગરથી વેર ન કરાય.

- દાંત વચ્ચે રે'વું ન દાંતથી ડરવું જીભડીન ના ફાવે.

⇒ **પાંછી વલોચે માંખણ ના ઉતરે.**

- પાછી વલોવવાથી માંખણ ન નીકળે.

⇒ **પોત્યાં ઢીલાં થઈ જવાં.**

- પોતિયું ઢીલું થઈ જવું.

⇒ **પૂઠ પાદણીયાનીન મોં વાઘનું.**

- પૂઠ બીકણની ને મોં વાઘનું.

⇒ **પૈછેલી તો જેવી તેવી લેવાય, પણ નાતરાની તો જોયને લેવી.**

- પરછેલી તો જેવી તેવી લેવાય, પણ નાતરાની તો ચકાસીને લેવી.

⇒ **પૈણ્યા તો નહીં પણ જાનમાંય નહીં જ્યાં ?**

- પરણ્યા તો નથી પણ જાનમાંય નથી ગયા ?

⇒ **પૈણ્યા તો નહીં પણ જાનમાં ગયા છીએ.**

- પરણ્યા તો નથી પણ જાનમાં ગયા છીએ.

જ્યાં રહેતા હોય ત્યાંના લોકોથી ડરીને રહેવાથી જીવાય નહીં.

જ્યાં રહેતા હોઈએ, ત્યાંના લોકો સાથે વેર બાંધીને જીવી ન શકાય.
- સંપ અને સહકારથી રહેવું સારું.

અર્થ વગર કામ કરવું.
- જાણી જોઈને વ્યર્થ મજૂરી કરવી.
- ગાંડાને શીખામણ ન અપાય.

બીકના માર્યા ડરી જવું.
- ખબર પડી જવી.
- સોંપેલું કામ નહીં થવાની બીકે ડરી જવું.

અંદરથી ડરપોક ને મોંએ શૂરવીરતા બતાવવી.

પરછેલી ગમે તેવી લવાય પણ નાતરાની તો જોઈને, ચકાસીને લેવી પડે. કારણ કે છૂટાછેડા વાંક વગર ન થયા હોત. એ સ્ત્રીમાં કોક અવગુણ તો હશે જ.

જીવનમાં કશોય અનુભવ નથી ?
- કામ કર્યું નથી પણ અનુભવ છે જ.

ભલે કામ કર્યું નથી, પણ અનુભવ છે એટલે ચિંતા ન કરવી.

⇒ **ફજેતીનો ફારકો થયો ન ધૂર જેવી આબરુંના કાંકરા થયા.**

- ફજેતીનો ફાળકો થયો અને ધૂળ જેવી આબરુંના કાંકરા થયા.

⇒ **ફના ફાત્યા ન મશીદે દીવા.**

- ફના ફાતિયા અને મસ્જિદે દીવા.
- કરવા ગયા કંઠારને થઈ ગઈ થૂલી.

⇒ **ફાટ્યું હંધાય ને.**

- ફાટ્યું સંધાય નઈ.

⇒ **ફાયો એ ડાયો.**

- ફાવ્યો તે ડાહ્યો ગણાય.

⇒ **ફૂટલા આંલ્લામ ઘી ના ભરાય, તૂટલા ઠામમાં ઘી ન ભરાય.**

- ફૂટલા આંલ્લામાં રાંધવા ના મેલાય, તૂટલા ઠામમાં રાંધવા ન મૂકાય.
- ચારણીમાં પાણી ન ભરાય.

⇒ **ફૂલે એ ફાટેન, ચડે એ પડે.**

- ફૂલે તે ફાટે ને ચડે એ પડે.

⇒ **ફૂલે એ કરમાય.**

- ખેલી એ કરમાય.
- ગરવ કર્યો સો નર ગયો.
- ગરવ કર્યો એ મર્યો.

⇒ **ફૂવડનો મેલ ફાગણ મૈને ઉતરે.**

- ફૂવડનો મેલ ફાગણ મહિને ઉતરે.

જેવી તેવી આબરું હતી એ પણ જતી રહી.

- એવાં નકામાં કામ કર્યાકે આબરુંગયાનું ઢોલ વાગ્યું.

હતું નહોતું થઈ ગયું.

- ધાર્યું નહોતું ને જબરી બબાલ થઈ ગઈ.
- ધાર્યા કરતાં ઊંઘું થઈ ગયું.

પસ્તાવાથી શું ફાયદો, થવાનું હતું તે થઈ ગયું.

- એવું કામ ન કરવું કે જેથી પસ્તાવા વારો આવે.
- ગઈ ગુજરી ભૂલી જા.

સફળતા મળી એ ડાહ્યો ગણાય ને અક્કલવાળાને નિષ્ફળતા મળે તો પણ તે ગાંડો ગણાય.

ડફોળવેડા ન થાય.

- અક્કલ ગીરે મૂકી કામ ન થાય.

જન્મ તેનું મરણ.

- ચઢે એ પડે.

જગતનો નિયમ છે કે અભિમાન કરે તેનું પતન થાય.

- છતમાં છકી ન જવાય.
- હોય એનો ગર્વ ન કરાય.

આળસુ માણસ.

- આળસુ કે દાદારંગો માણસ.

⇒ **ફૂવડ રાંડના માંટલે કરશી સેવાર.**

- ફૂવડ રાંડના માટલામાં કળશી સેવાળ હોય.

⇒ **ફોયને મૂછો ઓત તો કાકા ના કે'ત.**

- ફોયને મૂછો હોતોત કાકા ન કહેત.

⇒ **ફોદદારનો ફૂતરો મરે તાર આખું ગાંમ બેહવા આવે, ફોદદાર મરે તાર કોય ના'વે.**

- ફોજદારનો ફૂતરો મરે ત્યારે આખું ગામ બેસવા આવે, ફોજદાર મરે ત્યારે કોઈ ન આવે.
- તગતી તાપણીએ હો તાપે ઠરી જાય એટલે હો ભાગે.
- ઉતર્યા અમલદાર કોડીના.
- ઉતર્યા અમલ કોડીના.
- ઉગતા સૂરજને હો પૂજે, આથમતાને ને.
- ગોળને મંકોડા વળગે, કાંકરાને નઈ.

⇒ **ફાંદ કાડતાં હાલ પેહું.**

- ફાંદ કાડતાં પેહું હાલ.
- ફાંસ કાઢતાં સાલ પેહું.
- ભૂત કાઢતાં પલીત પેહું.
- બાયડી આર્યે હાહું આવી.
- છોકરો લેવા જતાં ઘણી ખોયો.
- લેને ગઈ પૂત, ખો આઈ ખસમ.
- હાપ કાઢતાં ઘો પેહી.

આળસુ કે દાદારંગા સ્ત્રી પુરૂષના કામમાં કશાય વેતા ન હોય - એને સારા-નરસા કશાયની ચિંતા ન હોય.

નથી એનું દુઃખ.

- જે શક્ય ન હોય એનો વસવસો ન કરવો.

સત્તાને સૌ પૂજે

- ફાયદો હોય ત્યાં સૌ દોડે.

- ભવિષ્યમાં ઉપયોગી થવાનો હોય એની સૌ પરશી કરે.

એક કામ કરવા જતાં બે કામ વધ્યાં.

- એક લેવા જતાં બે ખોયાં.

- ફાયદા કરતાં નુકશાન વધારે થવું.

- કંકઈ સારું કરવા જતાં કાયમની તકલીફ ઊભી થાય.

⇒ ફાંદ કાઢવા જતાં હાલ પેહી ના જાય એ જોજે.

- ફાંસ કાઢવા જતાં સાલ પેસી ન જાય એ જોજે.

⇒ ફાંજ હાંમે ના થવાય.

- ફોજ સામે ન થવાય.
- બળિયા આર્યે બાથ ના ભીડાય.

કંઈક સારું કરવા જતાં કાયમની ભાંજગડ પેદા ન થાય તે જોવું.

સભધા સામે ન લડાય.

- સત્તા સામે ન પડાય.
- બળિયા સામે બાથ ન ભરાય.
- સત્તા આગળ શાણપણ ન ચાલે.

બ

⇒ બકરાની માંનતા હો રાખે, વાઘની નૈ.

- બકરાની માનતા સૌ રાખે, વાઘની નર્ધ.
- નબરાને હો નડે ન, ડાંડના પગ પડે.

⇒ બકરાની મા ચેટલા દા'ડા ખેર મનાવશે.

- બકરાની મા કેટલા દિવસ ખેર મનાવશે.

⇒ બકરી આહું ખાતાં શીખી ગઈ.

- માંકણને પાંખો આવી.
- મેરી બિલ્લી મુજસે મ્યાઉ ?
- દેડકી ફાટી ન હાથી બની.

⇒ બકરી/રું કાડતાં ઊંટ પેહું.

- બકરી/રું કાઢતાં ઘો પેહી.
- હાપ કાડતાં ઘો પેહી.
- ભૂત કાડતાં પલીત પેહું.
- ફાંદ કાડતાં હાલ પેહું.

⇒ બકરી બે થઈ ગઈ.

⇒ બચકાર આવે એ ડચકારે જાય.

- બચકારે આવે એ ડચકારે જાય.

⇒ બઘાય દીકરા પેટેના, કોય ઉપરવાડેથી નહીં આયો.

- બઘાય દીકરા પેટે જણ્યા છે કોઈ ઉપરવાડેથી આવ્યો નથી.

સહેલું કામ સૌ કરે, અઘરું નહીં
- નબળાને સૌ પજવે, દાંડ કે ખમતીધરની પરશી કરે.

જે થવાનું છે એ થવાનું, જેને ટાળવાથી શું વળે.

ગરીબ પ્રકૃતિનો માણસ સામે થયો.
- જેનો ભરોસો રાખેલ તેજ સામે થયો.
- નબળા ગણાતા લોકો સમય જતાં સામે પડ્યા.

એક દુઃખ કાઢતાં, બીજાં બે નવાં પેઠાં.
- કંઈક સારું કરવા જતાં, કાયમની તકલીફ ઊભી થઈ.

બીકના માર્યા ચૂપ થઈ જવું.

કરો તેવું પામો.
- બંધો વખત તમારો નથી હોતો.
- બધી વખત તમારું કહ્યું બધા ન પણ માને.
- કાયમની કોઈની આણ ચાલતી નથી.

સૌને સરખા ગણવા.
- વ્હાલાં-દવલાં ન ગણવા.
- સૌના માટે સમાન દષ્ટિ રાખવી,
- કોઈની સાથે વેરો-આંતરો ન રખાય.

- પાંચેય આંગળીઓ સરખી, કઈમાંથી લોહી ન નીકળે ?
- ⇒ **બધા ટાંટિયા મેરવતાં નવ નેજા થાય.**
- બધા ટાંટિયા મેળવતાં નવ નેજા થાય.
- ⇒ **બધાંયન ઘેર રાવણ પેદા ના થાય.**
- બધાયને ઘેર રાવણ પેદા ન થાય.
- ⇒ **બધાંયન ઘેર શરવણ પેદા ના થાય.**
- બધાયને ઘેર શ્રવણ પેદા ન થાય.
- ⇒ **બરતામાં ઘી ઓમવું.**
- બળતામાં ઘી હોમવું.
- ⇒ **બરથી ના થાય એ કાંમ કરથી થાય.**
- બળથી ના થાય એ કામ કળથી થાય.
- ⇒ **બરિયાના બે ભાગ.**
- બળિયાના બે ભાગ.
- નાગાની પાંચછેરી ભારે.
- મારે એની તલવાર.
- ⇒ **બરતામાંથી બચ્યું તે ખરું.**
- બળતામાંથી બચ્યું એટલું આપણું.
- ભાગતા ભૂતની ચોટલી હાથમાં આવી એટલી ખરી.

ઘર ચલાવતાં ખૂબ તકલીફ પડે છે.
- ઘર વહેવાર ચલાવવો સહેલો નથી.

બધાના ઘરે નકામો વંશજ પેદા ન થાય.

બધાય જન્મેલા બાળકો શ્રવણ જેવા પેદા ન થાય.

સમી જવા આવેલ ઝઘડો ફરી વધારે કરાવવો.
- કોઈની ચઢવણી કરી ઝઘડો ફરી કરાવવો.

જે કામ બુદ્ધિથી, કળથી થાય તે કામ બળ વાપરવાથી ન જ થાય.

બળવાન કે નાગા માણસને સૌ નમે અથવા માગે તે આપે.
- પોતાના બળથી હક્ક કરતાં વધારે પડાવી જાય તોય બીજાથી બોલાય નહીં.

જે હાથમાં આવ્યું તે ખરું.
- ન આવ્યું તેનો વસવસો ન થાય.
- કુદરતી આફતમાં આપણાથી કશું ન થાય.
- કુદરત બચાવે તેટલું સાચું.

⇒ **બરોત્યાની બરેલી છે.**

- બળોત્યાની બળેલી છે.
- બળોત્યાનો બળેલો છે.

⇒ **બલાડી બચોરિયાંન હાત ઘેર ફેરવે.**

- બલાડી બચ્યાંને સાત ઘેર ફેરવે ત્યારે એ ઠરે.
- બલાડીન પેટમાં ખીર રે'ત એના પેટમાં વાત રે.

⇒ **બંદા પો'રાન શેરી હાંકડી.**

- બદા પહોળા અને શેરી સાંકડી.
- ગદાડી ફૂલેકે ચડી.
- નાગી છાપરે ચડીન બેઠી.

⇒ **બાજરીનો બશેર વેચાય એવો.**

- બાજરીનો બશેર વેચાય તેવો.

⇒ **બાપ કરતાં બેટા વધે.**

- બાપ કરતાં બેટા વધે.

⇒ **બાપ કરતાં બેટા વધે ન, હાહું કરતાં વધ ચહે.**

- બાપ કરતાં બેટા વધે અને સાસું કરતાં વહું ચહે.

⇒ **બાપ કરતાં બેટા વધે ન, ગુરૂ કરતાં ચેલા ચહે.**

- બાપ કરતાં બેટા વધે અને ગુરૂ કરતાં ચેલા ચહે.

⇒ **બાપ એવા બેટા ન વડ એવા ટેટા.**

- બાપ તેવા બેટા ને વડ તેવા ટેટા.
- જૂ ના પેટમાં લીખ જ પાકે.
- વાવો બાવરિયો તો આંબા ના ઉગે.

જન્મથી જ મહા દુઃખી.

જે ઠરીને ઘર ન માંડે તેવી સ્ત્રી.
- વારે વારે ઘંઘો રોજગાર બદલી સ્થિર ન થાય તેવો.

હલકાં પેટનો.

- કુલારા મારનાર.
- શેખીખોર, શેખીચત્લી, ફૂલણજી
- પોતાની જાતને મહાન માનવી.

જેની સમાજમાં કોઈ કિંમત નથી તેવો.
- જેની ગામમાં કોઈ ગણના નથી તેવો.

શેરના માથે સવાશેર પાકે.
- આપણે એકલા જ હોંશિયાર છીએ એમ માની નહીં ચાલવાનું.

બીજા પણ આપણા કરતાં સવાયા છે એમ જાણવાનું.

”

ફૂળના સંસ્કાર ઉતરે.
- જેવાં બાપ હોય એવાં જ બેટા પાકે.

⇒ **બાપજી નમો નારણ, તાર કે' તાર તાંજ ધાંમા.**

- બાપજી નમો નારણ, ત્યારે કહે તારે ત્યાંજ ધામા.
- પોંકનારને પરણે તેવો.
- અલ્યા કહેતાં મસ્જિદ કોટે વળગે.

⇒ **બાપના કૂવામાં ફૂલી ના મરાય.**

- સોનાની કટારી પેટમાં ન મરાય.

⇒ **બાપના પૈસે તાગડધિન્ના કરવા.**

- બાપના પૈસે રંગરેલીયો ના થાય.
- બાપના પૈસે રંગરેલીઓ ન થાય.

⇒ **બાયડી નાતરે જાય ન ઘણી વરાવા જાય.**

- બેરી નાતરે જાય અને ઘણી વળાવા જાય.

⇒ **બાયડી ન, ધંધો પારકાં હારાં લાગે.**

- બેરી અને ધંધો હંમેશા બીજાનાં જ સારાં લાગે.

⇒ **બાર આથનું ચીભડું ન તેર આથનું બી.**

- બાર હાથનું ચીભડું ને તેર હાથનું બી.

⇒ **બાર આથનું છાપરું ન તેર આથનો મોભ.**

- બાર હાથનું છાપરું ને તેર હાથનો મોભ.

⇒ **બાર કારભારી ન તેર મુખી.**

- બાર કારભારી અને તેર મુખી.
- પાંચ પોલીસને પંદર ફોજદાર.

ગળે પડે તેવો સ્વભાવ.

- આંગળી આપો તો પાંચો પકડે તેવો માણસ.

જેનો જેવો ઉપયોગ થતો હોય તેવો કરવા વિવેક બુદ્ધિ વાપરવી પડે.

- ખોટો ઉપયોગ ન થાય.

બાપે આપેલા પૈસા સંચકીને વપરાય, ઉડાડી ન મૂકાય.

પત્ની ઘેલો માણસ.

- રાંડવારોગો માણસ.

- ગેલ હાગરો પુરૂષ.

- આબરું જાય, લોકો મજાક કરે તેવાં કામ ન થાય.

દરેક જણને બીજાનું સુખ ઉત્તમ લાગે.

- માણસની વૃત્તિ જ એવી હોય છે કે બીજાની સ્ત્રી કે નોકરી ધંધા સારાં લાગે. પોતાના નહીં.

ઢંગધડા વગરની વાત.

”

વ્યવસ્થા વગરની ગોઠવણી.

- અણગઢ આયોજન.

⇒ **બાવાજીના બગલમાં લંગોટી.**

- બાવાજીના બગલમાં લંગોટી.
- આપણાં તો ખૂટિયે પોતિયાં.

⇒ **બાર ભઈ ન તેર ચોકા.**

- બાર ભઈ અને તેર ચોકા.

⇒ **બાવો બની જયો.**

- બાવો બની ગયો.

⇒ **બાવાના બેય બગડ્યા.**

- બાવાના બેઉ બગડ્યા.
- ઘોબીન ફૂતરો નઈ ઘરનો કે નઈ ઘાટનો.

⇒ **બાંડિયા ગાંમમાં બા બારસો.**

- ગાંડિયા ગાંમમાં બાર બોલે ને તેર તોલે.
- બાંડિયા ગામમાં બાર બારસો.

⇒ **બાંડિયા હાપનો બેય પાહનો મરો.**

- બાંડિયા સાપનો બેય બાજુનો મરો.

⇒ **બુદ્ધિ આગર બર પાંછી ભરે.**

- બુદ્ધિ આગળ બળ પાછી ભરે.
- કળથી જે કામ થાય ત્યાં બળથી ન થાય.

⇒ **બૂઝ્યા તાર કે, બે વાંહ વધારે.**

- બૂઝ્યા (ફૂબ્યા) ત્યારે બે વાંસ વધારે.
- ઓઘા ભેગી ઉડળ.
- આટલા ભેગું આટલું વધારે.

સ્થિર થઈને એક જગ્યાએ ન રહે એવો ચંચળ માણસ.

- જેને કશીય જવાબદારી નિભાવવી નથી તેવો... ભમતો ભૈડો માણસ.

એકબીજામાં સંપ ન હોય તેવું કુટુંબ.

- કાયમ ઝઘડતું રહે તેવું માણસ.

બધુ ગુમાવી દીધું.

- ભીખારી બની ગયો.

અદબદ સ્થિતિ.

- ક્યાંય એક ધંધામાં ઠરીને સ્થિર ન થવું.

- કશાયમાં ફાવટ ન આવવી.

જ્યાં એક મત થઈ કામ ન કરે તેવું સ્થળ.

- સૌ સૌની ઈચ્છા પ્રમાણે કામ કરે તેવો સમાજ કે ગામ.

નબળા માણસને સૌ હેરાન કરે.

બુદ્ધિ જે કામ કરે ત્યાં આગળ બળની જરૂર ન પડે.

સામાજિક કે વ્યવહારિક પ્રસંગે ધાર્યા કરતાં ખર્ચ વધારે થઈ જાય, ત્યારે લોકો આ કહેવત વાપરે.

⇒ **બેડા પર બેડું તે પાંછિયારાન ભાર્ય.**

- બેડા પર બેડું તો પાંછિયારાન જોર.
- બેડા પર બેડું તે પાંછિયારીને ભાર.

⇒ **બેડા પર બેડું એ તો પાંછિયારાન ભાર.**

- બેડા પર બેડું એ તો પાંછિયારાન ભાર.

⇒ **બે કુકા થયા એટલે પટલઈ ચડી.**

- બે કુકા થયા એટલે પટલાઈ ચઢી.

⇒ **બે ઘોડે ચડાય નઈ.**

- બે ઘોડે સવારી થાય નહીં.
- બે ઘોડે ચડાય નહીં.

⇒ **બે બાયડીન ઘણી ભૂખે મરે.**

- હિયારી હાહુની ઉકેડે માંડાણ.
- ઝાઝા ઘરના પરોણો ભૂખે મરે.
- હસવું ને લોટ ફાકવો બે કામ સાથે ન થાય.

⇒ **બે મલ્યા એટલે બાવીસ ભોં ટર્થો.**

- બે મળ્યા એટલે બાવીસનો ભય ટળ્યો.

⇒ **બેઠક વગરના લોટા જેવો.**

- બેઠક વિનાના લોટા જેવો.
- બેઠક વગરના ઘાડવા જેવો.
- બેઠક વિનાના ઘડા જેવો.
- બેઠક વગરનો કરશ્યો.

જે કામ હાથ લીધું તે જ પતાવવું.
- પારકી પંચાત કર્યા વિના સોપેલી જવાબદારી અદા કરવી.

જેનું કામ સોંપ્યું તેની જવાબદારી છે એમાં બીજાએ ચિંતા ન કરવી.

પૈસાદાર થયા એટલે આગેવાન થવાના કોડ જાગ્યા.

એક સાથે બે કામ ન થાય.
- બે કામ એક સાથે કરવામાં સરખાઈ ન આવે.

બે સ્ત્રીઓનો ઘણી ક્યારેય સુખ ન પામે.

બે જણનો સાથ મળે તો બાવીસ જણનીય બીક ન લાગે.
- બીજાના સાથથી હિંમત વધી જાય.

બેઉં બાજુની ઢોલકી વગાડનાર.
- દૂધ અને દહીંમાં પગ રાખનાર.
- જેની વિશ્વાસ ન કરી શકાય તેવો
- બિનવિશ્વાસપાત્ર

⇒ **બૈરી વેચીન ડોશી લાયા, અઠવાડિયામાં મરી ગઈ તાર રોટલા વગરના રયા.**

- બૈરી વેચીને ડોશી લાવ્યા, અઠવાડિયામાં મરી ગઈ ત્યારે રોટલા વગર ના રહ્યા.

⇒ **બોલ્યે બંધ નઈ.**

- બોલ્યે બંધાય નઈ.
- બોલે બંધાય નહીં.
- શીંગડે ઝાલો ત્યારે ખાંડો ને પૂછડે ઝાલો ત્યારે બાંડો.
- ગાંડ વગરના ઢોળવા જેવો.

⇒ **બાવો નારયો તાર બોદલીય નાચી.**

- બાવો નારયો ત્યારે બોદલીય નાચી.
- ચોરની વાદે ચણા ઉપાડ્યા.

⇒ **બાંમણ પૈણાચી આલે, ઘર ના માંડી આલે.**

- બ્રાહ્મણ પરણાવી આપે, ઘર ન માંડી આપે.

⇒ **બાંમણને કરસ્યો આલ્યો પછી એન પૂંજમાં વાપરે કે ગાંડ ઘોવે.**

- બ્રાહ્મણને લોટો આપ્યો પછી તે પૂંજમાં વાપરે કે ગમે તે કરે.

⇒ **બાંમણ લાડવા જોય કૂવે પડે.**

- બ્રાહ્મણ લાડવા જોઈ કૂવે પડે.

⇒ **બાંમણ લાડવા જોય ભૂરાંટો થાય.**

- બ્રાહ્મણ લાડવા જોઈ ગાંડો થઈ જાય.

ઉંઘુ કામ કર્યું.

- અક્કલ વગરનું કામ કરવું.
- જાણી જોઈને જફા વહોરી લેવી.
- વગર વિચાર્યું કામ કરતાં માતું પરિણામ આવે.

ગમે તે રીતે છટકી જનાર.

- કોઈપણ રીતે બોલ્યે બંધાય નહીં તેવો.
- અતિ ચાલાક.

બીજાનું જોઈને નખરાં કરવા.

- બીજાનું નકામું અનુકરણ કરવું.
- સંગની અસર થાય.

કોક રસ્તો બતાવી આપે,

- બાકીનું કામ જાતે કરવું પડે.
- કોઈ રસ્તો ચીંધે, જવું તો જાતે જ પડે.

દાનમાં આપેલી વસ્તુનો શું ઉપયોગ કરે છે તે દાન આપનાર જોતો નથી.

- દાન આપ્યા પછી ભૂલી જવાનું.

બ્રાહ્મણને લાડું અતિ પ્રિય, એને જોયા પછી મન પર કાબૂ ન રહે.

- એમ કોઈપણ વસ્તુના ભોગીને એ જોયા પછી મન પરના કાબૂ ગૂમાવી બેસે છે.

”

⇒ **બોર આલી કલ્લી કડાઈ લેવી.**

- બોર આપી કલ્લી કાઢી લેવી.

⇒ **બોડી બાંમણીનું છેતર છે.**

- બોડી બ્રાહ્મણીનું ખેતર છે.
- રાંડી રાંડનું ખેતર.

⇒ **બોડી બાંમણીનું ખેતર ના હમજીશ.**

- બોડી (રાંડેલી) બ્રાહ્મણીનું ખેતર ના સમજીશ.
- રાંડી રાંડનું ખેતર ના હમજીશ.

⇒ **બોખલા દાંતે હોપારી ના ખવાય.**

- બોખલા દાંતે સોપારી ના ખવાય.
- આંધરાએ ચશમાંના અભરખા ના રખાય.

⇒ **બોલે એનાં જ બોર વેચાય.**

- બોલે તેનાં જ બોર વેચાય.
- છોકરું રડે તો જ મા ઘવરાવે.
- માગ્યા વગર તો માય ના પિરસે.

⇒ **બોલે નઈ એ બોરી વારે.**

- બોલે નઈ એ બોળી વાળે.

⇒ **બોલેલું ન થૂકેલું મોંમાં પાછું ના ઘલાય.**

- બોલેલું અને થૂકેલું મોંમાં પાછું ન જાય.

નાની વસ્તુની લાલચ આપી મોટી કાઢી લેવી.

- લાલચ આપી પોતાનો સ્વાર્થ સાધી લેવો.

ઘણી ધોરી વગરની વસ્તુ.

- એવી જગ્યાએ વસ્તુ હોય કે જેનો ઉપયોગ સૌ કોઈ કરી શકે.

ઘર્માદાની કે ઘણીધોરી વગરની વસ્તુ ન સમજવી.

- જેનો માલિક હોય તેવી વસ્તુ.

હેસિયત વગરનું કામ ન થાય.

- અશક્ય કામની જવાબદારી માથે ન લેવાય.

- ઉંમર વીતી ગયા પછી અમુક અભરખા ન રખાય.

જમાનો દેખાડો કરવાનો છે.

- જમાનો બોલવાનો છે, હક્ક કરવાનો છે, ન બોલો તો કોઈ ન પૂછે.

બોલે નઈ એ રહી જાય.

- બોલે નઈ એનું કામ ન થાય.

- બોલે નઈ એ લટકી જાય.

બોલતાં પહેલાં સો વાર વિચાર કરવો.

⇒ **બોલ્યું બાર્ય પડે ન રાંધ્યું વરે પડે.**

- બોલેલું બહાર આવે, ને રાંધેલું વળે પડે.
- ભાથામાંથી નીકળેલું તીર પાછું ના વળે.

વગર વિચાર્યું કરે તે પાછળથી પસ્તાય.

- કોઈપણ કામ વિચારીને જ કરવું.

- ખોટું કામ કર્યા પછી જીવનભર પસ્તાવું પડે છે.

⇒ ભગતડાન પોંચાય નૈ.

- ભગતડાને પહોંચાય નઈ.

⇒ ભગત એટલે ખોટો રૂપિયો.

- ભગત એટલે ખોટો રૂપિયો.

⇒ ભટજી ભણે છે કે ટીપણાં ફાડે છે.

- ભટજી ભણે છે કે ટીપણાં ફાડે છે.

⇒ ભણે એની વિદ્યા.

- ભણે તેની વિદ્યા.

⇒ ભણે એનું ભણતર.

- ભણે તેનું ભણતર.

⇒ ભણે એ કલદાર ગણે.

- ભણે તે જ કલદાર ગણે.
- વિદ્યા કોઈના બાપની નથી.

⇒ ભણી ભણીન ઊંઘા પડ્યા.

- ભણી ભણીન ઊંઘા પડી ગયા.
- અક્કલનેન એને બારમાં ચંદરમા.

⇒ ભણી ગણીન પોપટ થઈ જયા.

- ભણી ગણીને પોપટ થઈ ગયા.

⇒ ભણેલાન ચાર આંધ્ર્ય ને અભણ આંધરો.

- ભણેલાને ચાર આંખો, ને અભણ આંધળો.

ટીલાં ટપકાંવાળાને પહોંચાય નહીં.
- ભગત જેવા ઠગ ગમે તેવા ખેલ કરે.

જેને સંસારની માયા વળગી નથી એને પહોંચી ન વળાય.
- ભગત જેવાને જવાબદારીનું કામ ન સોંપાય. એટલે એમને ખોટા રૂપિયા જેવા ગણવામાં આવે છે. જે કશાય કામમાં ન આવે.

ઠોઠ નિશાનિયો.

જે ધ્યાન દઈ ભણે, એને જ વિદ્યા મળે.

જે ધ્યાન દઈ ભણે તેને જ વિદ્યા મળે.

વિદ્યા મળે, ભણે તે જ ધનિક બને.
- ઠોઠ મજૂરી કરે.

કશુંય ભણ્યા નહીં.
- ડફોળ, ઠોઠ રહ્યા.

ભણી ગણીને પોપટ જેવા હોંશિયાર થવું. (કટાક્ષમાં કહેવું.)

ભણેલ ગણેલ-જ્ઞાનને કારણે કોઈસૂંઝ, કાબેલિયત અને પારંગતતા આવે, જ્યારે અભણને સૂંઝ ન પડે એટલે આંધળા જેવો કહેવાય.

⇒ ભણે એ ભૂલે ન, ચઢે એ પડે.

- ભણે એ ભૂલે અને ચઢે એ પડે.

⇒ ભણ્યા પણ ગણ્યા નહીં.

- ભણ્યા પરંતુ ગણ્યા નહીં.

⇒ ભણ્યો ગણ્યો ખુરશીએ બેઠે ન અભણ દીવો ઘરે.

- ભણ્યો ગણ્યો ખુરશીપર બેસે અને અભણ દીવો ઘરે.

⇒ ભણેલો ગણેલો શેઠઈ કરે ને અભણ બચારો ગુલામી કરે.

- ભણેલો ગણેલો શેઠઈ કરે ને અભણ બિચારો ગુલામી કરે.

⇒ ભપકા ભારીન ખીસ્સાં ખાલી.

- ભપકા ભારી ને ખીસ્સાં ખાલી.
- ઠાલો ચણો વાગે ઘણો.
- મૂછે ચોપડવા તેલ નેન ડેલીએ દીવા કરે.
- શેખઈ શા'જદાની ન, કસબ ભાડ ભૂંજનો.
- દરનારીન દીકરા ન, નાંમ સિકંદર.
- ઢમ ઢોલ ને ઘરમાં પોત્તભપોલ.
- ખાલી વાહણ ખખડે બવ.
- અધૂરો ઘડો બહું છલકાય.
- નાંમ મોટાંન દર્શન ખોટાં.

ભણેલો ભૂલે પણ ખરો અને ચઢે તે પડે.
- વિદ્યા વપરાય તો જ વધે, ચાદ રહે, ન વપરાય તો ભૂલી જવાય.
- કશાય પ્રયત્નો કરતાં - તકલીફો આવે પણ ખરી.

માત્ર પુસ્તકિયું જ્ઞાન કામ ન આવે.
- એકલું ભણતર ન ચાલે.
- એના પર ગણતરી કરીને ચાલે તે જ જીતે.
- પોપટિયું જ્ઞાન કામ ન આવે.
- પ્રાયોગિક કામ જ કામ આવે.

ભણેલો સાહેબ બને, સત્તા ભોગવે ને અભણ જ હજૂરી કરે.

ભણતરની કિંમત અભણની નહીં

ખાલી ખોટો દેખાડો કરવો.
- બહારનો માત્ર દેખાવ, અંદર કંઈ ન મળે.
- હોય નહીં તો પણ ખોટો દંભ કરવો.

- પાદવાની પો'ચ નૈન તોપ ખાતામાં નાંમ લખાવે.
 - મોં વાઘનું ન પૂઠ શિયાળની.
- ⇒ **ભાભો ભારમાં ન વવ લાડમાં.**
- ભાભો ભારમાં અને વહું લાડમાં.

- ⇒ **ભમે એ ભૂખ્યો ના મરે.**
- ભમે એ ભૂખ્યો ના મરે.
 - ફરે એ ચરે ન બાંધ્યું ભૂખે મરે.

- ⇒ **ભલાની દુન્યાં નઈ.**
- ભલાની દુનિયા નઈ.
 - ખૂબી પર ખાસડાંને નેકી પર પેંજાર.
 - મેંઠા ઝાડનાં મૂરિયાં હૈ ખોદે.
 - ફળાઉ ઝાડને સૌ ઢેખાળા મારે.
 - ધર્મિને ઘેર ઘાડ ને કસાઈને ઘેર કંસાર.
 - નમે તેને સૌ દમે.

- ⇒ **ભલે ઓય ભૂંડો, તોય આપડો ભઈ.**
- ભલે હોય ભૂંડો, તો પણ આપણો ભાઈ છેને.
 - પેટનાનું બળે, પારકાનું નઈ.

- ⇒ **ભઈન વેચોત બશેર બાજરી ના ઉપજે.**
- ભાઈને વેચો તો બશેર બાજરી ન આવે.

ભાભો એટલે વૃદ્ધ મર્યાદાથી રાજી રહે અને વહું વારું ને લાડ કરવાથી રાજી રહે.
- જેને જેવી જરૂરિયાત તેની સાથે તેવી રીતે વાત કરવી, જરૂર પડે આદર આપવો ને જરૂર પડે લાડ લડાવવાં.

ભ્રમણ કરે, દેશાટન કરે, કે કામ શોધે એ ક્યારેય ભૂખ્યો ન મરે.
- આળસું ભૂખે મરે અને ઉઘમી કમાઈ કરે.

આ જગતમાં ભલા, દયાળું કે સરળ માણસને કોઈ જીવવા ન દે.
- ભલાને સૌ પજવે.

ગમે તેવો સગો હોય, સંબંધી હોય કે કુટુંબી હોય પણ પોતાને ગમે, પારકો ન ગમે.
- ગમે તેવા ભૂંડાનો કુટુંબમાં સમાવેશ થઈ જાય.

તદ્દન નકામો માણસ
- જેની કશાયમાં ગણના ન થાય તેવો માણસ.
- અક્કલ વગરનો, બુઝથલ, નકામો, ડફોળ, ગમાર, ગાંડિયો.

⇒ **ભર્યું ઠલવાય, ખાલી ના ઠલવાય.**

- ભરેલું ઠલવાય, ખાલી ન ઠલવાય.

⇒ **ભવાડા કરવા.**

- આંખો મૂતરાવી લોકોને ડરાવવા.
- ખોટા ખોટા ઝઘડા કરી દેખાડો કરવો.

⇒ **ભરોહાની ભેંસ પાડો જણે.**

- ભરોસાની ભેંસ પાડો જણે.

⇒ **ભરોહાની ભેંસે પાડો જણ્યો.**

- ભરોસાની ભેંસે પાડો જણ્યો.

⇒ **ભાગલું આંલું ચૂલે ના ચડે.**

- ભાગલું હાલું ચૂલે ન ચડે.

⇒ **ભાગલું આંલું ચૂલાન નડે.**

- ભાગલું હાલું ચૂલાને નડે.

⇒ **ભવાંની ભોરી નહીં કે ભૂતાં ભેરી રમવા જાય.**

- ભવાની ભોળી નથી કે ભૂતાં ભેગી રમવા જાય.

⇒ **ભાગતા ભૂતાની ચોટલી જેટલી આથ આવે એટલી ખરી.**

- ભાગતા ભૂતની ચોટલી જેટલી હાથમાં આવી એટલી ખરી.

⇒ **ભાગશારીન ભૂતાં રરે.**

- ભાગ્યશાળીને ભૂતાં રળે.
- નશીબ હારું ઓય તો હોકર વાગતાં ચરું જડે.

⇒ **ભાજ્યું ભાજ્યું તોય ભરુચ.**

- ભાગ્યું ભાગ્યું તોય ભરુચ.

સુખી પૈસાદાર કામમાં આવે એ ઘસાય. પણ ખાખી બંગાળી કે ગરીબ શા કામમાં આવે.

નીત ખોટા તાયફા કરવા.

- કશાય કારણ વગર ઝઘડો કરીને લોકોને તમાશો દેખાડવો. બીજાને ડરાવવા ખોટાં ત્રાગાં કરવાં.

ભરોસો આપનાર દગો કરે.

- વિશ્વાસપાત્ર માણસ ફટ્ટસ નીકળે.

ભરોસો આપનારે દગો કર્યો.

બોદો માણસ કશાય કામનો નહીં.

નકામો માણસ બધાને નડે.

એ એટલો ભોળો નથી કે છેતરાઈ જાય.

- એ ચાલાક માણસ છે એની ચિંતા કરવાની ન હોય.

- કોઈ એને છેતરી જાય એટલો ભોળો નથી.

જે મળે એનાથી સંતોષ માનવો.

- જ્યાં કશુંય મળવાની આશા નહોતી ત્યાં જે કંઈ મળ્યું એનાથી સંતોષ મનાવવો.

સારું નશીબ હોય ત્યારે અવળું કરો તો સવળું થાય.

- ભાગ્ય સારું હોય તો ન ધારી મદદ મળે.

વચનની કિંમત.

- વચન પાળે તેવો માણસ.

- સિંહ ભૂખ્યો હોય તો પણ ઘાસ ન ખાય.

- વાંકોં પણ મૂંછનો વાળ.
- નાંનો પણ સાપનો કણો.
- નાનું પણ સિંહનું બાળ.

⇒ ભાવતું'તુ ન વૈધે કર્યું

- ભાવતું હતું ને વૈધે કહ્યું.
- રડતી'તીન પિયરિયાં મલ્યાં.
- દોડવું'તુ ને ઢાળ મળ્યો.
- નખરાળીને નાચવાનું મળ્યું.
- બળદ ગળિયો, ને બુચકાર કર્યો તે બેસી ગયો.

⇒ ભાવી આગર કોય ડાચું નઈ.

- ભાવી પાસે કોઈ ડાહ્યું નહીં.
- ભાવી પાસે કોઈનું ડહાપણ ન ચાલે.
- વાઢ્યાં દાવલસા પીરથીય ના ચોટે.
- લેખ પર કોયથી મેખ ના વાગે.
- લખ્યા લેખ મીથ્યા થાય નહીં.
- તૂંટી એની કોઈ બૂટી નહીં.

⇒ ભીખ એને ભૂખ શી.

- ભીખ તેને ભૂખ શી.
- માગણને દાતા ઘણા.

⇒ ભીખ, ભારો ન ભણતર હવારમાં હારા.

- ભીખ, ભારો અને ભણતર સવારમાં સારાં.

⇒ ભીખની ચાંલ્લી શેંકે ના ચડે.

- ભીખની હાંલ્લી શીકે ન ચડે.

⇒ ભીખે ભંડાર ભરાય ને.

- ભીખે ભંડાળ ભરાય નહીં.

- ફૂળવાન નાનો હોય કે મોટો એની કિંમત હોય છે.

મન ગમતું થવું.

- મન ગમતું કામ મળવું.

જે ભાગ્યમાં લખ્યું હોય તે બનીને રહે.
- વિદ્યાતાએ લખેલા લેખમાં માણસ કશું જ ન કરી શકે.
- બનવા કાળ બનીને જ રહે.
- રાજા પણ કઈ ના કરી શકે.

ભીખ માગનાર ક્યારેય ભૂખ્યો ન મરે.
આબરું નેવે મૂકનારને જીવવાની ચિંતા રહેતી નથી.

આવાં બધાં કામ સવારે કરો, તો ફાયદો થાય છે. ઉત્તમ રહે.
- ભીખ માગવી કે મજૂરી કરવી તો ટાઢે પહોર, સવારે જ કરવી.
- વહેલી સવારે વાંચેલું યાદ રહે.

માગી ભીખીને ખાવાથી સુખી ન થવાય.

ભીખ માગવાથી પૈસાદાર ન થવાય.

⇒ ભીખ માગ્યે દરદર ના ફીટે.

- ભીખ માગ્યે દળદર ના ફીટે.

⇒ ભીખારો નાત ના જમાડે.

- ભીખારી ન્યાત ના જમાડી શકે.

⇒ ભીખારો નાત જમાડેત થઈ રહ્યું.

- ભીખારી નાત જમાડે તો થઈ રહ્યું.

⇒ ભૂખ ચોરી કરાવે.

⇒ ભૂખ મંગાવે ભીખ.

⇒ ભૂખ ના જુવે ભાખરો ન, ઊંઘ ના જુવે હાથરો.

- પેટ કરાવે વેઠ.
- ભૂખ બધા પાપનું મૂળ.

⇒ ભૂખે ભગવાંનેય ના ભજાય.

- ભૂખે ભગવાન પણ ન ભજાય.

⇒ ભૂખ નચાવે નાચ.

- ભૂખ ના જુવે એંહો ભાત ને, તરસ ના જુવે ઘોબીઘાટ.

⇒ ભૂખને દુઃખ છોરાં વેચાવે.

- ભૂખ ભવ બગાડે.

⇒ ભૂખ ભાંન ભૂલાવે.

- ભૂખ ભાન ભૂલાવે.

⇒ ભૂખ્યે મરે એવ્વોએ ચોરી કરે.

- ભૂખ્યે મરે એ ચોરી કરે.
- ભૂખે મરે એ ચોરી શીખે.

⇒ ભૂખ ભૂંડાં કાંમ કરાવે.

⇒ ભૂખ સૌથી ભૂડી.

ભીખ માગીને જીવવાથી દુઃખ ને દેવું ના વળે.

- હલકું, નીચાખેડું કામ ન કરવું. ઉધમ કરવો.

પોતે ભીખ માગતો હોય એ બીજાનું ભલું ન કરી શકે.

ગરીબ બીજાને મદદ ન કરી શકે.

ભૂખ ભલભલાં નીચાં કામ કરાવે.

ભૂખ ભલભલાં હલકાં કામ કરાવે.

”

ભૂખ લાગી હોય ત્યારે ભગવાનેય ભજવા ન ગમે.

ભૂખનું દુઃખ હોય ત્યારે કોઈપણ સારું કામ ન સૂઝે.

”

”

”

”

”

⇒ **ભૂછ્યો બાંમણ ને ઘરચલા વાંણિયાન છેડવો નઈ.**

- ભૂખ્યા બ્રાહ્મણને અને ઘરાચલા વાણિયાને છેડવો નહીં.

⇒ **ભૂછ્યાં ભરાંમણ દેવ વેચે.**

- ભૂખ્યો બ્રાહ્મણ દેવ વેચે.

⇒ **ભૂખ વેઠે ઢોર ને દઃખ વેઠે માંણહ.**

- ભૂખ વેઠે ઢોર જે દુઃખ વેઠે માણસ.

⇒ **ભૂખ્યાનું ભાત માંડું આવે.**

- થાક્યાના ગાઉ લાંબા થાય.

⇒ **ભૂત કાઢતાં પલીત પેહું.**

- ભૂત કાઢી પલીત પેંહાડ્યું.
- ભૂત કાઢીને પલીત પેંસાડ્યું.
- હાપ કાઢતાં ઘો પેઠી.
- ફાંદ કાડતાં હાલ પેહું.

⇒ **ભૂલચૂક આલવી મેલવી.**

- ભૂલચૂક લેવી દેવી.
- હિસાબ કોડીનો બક્ષીસ લાખની.

⇒ **ભૂત પલીત માંણહને વરગે, ઢોરને નઈ.**

- ભૂત પલીત માણસને જ વળગે ઢોરને નહીં.

⇒ **ભૂતનો વાહ પેંપરે.**

- ભૂતનો વાસ પીપળે.

⇒ **ભૂંડા માંણહથી ભૂતેય તરાહે.**

- ભૂંડા માણસથી ભૂતેય ત્રાસે.

આવા માણસોને છેડવાથી કાં ઝઘડો થાય કાં નુકશાન જાય.

ભૂખ હલકાં કામ કરાવે.

ઢોર કે જાનવર ભૂખ વેઠી શકે પણ માણસ નહીં.
- જ્યારે માણસને ગમે તેટલું દુઃખ આવે તો વેઠી શકે છે.

નશીબ વાકું હોય ત્યારે મોંમાં આવેલ કોળિયો ઝુંટવાઈ જાય.
- દુઃખીયારાને દુઃખ વધારે આવે.
- નશીબ વાકું હોય ત્યારે બધા પાસા અવળા પડે.

નાની આફત કાઢવા જતાં મોટી આફત આવી.
- હાથે કરીને પ્રશ્નો ઊભા કરવા.

હિસાબમાં ભૂલચૂક હોય તો ગમે ત્યારે મજરે આપવી પડે.
- સમજણ ભરી ઉદારતા રાખવી.

જડ માણસને ભૂતેય ન વળગે.
- સજ્જન માણસને ગમે તે પજવે, પણ દાંડકે જડને કોઈ ન પજવે.

દરેક માણસની બેઠક નક્કી હોય, તે ગમે ત્યારે ત્યાં જ મળે. એવા કટાક્ષમાં કહેવાય છે.

ભૂંડા માણસનું નામ ભૂતેય લેતું નથી.

⇒ **ભૂંડા માંણહથી તો ભૂતેય તરાહે.**

- ભૂંડા માણસથી તો ભૂતેય ત્રાસે.

⇒ **ભૂંડામાં ભૂંડી ચાકરી.**

- ચાકરી સબસે આકરી.
- ઉત્તમ ખેતી, મધ્યમ વેપાર, નફફટ નોકરી.
- નોકર ખાય ઠોકર ને દાસ સદા ઉદાસ.
- માગજે ભીખ પણ ના કરીશ ચાકરી.

⇒ **ભૂંડો ભૂંડાનો ભાગ ભજવે.**

⇒ **ભૂંડી રાંડ ભવ બગાડે.**

- ભૂંડી બાયડી ભવ બગાડે.
- ભૂંડી પત્ની ભવ બગાડે.

⇒ **ભૂંડી રાંડે બમણો વરો.**

- ભૂંડી રાંડે બમણો વળો.

⇒ **ભૂવા જાગરિયા મૈંના મૈ ન બાર્યના બાર્ય.**

- ભૂવા જાગરિયા મહીના મહીં અને બહારના બહાર.
- વેધ-ગાંધીનું હિયારું.

⇒ **ભૂવો ઘૂણે તોય નારિયેર તો ઘર ભણી જ નાંખે.**

- ભૂવો ઘૂણે તો પણ નાળિયેર તો ઘર તરફ જ નાંખે.

⇒ **ભેંસ છીલાના બરે જ ફૂટે.**

- ભેંસ ખીલાના બળે જ ફૂટે.

ભૂંડો માણસ ભૂતને ત્રાસ આપે તો સામાન્ય માણસનું શું ગજું.

નોકરી ન કરવી.
- નોકરી કરતાં ભીખ માગવી સારી.
- નોકરી કરનારનું વારે વારે શેઠ અપમાન કરે છે. ગમે ત્યારે ગાળ બોલે.
- નોકરી કરનારનું સ્વમાન જળવાતું નથી.

નીચ માણસ નીચતા ક્યારેય ન છોડે.

ભૂંડી સ્ત્રી પતિનું જીવન નર્કગાર બનાવી દે.

ભૂંડી સ્ત્રી જાણી જોઈને ઘરમાં બગાડ બહું કરે.
- ભૂંડી સ્ત્રી એને પતિના ઘરમાં નુકશાન કરે એનો રાજીપો થાય.

ભૂવા-જાગરિયાનો ક્યારેય ભરોસો ન કરાય. ભૂત કાઢે ને પલીત ઘાલતા જાય.
- તેઓ અંદરો અંદર એક જ હોય અને એક બીજાનું ભલું ઈચ્છે.

આવા બદમાશ લોકો સ્વાર્થને પ્રથમ સાધે.
- એમની ભલાઈનું જ વિચારતાં હોય છે.

કોઈ મોટા માણસની ઓથ કે છાના સાથ વગર નાનો માણસ તોફાને ન ચઢે, વકરી ન જાય.

⇒ **લેસ ફૂટે તે ખીલાના બરે જ ફૂટે.**

- લેસ ફૂટે એ ખીલાના બને જ ફૂટે.

⇒ **લેસનાં શેંગડાં લેસને ભાર્યે.**

- લેસનાં શેંગડાં લેસને ભારે.
- કરશો તેવું પામશો.
- વાવે એવું લાણે.

⇒ **લેસ ભાગોરે, છાશ છાગોરે ન ઘેર ઘમાઘમ.**

- લેસ ભાગોળે, છાશ છાગોળે અને ઘેર ઘમાઘમ.
- પિવા પે'લા અઘેણી.
- ગાડા પે'લા હમોલ.
- ઘોડી પે'લા લગામ.
- ગાય પે'લા ખીલો.

⇒ **ભોંય ખોતરવી પડે એના કરતાં ચૂપ રે'વું હારું.**

- ભોંય ખોતરવી પડે એના કરતાં ચૂપ મરવું હારું.
- ભોંય ખોતરવી પડે એના કરતાં ચૂપ મરવું સારું.

⇒ **ભોંયરામાં નાગી થઈને નાચી એય છાંનું ના રચું.**

- ભોંયરામાં નાગી થઈને નાચી એ પણ છાનું ના રહ્યું.

કોઈ મોટા માણસની ઓથ કે છાના સાથ વગર નાનો માણસ તોફાને ન ચઢે, વકરી ન જાય.

જેવાં કર્મ કરશો એવું ફળ મળશે.
- તમારાં કુકર્મો તમને જ નડશે.

ખોટી બડાશો મારવી.
- ખોટો દેખાડો કરવા માટે ભવિષ્યવની વાતનું આજે આયોજન કરવું.
- કશાય અર્થ વગરનું આગોતરું આયોજન કરવું.

લાચારી ભરી સ્થિતિ આવે તેવું કામ ન કરવું.
- કામ કરીને પસ્તાવા વારો આવે એવું કામ ન જ કરાય.

પાપ છાપરે ચઢીને પોકારે.
- ગમે ત્યાં સંતાઈને કરેલું નીચ કામ છતું થઈ જાય છે.

મ

⇒ **મકર ફૂદયો કરવી.**

- મકર ફૂદીઓ કરવી.

⇒ **મખમલની મોજડી ઓય એટલે માંથે ના મેલાય.**

- મખમલની મોજડી હોય એટલે માથે ન મૂકાય.

⇒ **મખમલની મોજડી ઓય એટલે માંથે ના પે'રાય.**

- મખમલની મોજડી હોય એટલે માથે ન પહેરાય.
- સોનાની કટારી પેટમાં ન મરાય.
- બાપના ફૂવામાં ડુબી ના મરાય.

⇒ **મગર, મંકોડો ન મેશ વરજ્યાં ના છૂટે.**

- મગર, મંકોડા અને મેશ વળગ્યાં ન છૂટે.

⇒ **મગર, મંકોડો ન મેશ વરગ્યા તૂટે પણ છૂટે ને.**

- મગર, મંકોડા અને મેશ વળગ્યા પછી તૂટે પણ છૂટે ને.

⇒ **મગર, મંકોડો ન મેશ વરજ્યાં વગર ના'રે.**

- મગર, મંકોડા ને મેશ વળગ્યા વગર ના રહે.

⇒ **મજા મોંઘી ને ફજેતી હોંઘી.**

- મજા મોંઘી ને ફજેતી સોંઘી.

કશીય ચિંતા વગર વાંદરાની માફક તોફાન કરવું.
- ફૂદાફૂદ કરી મૂકવું.

જેનું સ્થાન જ્યાં હોય ત્યાં જ તે શોભા આપે, ખોટા સ્થાને જાય તો મશ્કરીરૂપ બને અથવા નુકશાન જાય.

”

જીદી લોકો - તૂટી જાય પણ ઝાલ્યો તંત છોડે નહીં.

”

”

સારી વસ્તુ મેળવવી સહેલી નથી પણ નકામી વસ્તુ જલ્દી મળી જાય.
- તૂટેલી આબરું કે શાખ બાંધતાં વરસો લાગે પણ આબરું જતાં ક્ષણો લાગે છે.

⇒ **મડદું કાઢવા હો ઉતાવર કરે.**

- મડદું કાઢવા સૌ ઉતાવળ કરે.

⇒ **મડદા પર વીજરી ના ખાબકે.**

- મડદા પર વીજળી ન ત્રાટકે.
- મરેલાન કોણ મારે.

⇒ **મડદાનાં મકાન મહાંણો.**

- મડદાનાં મકાન મસાણો.

⇒ **મડદાનો ઉતારો મહાંણો.**

- મડદાનો ઉતારી મસાણો.
- ડોહલીનો વાહ ઉકેડે.
- ઘરડી ડોશીનો વાસ ઉકરડે.

⇒ **મડદા ભેગો જનારો ના બરે.**

- મડદા ભેગો જનારો ન બળે.

⇒ **મડદું બારવા જનારો ભેગો ના બરે.**

- મડદુંબાળવા જનારો ભેગો ન બળે.

⇒ **મડદા ભેગો ડાઘુ ના બરે.**

- મડદા ભેગો ડાઘુ ના બળે.

⇒ **મણ ભાત ને હવામણ ફૂચકી.**

- મણ ભાત ને સવામણ ફૂસકી.
- બાર આથનું ચીભડું ને તેર હાથનું બી.

નકામી ચીજને કોઈ સંઘરતું નથી.

- આ સ્વાર્થી જગતમાં સંબંધ તૂટ્યા પછી એ માણસની કિંમત કોડીની થઈ જાય છે.
- એક અર્થ - શબની કે મડદાની સૌ આમન્યા રાખે.
- બીજો અર્થ - મરી ગયેલાને શું મારવાનો.
- ત્રીજો અર્થ - જેની કશાયમાં ગણના નથી તેની કોઈ કિંમત નથી હોતી.

”

ઉપયોગ પ્રમાણે સૌનું સ્થાન નક્કી થતું હોય છે.

- નકામી ચીજનું ક્યાંય સ્થાન હોતું નથી એને ફેંકી દેવામાં આવે છે.

”

ડફોળ જેવી વાત ન કરવી.

રાંડ ગાંડી પણ રાંડનાં લૂગડાંય ગાંડાં, કે'તા ભી દિવાના ને સૂનતા ભી દિવાના.
- ન માન્યમાં આવે તેવી વાત ન કરવી.

પાગલ જેવી વાત ન કરવી.

ઢંગઘડા વગરની વાત.

- વેતા વગરની વાત.
- મોં માથા વગરની વાત.

⇒ **મણના તૂટ્યા શેરે ના હંધાય.**

- મણના તૂટ્યા શેરે ના સંધાય.
- લાખોની ખોટ રૂપિયે ના પૂરાય.
- લાખના તૂટ્યા કોડીએ ના હંધાય.

⇒ **મન ઐયકો ખાય છે.**

- મન હિંચકો ખાય છે.

⇒ **મન તો માંકડું છે.**

- મન તો માંકડું છે.

⇒ **મન તો માંકડાં જેવું છે.**

- મન તો માંકડા જેવું છે.

⇒ **મન નચાવે એમ લોક નાચે છે.**

- મન નચાવે તેમ લોક નાચે છે.

⇒ **મન નચાવે એમ ના નચાય.**

⇒ **મન તો નાચણિયું છે.**

- ચિત્ત ચંચળ છે.

⇒ **મન જીત્યો એ જગ જીત્યો.**

- મન જીત્યો તે જગ જીતી ગયો.

⇒ **મરણ તરણ શીખવાડે.**

- મરણ તરણ શીખવે.

⇒ **મછરાંનું મૂતર પીવું પડ્યું.**

- મરછરોનું મૂત્ર પીવું પડ્યું.

⇒ **મઠના છાંચે મજા છે.**

- મઠના છાંચે મજા છે.

⇒ **મણ માંથેન અધમણ ફાંચેટિયે.**

- મણ માંથે ને અડ્યો મણ ફાંજેટિયે.
- બૂડ્યા તાર એ વાંહ વધારે.
- પડ્ય તાર હધાવડી પડ્ય.

મોટીમશ ખોટ નાની અમથી આવકથી ના પૂરાય.

ચિત્ત ચંગડોને ચઢી ગયું છે.

મન:સ્થિતિ સ્વસ્થ નથી.
- મન માંકડા જેવું ચંચળ હોય છે એ કહે એ ન કરવું.

મન ક્યારેય કાબૂમાં રહેતું નથી.

મન કાબૂમાં ન રહેવું.

મન બધાંને નચાવે છે.

મન એનું ધાર્યું જ કરે છે.

જેણે મન ઉપર કાબૂ મેળવ્યો એને સફળતા મળે જ.

ડૂબતો માણસ તરતાં શીખી જાય.
- આફત આવે ત્યારે જ રસ્તો જડે.

ઘણી બધી લાચારી ભોગવવી પડી.

મઠ એ કઠોળ છે એના વેલા જમીન સરસા પથરાય એટલે છાંયો ન હોય પરંતુ મજામાં મજા મજા છે, ટેસડા છે, જલસા કરીએ છીએ.

જેટલી તકલીફો આવવી હોય તેટલી ભલે આવે.

- જેટલી આફતો આવવી હોય તેટલી ભલે આવે જીવવાની તાકાત છે.

- તકલીફથી ડરવું નહીં.

⇒ **મનમાં પૈછે ન મનમાં રાંડે.**

- એની કાંને ખબર પડે.
- શેખ ચલ્લી જેવો તરંગી.

⇒ **મન ઓય તો મારવે જવાય.**

- મન હોય તો માળવે જવાય.

⇒ **મન મંદિરમાં ન જીવ જોડામાં.**

- મન મંદિરમાં ને જીવ જોડામાં.

⇒ **મરતાન મેર ના કે' એવો.**

- મરતાન મર ના કહે તેવો.

⇒ **મરતા માંટીન બાપ કે'તોય ના જીવે.**

- મરતા માંટીને બાપ કહો તો પણ ન જીવે.
- તૂટી એની કાઈ બૂટી નહીં.

⇒ **મરવામાં મૂરત ના જોવાય.**

- મરવામાં મૂહૂર્ત ન જોવાય.
- માગ્યું મોત કોઈનું ન આવે.

⇒ **મરનારે ઊંચકનારની ચંત્યા નઈ કરવાની.**

- મરનારે ઊંચકનારની ચિંતા કરવાની ન હોય.

⇒ **મરવા પરથી મન ઊઠી જયું છ ને જીવું ગમતું નહીં.**

- મરવા પરથી મન ઊઠી ગયું છે અને જીવું ગમતું નથી.

⇒ **મરીન મારવો ના લેવાય.**

- મરીન માળવો ન લેવાય.
- જીવતો નર ભદ્રા પામે.

કલ્પનાના ઘોડા પર બેસનારો.
- ખરી ખોટી કલ્પનામાં રાચનારો.
- તરંગી કે ધૂની માણસ.

પ્રબળ ઇચ્છાશક્તિ માર્ગ શોધી કાઢે.

મન પર કાબૂ ન રાખી શકનાર.
- ચંચળ મનવાળો.
- મંદિરે દર્શનાર્થે ગયો, પણ બૂટ ચોરાઈ જવાના ડરે, જીવ ત્યાં જ હોવો.

તદ્દન નિરુપદ્રવી.
- સજ્જન માણસ.

મૃત્યુ આગળ કોઈના કાલાવાલા ચાલતા નથી.
- બનવાકાળ બનીને જ રહે. એમાં કોઈનું ડહાપણ ચાલતું નથી.

મોત આપણી ઇચ્છા પ્રમાણે ન આવે.

પોતાનું કામ કરો, બાકીની ચિંતા છોડો.

સંપૂર્ણ અનિશ્ચિતતા કે દ્વિધા વચ્ચે જીવવું.
- કશો જ નક્કર નિર્ણય ન કરી શકવાની દ્વિધાગ્રસ્ત સ્થિતિ.

અનિશ્ચિતતા કે આવેગના ઊભરામાં નિર્ણય ન લેવાય, પરિણામ આવવાનું હોયતો જ સાહસ કરવાનું.

⇒ **મલ્યાની મકરફૂદીઓ છે.**

- મળ્યાની મકરફૂદીઓ છે.

⇒ **મરતાને હોં મારે.**

- મરતાને સૌ મારે.
- દાઝ્યા પર ડામ, પડતાને પાટું.

⇒ **મરતોય નહીં ન માંચો મેલતોય નહીં.**

- મરતોય નથી ને માંચો છોડતોય નથી.

⇒ **મરદના શમશાને જવું હારું પણ ઈજડાની જાનમાં ના જવું.**

- મરદના શમશાને જવું સારું પણ હીજડાની જાનમાં ન જવું.
- ઘણી ધારવો તો ઘીંગો ધારવો.

⇒ **મરવાની આરહે જીવવું.**

- મરવાની આળસે જીવવું.

⇒ **મરવાના પારખાં ના લેવાય.**

- મરવાનાં પારખાં ન લેવાય.
- ઝેરના પારખાં ન હોય.
- જાંણી જોઈને ફૂવામાં ના પડાય.

⇒ **મરવું કોયન ગમતું નહીં.**

- મરવું કોઈને ગમતું નથી.

⇒ **મરશે માલ વારા, રોશે રૂવારા ન પૈજારાને ફૂલે પૂંજારાં.**

- મરશે માલવાળા, રોશે રૂવાળા, પૈજારાને ફૂલે પૂંજારાં.
- કિસીકા બેલ, કીસીકી ગાડી બંદેકા ડચકારા.

સહેલાઈથી જોઈતી વસ્તુઓ મળે એના નખરાં છે.

- વગર પ્રયત્ને જોઈતી વસ્તુઓ મળે તો તેનું મૂલ્ય નથી હોતું.

નશીબ ખરાબ હોય ત્યારે સૌ હેરાન કરે.

કશીય તકલીફમાંથી છૂટકારો ન થવો.
- ગુચવાયેલા કોકડાથી છૂટકારો મળતોય નથી કે ઉકેલેય જડતો નથી.

નમાલા કે નૂર વગરના માણસનો સથવારો કે દોસ્તી ન કરવી.
- નમાલાના ભરોસે ન રહેવું.

નકામો માણસ, આળસું માણસ.

જાણી બૂઝીને આફત વોરવી નહીં.
- સળગતામાં પગ ન નખાય.

માયા છૂટતી નથી.
- અળખામણ થવું કોઈને ગમતું નથી.
- દુઃખ, દર્દ કે આફત કોઈ આવકારવાનું નથી.

જેને કશુંય ગુમાવવાનું નથી તેવો.
- તમાસો જોનાર.
- બીજાની વસ્તુએ આનંદ મેળવનાર.

⇒ મલે ત મીર નેકર ફકીર.

- મલે તો મીર નહીંતર ફકીર.
- હોય તાર તને મને, ના હોય ત્યારે છાંનેમને.
- મળે તો ઇદ, નહીં તો રોજા.
- વાપરીને વાંછિયા થઈ જવું.

⇒ મવડાં બેહે તાર ઝાડ નાગું થાય.

- મહુડાં બેસે ત્યારે ઝાડ નાગું થાય.

⇒ મહાંછિયા લાડવામાં એલચીનો હવાદ ચ્યાંથી લાવવો ?

- મસાંછાના લાડવામાં ઈલાયચીનો સ્વાદ ક્યાંથી લાવવો ?

⇒ મહાંછિયા લાડવા ગરે ભરાય.

- મસાંછિયા લાડવા ગળે ભરાય.

⇒ મન કે'શે મારવે જા...ન નેકર કે'શે કોઠીમ પેશ.

- મન કહેશે માળવે જા, નહીંતર કહેશે કોઠીમાં પેશ.

⇒ મા કુંવારી ન દીકરી સેવાસણ.

- મા કુંવારી અને દીકરી સેવાસણ.

⇒ માગે કણ ના આલે, પણ માર્યે મણ આલે.

- માગે કણ ન આપે પણ માર્યે મણ આપે.
- સીધી આંગળીયે ઘી ન નીકળે.
- વાર્યા ન વરે, આર્યા વરે.

જ્યારે કંઈ વસ્તુ કે પૈસા હાથમાં આવે ત્યારે, ગમે તેમ ઉડાડી મારવા, પછી વલખાં મારવાં.

- કરકસર વગરનું આયોજન.
- આડેઘડનું આયોજન.
- ભવિષ્ય માટે બચત ન કરનાર ઉડાડું જીવ.

મહુડાને ફૂલ આવે ત્યારે એને એક પણ પાન ન હોય તેમ કેટલાક માણસોનો સ્વભાવ નીચ કક્ષાનો હોય તે જાત પર જાય.

- પોતાનું અને એની સાથે બીજાનું પતન કરાવે તેવો માણસ.

મફતની વસ્તુ મળતી હોય તે ઉત્તમ ન હોય.

,,

કશોય ઉકેલ લાવવો.

- અદબદ સ્થિતિમાં ન રહેવું.
- અતો ભ્રષ્ટ તતો ભ્રષ્ટ ન ચાલે.
- કશોક પરોગ લાવવો.
- આ પાર્યે કે પેલે પાર.
- આમ નહીં તો તેમ.

ફૂળ કે સંસ્કાર વગરનું કુટુંબ.

માગવાથી કશુંય ન મળે, પણ ઘાકથી માગો તેટલું આપે.

⇒ માગ્યા મે વરહે નઈન, માગ્યાં આવે નઈ મોત.

- માગ્યા મેઘ વરસે નહીં ને માગ્યાં આવે ના મોત.

⇒ માતા માટેવેય ઘર પૂછીને આવે.

- માતા મહાદેવ પણ ઘર પૂછીને આવે.

⇒ માજયા વગર તો માયેય ના પીરહે.

- માગ્યા વિના મા પણ ન પીરશે.
- છોકરું રહે તાર મા ઘવરાવે.

⇒ માટેવના ગણ પુજારી જાંછે.

- મહાદેવના ગુણ પૂજારી જાંછે.
- પતિના ગુણ બેરી જાંછે.

⇒ મા મૂઠ એટલે બાપ વેચ્યો.

- મા મરી એટલે બાપ વેચ્યો.

⇒ મા તે માયો ને બાપ તો ખાટલાનો પાયો.

- મા તે માખોને બાપ તો ખાટલાનો પાયો.

⇒ મા મૂરો ન, બાપ ગાજર, દીકરા એના સુલામાંન.

- મા મૂળો ને બાપ ગાજર, દીકરા એના સુલામાન.

⇒ માર્યા કરતાં ઢહેડી ઘણી.

- માર્યા કરતાં ઢસરડી ઘણી.

⇒ મારાં છોકરાં ઘરમરાજ ને પારકાંનાં દુર્યોધન.

- મારાં છોકરાં ઘરમરાજ ને બીજાનાં દુર્યોધન.

⇒ માલ માટીન પૈસા કલદાર.

- માલ માટી અને પૈસા કલદાર.
- આપ્યું લીધું ભૂલી ગયા.

માગવાથી કશુંય ન મળે.

- આપણી ઈચ્છા પ્રમાણે કશુંય ન થાય.

નશીબ સારું હોય તો સૌ મદદ કરે અને ગ્રહો ખરાબ હોય તો દેવ ઘર પૂછીને નડવા આવે.

માગ્યા વિના કશું જ ન મળે.

સૌથી નજીકનાં માણસને એના ગુણ-અવગુણની બરાબર ખબર હોય છે.

મા મરે એટલે બાપની કોઈ કિંમત રહેતી નથી.

માની સરખામણી કોઈની સાથે ન થાય.
- માની મમતાની કિંમત હોય છે, બાપની કિંમત હોતી નથી.

વર્ણશંકરની પ્રજાને તુમાખી બહું હોય.
- વર્ણશંકર મા બાપથી પેદા થયેલ વંશજો તૃતીયમ હોય.

જરૂર કરતાં વધારે સત્તામણી થવી.

પોતાના સગાં વહાલાં સૌ ઉત્તમ બાકીનાનાં નીચ.

આપ્યું લીધું ભૂલી ગયા.
- જે છે તે જોઈને લેવું.

⇒ માલ પર જકાત છે ન !

- માલ પર જકાત છે ને.
- કન્યાની કેડો પર ભાર.

⇒ મારે એની તલવાર.

- મારે તેની તલવાર.
- ઉપયોગ કરે તેનું હથિયાર.
- જેના હાથમાં ડંડો એની ભેંસ.

⇒ મારું મારું આગવું ન, તારું મારું હિયારું.

- મારું મારું આગવું ને, તારું મારું સહિયારું.

⇒ મારવો તો મીર, મગતરાં મારીવાથી શું વરે ?

- મારવો તો મીર, મગતરાં મારવાથી શું વળે ?
- મારવો તો મીર, શું મારવો ફીર ?

⇒ મા ને માસી બેય હરખાં.

- મા અને માસી બેઉ સરખાં.
- સાપ લાંબો ને ઘો પહોળી.

⇒ માંણહ નામે મેંડુંવરી જયું.

- માણસ નામે મીંડું વળી ગયું.

⇒ માંનીતી બાયડીએ દીકરો જણ્યો.

- માનીતી પત્નીએ દીકરો જણ્યો.

⇒ માંનીતી રાંડે દીયરો જણ્યો.

- માનીતી પત્નીએ દીકરો જણ્યો.
- સોનામાં સુગંધ ભળી.

⇒ માંનીતી ઢેચડી ગાંમ અભડાવે.

- માનીતી ઢેડી ગામ અભડાવે.
- માનીતું ફૂતરું મોં ચાટે.

આવક થતી હોય તો ખર્ચ કરાય.

ઉપયોગ કરે તેને હથિયાર કામનું.
- પહેલો વાર કરે તે જીતે.

પોતાનો જ સ્વાર્થ જોનાર.
- તદ્દન સ્વાર્થી માણસ.

મારવો તો ખમતીઘરને, મરેલાને શું મારવો ?
- ખમતીઘર સાથે લડાઈ થાય, મડદાલ સાથે લડાઈ શું કામની ?
- હાથ મારવો તો મોટી રકમનો મારવો, નાની રકમનો નહીં.

કશોય તફાવત ન હોય તેવું.
- કોયનોય પક્ષ લેવા જેવો નથી.

એ જગ્યાએ સારો માણસ શોધતાંય ન જડે તેવી જગ્યા.

માનીતો હોય ને ઉત્તમ કામ કરે તો ઓર માન વધી જાય.

હલકા પાત્રને વધારે ચઢાવી મારો તો નુકશાન કરે.
- સૌને એની હેસિયત પ્રમાણે મર્યાદામાં રાખવાં.

હલકા પાત્રને ચઢાવી ન મરાય; તે પજવે.

⇒ માંનીતો બાંમણ વધારે ઘી ઓમે.

- માંનીતો બ્રાહ્મણ (હવનમાં) વધારે ઘી હોમે.

⇒ માંનીતો હુંથાર બે ટચકા વધારે મારે.

- માંનીતો સુથાર લાકડું વધારે બગાડે.

⇒ મિયાં ભઈન વા ને પાણી.

- મિયાંભાઈને વા અને પાણી.

⇒ મુશાભૈંનાં વા ન પાંણી.

- મુશાભાઈનાં વા અને પાણી.

⇒ મિયાં મજુર હોઘે ન બીબી બાયકે જાય.

- મિયાં મજુર શોઘે ને બીબી બાયકે જાય.

⇒ મિયાં મા'દેવને મેર ને.

- મિયાં મહાદેવને મેળ નહીં.

⇒ મિયાં મા'દેવને બને નઈ.

- મિયાં મહાદેવને બને નહીં.

⇒ મિયાં મા'દેવને મેર ના પડે.

- મિયાં મહાદેવને મેળ ન બેસે.
- બેયને છત્રીસના આંકડા.
- બેયને ઉત્તર-દક્ષિણ.

⇒ મિયાંની ભેંસને ડોબું ના કે'વાય.

- મિયાંની ભેંસને ડોબું ન કહેવાય.
- છે કરતાં છેડું પડે એવો.

જાણીતો, માનીતો માણસ વધારે બગાડ કરે.

”

જેને કશાયની પડી નથી તેવો.

એનું પોતાનું કશું જ જવાનું નથી તેવો.

ખોટો વટ પાડવો.

- બનાવટી દમામ કરવો.

- ખોટો ડોળ કરવો.

એક બીજાને બને નહીં તેવા.

- એકબીજાના વિચારોને મેળ બેસે નહીં તેવા.

”

વિરોધાભાષી વિચારસરણીવાળા.

તુમાખીવાળા સ્વભાવનો માણસ.

- સાવ અવળચંડો માણસ.

- અતિશય અહંમવાળો જીદી માણસ.

⇒ મેંઠની તાંણનો.

- મેંઠે મારો છ.
- મીંઠે માંગો છે.

⇒ મૂઈ ભેંસના મોટા ડોરા.

- મૂઈ ભેંસના મોટા ડોળા.
- જીવતા ઘડકે ચડાવે ન મૂંચે મહાંણામાં ગાય.
- હાથી જીવતો લાખનો ને મરે ત્યારે સવા લાખનો.

⇒ મૂઈ ભેંસનું ધી ઘણું.

- મૂઈ ભેંસનું ધી વધારે.

⇒ મૂઈ પાટી એ લાલમાં.

- મૂઈ પાટી એ ફાયદામાં.

⇒ મૂઈ માને ધાવવામાં શું માલ ?

- મૂઈ માને ધાવવામાં શું મળે.

⇒ મૂઈ માનાં છેનારવાં હોઘવાં.

- મૂઈ માનાં છિનારવાં હોઘવાં.

⇒ મૂઈ માનાં છેનારવાં ના હોઘાય.

- મૂઈ માનાં છિનાળવાં ન શોઘાય.
- ચકલાં ના ચૂંથાય.

⇒ મૂછનું પાણી ઉતરી જવું.

- મૂછનું પાણી ઉતરી જવું.
- મૂછ પર તાવ દેવો.
- મૂછ પર લેંબુ લટકાવીને ફરવું.

અક્કલ વગરનો.

- જેનામાં સામાન્ય સૂઝબૂઝ ન મળે તેવો.
- ભેજા વગરનો.

મર્યા પછી સૌની કિંમત વધી જાય.

- મર્યા પછી નકામા માણસનાંય વધારે વખાણ થાય.

મરેલા સૌનાં વધારી ચઢાવીને વખાણ કરવાં/કરાય.

બધી વાતે ફાયદો શોધવો.

વાતનો મમત છોડી દેવો.

- હવે એ વાતમાં ફાયદો નથી.
- ઘટના ભૂલી જવી.

ગઈ ગુજરી ભૂલી જવાની.

- અક્કલ વગરની વાત ન કરવી.
- હવે એ વાત કરવાથી ફાયદો નથી.

અક્કલ ઠેકાણે આવી ગઈ.

બરાબરનો પાઠ ભણાવવો.

- હારી જવું.
- વટ પાડવો.
- પોતે કંઈક છે એવો વટ મારવો.
- પોતાના જેવો બળવાન, તાકાતવાન, ખમતીઘર, બીજો કોઈ નથી તેવી શેખી મારતા ફરવું.
- પોતે જ મરદનું ફાડિયું છે એવો વટ પાડતા ફરવું.

⇒ મૂછે ચોપડવા તેલ નૈન કેલ્લીએ દીવા કરે.

- મૂછે ચોપડવા તેલ ન મળે ને કેલ્લીએ દીવા કરે.
- ઘર બાળીને તીરથ કરવું.

⇒ મૂઠ મારતાંય આવડવી જોય ને વારતાંય આવડવી જોય.

- મૂઠ મારતાંય આવડવી જોઈએ, વાળતાંય આવડવી જોઈએ.

⇒ મૂરમાં ડોહો અતો ન પાછું ઉઘાંન થયું.

- મૂળમાં ડોસો હતો અને ઉપરથી ઉઘાંન થયું.
- નબળા ઢોરને બગચો ઝાઝી.

⇒ મૂરમાં માંટી નૈન હાહરે હંદેહા મોકલે.

- મૂળમાં માંટી (ઘણી) નહીં ને સાસરે સંદેશા મોકલે.

⇒ મૂરમાં મિયાં ગાંડા ને ઉપરથી પાછી ભાંગ પીધી.

- મૂળમાં મિયાં ગાંડા ને ઉપરથી વળી ભાંગ પીધી

⇒ મૂરમાં વાઘરણ અતીન પાછી વગડે લૂંટઈ.

- મૂળમાં વાઘરણ હતી ને વળી વગડે લૂંટાઈ ગઈ.

⇒ મૂરાના ચોરને મુરચીનો માર ઓય, કારા પાંછીની સજા ના થાય.

- મૂળાના ચોરને મુરચીનો માર હોય, કાળા પાંછીની સજા ન થાય.
- મછરાન હૂંરીએ ના ચડાવાય.

ખોટો દંભ કરવો.

- ખોટો દેખાડો કરવો.

કોઈપણ કળાની સંપૂર્ણ જાણકારી હોવીજોઈએ. અડધી પડધી કે અધૂરી જાણકારી ક્યારેક મુશ્કેલીમાં મૂકી દે અથવા અધૂરી જાણકારી કામની નહીં.

મુશ્કેલીમાં હો અને એમાં વધારો થવો.

ડફોળવેડા, અક્કલ કે સમજણ વગરનું પગલું.

હલકા માણસને સત્તા મળે તો તે છકી જાય.

- હલકો માણસ વાયડો થઈ જાય ત્યારે એની આ રીતે ઠેકડી ઉડાડવી.

મુશ્કેલીમાં વધારો થવો.

- મૂળમાં હલકી હતી ને પાછી હાંસીને પાત્ર બને તેથી ઘટના બની.
- સ્થિતિ નબળી હોય અને દુકાળ પડે, તેના જેવું થવું.

ગુનો કર્યો હોય તેટલી જ સજા કરાય. વધારે નહીં.

- ગુના પ્રમાણે સજા થાય.

⇒ **મૂરા હુંવારી થઈ જયા.**

- મૂળા હુંવારી થઈ ગયા.
- વાતવાતમાં લલ્લુકાકાએ ભરુચ ખોયું.

⇒ **મૂવા નૈન ભૂત થયા.**

- મર્યા નૈન માંદા પડ્યા.
- મર્યા નહીંને ભૂત થયા.

⇒ **મૂવા પે'લાં માંકણ.**

- મૂવા (મરતાં) પહેલ મોંકાણ.

⇒ **મૂવાં મડદાં જીવે ના.**

- મરેલાં (મડદાં) જીવે ના.

⇒ **મૂઈ મા પાછી ના'વે.**

- મરેલી મા પાછી ન આવે.

⇒ **મેલ કરવત્યા મોચીના મોચી.**

- મૂક કરવત્યા મોચીના મોચી.

⇒ **મોટા કરે એ રાંમલીલાન નેના કરે એ છેનારવાં.**

- મોટા કરે તે રામલીલા અને નાના કરે એ છેનાળવાં.

⇒ **મોટાનો ઉતાર એ નાંનાંનો શણગાર.**

- મોટાનું ઉતરેલું, નાનાનો શણગાર.

⇒ **મોટાના ખાહડામાં કોણ પગ ઘાલે ?**

- મોટાના ખાસડાંમાં કોણ પગ ઘાલે ?

ગફલતમાં રહેવાથી ઘણું બધું ગુમાવવું પડ્યું.

ન થવાનું બની જવું.
- કંઈક ને કંઈ વિચિત્ર ઘટના બની જવી.
- તકલીફમાંથી છૂટકારો ન થવો.

ધારણા કરતાં વધારે ખરાબ થવું.
- ધારણા કરતાં વહેલું ખરાબ થવું.

ખોટી/પોકળ આશા રાખી ન જીવાય.
- ગયો સમય કે તક પાછાં ન આવે.
- વ્યર્થ વસવસો કરવો.

”

હતી એ સ્થિતિમાં સુધારો ન થવો.
- હતી એ સ્થિતિમાં ફેરફાર ન થવો.
- થાકી જવું, સ્થિતિથી હારી જવું.

મોટા માણસ, આગેવાન કે ખમતીઘર ગુનો કરે તે ગુનો ન ગણાય, પરંતુ નાનો માણસ ગુનો કરે તો હોબાળો મચી જાય.

પૈસાદાર કે ધનિક માણસનાં ઉતરેલાં (નકામા) કપડાં કે ચીજ નાનાને (ગરીબનો) શણગાર બની જાય.

ખોટી હિંમત ન કરાય.
- હેસિયત ન હોય એવું કામ ન કરાય.

⇒ **મોટાની ગાંડમાં પેશ્યેત ચબદઈ મરીએ.**

- મોટાની ગાંડમાં પેશીયે તો ચબદઈ મરીએ.
- હભધાની હોંડ્યમાં પેશ્યેત ભીડઈ મરીએ.

⇒ **મોંડાની લાપશી પીરહીયે તાર હવામણ ધી શું કામ ના નાંછીયે ?**

- મોંઢાની લાપશી પીરસીએ ત્યારે સવામણ ધી શું કરવા ન નાખવું ?
- આભના ફૂલા તોડવા.

⇒ **મોત બગડ્યું.**

- મોત બગાડ્યું.

⇒ **મોર કરા કરે પણ પાછર નાગો દેખાય.**

- મોર કળા કરે પણ પાછળ નાગો દેખાય.
- ઉપર વાઘા અને અંદર નાગા.

⇒ **મોરું દઈ દાંત પાડે.**

- મોરું દહીં દાંત પાડે.
- વખાણી ખીચડી દાંત ચોટે.

⇒ **મોં વાઘનું ગાંડ શિયારની.**

- મોઢું વાઘનું ને ગાંડ શિયાળની.

⇒ **મોં એવો તમાચો.**

- મોં તેવો તમાચો.
- મોં જોયન ટીલું થાય.
- મોઢું જોઈને ટીલું કરાય.

⇒ **મોં પરથી માંછ્ય ઉડતી નહીં.**

- મોં પરથી માંખ ઉડતી નથી.

મોટા માણસની વાટે ન ચઢાય.

- મોટા માણસની ઓથ લઈએ તો ક્યારે ભરાઈ પડવું પડે.

ગપ્પું મારવું તો નાનું શા માટે મારવું.
- ફડાકા મારવા તો કોકને આંજી નાખે તેવા મારવા.
- જ્યાં પોતાનું વપરાતું ન હોય ત્યાં મોટી જ વાત કરવી.

મરતાં પહેલાં કલંક લાગે તેવું કામ કર્યું.
- મરતાં મરતાં આબરું ખોઈ.

બાહ્ય દેખાવથી ખરાબ ચરિત્ર ઢંકાતું નથી.
- બહારના સૌંદર્યથી અંદરના અસંસ્કાર ઢંકાતા નથી.

બહારથી દેખાતા સરસ માણસો અંદરથી કપટી, ચાલબાજ કે ખંધા પણ હોય.
- બહારી દેખાવથી કોઈના પર ભરોસો ન કરાય.

મોંએ ફૂંકાડા મારે, પણ અંદરથી ખૂબ જ બીકણ હોય છે તેવા.

નબળાને હલકી સજા, જોરાવરની ભારે.
- જેવો ગુનો તેવી સજા.
- લાયકાત પ્રમાણે માન-પાન અપાય.

સાબ નબળો, પોચકો - ને સરલ માણસ.

⇒ માંકડને આંછથો આવી ને ચાંચડને પાંખો.

- માંકડને આંખો આવી ને ચાંચડને પાંખો.

⇒ માંથા કરતાં મનોહર મોટું.

- માથા કરતાં મનોહર (પાઘડી) મોટું.
- ચકલી નાની ફેડકો બવ.

⇒ માંથા પરમાણે ટોપી ઓચ ટોપી પરમાણે માંથુ નઈ.

- માથા પ્રમાણે ટોપી હોય ટોપી પ્રમાણે માંથુ નહીં.

⇒ માંથાનો મલવો.

- માથાનો મળવો.
- ઈંટનો જવાબ પથ્થરથી આપવો.
- શેરના માથે સવાશેર.

⇒ માંથુ મેલું ન અસ્ત્રા બૂઠા.

- માંથુ મેલું ને અસ્ત્રા બૂઠા.
- આંધરી ઘોડીન પોચા ચણા.

⇒ મોંથે દખનાં ઝાડવાં ઊગ્યાં.

- માથે દુઃખનાં ઝાડવા ઊગ્યાં.

⇒ મોંથે છાંણાં થાપવાં.

- માંથે છાણાં થાપવાં.

⇒ માંથે ઘાંરાં તડકા ઊભા રે'વાથી નહીં થયાં.

- માથે ઘોળાં તાપે ઊભા રહેવાથી નથી થયાં.
- ઘણું ગબડ્યો તાર પથરો ગોળ થયો છે.

સાવ સીધો સાદો, સાલસ લાગતો માણસ વાંકો નીકળ્યો.

- પાળેલો માણસ સામે થવો.

અજૂગતું કે અસાધારણ લાગે તેવું.

જેમ થતું હોય તેમ જ થાય. અવળું ન થાય.

બરાબર પાઠ ભણાવે તેવો મળવો.

- જડબાતોડ જવાબ આપે તેવો.

મનસ્વીપણે કામ કરવું.

- મનગમતું મળવું.
- પડશે એમ દેવાશે એ અર્થમાં પણ લોક વાપરે છે.

ધાર્યા કરતાં વધારે વિપત પડવી.

- ધાર્યા કરતાં નશીબે ખૂબ જ (મુશ્કેલીઓ) કપરી કસોટી કરી.

સામે થવું, ઉપરવટ જવું જાણી જોઈને પરેશાન કરવા.

ઘણા અનુભવ પછી પરિપક્વતા આવી છે.

⇒ માંથે ટાલ પડી જશે.

- માંથે ટાલ પડી જશે.

⇒ મોંમા મટીન ભોંછિયા થવું.

- મોંમા મટીને ભોંછિયા થવું.
- કાકા મટીન ભત્રીજા થવું.
- શેઠ મટીન વાંછોતર થવું.
- બાપ મટીન દીકરા થવું.

⇒ મોંમાં ખાહડું ઘાલીને જવું.

- મોંમાં ખાસડું ઘાલીને જવું.

⇒ મંતર કરતાં તંતર વધે.

- મંત્ર કરતાં તંત્ર વધે.
- બર કરતાં બુદ્ધિ તાકાતવાંન ગણાય.
- બળ કરતાં બુદ્ધિ તાકાતવાન ગણાય.

⇒ મંછા ડાકણ ને શંકા ભૂત.

- મનશા ડાકણ ને શંકા ભૂત.

⇒ મૂલ્લાં મરે ન મશીદે દીવા થાય.

- મૂલ્લાં મરે ને મસ્જિદે દીવા થાય.
- ઘણી વગર ઘરોડ હૂંનું.

શાન ઠેકાણે આવી જશે

- સરળ કામ નથી
- ઘોળે દિવસે તારા દેખાડશે.

સમાધાન કરવું.

- પરિસ્થિતિ પ્રમાણે વર્તવું.
- લાચારી ભરી સ્થિતિ આવવી.

કોઈને કાલાવાલા કે આજીજી કરવી.

બાહુબળ કરતાં ચાલાકી આગળ રહે.

- બળ કરતાં બુદ્ધિ તાકાતવાન ગણાય.

શંકાનો કોઈ ઉપાય નહીં અને વધારે પડતી મહત્વાકાંક્ષા, મહેચ્છા ડાકણની જેમ વળગીને માણસને પાચમાલ કરે છે.

કોઈપણ ભિલકત, સ્થળ, ઘર કે વસ્તુનો માલિક જાય એટલે લોકો એનો મન ફાવે તેમ ઉપભોગ કરે.

- ⇒ **યથા રાજ તથા પરજા.**
- યથા રાજ તથા પ્રજા.
 - જેવી કોદાળી તેવો દસ્તો.
 - જેવો રાજ એવી રૈયત.

જેવો રાજ તેવી રૈયત.
- જેવો હોય, તેવાને તેવો જ સાથ મળે.

- ⇒ **રખડતા રાજ, જે બેઠા તે મુકામ.**
- રખડતા રાજ, જ્યાં બેઠા ત્યાં મુકામ.
- ⇒ **રડતો જાય એ મૂવાની ખબર લેયન આવે.**
- રડતો જાય તે મૂવાની ખબર લઈને આવે.
- ⇒ **રડતાં આવડે નઈન કૂટવા ગઈ.**
- રડતાં આવડે નઈને કૂટવા ગઈ.
- ⇒ **રડતાં નઈ આવડે.**
- રડતાં નઈ આવડે.
- ⇒ **રજનું ગજ કરવું.**
- વાતનું વતેસર કરવું.
 - કાગનો વાઘ કરવો.
- ⇒ **રઈનો પરવત કરવો.**
- રઈનો પરવત બનાવવો.
- ⇒ **રજા ન સજા જાતે જ ભોગવવી પડે.**
- રજા અને સજા જાતે જ ભોગવવી પડે.
 - આપ મૂવા વગર સ્વર્ગે ન જવાય.
 - નોકર કમઈન શેઠને ના આલે.
- ⇒ **રંગમાં ભંગ પડ્યો (પડવો)**
- ⇒ **રંડીન રાંડ કરવામાંય કકડો.**
- રંડીને પત્ની કરવામાંય કંજુસ.

નફકરા માણસને જ્યાં બેઠા ત્યાં ઘર.

ઈચ્છાકે મરજી વિના કોઈપણ કામ કરે
એમાં ક્યારેય ભલીવાર ન આવે.
- પરાણે સોંપેલ કામ પાર ન પડે.

દોઢડાહી, આપડાહી.

પસ્તાવાનો પાર નઈ રહે.
- એવો પાઠ ભણાવીશ કે કાયમની ખો ભૂલી જાય.

કશું જ બન્યું ન હોય અને મોટી ઘટના બન્યાનો હાઉં ઊભો કરવો.

,,

પોતાનું કામ પોતે જ કરે તોજ ધાર્યું પરિણામ આવે.
- તમારા વતી બીજો કોઈ કામ કરે તો ભલીવાર ન પણ આવે.
- પરાયો કમાઈઆપે નઈ.

આનંદના અવસરમાં વિદ્ધ આવવું.
- વિદ્ધ આવતાં બાજી બગડી જવી.

કોઈને સારા રસ્તે લઈ જવામાં પણ કંજુસાઈ કરવી.
- કોઈપણ સારા કે ભલાઈના કામ કરવામાં પોતાનો સ્વાર્થ સાધવો.

⇒ રંડીન રાંડ કરવામાંય કડદો.

- રંડીને પત્ની કરવામાં પણ કડદો.

⇒ રાંક પર રીઠ ના કરાય.

- રાંક પર રીસ ન કરાય.

⇒ રાંકને શું રીખાવવો ?

- રાંકને શું રીખાવવો ?

⇒ રાંક કરતાં વાંકો હારો.

- રાંક કરતાં વાંકો સારો.

⇒ રાંકા પર રોદો શો ?

- રાંક પર રીધ-રોદો શું ?

⇒ રાંકો રૂઢ્યો રહોડું અભડાવે.

- રાંકો રૂઢે તો રસોડું અભડાવે.

⇒ રાંકાન કેડે બોહાડીયે ત છેરી મરે.

- રાંકને કેડે બેસાડીએ તો હગી વળે.

⇒ રાંડ ગાંડને ગાડું, અઘવય બોલે આડું.

⇒ રાંડને ગાંડ કોઈનીય નઈ.

- રાંડને ગાંડ કોઈનીય નહીં.

⇒ રાંડી એ પરભુન ખોરે બેઠી.

- રાંડી તે પ્રભુના ખોળે બેઠી.

⇒ રાંડી રુંવે, માંડી રુંવે, ન હાત છોરાંની મા ઢાંચીન રુંવે.

- રોડી રડે, માંડી રડે ને સાત છોકરાંની માં ઢાંકીને રડે.

પોતાના ભલાઈના કામમાંય કટકી કરવી.

નબળા કે ગરીબ-લાચાર પર રીધ ન રખાય.

- નબળા કે ગરીબ-લાચારને સતાવવો નહીં.

રાંક, ગરીબ કે લાચાર કરતાં શક્તિશાળી વાંકો માણસ સારો જે ક્યારેક જરૂર પડે મદદરૂપ થાય.

”

ગરીબ-લાચાર પર રિસ ન રખાય.

ગરીબ-લાચારને છેડવાથી રિસે ભરાઈ, ગુકશાન કરે.

હલકા કે હેસિયત વગરનાને ઉચ્ચ સ્થાન આપીએ તો જીરવી ન શકે અને આપનારને જ ગુકશાન કરે.

ગમે તેવી સ્ત્રી, ગાંડ કે ગાડું ગમે ત્યારે વાંકું બોલે, ગાડું ખડી પડે. અણીની વેળાએ તાયફો કરે.

કોઈપણ સ્ત્રીનો ભરોસો ન કરાય, એ કોઈનીય થતી નથી. એમ ગાંડ ગમે ત્યારે વાછૂટ કરી, હાંસીપાત્ર બનાવે.

કોઈપણ સ્ત્રીને રંડાપો આવે પછી એનું તન-મન સંસારમાંથી ઉઠી જાય છે અને પ્રભુ ભક્તિમાં લીન થઈ શેષ જીવન ગાળે છે. એવી માન્યતા છે.

રંડાપો આવ્યા પછી, એ સ્ત્રીને ખૂણે સંતાઈને રોવા સિવાય રહેતું નથી વળી પરણેલીને (સેવાસણ) દુઃખ હોય તો તે પણ રડે ને સાત છોકરાંની માને છોકરાં

⇒ રાંડ મારો રોટલો ન, ઘડતાં ભાજી કોર.

- રાંડ મારો રોટલો, ને ઘડતાં ભાગી કોર.

⇒ રોડાં ઓય તાં પાંછી બતાવવા.

- રોડાં હોય ત્યાં પાછી બતાવવું.

⇒ રૂપ્યાના તૈણ અડધા હોયે, એમાં બે તો ખોટા જ આવે.

- રૂપિયાના ત્રણ અડધા શોધે, એમાં બે તો ખોટા જ આવે.
- લોભિયા હોય ત્યાં ઘૂતારા ભૂખે ના મરે.

⇒ રાંમનું બાંણ પાછું ના ફરે.

- રાંમનું બાંણ પાછું ન ફરે.

⇒ રાંમ વનવાસ જયા તાર સીતાનું અરણ થયું ન !

- રાંમ વનવાસ ગયા ત્યારે સીતાનું અપહરણ થયું !

⇒ રાંધ્યું ફરી રંધાય નઈન, હાંધ્યું ફરી હંધાય નઈ.

- રાંધ્યું ફરી રંધાય નહીં, ને સાંધ્યું ફરી સંધાય નહીં.

⇒ રેવડી દાંણાદાંણય થઈ જઈ.

- રેવડી દાણા દાણ થઈ ગઈ.

⇒ રૈયત રાજ રાંમનીય નહી થઈ.

- રૈયત રાજ રાંમનીય નથી થઈ.

પજવે કે દુઃખ આવે તો રોવું પડે છે. આમ સૌને જીવનમાં દુઃખ આવે છે જ.

વાતે વાતે ગમે તેમ ખાંચા કાઢી આડું બોલવાની ટેવ.

- બહાના બાજ, સાસુપણું કરવાની ટેવ.

મહા ગમ્પીદાસ.

બીજાને છેતરવા જતાં પોતે જ છેતરાઈ જાય છે.

- લોભ કે લાલચ કરનાર હંમેશા છેતરાય છે જ.

એક વચની, અટલ, અફર, બોલેલું પાછું જ ગળે.

થવાનું હતું તે થઈ ગયું.

- થવા માટે કોઈ નિમિત્ત જોઈએ એના કારણે થયું, તેના કારણે થયું. એ તો માત્ર આશ્વાસન લેવા માટે જ હોય છે.

કેટલાંક કામ એવાં હોય છે કે ફક્ત એક જ વખત થાય. એમ વચનની કિંમત એક જ વખત હોય, ન પાળે તો એ નકામું.

ડરના માર્યા ફફડી જવું.

- ડરના માર્યા ગભરાઈ જવું.

- (ક્યારેક) બરાબર પાઠ ભણાવવો.

પ્રજાની નાડ પારખવી ખૂબ અઘરી છે એટલે એ ક્યારે રીઝશે કે ક્યારે ખીજશે તે કહેવાય નહીં.

- પ્રજા ભલભલાને ભૂચાટતા કરી દે.

⇒ **લક્ષ્મીના લાડવા ખાય એય પસ્તાયન, ના ખાય એય પસ્તાય.**

- લાકડાના લાડુ ખાય તેય પસ્તાય અને ન ખાય તેય પસ્તાય.
- રાંડી રુંવે, માંડી રુંવે, હાત દીકરાની મા મોંઢું ઉઘાડે નઈ.
- કુંવારો કોડે મરે ન પેણેલો પીડાએ મરે.
- આયા છો કોડે પણ જશો માંથા બાંડે.
- મેં તો દુનિયાં દુઃખી ભાળી, પરણી નારી તે પિયર મૂકી વાળી.

⇒ **લકુંબો લેવા જયા'તા.**

- લકુંબો લેવા ગયા'તા.

⇒ **લખમી ચાંલ્લો કરવા આવે તાર કપાર ધોવા ના જવાય.**

- લક્ષ્મી ચાંલ્લો કરવા આવે ત્યારે કપાળ ધોવા ન જવાય.
- આથી તક ચૂકે એન કોય ના પૂછે.
- તક ચૂકે એની ગાંડમાં હોં થૂંકે.

⇒ **લખણ લખેશરીનાં, ન કરમ ભિખારીનાં.**

- લક્ષણ લખપતિનાં ને કરકૂત ભિખારીનાં.

પરણેલા પસ્તાય છે તોય કુંવારા એ જાણવા છતાં લગ્ન કરવાના અભરખા રાખે છે.

- કેટલાં ન કરવામાં જ સાર છે પણ મમતના માર્યા કરીને જ ઝંપે છે.

લકુંબાનો અર્થ થાય છે. કોળિયો કે ખાવું.

- ઝાપટવા ગયા હતા.
- દલ્લો લેવા ગયા હતા પણ મેળ ન પડ્યો.
- અર્થાત્ કામ ન થવું.

સામે આવેલી તકને જવા ન દેવાય.
- આવેલી તક ચૂકનારને જીવનભર પસ્તાવું પડે.

લક્ષણ ઉચ્ચ કોટીનાં દેખાય છે પણ કામ નીચાં (હલકાં, અયોગ્ય) કરે.

⇒ **લખો દીયરા ખાત વૈ.**

- લખો દીકરા ખાતાવહી.
- ઓયડોય ગયો ન પરહોરય ગઈ.

⇒ **લગન વેરાએજ ફટાંણાં ગવાય.**

- લગ્ન વેળાએ જ લગ્નગીત ગવાય.
- લગ્ન વેરાએ ફટાંણાં ગવાય.
- મહાંણામ ઘોર (ઘોળ) ન ગવાય.
- પલનાં વાજાં પલે વાગે.

⇒ **લડ્ય ને લડનારી લાય.**

- લડ ને લડનારી લાય.
- વડ્ય ને વડનારી લાય.
- વડ ને વડનારી લાય.

⇒ **લડવા બેહો એટલે કોય રાંડેય ખરું ન કોય ભાંડેય ખરું.**

- લડવા બેસો એટલે કોઈ રાંડેય ખરું અને કોઈ ભાંડેય ખરું.

⇒ **લડતાં કોય લાપસી ના પીરહે.**

- લડવા-ઝઘડવા બેસો ત્યારે કોઈ લાપસી ન પીરસે.

⇒ **લડઈમાં ઘા ને રમતમાં દાવ ચુકવો નઈ/ ચૂકાય નઈ.**

- લડાઈમાં પહેલો વાર કરવાનો ને રમતમાં દાવ ચૂકાય નહીં.
- પહેલો ઘા રાણાનો.

⇒ **લડી છૂટીએ પણ મરી ના છૂટીએ.**

- લડી છૂટીએ પણ મરી ન છૂટીએ.

બધું ગુમાવી દેવું.

જે કામ જ્યારે થતું હોય ત્યારે જ અને ત્યાં જ થાય.
- વાજાં લગ્ન ટાણે શોભે.

વાતે વાતે ઝઘડવાની ટેવવાળી કે ટેવવાળો.

લડવા-ઝઘડવા બેસો ત્યારે ગમે તે પરિણામ આવે તેની તૈયારી રાખવી પડે.

ઝઘડો થાય ત્યારે કાં મારામારી થાય કે ગાળાગાળી થાય.
- ખરાબ વસ્તુનું પરિણામ ખરાબ આવે. સારું ન આવે.

ઝઘડો થાય ત્યારે પહેલા ઘા કરવો પડે એ ચૂકે તે હારે. તેમ રમતમાં પણ દાવ ચૂકે તો હારે.
- તક ચૂકવી જોઈએ નહીં.
- દાવ કે ઘા ચૂકે તે હારી જાય.

લડાઈ-ઝઘડો થાય તો છેલ્લે પાટલે ન બેસાય.

- ⇒ **લજ્યા લેખ લલાટે મિથ્યા થાય નૈ.**
- લખ્યા લેખ લલાટે મિથ્યા થાય નહીં.
- ⇒ **લપ ગઈ.**
- ⇒ **લપસી પડ્યા તાર કે' હરી ગંગા.**
- લપસી પડ્યા ત્યારે કહે હરી ગંગા.
 - હોજ આયા તાર કે' જડા થયા.
 - નોતરું આવશે તાર જમ્મા જઈશું બાકી વટલેલાન ઘેર કોણ જાય ?
 - રાંડ્યા તાર કે' આથે પગે અરવા થાય, ને ઘણીના ઓશિયારા મટ્યા.
- ⇒ **લવાંરવાડે હોય ના વેચાય.**
- લુહારવાડે સોય ન વેચાય.
 - ટાલિયાના ગામમાં કાસકો ના વેચાય.
 - નાગાના ગામમાં લૂગડાંનો ઈંધો ન થાય.
- ⇒ **લશકરમાં કાંછિયો બદનામ.**
- લશકરમાં કાણો બદનામ.
 - કટકમાં કાણો બદનામ.
- ⇒ **લંકાની લાડીન ઘોઘાંન વર.**
- લંકાની લાડી'ને ઘોઘાનો વર.
- ⇒ **લંકા લૂંટાણી તાર ડોશી'કે હાય મારી પૂછિયો.**
- લંકા લૂંટાતી'તી ત્યારે ડોશી કહે હાય મારી પૂછીઓ.

ભાગ્યમાં લખ્યું હોય તે જ થાય.
- લેખ પર મેખ ન વાગે.

માથું ખાધો મટ્યો, બલા ગઈ.

પોતાનો હાથ ઉપર રાખવા.
- ઘટના બને એને ફેરવીને પોતાનો વટ રાખવો.
- પોતાને ગમતું થયું એવો દેખાડો કરવો.

અસ્થાને વાત ન કરવી.
- જ્યાં જેવી વાત થતી હોય તેવી જ કરવી.

દરેક સ્થળે લાયકાતવાળો માન પામે.
નકામો માણસ બદનામ થાય.

વિચિત્ર ઘટના બનવી.
મોં-માથા વિનાની વાત કરવી.
અશક્ય વાત શક્ય કરવાના પેતરા કરવા.

સૌ પોતાના સ્વાર્થને રહે.
- સૌ પોતાના સ્વાર્થની ચિંતા કરે, બીજાના મોટા નુકશાનની એમને ગણના ન હોય.

- ⇒ **લાકડાની પૂતરીથી ઘર ના હેડે.**
- લાકડાની પૂતળીથી ઘર ન ચાલે.
- ⇒ **લાકડાની પૂતરી આર્યે ઘર ના મંડાય.**
- લાકડાની ઢેગલી આર્યે લગન ના થાય.
 - લાકડાની ઢીંગલી સાથે લગન ન કરાય.
 - વા ભરખી ન ના જીવાય.
- ⇒ **લાકડાની તલવારે વરહ કાડવાનું.**
- લાકડાની તલવારે વરસ કાઢવાનું.
- ⇒ **લાકડાની તલવારે સમરાંગણ જીતવાનું.**
- લાકડાની તલવારે યુદ્ધ જીતવાનું.
- ⇒ **લાકડુંય વરે ચિરાય.**
- લાકડુંય વળે ચિરાય.
- ⇒ **લાખના ટૂંટ્યા કોડીયે ના હંધાય.**
- લાખના ટૂંટ્યા કોડીએ ન સંધાય.
 - મણના ટૂંટ્યા શેરે ન સંધાય.
- ⇒ **લાખ મલ્યા નહીં ન લખેશરી થવાના નહીં.**
- લાખ મળ્યા નથી ને લખપતિ થવાના નથી.
- ⇒ **લાખે લેખાં.**

જેની જ્યાં જરૂર હોય ત્યાં એ જ કામ આવે, ખોટી કે અજૂગતી અવેજીથી ન ચાલે.

ઘર સંસાર માંડવા સ્ત્રી જોઈએ, લાકડાની ઢીંગલી સાથે લગન ન કરાય.

ગમે તેમ કરીને આવેલ મુશીબતને પાર કરી જવાની.

કસોટીમાંથી ગમેતેમ કરી હેમખેમ પાર ઉતરી જવાનું.

કળથી કામ થાય બળથી નહીં
- લાકડું એના વળ પ્રમાણે ચીરો તો ઝડપથી ચીરાઈ જાય છે.

ખોટા ફાંફા ન મરાય
- મોટી ખોટ ગઈ હોય તો બહોળો વેપાર કરવો પડે.
- વગદયાં ના મરાય.
- ચકલાં ના ચૂંથાય.

પડશે તેમ દેવાશે ચિંતા ના કરવી.

બહોળો વેપાર, લખલૂટ કમાણી.

⇒ **લાડ મોંઘા ન ફજેતી હોંઘી.**

- લાડ મોંઘા અને ફજેતી સોંઘી.

⇒ **લાગ વગર લાકડુંચ ના ભાગે.**

- લગા વગર લાકડુંચ ન ભાગે.

⇒ **લાગણીન મંદવાડ જીવ લે.**

- લાગણીનો મંદવાડ જીવ લે.

⇒ **લાડી ન પાડીનાં નેંબજયે હાટાં.**

- લાડી અને પાડીનાં નેંબજેસાટાં.

⇒ **લાત મારો ત લાત ખાવી પડે.**

- લાત મારો તો લાત ખાવી પડે.
- તમે કોચનું ઘોત્યું ઉતારો તો કોક તમારો લંગોટ કાઢી લેશે.

⇒ **લોઢાના ચણા ચાવ્યા.**

- લોઢાના ચણા ચાવવા.
- નાકે ફીણ આવવું.

⇒ **લોડું તપેલું ઓચ તારે જ ઘા થાય.**

- લોડું તપેલું હોય ત્યારે જ ઘા થાય.

⇒ **લૂંટ્યા ત લૂંટ્યા પણ ચોર જોવાના મળ્યા.**

- લૂંટ્યા તો લૂંટ્યા પણ ચોર જોવાના મળ્યા.
- લૂંટાયા તો લૂંટાયા, પણ ચોર જોવાના મળ્યા.

⇒ **લોભ્યા ઓચ તાં ધૂતારા ભણે ના મરે.**

- લોભિયા હોય ત્યાં ભૂતારા ભૂખે ના મરે.

લાડ કે પ્રેમ મેળવવા, લાયકાત કેળવવી પડે પણ ઝઘડો કરવો, ફજેતી કરવા, કશુંજ ન જોઈએ. ઝઘડો કરવા લાયકાત ન જોઈએ.

કામ કરવામાં કે કામ કઢાવવામાં આવડત, બુદ્ધિ અને કળ જોઈએ.

લાગણીની બિમારીની કોઈ દવા ન મળે.

લાડી અને પાડી કેવાં નીકળશે એતો મોટાં થયે જ ખબર પડે.

અમુક માણસોને જોઈને અનુમાન ન કરી શકાય - એમની સાથેના અનુભવ પછી નિર્ણય લેવાય.

- જેવું વર્તન કરો એવો પ્રતિસાદ મળે એના માટે તૈયાર રહેવું.

- ઈંટનો જવાબ પથ્થરથી મળે.

અતિ મુશ્કેલ કામ.

- કામ પાર પાડતાં પાડતાં નવનેજા થવા.

સમય પારખીને જ વાત મૂકાય.

- તક આવે ત્યારે જ ઘા કરાય.

- તો જ ધાર્યું પરિણામ આવે.

નુકશાન તો થયું પણ ચોર લૂંટારાને નજરોનજર જોવાની તક મળી.

- એક ખરાબ અનુભવે બીજા પ્રકારનો અનુભવ આપ્યો.

લોભિયો, લાલચું માણસ હંમેશા છેતરાય.

⇒ **લોભે લખ્ખણ જાય.**

- લાલચ બૂરી ચીજ છે.

⇒ **લોભ્યાને અક્કલ ના ઓચ.**

- લોભીને અક્કલ ન હોય.

⇒ **લાય લાગે તાર ફૂવો ના ખોદાય.**

- આગ લાગે ત્યારે ફૂવો ન ખોદાય.
- વાવાની થાય તાર મારો ના કરાય.
- ઈંડાં મૂકવાની થાય ત્યારે માળો ન કરાય.

⇒ **લાય ઘોડોન ઝટ કાઢ્ય વરઘોડો.**

- લાવ ઘોડો અને ઝટ કાઢ વરઘોડો.
- ચડ ચૂલા ખવ.
- ચટ મંગની પટ શાદી.
- પોંકનારીને પેણે એવા.

⇒ **લાલીન જગ્યાએ વાલી પેણાયી.**

- લાલીની જગ્યાએ વાલી પરણાવી.

⇒ **લે લાલો ન ભરે અરદાસ.**

- લે લાલો તે ભર દરદાસ.
- ખાય ભીમ ને ઝાડે ફરે માંમો શકુની.
- કરે કોઈ ને ભોગવે કોઈ.
- ખોદે ઉંદરને ભોગવે ભોરિંગ.
- લોચ પીવે માંકણ ને માર ખાય ખાટલો.

લોભિયો, લાલચું માણસ હંમેશા છેતરાય.

લાલચું કે લોભી માણસને અક્કલ ન હોય.

ભવિષ્યનો વિચાર કરી હંમેશા આગોતરું આયોજન થાય.

- છેલ્લે ઘડીએ ગોઠવણ ન થાય.

વઘારે પડતી ઉતાવર બાજી બગાડે.

- વઘારે પડતી ઉતાવળ કરતાં આડું વેતરાઈ જાય.

- ધીરજથી કરેલું કામ સારું થાય.

- આપણી ઉતાવળથી કશુંજ ન બને.

- વઘારે પડતી ઉતાવળ કરવી.

- ધીરજ ન ધરવી.

ભરોસો ન રખાય તેવો સ્વાર્થી માણસ.

- ભરોસો ન કરાય તેવો ડફોળ માણસ.

કરે કોઈ ને ભોગવે કોઈ.

- શક્તિશાળી કે દાંડ બીજાની કમાણી પર તાગડધીન્ના કરે.

- મહેનત કોઈ કરે ને ફળ બીજા કાવસિયા ભોગવે.

⇒ **લવાર ને લોડું છાં ટીપાતાં.**

- લુહાર ને લોડું છો ટીપાતાં.
- વાડ્યે જતી વડવાડ ના ઓરાય.
- જેની ચાદર જશે એને ટાઢ વાગશે, આપણે શું ?

⇒ **લીલા ઝાડ તરે ભૂખે મરે એવો છે.**

- લીલા ઝાડ તળે ભૂખે મરે એવો છે.

⇒ **લીલા તોરણે પાછા કાઢ્યા.**

- લીલા તોરણે પાછા કાઢ્યા.

⇒ **લીલો ઘડો ટપલા ખમે ટૂકો નઈ !**

- લીલો ઘડો ટપલા ખમે સૂકો નહીં.

⇒ **ભૂટેલો માલ ચેટલા દા'ડા ટકશે.**

- ભૂટેલો માલ કેટલા દિવસ ટકશે.
- દૂધના દૂધમાં ને પાણીના પાણીમાં.
- વેશ્યાનું રળેલું ભાંડ ખાય.

⇒ **ભૂંલી વાસીદું વારે ન હાત જણ જોડે જાય.**

- ભૂંલી વાસીદું વાળે અને સાત જણ જોડે જાય.

⇒ **ભૂણ અરાંમી.**

- ભૂણ હરામી.

⇒ **લેવા જયો બકરી ન ખોય આયો ઊંટ.**

- લેવા ગયો બકરી ને ખોઈ આવ્યો ઊંટ.

બે જણા લડતા હોય તો એમને લડવા દેવા, ત્રીજાએ વચ્ચે ન પડવું જોઈએ.
- જેને જે કરવું હોય તે ભલે કરે, આપણે ભલાને આપણું કામ ભલું.
- કોઈની વાતમાં નક્કામો ચંચૂપાત ન કરવો.

કોઠાસૂઝ વગરનો, જેને હાથમાં આવેલી તક ઝૂટવી લેતાં ન આવડે તેવો ડફોળ.

કશું આપ્યા વિના પાછો કાઢવો.
- આવ્યા તેવા પાછા વળાવ્યા.

નાનપણમાં કે કુમળી વયે સંસ્કાર ઘડતર થાય, પાકટ વયે ન થાય.

મફતનું કે અણહકનું મળેલું લાંબું ન ટકે.
- અનૂતની આવક ન જ રહે.

કામ કર્યાનો દેખાડો કરવો.
- અયોગ્ય માણસને કામ ન સોંપાય.

નમક હરામ, ગુણપાડ વગરનો.
- ગુણ ભૂલી જાય તેવો.
- ગુણ પર અવગુણ કરે તેવો.

લોભ કરવા જતાં ભૂંટાઈ જવું.
- ડફોળ કે મુરખ માણસ.

⇒ **લેવા દેવાનાં કાટલાં જુદાં.**

- હાથીના ચાવ્વાનાય જુદા ને બતાવવાનાય જુદા.
- આલવા-મેલવાનાં કાટલાં જુદા.

⇒ **લેશે લાલો ન આલશે કીકો.**

- લેશે લાલો ને આપશે કીકો.
- લેશે લાલો ન ભરશે હરદાસ.

⇒ **લાંબાં પગલાં ભરે એ વે'લો બેહે.**

- લાંબાં પગલાં ભરે એ વહેલો બેસે.

⇒ **લાંબે પગલે હેડે એ વે'લો બેહે.**

- લાંબે પગલે ચાલે એ વહેલો બેસે.
- ઉતાવળા સો બાવળા, ધીરા સો ગંભીર.

ગમે તે રીતે પોતાનો જ સ્વાર્થ સાધવો.
- ગમે તે રીતે પોતાનો જ ફાયદો થાય તેવી છેતરપીંડી કરવી, તરકીબ રચવી.

દાંડાઈ કરવી, મફતિયું ખાવું.
- પોતે ભોગવે, ને ભરે બીજો કોઈ, એવી નાગાઈ કરનાર.

ઝડપથી ચાલે એ જલ્દી થાકી જાય.
- ખોટી ઉતાવળ કરે - જલ્દી પાછો પડે.
- ધીરજનાં ફળ મીઠાં.

”

⇒ વકર્યો ઉંદર કોર થાય.

⇒ વકરો ભૂંડ હુવેર.

⇒ વકરો વાંઝ્યો ના ઓય.

- વકરો વાંઝ્યો ન હોય.

⇒ વેપાર વાંઝ્યો ના ઓય.

- વેપાર વાંઝ્યો ન હોય.

⇒ વકરી બાયડી ઘણીન ગાંઠે નઈ.

- વકરી બાયડી ઘણીને ગાંઠે નઈ.

⇒ વકરેલી રાંડ ઘણીન વેચે.

- વકરેલી રાંડ ઘણીને વેચે.

⇒ વકરી બાયડી ઘણીન નચાડે.

- વકરી બાયડી ઘણીન નચાવે.
- વકરી બાયડી ઘણીન ગમે નૈ.

⇒ વખ ઘોરવાનો વારો આયો.

- વખ ઘોળવાનો વારો આવ્યો.

⇒ વખડીમાં હોં આથ નાંખે,
કંથારમાં નૈ.

- વખડીમાં સૌં હાથ નાંખે,
કંથારમાં નઈ.

⇒ વખનો માર્યો.

⇒ વખનાં પારખાં ના કરાય.

- ઝેરનાં પારખાં ના કરાય.
- જાંણી જોઈને દેવતામાં હાથ ના
ધલાય.

માણસને ચરબી ચઢે એટલે દાદાગીરી
કરતો થાય અને પછી દાદો બની જાય.

”

કોઈપણ પ્રકારનો ઉધમ કરે તે કમાય જ
નુકશાન ન જાય.

ઘંઘો કરનારને ભાગ્યે જ ખોટ ન જાય.
- ઘંઘો કરનાર સરવાળે કમાય.

માથાભારે કે ઘણીના કહ્યામાં ન રહેતી
સ્ત્રી, પતિને નાચ નચાવે, પજવે,
હેરાન કરે, ગાંઠે નઈ અને આવી સ્ત્રી
પતિને ગમે નઈ.

”

”

મોં બતાવવા જેવું ન રહ્યું.
- એવું હીણપત ભર્યું પગલું ભરાયું કે
ઝેર ખાઈ મરવા વારો આવ્યો.

રાંકને સૌં સતાવે, જોરાવરને નઈ.

મજબૂર આદમી, લાચાર સ્થિતિ.
- આફતમાં અટપાઈ પડેલો માણસ.

ખબર હોય કે આમ કરવાથી નુકશાન
થશે, તો પૂછી તે કામ ન થાય.
- જાણી જોઈને આફત ન વ્હોરાય.

- જાંણીન ફૂવામાં ના પડાય.
- આથ પગ ઘોચન કોડ ના મંગાય.

⇒ વખાંણી ખીચડી દાંતે ચોટે.

- વખાણી ખીચડી દાંતે ચોટે.

⇒ વગર ગાંડે રેચ ના લેવાય.

- વગર ગાંડે રેચ ન લેવાય.
- વગર જણ્યે હુવાવડ ના થાય.

⇒ વગ વગર વાત ના બને.

- વગ વિના વાત ન બને.
- ટેકા વગર વેલોચ ના ચઢે.

⇒ વઘાસીન ભાગોર જેવું ડાચું.

- વઘાસીની ભાગોળ જેવું મોં.

⇒ વટના માર્યા ગાજરાં ના ખવાય.

- વટના માર્યા ગાજર ન ખવાય.

⇒ વટના માર્યા ફૂવે ના પડાય.

- વટના માર્યા ફૂંદી ન પડાય.

⇒ વટલ્યો વટલાવે, ને ફૂબતો
ફૂબાડે.

- વટલાયેલો વટલાવે, ને ફૂબતો
ફૂબાડે.

⇒ વઘ્ય કે વડનારી લાય.

- વઘ્ય કે વઢનારી લાવ.

⇒ વનો વેરીન વશ કરે.

જેના વખાણ કરીએ એ માટીપગો,
નકામો કે મુફ્લીસ નીકળે.
- પસ્તાવા વારો આવવો.

ગજા બહારનું કામ ન કરાય.

કોઈપણ કામ, લાગવગ કે વગ વિના ન
થાય.
- વગ કે લાગવગ હોય તો કામ
સરળતાથી થઈ જાય છે.
- આવડત કરતાં વગ ચઢે.

આણંદ જીલ્લામાં વઘાસી નામનું ગામ
છે. એની ભાગોળ ઢંગઘડા વગરની હશે
એટલે. કોઈપણ સ્ત્રી કે પુરૂષની મોં કળા
સરખી ન હોય નમણી કે આકર્ષક ન
હોય, ત્યારે આ કહેવત વપરાય છે.

ચડશા ચડશીમાં કે વટના માર્યા અવળુ
કે પસ્તાવાવારો આવે તેવું કામ ન થાય.

”

પોતાને નુકશાન થયું છે તે બીજાને
કરાવવા પ્રયત્ન કરે ને ફૂબતો ફૂબાડે.

ખૂબ ઝઘડાનું સ્ત્રી (કે ક્યારેક પુરૂષ)

ઉપકાર કે વિનય દુશ્મનને પણ
પલાળી દે.

⇒ **વર અશે ત વે'લું માંડું ઘર થશે.**
 • વર હશે તો વહેલું મોડું ઘર થશે.

⇒ **વર અશે ત ઘર થશે.**
 • વર હશે તો ઘર થશે.
 • વરમાંથી ઘર થાય.

⇒ **વરને પૈણ્યાનો લોભ ને જાંનૈયાન જમ્માનો.**
 • વરને પરણ્યાનો લોભ ને જાંનૈયાને જમવાનો.

⇒ **વરની મા જ છેનાર તાં જાંનડીઓન શું કહેવાનું.**
 • વરની મા જ છિનાળ હોય તો જાંનડીઓને શું કહેવાનું.

⇒ **વરની મા જ વરને વખાંણે એમાં શું.**
 • વરની મા જ વરને વખાણે તેથી શું.

⇒ **વરને વરની મા વખાણે.**

⇒ **વર વગરની જાંન ના શોભે.**
 • વર વિનાની જાંન ન શોભે.

⇒ **વર વગરની જાંન ના ઓય.**
 • વર વિનાની જાંન ન હોય.
 • સેનાપતિ વગરનું લશ્કર નૈ.
 • મુગટ વગરનો રાજા નૈ.

⇒ **વરહ વરહને ખાતું આવે.**
 • વરસ વરસને ખાતું આવે.
 • ગયું વરહ વખણાય.

⇒ **વરહ વંઠે તાર વેતર જાય.**
 • વરસ વંઠે ત્યારે વેતર જાય.
 • દકાર પડે તાર કોદરા મોંઘા થાય.

પરણેલી સ્ત્રી હશે તો ઘર તો ગમે ત્યારે બનશે.
 - પહેલાં પરણી જવું, પછી ઘરવાળા થવું.

”

સૌ પોત પોતાના સ્વાર્થમાં રાચે.

કુળનો વડો, ગામઘણી કે મુખ્ય માણસ લાંચિયા કે હલકટ હોય તો હાથ નીચેના એથીય બદતર પાકવાના.

પોતાનાં કે પોતાનાં સ્વજનોના વખાણ પોતે કરે એથી ઉત્તમ સાબિત ન થાય, પરંતુ પારકા કે બીજા બધા વખાણે તે જ ખરું મૂલ્ય કયું કહેવાય.

”

કશાય કામમાં કે પ્રસંગમાં મુખ્ય માણસની જરૂર પડે. એના વિના બધું નકામું.

વરરાજા હોય તો જ જાંનનો મહિમા, નહીં તો નહીં.

જૂનું સૌ વખણાય, નવાને સૌ અવખોડે. જૂના સગા, જૂનો જમાનો, જૂની ચીજો, જૂના રિવાજોને સૌ વખાણે.

નશીબ વાડું હોય ત્યારે કુષ્કાળેય પડે. જાનપર ગાભણ ન રહે. અર્થાત્ બધા પ્રકારની મુશ્કેલીઓ આવે.

⇒ **વવયા કે વટલયા.**

• વવયા કે વટલાયા.

⇒ **વવયા કે વટલયા બેહ હરખા.**

• વવયા કે વટલાયા બંને સરખું.

⇒ **વલાંછામ મૂતરવાની ટેવ.**

• વલાંછામાં મૂતરવાની ટેવ.

⇒ **વલાંછામ મૂતર્યો.**

• વલાંછામાં મૂતર્યો.

⇒ **વલાંછામ મૂતરે એવો છ.**

• વલાંછામાં મૂતરે તેવો છે.

⇒ **વહણનો ફોસી.**

⇒ **વાઘનું મોં લોયાનું.**

• વાઘનું મોં લોહીવાળું.

⇒ **વાઘના મોંમાં ગયા પછી પાછું ના'વે.**

• વાઘના મોંમાં ગયા પછી પાછું ન આવે.

• દાંણીના ઘરે ગાડું છોડી આવ્યા પછી પાછું ન આવે.

⇒ **વાઙ્ય વગર વેલો ના ચડે.**

• વાડ વિના વેલો ન ચડે.

• વગ વગર વગ ના મૂકાય.

• વગે પીરહણું વગે ન્યાય, વગ ના ઓય એ પાછો જાય.

⇒ **વાઙ્યમાં આથ ઘાલે એ દારમાં આથ ઘાલ.**

• વાડમાં હાથ ઘાલે એ દાળમાં હાથ ઘાલે.

• વાઙ્યમાં આથ ઘાલવો ન દારમાં, બેય બરાબર.

એક વાર ફસાયા એટલે ફસાયા.
 - મર્યા નહીં ને માંદા પડ્યા.

ગમે તે રીતે હેરાન થવાનું થાય.

સારા પ્રસંગે ન રાંટું પાડે તેવો.
 - સારા પ્રસંગે રિસાય તેવો, ઝઘડો કરે તેવો, વિઘ્નો નાખે તેવા હલકટ.

”

”

સાવ ડરપોક, સાવ બીકણ.

ખમતીઘર, નેતા કે ન્યાતવડો ગમે તેવો નીચ હોય તો પણ એને કોઈ મોંએ કહી શકે નહીં.

નાગા માણસના હાથમાં ગયેલ વસ્તુ પાછી ન મળે.

કોઈપણ ઊંચી પદવી, નોકરી કે ઓળખ વગ વિના ન મળે.

કેટલાક માણસોને મિષ્ઠાન સિવાય રસ પડતો નથી.

- મુખ્ય ચીજ કે મલીદામાં જ રસ રાખવો, ફાલતું ચીજમાં નહીં.

⇒ **વાડ્યમાંથી કાઢી ન માર્યા.**

- વાડમાંથી કાઢીને માર્યા.

⇒ **વાડ્યાં દાવલશા પીરથીય ચોંટતાં નહીં.**

- વાડ્યાં દાવલશા પીરથીય ચોંટતાં નથી.

⇒ **વાડ્યે જતી વડવાડ ના ઓરાય.**

- વાડે જતી વડવાડ ન વહોળાય.

⇒ **વાત વાતમાં ઉની પૂનીએ રતન્યો.**

- વાત વાતમાં ઉની પૂનીએ રતન્યો.
- મારી તારીને મંગાવાળી વાત કરનાર.
- હું બાવો ને મંગળદાસવાળી વાત કરનાર.

⇒ **વાતે વાતે કડદો ના કરાય.**

- વાતે વાતે કડદો ન કરાય.

⇒ **વાતે વાતે વડકાં ભરે એન ના પોંચાય.**

- વાતે વાતે વડકાં ભરે એને ન પહોંચાય.

⇒ **વા'લામાં વાલું પેટ.**

- વહાલામાં વહાલું પેટ.

⇒ **વા'લામાં વટાર થયો ?**

- વહાલામાં વટાળ થયો ?

⇒ **વા'લામાં વટાર ના ઓય.**

- વહાલામાં વટાળ ન હોય.

મુશીબત હોય ત્યારે શોધી શોધીને સજા કરાય.

- ખરાબ સમય ત્યારે બધા પરેશાન કરે.

જે બનવાનું હોય તે બનીનેજ રહે છે.

- થવા કાળ આગળ કોઈનું ડહાપણ ચાલતું નથી.

બીજાના ઝઘડામાં ન પડાય.

- બીજાનો ઝઘડો માથે ન લઈ લેવાય.

વાતે વાતે પોતાનો, ને પોતાના મળતિયાનો દાખલો આપનાર.

- પોતાના ને પોતાનાનાં વખાણ કરનાર.

દરેક વાતમાં તોડ ન મૂકાય.

- ક્યાંક ને ક્યાંક બાંધછોડ કરવી પડે.

વાતે વાતે લડવા જોઈએ એનાથી દૂર રહેવું.

સૌથી વહાલું પેટ હોય, પોતાનાં જ વહાલાં હોય, પારકાં નહીં.

પ્રેમ કે દોસ્તીમાં ગમે તેને સ્વીકારાય, એમાં છોછ ન રખાય.

,,

⇒ **વા'લામાં વિરોધ નૈ.**

- વહાલામાં વિરોધ નહીં.

⇒ **વાંકા ચૂકા તોય ઘવના રોટલા.**

- વાંકા ચૂકા તોય ઘઉંના રોટલા.

⇒ **વાંણિયાને રીઝવતાં ન, વાઘને બિજવતાં વાર નઈ.**

- વાણિયાને રીઝવતાં અને વાઘને બિજવતાં વાર નહીં.

⇒ **વેતર વંઠે એમાં દાયણ શું કરે ?**

- વેતર વંઠે તેમાં દાયણ શું કરે ?

⇒ **વાંણિયો તો ભેંત્યે ચીતરોય હારો નઈ.**

- વાણિયોય ભીંતે ચિતરેલોય સારો નહીં.

⇒ **વાંણોતરનો વેચ્યો શેઠ વેચાય.**

- વાણોતરનો વેચ્યો શેઠ વેચાય.

⇒ **વાંણિયો રીઝે તો તાલી આલે, ને ઈજડો રીઝે તો તાલી પાડે.**

- વાણિયો રીઝે તો તાલી આપે, ને ઈજડો રીઝે તો તાબોટા પાડે.

⇒ **વાંદરો ઘેડો થાય પણ ગુલાંટ મારવાનું ના ચૂકે.**

- વાંદરો ઘરડો થાય તો પણ ગુલાંટ મારવાનું ન ચૂકે.
- દોયડી બળે પણ વળ ના જાય.
- પડી પટોળે ભાત, ફાટે પણ ફીટે નહીં.
- ફૂતરાની પૂછડી ભોંચમાં ઘાલો તોય વાંકી ને વાંકી રહે.

પ્રેમ કે દોસ્તીમાં ગમે તેને સ્વીકારાય, એમાં છોછ ન રખાય.

પોતાના ફૂળ કે જાતની કિંમત ન હોય.
- ઉત્તમ ચીજનું મૂલ્ય થાય, હલકીનું નહીં.

કેટલાક માણસો એવા હોય કે તેને રીઝવતાં કે બિજવતાં વાર ન લાગે.

પોતાનો દોષ કે કમનશીબીનું આળ બીજા પર ન ઢોળાય, બીજાનો વાંક ન કઢાય.

કેટલાક માણસો હંમેશા નડે - ફસાવે, પજવે, દુઃખી કરે.

ભરોસાથી ગમે તેવું કામ થાય.

કંજુસ માણસ રીઝે તોય તાળી સિવાય કશુંય ન આપે અને નીચ રીઝે તો તાયફો કરે.

પડી ટેવ, કુટેવ કે લક્ષણ મરવા પડે તો પણ ન બદલાય.

⇒ **વેઠ્ય ઉતારવી.**

- વેઠ ઉતારવી.

⇒ **વેઠ્યાવાડ કરવી.**

- વેઠ્યાવાડ કરવી.

⇒ **વેઠ્યાવાડ્ય કર્ય તાર કે' વાયરો આવશેન ઊડી જશે.**

- વેઠ્યાવાડ કર ત્યારે કહે કે વાયરો આવશે અને ઊડી જશે.

⇒ **વાંદરાની ગાંડમાં હરી કરવી.**

- વાંદરાની ગાંડમાં સળી કરવી.

⇒ **વાંદરાને દારૂ પયોન ઉપરથી વેછી કરડ્યો.**

- વાંદરાને દારૂ પાયો ને ઉપરથી વીછી કરડ્યો.
- મૂળમાં વાઘરણ ને પાછી વગડે લૂંટઈ.
- મૂર કારેલી ન પાછી લેમડે ચડી.

⇒ **વાંદો ન વાંક દેખાય ને.**

- વાસો ને વાંક દેખાય નહીં.
- પોતે ધર્મરાજ ને બીજા દુર્યોધન.

⇒ **વેંધને તેડવા જયોન મૂવાનો સરસાંમાં લેતો આયો.**

- વેંધને તેડવા ગયોને મરણનો સાજ લેતો આવ્યો.

⇒ **વેણાજમાં વારણ ન ઘરેલાંમ ઘડિયાર.**

- વરણાજમાં વાળણ ને ઘરેલાંમાં ઘડિયાળ.
- ખીસ્સાં ખાલી ભભકા ભારી.

ના મરજીથી કામ કરવું.

ન ગમતું કામ પરાણે કરવું કે જેમાં ક્યારેક ભલીવાર ન આવે.

”

સૌથી હરામ ખોર, ખેપાની, અવળચંડો માણસ આવું કરે.

મૂળમાં અટક્યાનો ને દોઢડાહ્યો હોય અને ઉપરથી સફર માણસનો ટેકો મળે - પછી શું થાય.
- મૂળમાં અટક્યાનો ને ઉપરથી નશો કરે, પછી તોફાને ચઢે

પોતાના ગમે તેટલા દોષો હોય તે ન દેખાય, પરંતુ બીજાના નાના અગુણો દેખાય જ.
- પોતે સજજન - સર્વગુણ સંપન્ન, બીજા બધા નકામા.

અક્કલ વગરનો, ડફોળ, સમજદારી વગરનો, બડફો, દોઢ ડાહ્યો.

ખાલી શો બાજી, બાકી અંદર પોલમ પોલ.
- દેખાવ ધનવાનનો, પણ અંદરથી ખાખી બંગાળી.

શ

⇒ **શમલાંમ રાજ મલે એ શું કાંમનું ?**

- શમલાંમાં રાજ મળે એ શું કામનું ?

⇒ **શણગાર્યોત બાવરિયોય હારો લાગે.**

- શણગારેલો તો બારળિયોય સારો લાગે.

⇒ **શાક વધારવાનાં ફાંફાં ન માંનતા માંની.**

- શાક વધારવાનાં ફાંફાં અને માંનતા માંની.
- રૂપ્યાનાં ફાંફાં ન લાખોના દાંનની વાતો કરવી.
- હેડવાનાં ફાંફાં ન દોડવાની શરત મારવા બેઠા.

⇒ **શાંણાન શાંન ન ગધાડાને ડફાં**

- શાણાને શાન અને ગધેડાને ડફાં.

⇒ **શિરા હારું શાવક ના થવાય.**

- શિરા માટે શ્રાવક ન થવાય.

⇒ **શેઠ કરતાં વાણોતર ચડે**

- શેઠ કરતાં વાણોતર ચડે.
- બાપ કરતાં દીકરા સવાય.

⇒ **શેઠની શિખાંમણ ઝાંપા હુંધી.**

- શેઠની શિખાંમણ ઝાંપા સુધી.

સ્વપ્નમાં મળેલું સુખ ભ્રમ હોય છે.
- ભ્રમને સાચો ન મનાય.

શણગારવાથી કદરૂપોય સારો લાગે.
- બાહ્ય ટાપટીપથી વ્યક્તિત્વમાં વધારો થાય છે, પણ અંદરના ગુણની જ કિંમત હોય છે.

ખોટો દેખાડો કરવો.
- ગજા બહારનો ખર્ચ કરી દેખાડો કરવો.

ચકોર માણસને માત્ર ઈશારો જ કાફી હોય છે પણ ગધેડા જેવા ડફોળને ડફાં મારો તો પણ ખબર ન પડે.

નજીવા સ્વાર્થ માટે જાત ન વટલાવાય, નિયમ ન તોડાય.

ચેલો કે શિષ્ય - ગુરુ કરતાં સવાયો નીકળે, તો અચરજ ન પામવું.

બીજાની શિખાંમણથી કોઈ સુધરી જતુ નથી.
- બીજાની શિખાંમણ કોઈ અમલમાં મૂકતું નથી.

⇒ શેઠની ગાંઠે ફોલ્લી થઈ, તે પંપારીન મોટી કરી.

- શેઠની ગાંઠે ફોલ્લી થઈ તે પંપારીને મોટી કરી.

⇒ શેઠની આગર ને ગદાડાની પાછર ઊભા ના રે'વું.

- શેઠની આગળ ને ગદાડાની પાછળ ઊભા ન રહેવું.

⇒ શેઠની જીભ ને ગુલામના ટાંટિયા.

- શેઠની જીભ ને ગુલામના ટાંટિયા.

⇒ શેરના માંથે હવાશેર.

- શેરના માથે સવાશેર.
- એકબીજાને ઑંટી જાય તેવા.
- એકબીજાની ચોટલી લઈ જાય તેવા.
- ઈંટનો જવાબ પથ્થરથી.

⇒ શેઠ્યો પાપડ ભાગે નઈ !

- શેઠ્યો પાપડ ભાગે નઈ.

⇒ શેઠડીન હાંઠો પૂછડી હુંધી ગયો ના ઓય.

- શેઠડીનો સાંઠો પૂછડી સુધી ગળ્યો ન હોય.

મોટા માણસના નાના અમથા દુઃખને મોટું કરવાની ટેવ.
- ચોળીને ચીકણું કરવું.

મોટા માણસની આંખે ન ચડવું અને હલકાની પાછળ ન ફરવું. એમ કરવા જતાં માર ખાવા વારો આવે.

શેઠ સત્તાવન હુકમ કરે ને ગરીબ તેનો અમલ કરે

માથાનો મળવો.
- એકબીજાને વટલાવે તેવો મળવો.
- ગર્વ કોઈનો રહેતો નથી.

સાવ નમાલો માણસ.
- સાવ કામ વગરનો, હરવડ વગરનો માણસ.

દરેકને પોતાની મર્યાદા હોય.
- બધાયને વિશિષ્ટતા હોય તો નબળાઈ પણ હોય જ.

⇒ સત્તા આગર શાંણપણ નકાંમુ.

- સત્તા આગળ શાંણપણ નકામુ.
- સો તારી દલીલ, એક મારો હુકમ.
- બેઠા આગળ ઊભાનું શું જોર.

⇒ સતી શરાપ દે નૈ ન શંખણીનો લાગે નઈ.

- સતી શ્રાપ આપે નહીં અને શંખણીનો લાગે નહીં.

⇒ સમતાન ફર મૈંઠાં.

- સમતાનાં ફળ મીઠાં.
- ધીરજનાં ફળ મીઠાં.
- સબુરીનું ભાડું ખુદા આલે.
- ઉતાવરો બે વાર ભૂલે, ન તૈણવાર ગણે.

⇒ સીધો તે એવો કે હૂતરના ફેલા જેવો.

- સીધો તે એવો કે સૂતરના ફેલા જેવો.

⇒ સંપત એવો વરો.

- સંપત તેવો વરો.

⇒ સંપતિ ઓય એવો વરો કરાય.

- સંપત્તિ હોય તેવો વરો કરાય.
- પછેડી પ્રમાણે સોડ તાણવી.

⇒ હાપનો કેડો છછૂંદરાથી ભડકે.

- સાપનો કરડેલો છછૂંદરાથી ભડકે.

સત્તાધારી નેતા, વડા કે ધનવાન પાસે ગરીબ, લાચાર કે નાના માણસની બુદ્ધિશાળી દલીલ કે સલાહ નકામી ગણાય.

કુળવાન સ્ત્રી મલાજો કે મર્યાદા ચૂકે નહીં
- જ્યારે નકટી કે શંખણીની બકબકની કોઈ કિંમત ન હોય.

ધીરજથી કરેલ કાર્ય સફળ થાય.
- ઉતાવળ કરવા જતાં ભૂલો થાય.

બહારથી તદ્દન સીધો કે સાલસ લાગતો માણસ... અંદરથી વિચિત્ર પણ નીકળે.
- બહારના દેખાવ પરથી રાજી ન થવું.
વિશ્વાસ ન મૂકવો.

સગવડ હોય તેટલો જ ખર્ચ કરાય.
- સમજી વિચારીને જ પગલું ભરાય જોઈએ.
- બીજાનું જોઈ આંધળું કિયું ન થાય.

”

એકવાર કડવો અનુભવ થયો હોય તે હંમેશા ચેતીને ચાલે.

- ⇒ **હાપનો કૈજો છછૂંદરાથી નાહે.**
- સાપનો કરડેલો છછૂંદરાથી નાશે.
 - દૂધનો દાઝેલો છાશ પણ ફૂંકી ફૂંકી ને પીવે.
- ⇒ **હાહેરે જનારીન છેનાર કોણ કે'!**
- સાસરે જનારીને છિનાળ કોણ કહે!
- ⇒ **હાહુના જણ્યા હૌ હરખા.**
- સાસુના જણ્યા સૌ સરખા.
- ⇒ **હાંમાનું મન ચોર તાર આપડું ચોર.**
- સામાનું મન ચોર તો આપણું ચોર.
- ⇒ **હાંનમાં હમજે ત હારું.**
- સાનમાં સમજે તો સારું.
- ⇒ **હેહલી મરવાની થાય તાર ગારે ભરાય.**
- સસલું મરવાનું થાય ત્યારે ગાળામાં ભરાય.
 - ઘો મરવાની થાય ત્યારે વાઘરીવાડે જાય.
- ⇒ **હોનાનો સૂરજ ઊજયો.**
- સોનાનો સૂરજ ઊગ્યો.
- ⇒ **હોનાના ચૂંડાવારી, દાતણવારીનું ખાય.**
- સોનાના ચૂંડાવાળી દાતણવાળીનું ખાય.

એકવાર કડવો અનુભવ થયો હોય તે હંમેશા ચેતીને ચાલે.

દરેકને મોભાનો, પરિસ્થિતિનો લાભ મળે.

વેરો-આંતરો ન કરવો. સૌ સરખા છે.
- બધાય એક જ માળાના મણકા.

સૌ સરખા સ્વભાવના.
- જેવા સાથે તેવા થવું.

ઈશારાથી સમજી જાય તો સારું નહીં તો માર ખાધાવારો આવશે.

જેનો ખરાબ સમય આવે તેને અવળી મતિ સૂઝે.

બધી રીતે ઉત્તમ દિવસ.
- સારો લાભદાયી દિવસ.
- શુક્રનિયાળ દિવસ જેથી ચારેતરફથી સારા કે લાભના સમાચાર મળે અથવા ઉત્તમ કામ થાય.

ઘનવાન કે સુખી માણસ, નાના કે ગરીબ કે લાચાર માણસનું હડપ કરી જવાની વૃત્તિ ધરાવતો હોય તેવા માટે.

⇒ **હૂંકા ભેરું લીલું બરે.**

- સૂકા ભેરું લીલું બળે.
- પાપડી ભેળી ઈથળ બળે.
- ઘોના પાપે પીપળો બળે.

⇒ **હુંથારનું મન બાવણિયે.**

- સુથારનું મન બાવણિયે.
- ઘોંચીનું મન ખોળમાં.
- અઘાંણીને ગૂનાં સમણાં આવે.

⇒ **હૂંયાંણી પાંહે પેટ ના હંતાડાય.**

ખરાબ કે નઠારાના સંગથી સારા માણસને શોષવાનો વારો આવે.

જેનો જેવો ઇંધો, તેને તેવાં જ સ્વપ્ન આવે.
- જેનો જેવો ઇંધો, તેને તેના જ વિચારો આવે.

વૈદ્ય, વકીલ ને દાકતર પાસે સાચું જ બોલવું પડે.

⇒ **હક્કરમીની જીભ ને
અક્કરમીના ટાંટિયા.**

- શેઠિયાની જીભ ને ગુલામના ટાંટિયા.
- શેઠની જીભ ને ગુલામના ટાંટિયા.

⇒ **હમજુ માંણહથી બલાય ભાગે.**

- સમજુ માણસથી બલાય ભાગે.

⇒ **હરેલા ઘવ દરેલા હારા.**

- સળેલા ઘઉં દળેલા સારા.

⇒ **હતર પાંચ પંચાણું, ને મેલ્યા
છુટ્યના, લાવો પુરા હતાંણું.**

- સતર પાંચ પંચાણું, ને મૂક્યા
છુટના, લાવો પુરા સત્તાણું.

⇒ **હમજે નઈને સરખો ભાગ માગે.**

- સમજે નહીંને સરખો ભાગ માગે.
- ખબર પડે નહીં ને મૂલ કરવા
બેસી જવું.

⇒ **હાયાબોલાન હગી માય મારે.**

- સાયાબોલાને સગી માય મારે.

⇒ **હાત બાંમણ મારીન એક
પાટીદાર ઘડ્યો છે.**

- સાત બ્રાહ્મણ મારીને એક
પાટીદાર ઘડ્યો છે.

⇒ **હાત આંણિયા મારીન એક
પાટીદાર ઘડ્યો છે.**

- સાત વાંણિયા મારીને એક
પાટીદાર ઘડ્યો છે.

નશીબદાર કે સત્તાવાન હુકમ કરે અને
ગરીબ તેનો અમલ કરે.
- શેઠની જીભ ચાલે ને ગુલામના પગ.

સમજદારથી તકલીફો કે નડતરેય દૂર
રહે.

જે તે વસ્તુને નાખી દેવા કરતાં સમયસર
વાપરીને કામમાં લઈ લેવી.
- જે તે વસ્તુનો સમયસર ઉપયોગ કરી
લેવો.

હિસાબમાં ગોટાળા કરી છેતરી લેવાનો
કસબ.
- વાણિયાવેડા કરી છેતરવું.

વાતને જાણ્યા વગર વચ્ચે ફૂટી પડવું.

સાચું બોલનારને ખૂબ જ સહન કરવું
પડે. આજે તો જૂઠ્ઠો જ જીતે.

પુરો ખાઉઘરો - પૂરો કાજી, પૂરેપૂરો
બનેલો.

પૂરેપૂરો કંજુસ, ચીકડો ને હોંશિયાર
કાવસિયો, પૂરેપૂરો બનેલો.
- વાણિયાનેય ચઢે તેવો.

⇒ **હાહું ભાગે એ કલાડ્યાં ન
વપ ભાગે એ ઠેકરાં.**

- સાસું ભાગે એ કલેડાં ને વહુ
ભાગે એ ઠીકરાં.
- મોટા કરે એ રામલીલા ને નાના
કરે તે છેનાળવું.

⇒ **હાપ લાંબો ન ઘો પો'રી.**

- સાપ લાંબો ને ઘો પહોળી.
- જેમના હૂવો એમના ખાટલા
વચ્ચેના વચ્ચે.
- મૂવા નૈન ભૂત થયા.

⇒ **હૈની (દરજીની) હાંજ ને
મોચીન હવાર ના થાય.**

- સૈની સાંજ અને મોચીની સવાર
ન થાય.

⇒ **હાં હૂવાવડ હારી પણ એક
કહૂવાવડ નહારી.**

- સો સૂવાવડ સારી પણ એક
કસૂવાવડ નહારી.

⇒ **હાં હૂવાવડ હારી પણ એક
કહૂવાવડ ખોટી.**

- સો સૂવાવડ સારી પરંતુ એક
કસૂવાવડ ખોટી.

⇒ **હૌં હવનું કરશે, આપડે શું ?**

- સૌં સૌનું કરશે, આપણે શું ?

⇒ **હૌં હવનું કૂટશે, આપડે શું ?**

- સૌં સૌનું કૂટશે, આપણે શું ?

મોટા, મોભી કે આગેવાન ખોટું કરે તો
પણ યોગ્ય જ કહેવાય અને નાના યોગ્ય
કરે તો પણ નકામું કહેવાય.

જે થવાનું હોય તે થઈને જ રહે.
- કશો જ ફરક ન પડવો.

આ બધી કારીગર જાત ક્યારેય વાચદો
ન પાળે, વારંવાર ઘડકા ખવરાવે.
- કારીગર જાતના વાચદા પર વિશ્વાસ
ન કરાય.
- વારંવાર વાચદા કરનારો.

સો સીધાં કામ સારાં પણ અઘડું કે નઠારું
કામ ભારે પડી જાય.

”

દરેક પોતાનું ફોડે, આપણે માથું ન
મારવું.
- દરેકે પોતાનું સંભાળવું, બીજાએ માથું
ન મારવું.

”

પ્રકરણ - ૨

⇒ અવચંડી રાંડ જેવો.

- અવચંડી રાંડ જેવો.

⇒ અછો અછો વાંનાં કરવાં.

- અછો અછો વાનાં કરવાં.

⇒ અથેરીમાં ચાંદ દેખાડવો.

- હથેળીમાં ચાંદ દેખાડવો.

⇒ આદર્શ અધુરાં રઈ જવાં.

- આદર્શ અધુરાં રહી જવાં.

⇒ આદુ ખર્ચ પાછર પડી જવું.

- આદુ ખર્ચને પાછળ પડી જવું.

⇒ અઈ તો બાપ મટી દીકરા થવાનું થયું.

- અહીં તો બાપ મટી દીકરા થવાનું થયું.

⇒ અઈ તો કાકા મટી ભત્રીજા થવાનું થયું.

- અહીં તો કાકા મટી ભત્રીજા થવાનું થયું.

⇒ ઉંદર-બલાડી જેવો મેર.

- ઉંદર-બલાડી જેવો મેળ.

⇒ એકડા વગરનાં મેંડાં.

- એકડા વગરનાં મીંડાં.
- વર વગરની જાન.
- સરદાર વગરની ફોજ.

⇒ એકથી ભલા બે.

⇒ એ તો લલવો છે.

- એ તો લલવો છે.

ઉપમા - અલંકાર

ઉંઘી ખોપરીનો. હંમેશા કહે તેનાથી વિરૂદ્ધ વર્તન કરનારો.

ખૂબ લાડ કરવા.

- ખૂબ કાળજી લેવી સારસંભાળ લેવી.

ખૂબ મોટી લાલચ આપવી.

- ખોટી છેતરામણી લાલચ આપવી.

નિર્ધારિત સંકલ્પ પૂરો ન થવો.

- શરૂ કરેલું કાર્ય પૂર્ણ ન થવું.

વગર કારણે કોઈ માણસને હેરાન પરેશાન કરી મૂકવો.

પરિસ્થિતિના કારણે લાચાર કે મજબૂર જવું પડે.

”

પાકી દુશ્મની, બેઉની આખો લહે.

- આંખના પાટા જેવું વહાલ.

જેની કશી જ કિંમત નથી તેવા.

એકલા કરતાં બે જણા બધી રીતે ઉત્તમ સાબિત થાય.

ડફોળ, બુદ્ધિ વગરનો, ગતાગમ વગરનો.

⇒ એ તો ભમતો ભૈડો છે.

- એ તો ભમતો ભૈડો છે.

⇒ એ તો હાવ પિત્તર છે.

- એ તો સાવ પિત્તળ છે.

⇒ કાગનું બેહવું ન ડારનું પડવું.

- કાગનું બેહવું ન ડારનું ભાગવું.
- કાગનું બેસવું અને ડાળનું ભાગવું.

⇒ કાગનો વાઘ કરવો.

- વાતનું વતેસર કરવું.
- રજનું ગજ કરવું.
- રઈનો પરવત કરવો.
- પીછાનો કાગ કરવો.
- વાતનું વરેડું કરવું.
- વાતનું વતેસર ને કાંટાનું કટેસર કરવું.

⇒ કાગરની આંલ્લી ચૂલે ચઢે નઈ.

- કાગરની આંલ્લી ચૂલે ચઢે નહીં.

⇒ કુંભાર ભાગલા આંલ્લામ ખાય.

- ઓઝું ભાગલા આંલ્લામ ખાય.
- કુંભાર ભાગલા આંલ્લામાં ખાય.
- વાડીવારો હરેલું શાક ખાય.

⇒ કુલ્લી ખરી જવી.

- કુલ્લી ખસી જવી.

⇒ કૂતરાની પૂછડી વાંકી એ વાંકી.

- કૂતરાની પૂછડી વાંકી તે વાંકી.

⇒ કૂતરાંનું સંઘ કાશીએ ના જાય.

- કૂતરાંનો સંઘ કાશીએ ન પહોંચે.
- દેડકાંની પાંચેરી.

જેને ઘર-કુટુંબની પડી નથી તેવો નફિકરો ને રખડું માણસ.

વિશ્વાસ ન મૂકી શકાય તેવો નકામો માણસ.

આકસ્મિક બની જવું.

- તાકડે બની જવું.
- જોગાનું જોગ બનવું.

નાની વાતને જબ્બર મોટું રૂપ આપવું.

બુદ્ધિ વગરનું, સમજણ વગરનું કામ ન કરાય.

જેની પાસે બધું જ હોય તે ભોગવી ન શકે.
- જેની પાસે જે હોય તેનો ઉપયોગ કરી ન શકે.

કામ પતાવતાં પતાવતાં હાંફી જવું.
- નાકે દમ આવી જવો.

પડી ટેવ કે કુટેવ ન બદલાય
- સૌ પોતાના મૂળભૂત સ્વભાવ પર જાય જ. મૂળ સ્વભાવ ન છૂટે.

એકબીજા સાથે સંપ ન હોય, તેવા માણસો સાથે રહી કામ ન જ કરી શકે.

⇒ કૂતરું તાંછે ગાંમ ભણીન
શિયાર તાંછે શેમ ભણી.

⇒ કેણી એવી પાર ઉતેણી.

- કરણી તેવી પાર ઉતરણી.
- કેણી એવી ભેણી.
- કરણી તેવી ઉતરણી/ભરણી.
- કરે એવું પામે.

⇒ કોકના પેટ પર પાટુ ના મરાય.

- કોકના પેટ પર પાટુ ન મરાય.

⇒ કોકના પેટ પર પગ મૂકવો.

- કોઈના પેટ પર પગ મૂકવો.

⇒ કોઈના પેટ પર પાટુ ન મરાય.

⇒ કોગરે દવ ના ઓલવાય.

- કોગરે દવ ના હોલવાય.

⇒ કાંણીન કોણો વા'લો ન
રાંણીન રાજા.

- કાંણીને કાંણો વહાલો, રાણીને રાજા.
- મિયાં બીવી રાજી તો કયા કરે કાજી ?

⇒ કોલી કાકડીયે રાજી.

- કોરી કાકડીયે રાજી.
- કોળી કાકડીયે રાજી.

⇒ કાંણું ઘોડું કેડકણું બવ.

- કાણું ઘોડું કેડકણું બહું.

અંદરો અંદરની ખેંચતાણ કે મેં'એ
મહીના ડખા... ક્યારેય કામ પાર ન જ
પડવા દે.

કરો તેવું પામો.

કોઈની રોજીરોટી છીનવી ન લેવા.
- બીજાના હક્ક છીનવી ન લેવાય.
- કોઈની મળતી રોજી છીનવી ન
લેવાય.

”

”

ખોટી મજૂરી ન કરાય.
- અક્કલ વગરની મહેનત ન કરાય.
- હાંસીપાત્ર કામ ન થાય.

જેને જે પાત્ર ગમ્યું એ એના માટે ઉત્તમ.

જે પાણીએ મગ ચઢતા હોય એણ
ચઢવા દેવા.
- જે વસ્તુએ રાજી થતો હોય એને તે
આપવી.

નબળું પ્રાણી અળવીતરું હોય.
- નબળો માણસ નખરા બહું કરે.

⇒ ખાખરાની ખિસકોલીન હાકરના
હવાદની શી ખબર પડે ?

- ખાખરાની ખિસકોલીને સાકરના
સ્વાદની શી ખબર પડે ?

⇒ ખાખા વેંછી પડી જવા.

- ખાખા વીંછી પડી જવા.

⇒ ખાતર પાછર દિવેલ.

- ખાતર પાછળ દિવેલ.

⇒ ખાપરા કોડિયા જેવો.

⇒ ખારે ડૂંચા ન બાયણાં ઉઘાડાં.

- ખાળે ડૂંચા અને બારણાં ખુલ્લાં.
- છાશનો લોભ ને ધીની છૂટ.
- પૈણાની બાધા ન નાતરાની છૂટ.

⇒ ખીલાન બરે વાછડું ફૂંટે છ.

- ખીલાના બળે વાછરડું ફૂંટે છે.

⇒ ગજ વાગતો નહીં.

- ગજ વાગતો નથી.

⇒ ગઘાડી ફૂલેકે ચડી છ.

- ગઘેડી ફૂલેકે ચઢી છે.

⇒ ગબલા ચોંથ્ય કરવી.

- ગબલા ચોથ કરવી.

⇒ ગઘાડાન લેંડાન પાપડ ના
થાય.

- ગઘાડાના લીંડાના પાપડ ન થાય.
- થૂંકે પૂડા ના કરાય.

સામાન્ય માણસને ઉચ્ચ કૂળના સંસ્કાર
કે રીતિરિવાજની ખબર શી રીતે પડે ?

ખૂબ જ તકલીફ પડવી.

ફાયદો થવાનો નથી એ જાણવા છતાં
એની પાછળ વ્યર્થ ખર્ચ કરવો.

પાવાગઢ પ્રદેશની આસપાસ બે ચોર-
લુંટારા થઈ ગયા. બંને પાકા દોસ્ત હતા.
જેમને એકબીજા વિના જીવવું શક્ય ન
હતું એવા જીગરજાન દોસ્ત. એકબીજા
વગર ન જીવી શકે તેવી દોસ્તી.

દીર્ઘદ્રષ્ટિ વગરનું આયોજન.

કોઈ આગેવાન, નેતા કે વગદાર
માણસનું પીઠબળ હોવું.

જેની પાસે કામ કઢાવવું છે એના સુધી
પહોંચી શકાય તેવી વગ નથી.

હલકું માણસ તાનમાં આવી નાચ નખરાં
કરે.

- છાપરે ચઢી નાચ કરવાનો, દેખાડો
કરવો.

નકામી ભાંજગડ ન કરવી.

- વાતવાતમાં વગર કારણે ખોટો ડખો
ઊભો કરવો.

ખોટી કરકસર ન કરવી.

- જેના માટે જે જરૂરી હોય તેનો જ
ઉપયોગ થાય. એની અવેજી ન મળે.

⇒ **ગરજે ગદાઢાન બાપ કે'વો પડે.**

- ગરજે ગદેડાનેય બાપ કહેવો પડે.
- ગરજ બચારી બાપડી, ગરજે ગોદા ખાય.
- ગરજ સાકરથીય ગળી.
- ગરજવાનને અક્કલ ન હોય.

⇒ **ગરજ ગાંઠે ન વિધા પાઠે.**

- ગરજ ગાંઠે ને વિધા પાઠે.
- ગરજ ગાંઠે ને વિધા પાઠે.

⇒ **ગરજ મટી ને વેધ વેરી.**

- ગરજ મટી અને વેધ વેરી.
- ગરજ મટી એટલે વેધ વેરી.

⇒ **ગરજ હરી એટલે મતિ ફરી.**

- ગરજ હરી અમારી, પછી શી પડી તમારી.

⇒ **ગરજ હાકરથીય ગરી.**

- ગરજ સાકર કરતાંય ગળી.

⇒ **ગરજ કુસ્કીથીય હુંધો.**

- ગરજ કુસ્કીથીય સોંધો.

⇒ **ગાડા પે'લાં હમોલ શું કરવાની ?**

- ગાડા પહેલાં હમોલ શું કરવાની ?
- ઘોડી પે'લાં લગામ લાયા.

⇒ **ગાંગા પારસી કરવી.**

⇒ **ગોરે મરતો ઓય એન વખે ના મરાય.**

- ગોળે મરતો હોય તેને વખે ન મરાય.

ગરજ હોય ત્યારે ગમે તેવાને કાલા કરવા પડે, પગે પછા પડવું પડે.

પોતાનો સ્વાર્થ સાચવવો.
- ગરજ એટલે નાણું - સાચવીને મૂકાય
- ને મુખપાઠ કરો તો જ વિધા આવે.

સ્વાર્થ પત્યા પછી સામેવાળો દુશ્મન.

”

ગરજ હોય એટલે સામેવાળો ખૂબ વહાલો લાગે, મીઠો લાગે.

ગરજવાનની કોઈ કિંમત કરતું નથી.
- ગરજવાનનું કોઈ મૂલ્ય ન હોય.

જે વસ્તુની જરૂર ન હોય એ લાવીને દેખાડો કરવાની વૃત્તિવાળા.

કોઈને છેતરવા, લીધેલ વસ્તુ પાછી ન આપવા. - બનાવટ કરવી, ત્રાગુ કરવું.

મીઠી વાણીથી કામ નીકળી જતું હોય તો દુશ્મની ન કરાય.

⇒ **ઘઉં ભેગા કાંકરા વેચાય.**

- ઘઉં સાથે (ભેળા) કાંકરા વેચાય.

⇒ **ઘરમાં આલ્લાં તડાકા મારે.**

- ઘરમાં હાંલ્લાં તડાકા મારે.
- ઘરમાં આલ્લાં કુસ્તી કરે.

⇒ **ઘાઘરિયો વસ્તાર.**

⇒ **ઘા પર મેહું ભભરાવવું.**

- ઘા પર મીહું ભભરાવવું.

⇒ **ઘેલીનાં ઘેર ઘેર હાહરાં.**

- ઘેલીનાં ઘેર ઘેર સાસરાં.

⇒ **ઘેર ઘેર માટીનાં ચૂલા.**

- ઘરમાં (બે) વાહણ હોય તો ખખડે.

⇒ **ઘેડી ગાયને કોટે ડેરો.**

- ઘરડી ગાયના કોટે ડેરો.

⇒ **ઘોડી પાછર વછેરું.**

- ઘોડી પાછળ વછેરું.
- ગાય પાછળ વાછડું.

⇒ **ઘો મરનારી થાય તાર વાઘરીવાડે જાય.**

- ઘો મરનારી થાય ત્યારે વાઘરીવાડે જાય.

⇒ **ચકેડી ભમ્બેડી રમાડવી.**

- ચકરડી ભમરડી રમાડવી.

⇒ **ચણિયારે ઉદેડા વટાય છે.**

- ચણિયારે ઉદરડા વટાય છે.

⇒ **ચમડી ટૂંટે પણ દમડી ના ટૂંટે.**

સારા ભેગું હલકું, ભેળસેળ કરતાં વેચાઈ જવું.
- સારાની સાથે હલકું આવે.

ઘરમાં સમ ખાવાનો દાણલ ન હોવો.
- ભયાનક ગરીબી હોવી.

ઘરમાં છોકરીઓની વસ્તી વધારે હોય તેવું કુટુંબ.

મદદ કરવાના બદલે, એના દુઃખમાં વધારો કરવો.

દાઘારંગી સ્ત્રી.
- અક્કલ વગરની સ્ત્રી.

સંસારમાં રહ્યા એટલે દરેક ઘરમાં કજીયો-કંકાશ થાય.

અર્થ વગરની પરોજણ.
- જેને જરૂર ન હોય એની પર જાપ્તો રાખવો.

કેટલીય વસ્તુઓ, એકબીજા સાથે ખોડાયેલી હોય છે.

ખરાબ બનવાનું હોય ત્યારે કુમતિ સૂઝે.
- નશીબ વાંકું હોય ત્યારે આફત આવે જ.

ગોળ ગોળ ફેરવવો, દાદ ન આપવી.
- કાફું ન આપવું, ઘડું ન ધીરવું.

ઘરમાં ખૂબ ગરીબી હોવી.

ખૂબ કંજૂસ માણસ.

⇒ **ચા કરતાં કીટલી વધારે ગરમ.**

- રહા કરતાં કીટલી વધારે ગરમ હોય.
- ગોલાં કરતાં ગઘાડાં ડાયાં.
- શેઠ કરતાં વાંછોતર ડાયા.

⇒ **ચીલો ચીતરવો.**

⇒ **ચેકણો લાટ છે.**

- ચીકણો લાટ છે.

⇒ **ચાંદો અથેરીમાં દેખાડવો.**

- ચાંદ હથેળીમાં દેખાડવો.
- ચાંદો અથેરીમાં દેખાડે એવો.
- ચાંદ હથેળીમાં દેખાડે તેવો.

⇒ **ચોરની મા કોઠીમ પેહીન રડે.**

- ચોરની મા કોઠીમાં પેસીને રડે.

⇒ **છાશ બાકરા થઈ જવું.**

⇒ **છોકરાંના ખેલ નહીં.**

- છોકરાંના ખેલ નથી.

⇒ **છોકરો પિસ્તોલ જેવો છ.**

- છોકરો પિસ્તોલ જેવો છે.

⇒ **જબાન આર્યો એ ભવ આર્યો.**

- જુબાન હાર્યો તે ભવ હાર્યો.

⇒ **જીવતો જન ભદ્રા પાંમે.**

- જીવતો નર ભદ્રા પાંમે.
- જીવતો નર ભદ્રા પામે.

⇒ **ટાડા પાંછીએ ખાંદ ગઈ.**

- ટાઢા પાંછીએ ખસ ગઈ.

હલકા માણસો પતરાજી ઝાઝી કરે.
- શેઠ ન બોલે પણ વાણોતર વધારે ડહાપણ કરે.

બળવો કરવો, નવો રસ્તો પાડવો.
- સમાજ સામે થવું, રૂઢિ તોડવી.

અતિશય કંજૂસ.
- કોઈ વાતે ન માને તેવો.

ભલભલા કાબાને છેતરી જાય તેવો.
- ભલભલાને બાટલીમાં ઉતારે તેવો કાબો.

ખોટાં કામ કરનાર પોતે અને એનાં કુટુંબીજનો સમાજમાં મો' ન બતાવી શકે.

હક્કા બક્કા થઈ જવું.
- ખૂબ અઘરું કામ હોવું.

સહેલું કામ નથી.

છોકરો બધી રીતે, ચાલાક, બળુકો અને દેખાવડો છે.

વચન ચૂકે તેનું જીવતર ધૂળ જેવું ગણાય.

જીવતા હોઉં તો કશોક ઉદ્યમ થશે.
મરીને માળવો ન લેવાય.

વગર વિઘ્ને આફત ટળી.
- વગર વિઘ્ને બલા ટળી.

⇒ **ટાંટિયાની કડી થઈ ગઈ.**

- ટાંટિયાનું તોરણ થઈ જવું.
- ટાંગા ફરી જયા.
- ટૂંટિયો વલ્લો આવવો.

⇒ **ઠરીન ઠાંમ થઈ.**

- ઠરીને ઠામ થઈ.

⇒ **ડુંગરા દૂરથી રળિયામણાં**

- ડુંગરા દૂરથી. રળિયામણાં

⇒ **ડૂબતો તખલું પકડે.**

- ડૂબતો માણસ તખલું પકડે.
- ડૂબતો માણસ તણખલું પકડે.

⇒ **ડાંગે માર્યા પાંછી છૂટાં ના પડે.**

- ડાંગે માર્યા પાંછી છૂટાં ન પડે.

⇒ **ઢોલ વાગે એ છાંનું ના રે'.**

- ઢોલ વાગે ત્યારે છાનું ન રહે.

⇒ **ઢાંકણીમ પાંછી લેયન ફૂબી મરવા જેવું થયું.**

- ઢાંકણીમાં પાંછી લઈને ફૂબી મરવા જેવું થયું.

⇒ **તલ પાપડ થવું.**

એક કામ પાર પાડતાં પાડતાં ખૂબ દોડધામ કરવી પડી.
- કોઈને શોધવા જતાં, વારંવાર ઘક્કા ખાવા છતાં ન મળે ત્યારે આ કહેવત વપરાય છે.
- જ્યારે કોઈની પાસે માગવા જઈએ ત્યારે પેલો કઈ જ ન બોલે, જવાબ ન આપે ત્યારે આ કહેવત વપરાય છે.

કોઈ સ્ત્રી પરણ્યા પછી વારંવાર પિયર આવે, જેને સાસરે ન ગમે, પણ વરસો પછી સાસરે ગોઠવાઈ જાય, ને ઘર મોડે તેના માટે.

છેટેથી બધું જ સારું લાગે.
- જ્યાં સુધી અંગત પરિચય ન થાય ત્યાં સુધી તે જણ કે કુટુંબ સારું લાગે, પણ ગાઢ પરિચય પછી જ ખબર પડે કે કુટુંબ કેવું છે.

ડૂબતો માણસ બચવા માટે ગમે તેનો સહારો લઈ લે.

કુટુંબમાં લડાઈ, ઝઘડા થવા છતાં એમ કંઈ સહેલાઈથી સંબંધ તૂટતા નથી.

ખરાબ કામ છાનું રહેતું નથી, તેમજ સારું કામ પણ જગજાહેર થઈ જાય છે.

સાવ સહેલું કાર્ય પણ પાર પાડી ન શક્યા.
- ખૂબ શરમાવા જેવું થયું.

ખૂબ જ અધિરા થઈ જવું.
- મનચાહી વસ્તુ મેળવવા કે મળવાથી અણી પર ખૂબ બેચેન થઈ જવું.

⇒ તારા જેવા ત મારા ગજવામાં પડ્યા છ.

⇒ તારા જેવા ત મારે મન ભાજી મૂરા.

⇒ તારા જેવા ત મારા પેટમાં કરમિયા પડ્યા છ.

⇒ તારા જેવાન પૂછેછ મારો ભૂતો ભૈ.

⇒ હાહું તું તો મારે મન ભૂમશી બરાબર.

⇒ તારું ત મગજ છેક અથાણું ભરવાન બૈણી ?

- તારું તો મગજ છે કે અથાણું ભરવાન બરણી ?

⇒ તૈણા ઓથે હુંગર.

- તરણા ઓથે હુંગર.

⇒ થાચ્યાના ગવ છેટા.

- થાચ્યાના ગાઉ છેટા.

⇒ થેંગડા મારવાં.

- થિંગડા મારવાં.

⇒ દયા ડાકણને ખાય.

- દયા ડાકણને ખાય.

⇒ દશેરાન દા'ડે જ ઘોડું ના દોડ્યું.

- દશેરાન દા'ડે જ ઘોડું ના દોડ્યું.

૨૨૨ □

સામા માણસની કોઈ જ વિસાત નથી એવી બડાશો મારવી અથવા તું તુરુછ છે એમ કહી ઉતારી પાડવો.

”

”

”

”

અક્કલ વગરનો, વિવેક બુદ્ધિ વગરનો ડફોળ માણસ છે. એવું કહી ઉતારી પાડવો.

- આટલી સાદી વાત સમજણ નથી પડતી તું તો મગજ વગરનો છે... એવો ટોંછો મારવો.

તક ન મળવી-વાંકુ નસીબ.

થાક લાગે ત્યારે મંજિલ ખૂબ દૂર લાગે.

કામ પાર પાડવા, ગમે તેવા લોચા મારી પતાવવું.

- કામ પાર પડ્યું પણ મજા ન પડી, કારણ કે જ્યાં ને ત્યાં સમાધાન કરવું પડ્યું.

દયા કરીને છોડી દીધા પછી એ જ સામે થાય.

- માટે ખોટી દયા ન જ ખાવી, નહીં તો પસ્તાવું પડે.

અણીના સમયેન નશીબે સાથ ન આપ્યો.

- અણીના સમયેય વિઘન આવી પડ્યું.

- દશેરાના દિવસે જ ઘોડું ન દોડ્યું.

⇒ દાઝ્યા પર ડાંમ.

- દાઝ્યા ઉપર ડામ.
- જશના માથે જૂતિયાં.
- ગુણ પર અવગુણ.
- કાંમેય કરવાનું ન મારેય ખાવાનો ?

⇒ દીવા તરે અંધારું.

- દીવા તળે અંધારું.
- દીવા નીચે અંધારું.
- મોર કળા કરે તાર પાછળ નાગો દેખાય.

⇒ દુખતી રગ દાબવી.

- દુખતી રગ દબાવવી.

⇒ દૂધનો દાઝેલો છાશેય ફૂંચી ફૂંચીન પીવે.

- દૂધનો દાઝેલો છાશેય ફૂંકી ફૂંકીન પીવે.

⇒ ઘરમ ઘક્કો થયો.

- ઘરમ ઘક્કો પડ્યો.

⇒ ઘરમની ગાયના દાંત ના જોવાય.

- ઘરમાદાની ગાયના દાંત ન જોવાય.

⇒ ઘૂર ઉપણે ત કાંકરા જ મળે.

- ઘૂળ ઉપણે તો કાંકરા જ મળે.

⇒ ઘૂરનોય ખપ પડે.

- ઘૂળનોય ખપ પડે.

⇒ ઘૂમાડામ બાયકા ભરવા.

- ઘૂમાડામાં બાયકા ભરવા.
- અંધારામાં હવાતિયા મારવું.

- હાથવેંતમાં આવેલ બાજી હારી ગયા.
- મોંમાં આવેલ કોળિયો ઝુટવાઈ ગયો.

એક તો ભુકશાન થયું હોય અને એના માટે વગર વાંકે ઠપકો સાંભળવાનો.

સુપાત્ર, બળવાન કે આગેવાનના વંશજો નમાલા પાકે.

બીજાની જાણીતી નબળાઈનો જાણીજોઈને દૂર ઉપયોગ કરવો.

એકવાર હોકર ખાધા પછી, છેતરાયા પછી વધારે પડતા સચેત થઈ જવું.

ફોગટ ફેરો પડવો, કામ ન થવું.

મફતમાં કે દાનમાં મળેલ ચીજની ગુણવત્તા ન જોવાય.

જેવું વાવો તેવું લણો.

સમય આવે તણખલાનોય ખપ પડે, માટે બધા સાથે સારપ રાખવી.

ખોટાં હવાતિયાં મારવા.

- ભ્રમણામાં જીવવું.
- હવાઈ કલ્પનામાં રાચવું.

□ ૨૨૩

⇒ **ઘોબીન ફૂતરો નઈ ઘરનોકે નઈ ઘાટનો.**

- ઘોબીન ફૂતરો નહીં ઘરનો કે નહીં ઘાટનો.
- બાવાના બેય બગડે.
- હિયારી હાઠુંની ઉકેડે માંકણ.
- ઝાઝા ઘરનો પરોણો ભૂખે મરે.

⇒ **નકટીનો વર જોગી.**

- તલનું ઘરાક ઘાંચી.
- વર બાડો ન કન્યા આંધરી.
- મિયાં ખોડા ને બીબી જગડું બોખી.

⇒ **નકલમાં અકલ નઈ.**

- નકલમાં અક્કલ નહીં.

⇒ **નાગાન ગાંમમાં ઘોબીન ઘંધો ના થાય.**

- નાગાના ગામમાં ઘોબીનો ઘંધો ન થાય.

⇒ **નાગાની પાંચશેરી ભારે ઓય.**

- નાગાની પાંચશેરી ભારે હોય.
- નાગાની પાંચશેરી હાતહાત શેરની.

⇒ **નાગાન નખરાં, ન ઉઘાડાન ઘખારો.**

- નાગાને નખરાં ને ઉઘાડાને ઘખારો.

⇒ **નાથ માંચડી વગરનો.**

- નાથ માંચડી વિનાનો.

⇒ **પગે પાંછી આઈ જયું.**

- પગે પાછી આવી ગયું.

બેઉ ભવ બગડે તેવું કામ ન કરવું.
- એવી સ્થિતિમાં ન આવવું કે નિર્ણય ન લઈ શકાય.

જેવાને તેવું જ મળે.
- જૂગતે જોડી મળવી.
- લાયકાત પ્રમાણે જ મળે.

નકલ કરવામાં અક્કલની જરૂર ન પડે.

દરેક વાતે વિવેક બુદ્ધિ વાપરવી ખૂબ જ જરૂરી છે.

નાગા પાસે કોઈનું કશું ન ચાલે.
- નાગો ફાવે તે કરે.

વગર કામનાં નખરાં કરવાં
- વગર કામનાં ચાંપલાવેડા કરવા.

ગમે તેવું વર્તન કરનાર.
- કોઈને ગાંઠે નહીં તેવો.

કોઈની રાહ જોતાં જોતાં થાકી જવું.
- ખૂબ થાકી જવું.

⇒ **પાડાન વાંકે પખાલીન ડાંમ.**

- પાડાના વાંકે પખાલને ડામ.
- કરડે માંકણ ને માર ખાય ખાટલો.
- કરે કોઈ ને ભોગવે કોય.
- ખાઈ જાય ખોડી ને માર ખાય હરેડી.

⇒ **પીરું એટલું હોનું નઈ.**

- પીળું એટલું સોનું નહીં.

⇒ **પોત પરકાસવું.**

- પોત પ્રકાશવું.

⇒ **બાંધ છોડ કરવી પડે.**

- બાંધ છોડ કરવી પડે.

⇒ **બાંધી મુઠ્ઠી લાખની ઉઘાડી વાખાય.**

⇒ **રૂપરૂપનો અંબાર.**

⇒ **નાક વનાનો.**

- નાક વગરનો.
- નાક વિનાનો.

⇒ **હાંનમાં હમજે ત હારું.**

- શાનમાં સમજે તો સારું.

ગુનો કરે કોઈ ન સજા ભોગવે કોઈ.

દેખાવ પરથી કોઈના વિશે એના સારા-ખોટાં ગુણનું અનુમાન ન કરવું.

જાત પર જવું.

સંજોગો પ્રમાણે સમાધાન કરીને જ જીવવું પડે.

ભેદ ખુલી ન જાય ત્યાં સુધી જ તેની કિંમત. એકવાર ભેદ ખુલી જાય, પછી કિંમત કોડીની થઈ જાય.

અતિ સ્વરૂપવાન અપ્સરા જેવી.

જેને લાજ શરમ નથી તેવો. નફ્ફટ, નકટો.

ઈશ્વારાથી સમજે તો સારું નહીં તો માર ખાવા વારો આવે.

પ્રકરણ - ૩

દુહા-સાખી-સોરઠા

⇒ **અણ અક્કનું ખાય એનો દારોવાટો જાય, અક્કનું ખાય એનું અભરે ભરાય.**

- દૂધના દૂધમાં ને પાંછીના પાંછીમાં.

⇒ **દોહરો : (કચ્છી)**

અંધે મેં કાણો રાજિયો,
ફિરાઈ જગ હુંડી^૧,
જડે^૨ આવો બો અખવારો,
તંડે^૩ તેલમેં મખ બૂંડી.

⇒ **ઉપકારનો બદલો અપકાર.**

- દયા ડાકણને ખાય.
- ખાઈને ખાહડાં મારે.
- પાએલો સાપ કરડે.
- ગુણ પર અવગુણ કરે.

⇒ **દોહરો :**

(૧)

આણંદ કહે પરમાણંદ,
ગુણ કર્યો કાં જાય,
સાવજે^૪ પડ્યો અંજાડીએ^૫,
કાઢે તેને ખાય.

(૨)

ગુણ પર ગુણ કરે, એ વહેવારાં વટ,
ગુણ પર અવગુણ કરે, તેને તો ફટ.

(૩)

પાળી પોષી મોટો કર્યો, જાત ન પૂછી જોઈ,
ગુણ પર અવગુણ કરે, રખે કાડી હોઈ.

અણ હક્કનું ખાય, કોઈનું પડાવી લે,
તે હંમેશા દુઃખી થાય.

ઉજજડ ગામમાં એરંડો પ્રધાન.

- જ્યાં કોઈ ન હોય ત્યાં કાણો પૂંજાય.

જશના માથે જૂતિયા.

૧. હુંડી - બહુ ફૂલાયો, ૨. જડે - જ્યારે બે આખવાળો આવે, ૩. તંડે - ત્યારે કાણિયો તેલમાં માખ બૂંડે એમ શરમાઈ જાય, ૪. સાવજ - સિંહ, ૫. અંજાડીએ - હવડ કૂવામાં

⇒ **ઊલટો ચોર કોટવાળને દંડે.**

- ઊલટો ચોર કોટવાળને દંડે.

કુંડળિયો :

કલજુગકે રાજમેં ભયો અંધેરો ઘોર.

(૧)

ભીડ પડે કોતવાલકું, ઊલટા દંડે ચોર,
ઊલટા દંડે ચોર, મેર કોતવાલ ન ચલ્લે.

(૨)

શાહુકાર કા વજર,
લાંચ લે અન્યાય બોલે.

(૩)

કહે દીન દરવેશ, ન રહે ઘરણ કે પાચે.

⇒ **એકથી ભલે બે.**

દોહરો :

કશું ન નીપજે એકથી,
ફોકટ મન ફૂલાય,
કમાડ ને તાળું મળી,
ઘરનું રક્ષણ થાય.
જોઈએ તેમાં એક પણ,
ઓછો નહીં નિભાય,
પાયા, ઈસો, ઉપરાં,
મળી ખાટલો થાય.

⇒ **આંધરી ઘોડી ને પોચા ચણા, લાગ્યા મેઠા ને ખાધા ઘણા.**

⇒ **અલકું પાતર અદકું ભણ્યો, વઢકણી વવે દીકરો જણ્યો.**

- ઢેડને હવાલદઘારી મળી.
- મિયાં હતા ને ભાંગ પીધી.
- ગઘેડી ફૂલેકે ચઢી.
- માંકડાને વીંછી કરડ્યો.
- ઊંટ ને પાછું ઉકરડે ચઢ્યું.
- ઉંદરડે દારૂ પીધો.

ચોરી કરીને કોટવાળને માથે પાડવી.
- ચોરી કરીને શાહુકાર જેવો રોફ કરવો.

એક કરતાં બે સારા, દુઃખ આપતિમાં મદદ કરે.

મફતિયું મળે તો ખાવા કે પચાવી પાડવાનું માપ નથી રહેતું.
- મફતિયું મળે તો લૂંટી ન લેવાય.

હલકાં માણસને સત્તા મળે ત્યારે ઈતરાજી બહું કરે.

દોહરો :

ઘન જોબન ને ઠાકરી, તે ઉપર અવિવેક,
એ ચારે ભેગાં હુંઆં, અનર્થ કરે અનેક.

છપ્પો :

ઓદડું પાત્રને અદડું ભણ્યો,
વઢકણી વહુંએ દીકરો જણ્યો.
મારકણો સાંઢ ને ચોમાસુ મહાલ્યો,
કરડકણા કૂતરાને હડકવા હાલ્યો.
મરકટને વળી મદિરા પીએ,
અખા એથી સૌ કોઈ બીવે.

⇒ કરતા ઓય અબ કિજિયે,
ઓર ન કિજિયે કબ,
માથું રે' જમીનમાં,
ને ઊંચા રે' પગ.

⇒ કરવી ખેતી તો જોડ્ય ગાડું,
ને કરવી વડવાડ તો બોલ્ય
આડું.

⇒ કાગડાની ગાંડમાંથી ગંગાજર
ના નેકરે.

દોહરો :

ઠાલાં સોગઠાં ફૂટતાં,
ખુટ્યું દીપક તેલ,
તોય સાર પામ્યા નહીં,
ખટપટ આવી મેલ.

દોહરો :

કાબરી મૂછો ને મૂવો માંજરો,
જેની છાતીએ ન મળે વાળ.
એ શકને જો સંચરો,
તો કદી પાછા ના'વે ઘેર.

અર્થાત્:

જે ધંધાની જાણ હોય, અનુભવ હોય તે
જ કરવો તો ફાયદો થાય. પરંતુ જેની
જાણ ન હોય તે ધંધો કરવા જતાં માર
ખાવા વારો આવે.

ખેતી કરવી હોય તો બળદગાડું લઈ ખેતરે
જવું પડે અને ઝઘડો કરવો હોય તો પાંડું
બોલવું પડે.

હલકા, નીચ કે નાગા માણસ પાસે સારા
વ્યવહારની કે ઉત્તમ માણસાઈની
અપેક્ષા ન રખાય. એ તો એના સ્વભાવ
પર જાય જ.

પહેલાંના જમાનામાં શુકન-
અપશુકનમાં લોકો બહુ માનતા ત્યારે
કહેવાતું કે કાબરચીતરી મૂછો હોય,
જેની છાતીએ વાળ ઊગ્યા ન હોય,
આંખો માંજરી હોય, એવા માણસના
શુકને બહારગામ જનાર મૃત્યુને ભેટે છે.
ભારે અકસ્માત કે અપમૃત્યુ થાય છે.

દોહરો :

કાગર, નાગર, ને ફૂકડું,
એ તૈણ જાત સજાત,
કાછડ, પૂછડ, ને ફૂતરું,
એ તૈણ જાત કજાત.

⇒ અતિશયમાં સાર નઈ.

• અતિ સર્વત્ર વર્જયતે.

દોહરો :

અતિ ઘણું ના તાણીએ,
તાણે તૂંટી જાય.
તૂટ્યા પછી જો બાંધીએ,
ગાંણ પડે વચમાંચ.

⇒ ફૂકડો આંચ તાંજ વાંણું વાય
એમ ના હમજવું.

• ફૂકડો હોય ત્યાં જ સવાર થાય
એમ ના સમજવું.

⇒ ડોશીના ફૂકડે હવાર થતી
ઓય તો,

• ડોશીન કો'કે ફૂકડો લેય નાહી
જાય.

સાખી :

હું કરું હું કરું એજ અજ્ઞાનતા,
સકટનો ભાર જેમ જ્ઞાન તાણે.

⇒ ખેતી ખસડપસડ,
ને વેપારમાં વીતે,
નોકરી નક્કી ને,
ભીખ ભાગે એ જીતે.

અતિશયનો સર્વથા ત્યાગ કરવો.

- અતિશય ઘસવાથી ચંદનમાં પણ
આગ નીકળે.

કોઈના કહે કશું જ થતું નથી.

- હું જ કરું, મારા વિના ન થાય તેવું
મિથ્યાભિમાન ન રાખવું.

અર્થાત્:

આજકાલ ભીખ માગવી એ જ ઉત્તમ
ધંધો છે અથવા મફતિયું મળે તેમાં
આનંદ લેવો.

જેમકે આજકાલ ખેતીવાડીમાં ફાયદો
નથી થતો, વેપાર કરવામાં ખૂબ હરિફાઈ
થાય છે, ખૂબ મોટી મૂડીની જરૂર પડે છે.
જ્યારે નોકરીની આવક બાંધી છે. નક્કી
કરેલી જ રકમ મળે. પરંતુ ભીખ માગવી

⇒ **ખોટે ઉંદર ને ભોગવે ભોરિંગ.**

- વાલે કલજી ને લણે લવજી.
- આંધળી દળે ને ફૂતરાં ખાય.
- લડે સિપાઈ ને જશ જમાદારને.
- કમાય ટોપીવાળો, ને ઉડાવે ધોતિયાંવાળો.
- પાદનારી હૂઠ ખાય, ને જણનારી જોયા કરે.

દોહરો :

ખાય ન ખચ્યે સાધુજન,
ચોર સકલ લે જાય,
જેસે મધુ મક્ષિકા,
હાલ મિલા પસ્તાય.

સોરઠો :

ચાકરી કરે લાખ, લેણા દેણી લકશે^૧
જેસે મધુમક્ષિકા, હાલ મિલા પસ્તાય.

⇒ **ગરજે ગદાડાન બાપ કે'વો પડે.**

- ગરજ બિચારી બાપડી, ગરજે ગોદા ખાય.
- ગરજ હાકરથીય ગરી.
- ગરજવાનને અક્કલ ના હોય.
- ગરજુ કુસ્કીથીય હોંધો.

સવૈયા :

ગરજ હી અર્જુન હીજ ભયે,
ગરજ હી ગોવિંદ ઘેન ભરાવે.
ગરજ હી દ્રૌપદી દાસી ભયી,
ગરજ હી ભીમ રસોઈ પકાવે.

ઉત્તમ છે. જેમાં નથી મૂડી જોઈતી, નથી દુષ્કાળ પડતો કે કોઈ ભય પણ નથી. આમાં તો વકરો એટલો જ નફો છે.

બીજા મહેનત કરે ને નશીબદારને રળી આપે.
- ભાગ્યશાળી માણસ.

ગરજ હોય ત્યારે ગમે તેને નમવું પડે.
- ગરજવાનની કોઈ કિંમત રહેતી નથી.

ગરજ બડી ઈન લોકનમ્ને,
ગરજ વિના કોઈ આવે ન જાય.
કવિ ગંગ કહે સૂનો શાહ અકબર,
ગરજ હી બીબી ગુલામ રીઝવે.

⇒ **ગોરે (ગોળે) મરતો ઓચ એને વખે ના મરાય.**

- જીભમાં અમૃત પીરસવું.
- જીભ મીઠી રાખી કામ પતાવવું.
- જોડાં મારવા હોય તોય શાલમાં લપેટીને મરાય
- બાપની બૈરી કે'વા કરતાં મા કહીએ તો પાણી પાય

સોરઠો :

કોચલડીને કાગ વાને વરતાય નહીં,
જીભલડીમાં જવાબ, સાચું સોઠિયો ભણે.
ઉપજાવે અનુરાગ, કોચલ મન હર્ષિત કરે,
કડવો લાગે કાગ, રસનાના ગુણ રાજિયા.

⇒ **સાખી :**

**ઘરનાં ગાંજો, ઘરની ચલમ,
ફાવે તારે મારો દમ.
ફૂલી ફૂલીને બનો જડાભમ,
આગર જાગશે કોક જમ.
તારે થશો ખાલીખમ.**

⇒ **સાખી :**

**છપ્પન વખારીને ભારો કુંચી આયમાં
ના મલે કંઈ પણ નજર ઊંચી.**

⇒ **સાખી :**

**જવાહાની વાડ ફૂસ,
તલહરિયાંનો તાપ ફૂસ,
ભૈડકાની વાક ફૂસ,
ને રાંડવાની જાત ફૂસ.**

મીઠી વાણીથી કામ પતવું હોય તો દુશ્મની કરવાની જરૂર નથી.
- સીધી રીતે કામ પતવું હોય ત્યાં દાંડાઈ ન કરવી.

અર્થાત્:
ઘરની વસ્તુ હોય એટલે એના વાપરવામાંય સંયમ ને સાવધાનીની જરૂર પડે
- બાપનો ફૂવો હોય તો ફૂબી ન મરાય
- સોનાની કટારી હોય તો પેટમાં ન ખોસાય.

અર્થાત્:
બહોળો વેપાર કરનારના ઘરમાં રોકડ રકમ કદાચ ન મળે. પણ ઊંચી આબરું ને મોટો મોભો ગણાય.

અર્થાત્:
દરેક વસ્તુની, જાતિની ખાસ પ્રકૃતિ કે ગુણધર્મ હોય છે એ ખાસિયત બતાવી છે.

૧. લકશે - ફાવરો

દા.ત. : જવાહર નામના નાના થોડા કાંટાવાળા છોડ, ચીકણી જમીનમાં ઉનાળામાં થાય. તે વજનમાં ખૂબ હલકા હોય છે. તેની વાડ કરો તો પવનમાં ઊડી જાય, એમ તલના સુકા છોડ ઝડપથી બળી જાય તેથી તાપ ન લાગે, તેમ ભેંડકુ તુરત જ પચી જાય. તેવી જ રીતે રાંડેલો માણસ નકામો ગણાય.

⇒ સાખી :
જર લૂંટે છે જંગલે,
અભણ એકલો ભીલ,
ભરી વસ્તીમાં લૂંટી જાય,
વેધ-વેશ્યા ને વકીલ.

- વેધ, વેશ્યા ને વકીલ તૈલોચ રોકડિયા.

⇒ ડુંગરીમાં એલચીન હવાદ
ચ્યાંથી આવે ?

- ડુંગળીમાં ઇલાચચીનો સ્વાદ ક્યાંથી આવે ?
- દારૂ પીધે કપુરની ગંધ ના આવે.

સાખી :
સારે સારું, નરસે નરસું નજરો નજર દીઠું,
સાકર નાખે દૂધમાં, છાશમાં નાખ્યું મીઠું.

⇒ સાખી :
ડુંગા વગરનો ડાયરો,
મુલ્લાં વગરની મશીદ,
બાયડી વગરનો ભાયડો,
જ્યાં બેઠા ત્યાં જગદીશ.

કેટલાંક ઇંધામાં ઉઘારી ન ચાલે, ઉઘાડે
છોગ લૂંટાઈએ તો પણ ના બોલાય.

નબળા પાસે સારા કામની કે સદ્ગુણી
સંસ્કારની અપેક્ષા ન રખાય.
- જેનું જેવું સ્થાન, તેને તેવું માન.

અર્થાત્ :
હુકા વગરના ડાયરામાં મજા ન આવે,
તેમ મસ્જિદમાં મુલ્લાં ન હોય તો તેની
કિંમત ન ગણાય. તેવી રીતે જેને પત્ની
નથી તેવા પુરુષને જ્યાં બેઠા ત્યાં જ ઘર
ગણાય.
- એકલ મુંડીયો માણસ જેને ઘર-બાર
કે કશાયની પડી નથી તેવો નફિકરો
જણા.

દોહરો :
વિપત પડે વલખીએ નહીં,
વલખે વિપત ન જાય.
વિપત વેળા ઉઘમ કિજિયે,
ઉઘમ વિપતને ખાય.

સાખી :
દર ફરે, વાદર ફરે, ફરે નદીનાં પૂર
શૂરા બોલ્યા ના ફરે, પરછમ ઉગે સૂર.

⇒ ઘણી જેના આથમાં નઈ એને
કોય ના પૂછે.

- ઘણી જેના આથમાં નઈ એ બાયડીન હોં ઘમકાવે.

દોહરો :
ફૂવા કાંઠે કેવડો,
વાયે વાંકો થાય,
જેનો પરણ્યો નહીં હાથમાં,
તેનો જનમ એળે જાય.

⇒ સાખી :
ઘણી રે ઘણી, મારા નેંઘણી
તું બેઠાં મારે ચિંતા ઘણી.
ખીચડી ખાયા પેટ ફૂટાયા,
તેરે રાજમેં ક્યા સુખ પાયા ?
કાળા દાંત ને કથીર ચૂડો,
તું કરતાં મારો રંડાપો રૂડો.
ઘણી રે ઘણી તારી ઘમક ઘણી,
લાયો તાર મૂળાની પછી.

અર્થાત્ :
આપતિમાં, દુઃખમાં માત્ર ચિંતા કરવાથી
આપતિ ટળતી નથી, વધે છે. આવી
વેળાએ ઉઘમ (કામકાજ) કરવાથી જ
આપતિ ટળે છે.

- પરિસ્થિતિ ખરાબ હોય, ત્યારે
સાવચેત રહી કામકાજમાં જ ધ્યાન
પરોવવાથી ઝટ બહાર આવી જવાય
છે.

ગમે તેવી પરિસ્થિતિમાં આપેલું વચન
પાળનાર... ભડ માણસ.
- ગમે તેવી પરિસ્થિતિમાં આપેલું
વચન ન ચૂકાય. એના માટે ભલે આભ
ફાટીને માથે પડે.

જેનો ઘણી પત્નીને ન સ્વીકારે એની કોઈ
કિંમત રહેતી નથી. સૌ એ સ્ત્રીની ઉપેક્ષા
કરે છે.
- ઘણીને કાબૂમાં રાખો... તો જ માન
પાન મળે.

અર્થાત્ :
એવો નમાલો કે દૈવત વગરનો ઘણી
મળ્યો છે કે તે હોય કે ન હોય કશોજ ફરક
પડતો ન પડે... આવો માણસ
ઘણી/પતિ તરીકે ન વ્હોરાય.

દોહરો :

ઘણી મારો લાડકો,
પાંચ પરાયાનું ખાય,
છ મહિને માથું બોડાવે,
ને વરસે દહાડે ન્હાય.

ચોપાઈ :

આવો રે આવો મારા નિંદાણ ધોરી,
તમે લાવ્યા બેંગન ચોરી,
ઘરમાં નથી તેલ એક પળી,
તમને જોઈને ઊભી બળી.

⇒ શાખી :

નાચવું કૂદવું ને નફફટ થવું,
હોથી ભૂંડુ તો ઘૂણવા જેવું.

⇒ સાખી :

પટલ, પાડો ન પારધી
એ તૈણ એક સભાવ,
ચેટલા માર્યા ન ચેટલા મારીશું,
માર્યા પર બવ ભાવ.

⇒ સાખી :

પંથ વર ભાગે આડ,
બીજ વર લડાવે લાડ,
તીજ વર કલ્લી હાંકરાં,
ચાંથ વર મરણ લાકડાં.

⇒ પાછલી રાતનું ઊઠવું ઠારું ને
જવાંનીમાં જણવું ઠારું,

અર્થાત્ :

અગાઉના જમાનામાં, ગૃત્ય કરવું, નાટક
કંપનીમાં જવું, વેશ ભજવવો, એ બધાં
નફફટ કે લાજશરમ વગરના સ્ત્રી-
પુરૂષનું કામ કહેવાતું. આબરુંદાર
માણસ, આવાં કાર્ય ન કરે, પણ આ
બધાય કરતાં ભૂવા બનવું એ સૌથી
ઉત્તરતું કામ ગણાતું, એવાં કામ ન કરવાં
જેનાથી પોતાનીને કૂળની આબરું જાય.

અર્થાત્ :

કેટલીક જ્ઞાતિ, ને કેટલીક જાતનાં
પ્રાણીઓ સ્વભાવ વેર વૃત્તિ ધરાવતાં
હોય છે, એટલે તેઓ એની જ તક કે
લાગમાં ફરતા હોય છે.

અર્થાત્ :

પહેલો વર પતિપણું કરે, હુકમ કરવા
મારે પણ ખરો, બીજવર પત્ની ભાગી
જશેના ડરથી પત્નીને ખૂબ લાડ કરે,
ત્રીજવાર બેરી લાવનાર, એ ઠરીઠામ
થાય માટે માગે તે આપે અને ચોથી
વખતની સ્ત્રીનો પરણનાર પુરૂષ ઘરડો
થઈ ગયો હોય છે.

અર્થાત્ :

વહેલી સવારે, ઊઠવાથી તંદુરસ્તી
ઉત્તમ રહે, શરીર સ્વસ્થ રહે અને

સાખી :

રાતે વહેલા જે સૂવે,
વહેલા ઊઠે વીર,
બળ, બુદ્ધિ ને ધન વધે,
સુખમાં રહે શરીર.

⇒ પારકે પૈસે પરમાનંદ, ને
અમારા લાલજી કરે આનંદ

દોહરો :

સૂમ, શેળો ને કાચબો,
પર ઘેર પહોળા થાય,
સમય આવે આપ ઘરે,
સો સંકોચાઈ જાય.
નાહી ધોઈ પાટલે બેઠાં,
ઊભાં તાંણે ટીલાં,
પારકે ઘેર જમવાનું
ત્યારે પોતિયાં મૂકે ઢીલાં.

સોરઠો :

પર ઘેર પહોળા થાય,
પોતાને ત્યાં સાંકડા,
એ કાળમૂખો કે'વાય,
સાચું સોરઠિયો ભણે.
પર ઘેર પરોણા થાય,
પોતે લાકડી લે,
ધૂર પડી જીવતર માંય,
સાચું સોરઠિયો ભણે.

⇒ પારકે ઘેર રાંદલ માડી વે'લા
આવજો.

સાખી :

બલ્લાં કૂતાં ને બાંમણાં,
સાંઢાં ને વરી શિયારવાં.

કામકાજમાં ચિત્ત ચોટે, એવી જ રીતે
યુવાન વયે, બાળકોને જન્મ આપનાર
સ્ત્રીનું શરીર સ્વાસ્થ્ય જળવાઈ રહે છે.
મોટી ઉંમરે સુવાવડ કરનાર સ્ત્રીને કમર
દુખાવાના, શરીર ઘોવવાના કે
સુવાવડમાં મૃત્યુ પામવાના કિસ્સા
વધારે બને છે. માટે જ વહેલા ઊઠવું,
જવાનીમાં કમાઈ લીધેલું, બધાં
અગત્યનાં કામો આટોપી લેવાં ઉત્તમ
ગણાય.

અર્થાત્ :

પારકાના ઘેર જઈ, પહોળા થઈ
મહેમાનગતિ માણે, અકરાંતિયા બનીને
જમે, પણ પોતાનો વારો આવે ત્યારે
ખર્ચ ન કરવા બહાનાં કાઢે, આઘા પાછા
થઈ જાય, તેવા સ્વાર્થી ને ધાવેડું
માણસ.

અર્થાત્ :

ઉપરની સાખીમાં વર્ણવેલાં છ એ છ
જણની આંખોમાં પુષ્કળ ઝેર હોય છે.
આ લોકો ક્યારેક એકબીજાને સાંખી
નથી લેતા તેથી કાયમ પોતાની

વગર વડવાડે વડી મરે,
છહે એ ચૂનારવાં.

સાખી :

બુધે જાર બાજરી, બુધે નાર પાઘરી,
બુધે ડોબું દો'વા દે, બુધે હાંઢ-હાથરી.

⇒ ભલું થયું ભાગી જંજાર, સુખે
ફોડીશું કોઠી જાર.

દોહરો :

નાથો ભગત નચિંત થયો,
ભલે મૂઢ ગાય,
પૂરણ સુખ પામીએ,
જો વાછડા તૂંચ જાય.

⇒ ભર્યાં ફૂતરાં કેડે નઈ ન
ગાજયા મેઘ વરહે નઈ.

- બહું બોલે એ કશુંય ના કરે.
- બહું બોલે એ તણખલાની તોલે.
- થૂંક ઉડાડે એ શું ઘાડ મારે.

જ્ઞાતિના બીજ કોઈપણને જોતાં, ઈર્ષા
કરે અને લડી ઝઘડીને કાઢી મૂકે એવો
ખારવાળો સ્વભાવ ઘરાવે છે.

અર્થાત્ :

અગાઉના જમાનામાં કેટલીક
માન્યતાઓ રૂઢ કરી ગયેલી જેના
પ્રમાણે લોકો વર્તતા - એ માન્યતાને
આ શાખીમાં ઉજાગર કરવામાં આવી છે.
- કેટલાંક પ્રકારનાં અનાજ, કઠોળ,
કણસલામાંથી કાઢવા, લાકડાના
ડફણાથી કે ઝૂંડિયાની જરૂર પડતી,
જેનાથી ટીપતાં દાણા છૂટા પડતા. એ
જ પ્રમાણે, ન ગાંઠતી સ્ત્રીને વશ કરવા,
કે ન દો'વા દેતી ગાય-ભેંસને માર
મારતાં મારની બીકે - ગાંઠતાં હોય છે.
એ અનુભવ પરથી આ કહેવત પડી છે.
- ટૂંકમાં જેને જેવી જરૂર, તેની સાથે તેવો
વહેવાર.

સંસારની માયાજાળમાંથી છૂટી જવાથી
પૂરા મનથી ભગવાન ભજી શકાય છે.

અર્થાત્ :

કેટલીક માયાજાળ કે ખોટી લપસપથી
છૂંટાય તો ધાર્યા, કામ થાય.

બહું બોલકણાનો ભરોસો ના કરાય.

દોહરો :

ગાજયા મેઘ વરસે નહીં,
ભર્યા ફૂતરા ન ખાય,
થોડા બોલા તે રણે રહે,
બહું બોલ્યા ભાગી જાય.

⇒ ભાવતું'તુ ન વૈધે કર્યું.

- રડતી'તી ન પિયરિયાં મલ્યાં.
- દોડવું હતું ને ઢાળ મળ્યો.
- નખરાં કરતી'તી એને નાચવાનું
મળ્યું.
- બળદ ગળિયો, ને બુચકારો
કર્યો તે બેસી ગયો.

સોરઠો :

જેની જોતા'તા વાટ,
એ શેરીએ સામા મળ્યા,
ઊઘડ્યાં હૈયાનાં કબાટ,
ફૂંચી કેરું કામ નહીં.

⇒ ભૂંડામાં ભૂંડી ચાકરી.

- ચાકરી બહું આકરી.
- ચાકરી સબસે આકરી.
- ઉત્તમ ખેતી, મધ્યમ વેપાર,
કનિષ્ઠનોકરી.
- નોકર ખાય ઠોકર, ને દાસ સદા
ઉદાસ.

દોહરો :

નોકર વિચારા કયા કરે, પરાઈ રોટી ખાય,
બુલાયા આઘી રાતકું, જીજી કરતાં જાય.
ભૂંડામાં ભૂંડી ચાકરી, તેથી ભૂંડો ભાર,
તેથી ભૂંડું માગવું, જેસૂમ કે'વો દાતાર.
ચોર શુકન ન બાવરે, માગણ કબૂ ન જાય,
ચાકર બચારા કયા કરે, માલ પરાયા ખાય.

અર્થાત્ :

બહું બોલ બોલ કરનાર, વાતોનાં વડાં
કરનાર કશું જ ન કરે, પણ ઓછા બોલો
માણસ સોંપેલું કાર્ય નિષ્ઠાથી પાર પાડે.

અર્થાત્ :

જેવી તમજના હતી તેવું કામ મળ્યું
- ગમતું થયું
- ફાવતું જડવું

અર્થાત્ :

ચાકરી કે ગુલામી કરવી, તે સૌથી દુઃખકર
વાત છે, ચાકરી કરનારને માન
અપમાન, ભૂખ, દુઃખ વેઠવું પડે છે.
- ચાકરી કરવાની સ્થિતિ જીવનમાં ન
આવે તો સારું..

⇒ **મન વગરનું મલવું, ને ભેંત્ય જોડે ભટકાવું.**

- હેતનાં ડૂસકાં સારાં પણ કમનની કમોદ ખોટી.
- ચાહે તેના ચાકર થઈએ, પણ અણ ચાહતના બારણે ના જઈએ.

દોહરો :

આવ નહીં, આદર નહીં,
નહીં નૈન મેં નેહ,
વા ઘર કબૂલા જઈએ,
ભલે કંચન બરસે મેહ.
આવ જહાં, આદર જહાં,
હે નૈન મેં નેહ,
વા ઘર નિશાદિન જઈએ,
પથર બરસે મેહ.

સોરઠો :

આદર કરે અપાર,
તે ભોજન ભાજી ભલી,
આણે મન અહંકાર,
કડવું એ ઘર કિસનિયા.

⇒ **સાજી :**

**મન વગરમારો નઈ, વાડવગર વેલો નઈ,
ને ગુરૂ વગર ચેલો નઈ.**

સાજી :

**મા કલાલ, ને બાપ દલાલ,
એનાં છોકરાં છેલ ગલાલ.
મા મોચી, બાપ ઘાંચી,
એનાં છોકરાં સુલેમાન.**

⇒ **સાજી :**

બાર ગવે બોલી બદલે,
તરુવર બદલે શાખા,
કારાં મટીને ઘોરાં થયાં,
લખણ ના બદલે લાખા.

૨૩૮ □

અર્થાત્:

જ્યાં માનપાન આદર, હેતભાવ કશું ન મળે, ત્યાં સૌનાનો વરસાદ વરસતો હોય તો પણ ન જવું અને જ્યાં આદર સત્કાર પ્રેમભાવ મળે ત્યાં ભૂખ્યા રહેવું ગમે.

વગ વગર કામ ન થાય અને ગુરૂ વિના જ્ઞાન ન મળે એમ મન વગર ઘર સંસાર મંડાય નહીં.

વર્ણ શંકર પ્રજા.

- સંસ્કાર વગરનું પાત્ર.
- રખડેલ વેળા.

અર્થાત્:

દર બાર ગાઉ પછી ભાષા કે બોલીમાં ફરક આવે, પહેરવેશ બદલાય, રિવાજો બદલાય, પણ માણસમાં પડેલી ટેવ ક્યારેય બદલાતી નથી.

સાજી :

મરદ મૂછારો, બરદ પૂછારો,
બાયડી ફૂલારી, ને વેલ ઉલારી.

⇒ **સાજી :**

મા ખાતી આહું પાતરું, બાપ ખાતો ડોડી,
એનાં છોકરાં ચડ્યાં ઘોડી, એ વાત થોડી!
મા દરતી દેણાં, બાપ ફેરવતો જોરી,
એના દીકરા રથમાં બેઠા, એ વાત થોડી!

⇒ **લક્કડના લાડું ખાય એય
પસ્તાય, ને ના ખાય એય
પસ્તાય.**

- કુંવારા કોડે મરે, ને પરણ્ય પસ્તાય.
- મેં તો દુઃખી દુનિયા ભાળી,
પરણી નાર તે પિયર મૂકી
વાળી.

સાજી :

રાજા ભી દુખિયા, રંક ભી દુખિયા,
મહિપતિ દુખિયા વિકારમેં,
વિના વિવેક ભેખ ભી દુખિયા,
ઓઘા એક સંત સુખી સંસારમેં.

⇒ **દોહરો :**

**ભણી ગણી પણ ભાંમની,
અજવારી પણ રાત્ય.
ડાયો પણ દારૂકિયો,
તૈલેય જાત કજાત.**

ભણી ગણી પણ ભામની,
અજવારી પણ રાત.
ડાહ્યો પણ દારૂકિયો,
ત્રણેય જાત કજાત.

અર્થાત્:

મરદ મૂછથી શોભે, બળદ પૂછડાથી શોભે અને સ્ત્રી ફૂલફૂંક ફૂલણી હોય તો ગમે ત્યારે ઘણીને મૂકીને જતી રહે. દરેકના ગુણધર્મ પ્રમાણે વર્તે.

અર્થાત્:

મા બાપ ગરીબ ભીખારી હોય અને એમાનાં છોકરાં ખૂબ પૈસાદાર બની જાય, મોટી સત્તા મળી જાય તો એ અભિમાની બની કોઈની તમા કે દરકાર રાખતા નથી.

લગ્ન એક એવી ઘટના છે કે જ્યાં પરણેલા પસ્તાય છે, કે આના કરતાં કુંવારા હોત તો સારું અને કુંવારા વિચારે કે પરણીયે તો સ્વર્ગનું સુખ મળે.
- લગ્ન એ તો એક જુગાર છે, જીત પણ મળે ને હાર પણ મળે. લગ્નજીવનમાં સુખ જ મળે એવું ક્યારેય બનતું નથી.

અર્થાત્:

સ્ત્રી ગમે તેટલી ભણેલી હોય, રાત ગમે તેટલી અજવાળી હોય એ કોઈ દિવસની તોલે ન આવે, તેમ દારૂકિયો ગમે તેટલો ડાહ્યો હોય પણ સમાજમાં આ ત્રણેયની કોઈ કિંમત હોતી નથી.
- આમ આવા પ્રકારના માણસોની સમાજ કિંમત કરતું નથી.

□ ૨૩૯

⇒ સાખી :

ભૂખ ના જાંણે ભાવતું,
ને પ્રિત ના જાંણે નાત,
ઊંઘ ના જાંણે હાથરો,
જ્યાં હૂતા તાં રાત.

⇒ સાખી :

લોભી ગુરૂને લાલચું ચેલા,
બેચ જણા નરકમે ઠેલ્લમ્ ઠેલ્લા.

⇒ અતિ લોભ તે પાપનું મૂળ.

- લોભે લખ્ખણ જાય.
- લોભ તે પાપની જનેતા.
- લોભનેન થોભને પાર નઈ.

સાખી :

લોભી રીઝે દાંમે, ફૂલણી રીઝે નાચે,
તાડીએ રીઝે ગોલો, ને ગોપી રીઝે શ્યામે.

⇒ વખત વખતને માંન.

સાખી :

સમય સમય બલવાન,
નહીં પુરૂષ બલવાન.
કાબે અર્જુન લૂંટિયો,
એહીં ધનુષ્ય એહીં બાણ.

⇒ વધે કલેશ તો વકીલને

પૂર્ણ હર્ષ થાય,
તેમજ કાળા કાગને,
ભલો ભાદ્રપદ માસ.
વેલો શોધે વાડને,
પૂરબિયો પૂછે કૂવો,
મસાણી ઊઠે મળસ્કે,
પૂછે કોઈ મૂવો.
માળી સીંચે મોગરો,
કણબી પૂછે કૂવો,

અર્થાત્ :

ઊંઘ, ભૂખ ને પ્રેમ વાળાને કશો વિવેક
વિચાર આવતો નથી.

કોઈપણ સ્વાર્થી માણસ ભલે તે સંત
કક્ષાનો હોય પણ અંતે તો દુઃખી જ થાય
છે.

જેની જેવી વૃત્તિ તેને તે મળે તો રાજ
થઈ જાય છે.
- વૃત્તિ પારખતાં આવડે તો કામ કઢાવી
શકાય છે.

સમય આગળ કોઈનું ચાલતું નથી.
સમય આગળ શૂરવીર પણ હારી જાય
છે. માટે તાકાતનું કે આવડતનું ગુમાન
ન કરવું.

સૌ પોતાનો સ્વાર્થ વધાય એની તાકમાં
હોય છે એવું થાય તો ખૂબ રાજીપો થાય
છે.

અધ્યારું નિત્ય વાટ જુએ,
કે મોટો કોઈ મૂવો.

⇒ વાડ વગર વેલો ના ચડે

- વગ વગર પગેય ના મૂકાય
- વગ કરે પગ

દોહરો :

વગ વિણ પગ પેસે નહીં,
ખગ ઊડે આકાશ,
વગ ન હોત જો પક્ષની,
તો ખગ થાત નિરાશ.
જંગલમાં જઈને જુઓ,
તો ઢ્રષ્ટે દેખાય,
વેલ ઘરી વગ વૃક્ષની,
ઊંચે નભ ચડી જાય.
પાંચ પાંડવો એકલા,
સામે ખત્રી સમાજ,
વગ ન હોય ત જો કૃષ્ણની,
તો પામત નહીં રાજ.

શાખી :

વગે પીરસણું, વગે ન્યાય,
વગે વાવણાં, વગે કૂવો.

⇒ વાંઢાને વલાંણું નઈ, ને
રાંડેલીન ખેડ નઈ.

દુહો :

ચોકીમાં ચોરી નહીં,
નહીં વેશ્યાને કંથ,
મડદાને નહીં વીજળી,
નહીં માંદાને પંથ,
વેશ્યા કાંઈ રાંડે નહીં,
નહીં રાજાને દંડ,
પાણીને અગ્નિ નહીં,
નહીં જીવતાને પિંડ.

વગ વિના કશું કામ ન થાય.

- વગ વિના ભલભલા ચમરબંધી પણ
રખડી જાય.

વાંઢાને સ્ત્રી ન હોય એટલે ઢોર રખાય
નહીં, એટલે વલાંણું ન હોય એમ
રાંડેલીને ખૂણો પાળવો પડે. એટલે
ખેતી કરવા જવાય નહીં.

અર્થાત્ :

જે અશક્ય છે ત્યાં ફાંફાં ન મારવાં.
- નકામા ચકલાં ન ચૂથવાં.

વારા પછી વારો, મારા પછી તારો,
વારા પછી વારો, જો કેડે ગારો.

સાખી :

પીપળ પાન ખરંતા હસતી કૂપળિયાળ,
મુજ વીતી તુજ વીતશે ધીરી બાપૂકિયાય.

⇒ વાજ (વ્યાજ) ને તો ઘોડાંય
ના પો'ચે.

- વ્યાજને વિસામો નઈ.
- વ્યાજમાં રાજ દૂબે.
- વ્યાજ ઘોડા છોડાવે.
- વ્યાજ મૂકાવે ભલભલાની લાજ.

દોહરો :

એક રામ ચડે ગયું, રાવણ કેરું રાજ,
સો રામ ભેગા ચડે, તાં માણસનાં શાં કાજ.
(સો - રૂપિયાના નયા પૈસાના અર્થમાં)

⇒ શરીરે હખી એ હોં વાતે હખી.

- એક તંદુરસ્તી હજાર ન્યામત.
- નાડે નરવો, તે બધે પહોંચી વળે.
- દેહ ભૂલે એ દેવ ભૂલે.

ઓપાઈ :

પહેલું સુખ તે જાતે નર્ચા,
બીજું સુખ તે પેટ દીકરો,
ત્રીજું સુખ તે કોઠીએ જાર,
ચોથું સુખ તે સુલક્ષણી નાર,
પાંચમું સુખ તે ઘેર ઘોડલાં,
છઠ્ઠું સુખ તે બાંધવના જોડલાં,
સાતમું સુખ જો જાણીએ,
તો ઘેર દૂઝણું આણીએ.

⇒ સમતાનાં ફર મેઠાં.

- ધીરજના ફળ મીઠાં.
- ધીરાં કામ સારાં થાય.

૨૪૨ □

સુખ પછી દુઃખ, દિવસ પછી રાત.
જગતના ક્રમ પ્રમાણે જ બધું ચાલે.
- સુખમાં ફૂલાઈ ન જવું ને દુઃખમાં હારી
ન જવું.
- બધાનો સારો નરસો સમય આવે જ.

વ્યાજે પૈસા લઈ ઘંઘો ન કરાય.
- વ્યાજે પૈસા લઈ વિવા-બારમાં ન
કરાય.
- વ્યાજ મારી નાખે.

શરીર તંદુરસ્તી ન હોય તો બાકીનાં બધાં
સુખ નકામાં.

આપણી ઉતાવળે કશું જ ન બને.
- ધીરજથી કામ કરવાથી સફળતા મળે
છે.

- ઉતાવળે આંબા ન પાકે.
- સબુરીનું ભાડું ખુદા આપે.
- ઉતાવળી રાંડ છાજ્યામાં પડે.

દોહરો :

ધીરે ધીરે રાવતાં,
ધીરે સબકૂછ હોય,
માળી સિંચે સાં ઘણાં,
રત વિન ફળ ન હોય.

⇒ સમય સમયને માંન,
માંણને ને નઈ,

- સમય માણસને ઊંચો ચડાવે,
- ને સમય જ માણસને નીચો
પાડે.

જોડકણું :

ક્યા કરે કિસ્મત કી બાત,
મુરઘી મારે ઊઠકે લાત.
પડ્યો પારઘી વેચે તેલ,
દેખો એ કિસ્મતકા ખેલ.

દોહરો :

સમો સમો બલવાન હૈ,
નહીં પુરૂષ બલવાન,
કાળે અર્જુન લૂંટિયો,
એહી ઘનું એહી બાણ.

આપણી ઉતાવળે કશું જ ન બને.
- ધીરજથી કામ કરવાથી સફળતા મળે
છે.

□ ૨૪૩

પ્રકરણ - ૪

⇒ અતિશયમાં શાર નઈ.

- અતિકા ભલા ન બોલના, અતિકી ભલીન ચૂપ, અતિકા ભલા ન બરસના, અતિકી ભલી ન ધૂપ.

⇒ અબી બોલા અબી ફોક.

⇒ આપ ભલા તો જગ ભલા.

⇒ આ બલા પકડ ગલા.

- નમાજ પડતાં મસ્જિદ કોટ પડવી.

⇒ ઉતાવળા સો બાવળા, ઘીરા સો ગંભીર.

- લાંબાં પગલાં ભરે એ વે'લો બેહે.
- ઉતાવળી રાંડ છાજ્યામાં પડે.
- ઉતાવળે આંબા ન પાકે.
- ચડ ચૂલા ખવ ના ચાલે.

દોહરો :

ઘીરે ઘીરે રાવતાં, ઘીરે સબઝૂછ હોય, માળી સીંચે સો ગણાં, રત વિન ફળ ન હોય.

⇒ કણબી સમાન દાતા નહીં, માગ્યા બીન દેતા નહીં.

⇒

બીબી : કોદલપલ કે રાજા
કલાડઘાટપે આચે હૈ,
મિલના હો તો ચલો નહીં તો
શીતલપલ જાતે હૈ.

૨૪૪ □

હિન્દીમાં બોલાતી કહેવતો

અતિશયમાં સાર નહીં.

- બહુધામાં મજા નહીં.

બોલીને વારંવાર ફરી જવું.

- વચનની કિંમત ન હોય તેવો લબાડ.

આપણે સારા હોઉં તો જગત પણ સારું દેખાશે.

સામે આવીને આફત ગળે વળગે.

ઉતાવળ કરવા જતાં કામ બગડે.

- ઉતાવળો ફૂવામાં પડે.

- ધીરજનાં ફળ મીઠાં.

- આપણી ઉતાવળે કશું જ ન થાય, થતું હોય તેમ જ થાય.

- ખોટી ઉતાવળ ન કરાય.

પાટીદાર જેવો ઉદાર દાતા જગતમાં જોવા ન મળે, પણ માગ્યા વગર તે આપતો નથી.

અર્થ :

એક ગામમાં મિયાં બીબી રહે. મિયાં ગરીબ, પણ બેસે મોટા માણસો સાથે
- એક દિવસ ઘરમાં ખાવા કોદરાના રોટલા બનાવેલ. આ રોટલો ગરમ ગરમ

મિયા : રાજા એકીલા હૈ કે સંગીલા ?

બીબી : અકીલા હૈ.

મિયાં : ઘાસન ભઈને ભેજન દો ઔર મુલજી મે'તાંકુ બુલા લો.

⇒ દોહરો :

ખીચડી કહે મેં આવન જાવન,
રોટી કહે મેં મજલ પહે'ચાન,
દાલભાત કા સફલા ખાના,
ઉસકે ભરોસે ગામ ન જાના.

⇒ ખેંચ પકડ મુજે જોર આતા હૈ.

- કમજોર કો ગુસ્સા બહોત વો માર ખાનેકી નિશાની.

⇒ ગધેને ખાયા ખેત નહીં પાપ કે ન પૂન.

⇒ ચડ જ બેટા હૈરિયે.

- મેં મરું તો તેરી મા રાંડે, તું મરે તો કુન રાંડે ?

⇒ ચાર પલકી ચાંદની ફિર અંધેરી રાત.

⇒ ડાક તિલક ઔર મધુરી બાની ચહી દગાબાજકી નિશાની.

⇒ તેરા તેલ ગયા, મેરા ખેલ ગયા.

⇒ દગા કિસીકા સગા નહીં.

- દગાબાજ કોઈને છોડતો નથી.
- ખાડો ખોદે એ પડે.
- કરે તેવું ભરે.
- ભૂંડું તાકે એનું ભૂંડું થાય.

હોય તો જ ગળે ઉતરે. ઠંડો પડી જ તો ડચૂરો વળે. શાક ન હોય તો મૂળા સાથે ખાવો પડે.

અર્થાત્ :

ખીચડી કે દાલભાત જલ્દી પચી જાય એવું હલકું ભોજન ખાઈ મજૂરી કરવાનું કે લાંબુ ચાલવાનું ન રાખવું પણ રોટલી ખાવાથી તાકાત મળે છે.

કમજોરને ગુસ્સો બહું આવે, એટલે ખોટી વાઈડાઈ બહું કરે તેના માટે.
- કમજોર ખૂબ ગુસ્સો કરે તો માર ખાવો પડે.

દાન એવાને આપવું કે પૂણ્ય મળે. કુપાત્રને દાન ન કરાય.

બીજાને બલિનો બકરો બનાવવો.

સુખ તો ક્ષણિકનું જ હોય બાકી જીવનમાં દુઃખ દુઃખ જ છે.

દગાબાજ કે ઠગ હંમેશા નિર્મળ હોવાનો ઠહારો કરે અને અતિમધુર વાણી બોલે તેવાથી ચેતતા રહેવું.

આપ્યું લીધું ભૂલી જવાનું.
- હિસાબ સરખો થઈ જવો.
- જૂનો વહેવાર ભૂલી જવાનો.

દગો કોઈનો સગો નથી.
- દગો કરનાર સગપણ જોતો નથી.

□ ૨૪૫

⇒ **જિસકી દાનત બૂરી, ઉસકે ગલેમેં છૂરી.**

દોહરો :

ખોદેગા વો પડેગા,
તુમ ફિકર ના રાખો ભાઈ,
ચીઢી આપી બ્રાહ્મણને,
ગદ્દે ચડ્યો નાઈ.
ઈચ્છે જેવું અવરનું,
તેવું આપણું થાય,
કર્યું ન હોય તો કરી જુઓ,
જેથી તુરત જણાય.

⇒ **નકટી કા વર જોગી.**

- તલકા ઘરાક ઘાંચી.
- ખુદાને બનાયી જોડી એક અંધા ને દૂસરી જોડી.
- જેવી કુહાડી તેવો દસ્તો.
- જણ તેવી જોડી.

⇒ **સાખી :**

**નમન નમન મેં ફેર હૈ,
બહુત નમે નાદાન,
દગાબાજ દોઢા નમે,
ચિંતા ચોર કમાન.**

⇒ **ભગત જગતકું ઠગત.**

⇒ **ભજ કલદારમ્, ભજ કલદારમ્**

દોહરો :

પૈસો મારો પરમેશ્વર,
બૈરી મારી ગુરૂ,
છૈયા છોકરાં શાલીગરાંમ,
તો સેવા કાંની કરું ?

જેની દાનત ખરાબ તેનું જ બુરું થાય.

જેનો જેવો સ્વભાવ હોય તેવી તેને જોડીદાર મળે.

અર્થાત્:

તમને કોઈ નમન કરે, તેમાં પણ ઘણો ફેર હોય છે. જે લોકો લળી લળીને નમે સમજી લેવું કે તે દગાબાજ ચાલબાજ છે. એવાથી ચેતતા રહેવું.

ભગત જેવા પાસે આખું જગત ઠગાય છે.
- જગતને ઠગવું હોય તો ભગતનો વેશ ધારણ કરવો પડે.
- બગ ભગતથી ચેતતા રહેવું.

લોભી, પૈસાનો ચાહક.

અર્થાત્:

જેને પૈસા સિવાય, બીજું કોઈ ધ્યેય નથી તેવો, પૂરો મારવાડી.

⇒ **મૂંગ મેરા તો ડાંખલી તેરી, ને ડાંખલી તેરી તો મૂંગ મેરા.**

⇒ **મોરી પચુકલી મેરી
તો લાબડ જોદ્યા તેરા,
લાબડ જોદ્યા તેરા
તો મોરી પચુકલી મેરી.**

⇒ **મુખમેં રામ બગલમે છૂરી,
ભગત હુવા પણ દાનત બૂરી.**

- મોઢે રામ પણ પગે માછલાં મારે.
- બગ ભગત કે ઠગ ભગત.
- મોઢે મીઠાશ પણ પેટમાં પારી.
- નામ ખુદાનું ને કામ શેતાનનું.

⇒ **મુફત કા ચંદન ઘસ બે લાલિયા.**

દોહરો :

રહો અમારા નગરમાં,
હુકમ બીના મત જાઓ
કરો અમારી ચાકરી,
ભીખ માગ કે ખાઓ.

- મફતનાં મરી તીખાં ન લાગે.
- મુફત કા માલ લૂટો મેરે લાલ.
- મફતની મજા મીઠી લાગે.

⇒ **માંન ન માંન મેં તેરા મે'માન.**

- નમાજ પડવા જતાં મશીદ કોટે વળગે.
- આંગળી આપતાં પાંચો પકડે.
- આરબના ઊંટ જેવું.

⇒ **સબી ઠાકોર ને સબી શેઠ.**

- હું રાણી, તું રાણી, કોણ ભરે ઓ બેડે પાણી ?

એકલ પેટો, સ્વાર્થી.

- પોતાનો જ સ્વાર્થ જોનાર.

મહા સ્વાર્થી.

- મારું તે મારું ને તારું મારું ચોચારું.

મોઢે સારું સારું બોલીને છેતરવાના ધંધા કરનાર.

- ભગતનો વેશ ધરી સૌને છેતરનાર.

મફતનું મળે એટલે પૂરે પૂરો લાભ લેવો.

- મફતમાં મળે તો ઝેર પણ લેવું.

- મફતમાં મળે એ પચાવી પાડવું.

ગળે પડવું.

બધા રાજા કે શેઠ ન બની શકે અને બને તો વહેવાર ન ચાલે.

- સો શેઠ બને તો આ ચોપડા કોણ લીખે ?
- સૌ રાજ થાય તો દરબારી કોણ થાય ?

⇒ દોહરો :

મૂંગા બહેરા બાત ચલાયે,
અંધા કુરાન બાંચે,
જબ હૂંઠેને મૃદંગ બજાયા,
લંગડા ક્યા ખૂબ નાચે.

અર્થાત્:
અજીબોગરીબ ઘટના બનવી.
- તદ્દન અશક્ય વાત શક્ય બનવી.

⇒ જો વરહે મગા, તો ઘરમાં થાય
ધાંનના ઢગા.

⇒ દા'ડે દા'ડ હુવારાં, ને રાતે
રાતે તારા, એ તો નર્મ
વરહવના ચારા.

⇒ સાવણ મઈને સરવાડાં ને
ભાદરવો ભરપૂર.

ભડલી વાક્યો

મગા નક્ષત્રમાં સારો વરસાદ પડે તો
ખેતી સોળસાની પાકે અને અઢળક
અનાજ ઉત્પન્ન થાય છે.

દિવસ આખો આકાશમાં (ચોમાસે)
આછાં પાતળાં વાદળ દેખાય અને રાત્રે
આકાશ ચોખ્ખું થઈ જાય તો દુષ્કાળ
પડશે એમ વર્તાવો કરાય છે.

શ્રાવણ માસમાં, જ્યાં વાદળાં ચઢે ત્યાં
ઝાપટું પડી જાય છે. હેલી થતી નથી કે
નથી પડતો અનરાધાર વરસાદ, પરંતુ
ભાદરવા માસમાં અનરાધાર વરસાદ
પડતાં હેલી થાય છે.

પ્રકરણ - ૫

- ⇒ અક્કલનો ઓથમીર, મંગાચી ભાજી ને લાયો કોથમીર.
- ⇒ અતિશેલાડથી છોરાં બગડે, અતિશે લાડથી ઢોરાં બગડે.
 - અતિશયનો સર્વથી તાગ્ય કરવો.
- ⇒ આથમાં મારા (માળા) પેટમાં લારા એ ભૂછે મરવાના ચારા.
 - હાથમાં માળા, પેટમાં લારા એ ભૂખે મરવાના ચારા.
- ⇒ આથમા પછી અંદુર શું ન લૂટ્યા પછી ભોં શું.
- ⇒ આપડી એ રૂડી, બીજાની બાપડી.
 - આપણાં છોકરાં ઘરમરાજ, પારકાંના દુર્યોધન.
- ⇒ ઇશ્કની મારી નાતરે જાય ન હાલ્લો કાઢીન પાથરે.
- ⇒ કજ્યાનું મૂળ હાંસી ને રોગનું મૂળ ખાંસી.
 - કજિયાનું મૂળ હાંસી ને રોગનું મૂળ ખાંસી.
- ⇒ કણબી મારે કૈને ન, પાડો મારે ઘૈન.
 - કણબી મારે કહીને ને પાડો મારે ઘઈને.

જોડકણાં-ઉક્તિઓ

- અક્કલ વિનાનો, ડફોળ.
- કોઈપણ વાતમાં અતિરેક ન ચાલે પછી લાડ પ્યાર હોય કે ગુસ્સો.
- કથની અને કરણીમાં ફેર હોય તે માણસ ક્યારે સુખી ન થાય, સફળ ન થાય, નિંદાને પાત્ર બને.
- જે થઈ ગયું એ થઈ ગયું પછી એની ચિંતા કરવી કે પસ્તાવો કરવો નકામો.
 - એકવાર લૂટાઈ ગયા પછી ફરી લૂટાવાનો ડર ન રહે.
- આપણું બધું સારું બીજાનું બધું નકામું.
 - પોતાના દુર્ગુણી દીકરાને ઘરમરાજ ગણાવે, પારકાના ગુણીયલને નકામા ગણાવવા.
- ઈશ્ક આંધરો છે.
 - પ્રેમ દિવાનો છે.
 - પ્રેમમાં ગમે તે કક્ષાએ જાય.
- હાંસી-મજાક-મશ્કરી કરવાંથી જ ઝઘડો થાય અને ખાંસી થાય તો સમજવું કે બીમાર પડવાવારો આવશે જ.
- પાટીદાર કહીને વાર કરે, ઘા કરે પણ પાડા જેવું ઝેરીલું પ્રાણી, દુશ્મનને જોતાં જ મારવા ઘસી આવે છે, જે ભરોસાપાત્ર ન ગણાય.

- ⇒ કરમ આયું કાંડે તાર ડોહો ઘરમાં ભોડે.
 - કરમ આંડે પાંદડું તો ગાંડ મારે પાંદડું.
 - કરમ આંડે પાંદડું ત લાત મારે પાંદડું.
- ⇒ દકાર પડે તાર કોદરા માંઘા, તડ પડે તાર રાંકા માંઘા.
- ⇒ કાચા તાં હુંધી છાયા ન મન તાં હુંધી માયા.
- ⇒ કોરીભઈની કરા, ઉપર છાજ ને નેચે વરા.
- ⇒ કોરીભાઈનો કૂબો, એક મેલીન બીજો ઊભો.
- ⇒ કોરીભઈનાં કચ્યાં બચ્યાં જાર-બંટી ખાય, પિયાવાનું પાણી પીવે ન હાંજે મોટાં થાય.
- ⇒ ખરી વાતમાં શેનો ખાર, કરજ આપે એમાં શેનો પાડ ?

કમનશીબ બેહું હોય ત્યારે કે પડતી આવી હોય ત્યારે, સગા બાપથી માંડી હાલી મવાલી તમને રંજાડી શકે.

ખૂબ જરૂર પડે ત્યારે જ નબળો માણસ માન માગે, કિંમત માગે અને ઝઘડો થયો હોય ત્યારે નબળો માણસેય મોંઘો થઈ સાથ ન આપે.

શરીર ટકે - અર્થાત જીવતા રહે ત્યાં સુધી સૌ માન મરતબો આપે - વળી મન તૂટી ગયું હોય તો સંબંધ પણ તૂટી જાય છે. માયા રહેતી નથી.

ગામડામાં રહેતા કોળી, બારૈયા, પાટણવાડિયા વગેરેનાં છાપરાં અસ્તવ્યસ્ત હોય, આછી પાતળી વળીઓને ઉપર કાગડાના માળા જેવું છાજ હોય. અર્થાત જે માણસ આળસુ હોય, અસ્તવ્યસ્ત હોય, તેના માટે વપરાય છે.

નાતરિયા નાતમાં એક ઘણી છોડીને બીજે નાતરે જવામાં છોછ કે નાનમ અનુભવાતી નથી. સહજ ગણાય છે.

અમુક જ્ઞાતિ જેઓ ગરીબીમાં જીવે છે અને મજુરી કરી ગુજરાન ચલાવે છે. એમનાં બાળકો અથડાતાં કૂટાતાં કશીય દવાદારૂ કે વિશિષ્ટ કાળજી લીધા વિના સહજ રીતે મોટાં થઈ જાય છે.

ખરી વાત કહેવામાં ઈર્ષા કે દુશ્મની કે સંકોચ ન હોય. એ જ રીતે કરજે લીધેલ રકમ પરત કરવામાં કોઈ ઉપકાર ન ગણાય. એમ સાચી વાત કહેવામાં સંકોચ રાખવો ન જોઈએ.

⇒ **ખેડૂત અરે ફરતો હારો, ને બરધ્યો ઘરે ફરતો હારો.**

- ખેડૂત હળે ફરતો સારો, ને બળદ ઘરે ફરતો સારો.

⇒ **ગાર એટલે ધીની નાર.**

- ગાળ એટલે ધીની નાળ.

⇒ **ગાંડા લોક ગાંમે ગામં વહે, ખાહું મારો તાર ખડખડ અહે.**

- ગાંડા લોકો ગામે ગામ વસે, ખાસડું મારો ત્યારે ખડખડ હસે.

⇒ **ગોર વગર મોરો કંસાર, મા વગર હુંનો સંસાર.**

- ગોળ વિના મોળો કંસાર, મા વિના સૂળો સંસાર.
- મા તે મા, બીજા વગડાના વા.

⇒ **ઘર બગડે જૂવે, શરીર બગડે દૂવે.**

- ઘર બગડે જૂવે, શરીર બગડે સૂવે.

જીવાન કે કામગરો કોઈ પણ માણસ - જાનવર પછી તે બળદ હોય કે ઘોડો કામ કરે તો પલોટાય, નહીં તો આળસુ થઈ નકામો બની જાય છે.

ગરજુ, સ્વાર્થીક લાલચું માણસને ગાળ કે અપમાન લાગતું નથી કારણ કે એમની ગરજ માટે એમને કામ કઢાવવા ગાળ પણ વહાલી લાગે છે. તેમ સાધુ સંતો કે ફકીરને પણ ગાળની અસર થતી નથી અથવા તેઓ એને ઉદાર મને માફ કરી દે છે.

ગાંડા લોકોનાં અલગ ગામ ન હોય, એ તો આપણી વચ્ચે વસતા હોય છે. - એમને ગાંડપણના કારણે માન-અપમાનની ખબર નથી પડતી-એટલે માન અપમાનની પડી ન હોય તેવા ડાગળીછંદ માણસ માટે આવું વપરાય.

કંસારમાં ગમે તેટલું ધી નાખો પણ જો એમાં ગળપણ ન હોય તો તેની કોઈ કિંમત હોતી નથી. તેમ જગતમાં જનેતા વિના જીવન કે સંસાર નકામો છે.

અર્થાત્: જીવનમાં પ્રેમભાવ કે લાગણીના સંબંધ ન હોય તેવો સંસાર નકામો ગણાય. - માની તોલે કોઈ ન આવે.

ઘરમાં નકામાં જીવજંતુ હોય તો ઘરનું વાતાવરણ, બગડે, એ જ રીતે શરીર પણ વધારે પડતા દિવસે સૂઈ રહેવાથી પ્રમાદી બને છે.

- પહેલાંના જમાનામાં ઘર આંગણે ને ચોમાસામાં ઢોર ઘરમાં બાંધતા ત્યારે જૂવો કે ઈતડી-નામનું જીવજંતુ ઢોરને વળગીને લોહી પીવે જેથી અ ધીમે ધીમે નબળું પડતું.

⇒ **ઘરની ઊઠી વનમાં ગઈ, તાર વનમાં લાગી લાય.**

- ઘરની બળી વનમાં ગઈ, તો વનમાં લાગી આગ.

⇒ **જેટી ચરવા ગઈ ને ઊન મેલીન આવી.**

- ઘેટી ચરવા ગઈ ત્યાં ઊન મૂકીને આવી.
- ગદા ભી ખોયા ને રસ્સી ભી ગઈ!

⇒ **ચતુર ચેતે ન મૂર્ખો વેઠે.**

⇒ **ચાકર ચોરે એમાં બરકત રે' પણ શેઠ ચોરે એમાં શી હરકત !**

- નોકર ચોરે નફો જાય, ન શેઠ ચોરે મૂડી જાય.

⇒ **ચાર બેઠે પાઘડી ત વાત કરે પાઘરી.**

- ચાર બેસે પાઘડી તો વાત કરે પાઘરી.

⇒ **ચાર મલે ચોટલા ત ભાગે ઘરના ઓટલા.**

- ચાર મળે ચોટલા તો ભાગે ઘરના ઓટલા.

⇒ **ચંગા રોટી બીબી ખાય ન માર ખાવા દાસી જાય.**

- જશ ખાવામાં જગલોને, માર ખાવામાં મગલો.

કમનશીબ કે નશીબ બે ડગલાં આગળ હોય છે. કોઈપણ માણસ, ગ્રહદશા નબળી હોય તો ઘરથી પરેશાન થઈ ભાગે ત્યારે જ્યાં જાય ત્યાં પણ એથી બદતર સ્થિતિ હોય છે.

લાભની આશાએ જવું અને હોય તે પણ ખોઈને આવવું.

હોશિયાર માણસ આવતી આફતથી બચવા રસ્તો શોધી કાઢી પાર ઉતરી જાય જ્યારે મૂર્ખને રસ્તો ન જડતાં વેઠવાપારો આવે.

ઘરનો નોકર ચોરે તો નફો ઓછો થાય પણ ખુદ માલિક ચોરે ત્યારે પેઢીની પડતી શરૂ થઈ જાય.

- કેટલાંક ઘર એવાં હોય છે કે એકાદ સ્વાર્થીક સભ્ય જ ઘરમાં ચોરી કરવા માંડે છે.

ચાર ઘડાયેલા વડીલો ભેગા મળે ત્યારે પોતાના કે સમાજના ભલાની સારી જ વાત કરે. એલફેલ વાત કરી કોઈનું બૂરું ન જ ઈચ્છે.

ચાર સ્ત્રીઓ એકઠી થાય ત્યારે હંમેશા બીજના ઘરની કુંથલી, નિંદા કે બૂરાઈ કરીને કાં'તો કોઈના ઘરમાં ઝઘડા કરાવે કાં ઘર ભગાવે.

- નારી સહજ ઈર્ષા ભાવ.

કરે કોઈને ભોગવે કોઈ.

- ચોરી કોઈ કરે ને સજા કોઈ ભોગવે.

- ગંડુરાજ જેવો ન્યાય કે વહેવાર.

- લોચી ચૂહે માંકણ ને માર ખાય ખાટલો.

⇒ છોકરો શોભે બાપને ઘેર ન છોડી શોભે આપ ઘેર.

⇒ જમાંનો આયો પાપનો, દીકરો નઈ હગા બાપનો.

⇒ જ્યાં ના પો'ચે રવિ,
તાં પો'ચે કવિ.
જ્યાં ના પો'ચે કવિ,
તાં પો'ચે અનુભવી.

⇒ જવાંન હાહુ મરે નઈન,
વપનો દા'ડો વરે નઈ.

- જુવાન સાસું મરે નહીં ને વહુંનો દા'ડો વળે નહીં.

⇒ જે ના કરે મા ને બાપ, એ કરે શેક ને તાપ.

- પારકી મા જ કાન વીંધે.
- જે ન કરે મા ને બાપ તે કરે શેક ને તાપ.

⇒ જેણે આલ્યાં નાંણાં એનાં શાં આંણાં કે પરિયાંણાં.

- જેણે આપ્યાં નાણાં એને શાં આણાં કે પરિયાણાં.

⇒ જેને ઘેર કારી (ભેંસ) એને સદાય દીવાળી.

- જેને ઘેર કાળી (ભેંસ) એને સદાય દિવાળી.

સૌ સોના સ્થાને સૌ શોભે.
- દીકરો પોતાના ઘરે શોભે તો દીકરી એના સાસરે જ શોભે.

આજના કળિયુગના જમાનામાં સગો દીકરો, મા-બાપનો થતો નથી ત્યાં પારકાંની શું અપેક્ષા રાખવી ?

અનુભવી માણસ જગતના કોઈપણ ખૂણે પહોંચી. પોતાની જગ્યા કરી, જીવન ગોઠવી દે. તેવી રીતે જ્યાં સૂર્ય કિરણ ન પહોંચે ત્યાં કવિની કલ્પના પહોંચી જાય.

આ કહેવત ઘણા અર્થમાં વપરાય છે. સત્તાની ફેરબદલી માટે, સ્વતંત્રપણે જીવવા માટે, વટ-વહેવારને હાથ લેવા માટે.

મા-બાપ, વહાલ ને લાગણીના કારણે ક્યારેક બાળકોને જીવનમાં જરૂરી પાઠ ન ભણાવી શકે તે કળા કે જ્ઞાન, તાપ, ભયના કારણે પામી શકાય છે. પરાયા જણ, ગુરૂ કે કોઈપણ શીખવે તેવું મા બાપ ન શીખવી શકે.

નાણાં આપનારને પરત આપવા માટે કોઈ મુહૂર્ત જોવાની જરૂર પડતી નથી.

જેને ઘેર દૂઝણી ભેંસ હોય અર્થાત કાયમી બેઠી આવક હોય તેને બારે માસ દિવાળીના તહેવાર જેવું સુખ મળતું હોય છે.

⇒ જેટલા પાઘડીના આંટા,
એટલા એ જાતના રાંટા.

- જેટલા પાઘડીના આંટા,
એટલા જાતથી તે રાંટા.

⇒ જેને નઈ લાજ, એને અડધું રાજ.

- જેને નઈ લાજ, એને નાંનું હરખું રાજ.
- જેણે મૂકી લાજ, એને નાંનું સરખું રાજ.

⇒ જેણે રાખી લાજ, એનું બગડ્યું કાજ.

- જેણે રાખી લાજ, એનું બગડ્યું કામકાજ.

⇒ જેના જેવાં ઢંગ, એનો એવો રંગ.

- જેના જેવા ઢંગ, તેનો એવો રંગ.

⇒ જેવો દેશ એવો વેશ.

- જેવો દેશ તેવો વેશ.

⇒ જેવો જાલ્યો જોગી, એવી મકવાંણી માલી.

- જેવો જાલિયો જોગી, તેવી મકવાણી માલી.
- જેવી કોદાળી એવો દસ્તો.
- જેવો ભઈનો પૂક, એવી બાંનની પાપડિયો.

આ કહેવત ચરોતરમાં, પાઘડી પહેરનાર કાઠીયાવાડી લોકો માટે પ્રચલિત છે. અર્થાત્ જેઓ પાઘડી પહેરે છે તેવો વાસ્તવમાં અંદરથી આંટીઘૂંટીવાળા હોય છે. તેથી તેની સાથે સાવચેતીપૂર્વક વહેવાર કરવો.

જેને આબરુંકેશરમ નથી તે નીચ કે હલકું કામ કરતાં નાનમ અનુભવતો નથી તેવા દાંડ કે નાગા માણસથી સૌ ડરતા હોવાથી નાનકડા ગામ ઘણી જેવી જોહુકમી ચલાવે છે.

જેને આબરુંની પડી હોય, જેને સમાજના વટ, વહેવાર અને નીતિનિયમોની પડી હોય તેનું કોઈપણ કામકાજ સરળતાથી પતતું નથી.

જેને જેવી ટેવકુટેવ પડી હોય તેવી રીતે જ, તેવા રંગ રાગથી જીવતો હોય છે. સારો સંસ્કારી જીવ સારી રીતે વર્તે, નકામો હલકો એની રીતે વર્તે.

જેવા દેશમાં, જેવા માહોલમાં રહેતા હોય તેમના જેવા થઈને રહો તો જ એમની વચ્ચે જીવી શકાય. તો જ એમનો સાથ સહકાર મળે.

જેવો સ્વભાવ હોય તેવાને તેવી જ પત્ની કે સાથીદાર મળતા હોય છે. સારા માણસને સારાનો અને દુર્જનને દુર્જનનો સંગ થાય છે.

⇒ જો થવું ઓચ બાવો તો કરાવો દાવો.

- જો થવું હોય બાવો તો કરાવો દાવો.

⇒ ઝાઝી ખેતીએ ઘણી લથડે, ઝાઝી દીકરીએ બાપ લથડે.

⇒ ટકે શેર ભાજી, ટકે શેર ખાજાં, અંધેરી નગરમાં ગંદું એક રાજા.

⇒ ટકોરો મારીને લેવો ઘડો, જોખતાં પે'લા કરવો ઘડો.

- ટકોરો મારીને લેવો ઘડો, જોખતાં પહેલાં કરવો ઘડો.

⇒ ટાડ ટાડ કરીએ નઈ ને ટાડના માર્યા મરીયે નઈ.

- ટાઢ ટાઢ કરીએ નહીં, ને ટાઢના માર્યા મરીયે નહીં.

⇒ ડાઘી બાઈને તેડાવો ખીરમાં મેંદું નંખાવો.

- ડાહી બાઈને તેડાવો ખીરમાં મીઠું નંખાવો.
- જાણી જોઈને કૂવામાં ન પડાય.

જે માણસ કશાંય કારણે કોર્ટે ચઢે તે હંમેશા ખુવાર થઈ જાય તો પણ કદાચ ન્યાય મળે ખરો કે ન પણ મળે.

લાંબી પહોળી ખેતીને, ખેડૂત પહોંચ વળતો ન હોવાથી એની ચિંતામાં તબિયત બગાડી મૂકે છે. એ જ પ્રમાણે ઝાઝી દીકરીનો બાપ એમના લગ્નો કરાવવા, આણાં-પરિચાંણા કરવામાં જ તૂટી જાય છે. માટે પહોંચી વળાય તેટલી ખેતી કરવી અને એકાદ બે દીકરીઓથી વધારે પેદા ન કરવી.

જેના શાસનમાં ગોળ અને ખોળની કિંમત સરખી હોય, સોનું અને પિત્તળ સરખા ભાવે વેચાતાં હોય એવા રાજ્યનો રાજા ગાંડો જ હોય. માટે જે સમાજ કે ગામનો ઘણી અક્કલ વગરનો બૂડથલ હોય તેવા સમાજ કે ગામમાં સારા માણસો જીવી ન શકે.

કોઈપણ વાત જાણી-અજાણી વિચારીને સારા નરસા તમામ પાસાનો વિચાર કરીને આગળ વધવું. વગર વિચાર્યું આંધળું કિયું પગલું નુકશાન કરાવે.

કશી વાતનું એક જ રટણ કરી એનાથી બી ન જવાય. પરિસ્થિતિને સહન કરતાં શીખવું જોઈએ.

જાણી જોઈને દોઢડહાપણ કરી બગાડી મૂકવું.

- જાણી જોઈને ઝેર ન ખવાય.
- જાણી જોઈને બેઠેલી ડાળ ન કપાય.
- જાણી જોઈને પગ ઉપર કુહાડો ન મરાય.

⇒ ડાયો દીયરો દેશાવર ભોગવે, ને ડાઘી વવ ચૂલો ફૂંકે.

- ડાહ્યો દીકરો દેશાવર ભોગવે, ને ડાહી વહું ચૂલો ફૂંકે.

⇒ ડુવાળાં દેખી પાટીદાર મલકાય ને ડુવાળાં દેખી કોરી ગભરાય.

- ડુવાળાં દેખી પાટીદાર મલકાય ને ડુવાળાં દેખી કોળી ગભરાય.

⇒ તપસી ગયા લપસી ન જોગી થયા ભોગી.

- તપસી ગયા લપસી ને જોગી થયા ભોગી.

⇒ તૂટ્યાં ફૂટ્યાં હાંધે ન બે બાયડીયોનો ઘણી આથે રાંધે.

- તૂટ્યાં ફૂટ્યાં સાંધે ને બે પત્નીનો ઘણી હાથે રાંધે.
- ઝાઝાં ઘરનો પરાંણો ભૂખમરો.
- હિયાળી હાલુની ઉકેડે માંકાણ.

ગુણ ચતુરાઈ અને સ્થાન પ્રમાણે કામ, માન, મોભો અને સ્થાન નક્કી હોય.

- ભણેલ ગણેલ દિકરો કમાવા વિદેશ જાય અને ડાહી ચતુર વહુંવારું રસોડામાં શોભે.

આકાશમાં વાદળ દેખાય એટલે વરસાદ આવશે, તેથી ખેડૂતો-પાટીદાર ખૂબ ખુશ થાય, પણ કોળી જ્ઞાતિના લોકો મોટા ભાગે સખળડખળ છતવાળા છાપરાં કે માટીનાં ઘરમાં રહે છે. સ્વભાવે આ જ્ઞાતિના લોકો ખૂબ આળસુ હોવાથી ચોમાસું આવતા ઘરમાં વરસાદ ચૂવે નહીં તે માટે કશી કાળજી લેતાં નથી. છેવટે વરસાદ ઘરમાં પડે એટલે એ ડરે છે.

આજના કળીયુગમાં સાધુ, સંન્યાસી, જોગી બધા કામવાસનાથી ઘેરાઈ ગયેલા છે અને ભોગ વિલાસમાં સપડાઈ ગયા છે. માટે એવા ચલિત ઢોંગી સાધુ બાવાથી ભરમાઈ ન જવું.

જેના ઘરમાં બે પત્ની હોય તેને દશા ખૂબ બૂરી હોય. ઘંટીના પડની જેમ પિસાટા રહેવાનું, માટે સુખેથી રહેવું હોય તો બે પત્ની ન કરવી.

⇒ દા'ડા આવે વાંકા ત માર મારે રાંકા.

- દઠાડા આવે વાંકા તો માર મારે રાંકા.
- નશીબ આડે પાંદડું તો ગાંડ મારે વાંદડું.

⇒ સમય સમય બલવાન, નહીં પુરૂષ બલવાન, કાબે અર્જુન લૂંટિયો, એહી ધનુ એહી બાણ.

⇒ દેખતે ડોરે અંધાપો, ન છતી રાંડે રંડાપો.

- દેખતે ડોળે અંધાપો, ને છતી રાંડે રંડાપો.

⇒ દે ટૂંકડો ત આવે ટૂંકડો.

- દે ટૂંકડો તો આવે ટૂંકડો.

⇒ દેવ ગયા ડુંગરે, પીર ગયા મક્કે કોંગ્રેસના રાજમાં ઢેડ મારે ધક્કે.

⇒ દાંમ કરે કાંમ ને લૂંડી કરે સલામ.

- દામ કરે કામ ને લૂંડી કરે સલામ.
- ડોંગનો માર્યો ઊંચું જુવે ન ધાંનનો માર્યો ને'ચુ જુવે.
- હાથ હોય પોલા તો કામ કરે ગોલા.

⇒ ઘણી આયો કે ઘાઘ, ઝૂંપડું લગાડું કે વાઘ.

- ઘણી આવ્યો કે ઘાડ, ઝૂંપડું લગાડું કે વાડ.

કઠણાઈ બેસે ત્યારે, નશીબ સાથ ન આપે ત્યારે નાનો કે નબળો માણસ પણ રંજાડી જાય છે, સામે થઈ જાય.

”

લાચારીભરી સ્થિતિ.
- ન કહેવાય કે ન સહેવાય તેવી સ્થિતિ.
- પરિસ્થિતિ પર કાબૂ ન રહેવો.

”

આ કલિકાલમાં ન થવાનું થાય.
- ધારણા બહારનું બની જાય.
- સાવ નાનો માણસ અપમાન કરી જાય.
- કોઈના પર કોઈનો કાબૂ ન રહે.

આ યુગમાં શેઠ કે શરમથી કામ થતું નથી. પૈસા વેરો એટલે કામ થઈ જાય.
- કોઈપણ કામ કરાવવું હોય કે કઢાવવું હોય તો એની કિંમત ચૂકવો તો સરળતાથી પતી જાય છે.

ભયાનક કોઈ પતિ માટે કેટલાક પતિદેવો હંમેશા કોપાયમાન સ્થિતિમાં જ રહેતા હોય છે. હંમેશા ઝઘડવાના મૂડમાં જ હોય.

⇒ ઘણી-ઘણીયાંણી રાજી તો ક્યા કરે કાજી.

- ઘણી-ઘણીયાંણી રાજી તો શું કરે કાજી.
- મિયાં-બીબી રાજી તો ક્યા કરે કાજી.
- દા'ડે આવે ડાંગે ને રાતે એકનાં એક.
- પતિ-પત્નીનો ઝઘડો ખાટલા લગીન.

⇒ ઘણી જાગે ન ચોર ભાગે.

- ઘણી જાગે અને ચોર ભાગે.

⇒ ઘણીની માનીતી બાયડી બાર ગવ ઉજજડ ભારે.

- ઘણીની માનીતી સ્ત્રી બાર ગવ સુધી ઉજજડ દેખે.

⇒ ઘરમીને ઘેર ઘાઘ ને કહઈન ઘેર કહાર.

- ઘરમીને ઘેર ઘાડ ને કસાઈના ઘેર કંસાર.

⇒ ઘૂર ઘાંણી ન ઘક્કાપાંણી.

- ઘૂળ ઘાણી ને ઘક્કાપાણી.
- મેલ કરવત્યા મોચીના મોચી.

⇒ ઠેરના ઠેર ને ભૈડકા ભેર.

- દરદર ગયું ન દાયરી આથી.

⇒ નકટાને નાક નઈ ન નક્કટને શાંન નઈ.

- નકટાને નાક નહીં ને નક્કટને શાંન નહીં.

કેટલાક ઘણી-ઘણીયાંણી એકબીજા માટે ગમે તેવી સ્થિતિમાં પણ સાથે રહેવા માગતા હોય તો કોઈ કશું કરી શકે નહીં.

- પતિ-પત્ની દિવસે લડતાં-ઝઘડતાં રહે, પણ સાંજે ભેગા થઈ જાય.

સાવધાન કે જાગૃત માણસ હંમેશા જીતી જાય છે.

- જાગૃત માણસ મુસીબતથી બચી જાય છે.

પતિની માનીતી સ્ત્રી કોઈને ગાંઠતી નથી. મનફાવે તેવું કરતાં કોઈરોકી શકતું નથી.

કળીયુગમાં, ખરાબ કે નીચ કામ કરનાર, ચોરી ચકારી કરી ઘનવાન થનારને, માન-સન્માન કે સુખ સાહ્યબી મળે છે. નીતિવાનને ખૂબ જ દુઃખ વેઠવું પડે.

વાતમાં કઈ માલ નહીં.
- એકમાંથી છૂટી બીજામાં સપડાવું.

ગરીબી ગઈ ને ભીખ માગવાનો વારો આવ્યો.

જેને લાજશરમ નથી અને આબરુંની પડી નથી તેવાને કોઈ અસર થતી નથી અને નક્કટ માણસને પણ ઈશારો કે સૂચનની પડી નથી કે અસર થતી નથી.

⇒ **નબરાન હોં નડે ન નાગાન પગે પડે.**

- નબળાને સૌં નડે ને નાગાને પગે પડે.
- જેણે મૂકી લાજ એને નાંનું સરખું રાજ.
- નાગાની પાંચછેરી ભારે હોય.

⇒ **નર્સ, નદીને મે'તી સદાય વે'તી.**

- નર્સ, નદીને મહેતી સદાય વહેતી.

⇒ **નમે એ હોંને ગમે.**

- નમે તે સૌને ગમે.
- નમે એ પેટ ભરીને જમે.

⇒ **ના આપડે ભીખ, તો વૈદું શીખ.**

⇒ **નાણાં વગરનો નાથ્યો, નાણે નાથાલાલ.**

- નાણાં વગરનો નાથિયો, નાણે નાથાલાલ.

⇒ **નાંમીતો વાંછિયો રરી ખાય ન, નાંમીતો ચોર માર્યો જાય.**

- નામીતો વાછિયો રળી ખાય, ને નામીતો ચોર માર્યો જાય.

આજના જમાનાની તાસીર છે કે નબળાને સૌં પજવે, ને નાગા કે દાંડને સૌં પગે પડે.

- નબળાને માર પડે ને નાગો જીતે.

નદી વહેતી રહે અને નર્સ અને શિક્ષિકાનું ચરિત્ર શંકાશીલ હોય છે એવી આજના સમાજમાં છાપ છે.

માન આપે તે જ માન પામે.

- વિનયી માણસ સૌને ગમે.

- નમે એની બધી રીતે આગતા સ્વાગતા થાય છે.

આજ સુધી એવી ધારણા પ્રચલિત હતી કે સૌથી સહેલો ધંધો વૈદું કરવાનો છે, ભીખ માગવા જેટલીય ત્રેવડ ન હોય તે પણ વૈદું કરી શકે.

આજના યુગમાં બીજા કોઈ ગુણ સંસ્કાર કે આવડત કે કલાની કોઈ કિંમત નથી. માત્ર જેની પાસે પૈસા છે તેની પૂજા થાય છે. ગઈકાલે વૂઠારીને, મુફ્લીસ સમજીને બોલાવતા, તેની પાસે કોઈપણ રીતે પૈસા આવી જાય એટલે રાતોરાત તે માનપાનનો અધિકારી બની જાય છે.

આજના યુગમાં જેનું નામ થઈ ગયું હોય તે કમાય છે. તે ગમે તેવો હોય તો પણ નામના આધારે કમાય છે. તરી જાય છે અને એકવાર બદનામ થઈ ગયેલો ગમે તેટલો સારો હોય તો પણ માર ખાતો આવે છે.

⇒ **નોકર ખાય તો નફો જાય, ન શેઠ ખાય તો મૂડી જાય.**

⇒ **નોકરી કરવી તો સરકારી, પૈણવું તો નાતમાં ને બાવા બનવું તો સાંમીનારાણા.**

- નોકરી કરવી તો સરકારી, પરણવું તો નાતમાં ને બાવા બનવું તો સ્વામીનારાયણના.

⇒ **પકડે કાંન એન આવે શાંન.**

- પકડે કાન તેને આવે શાન.

⇒ **પગ તરે આથો રેલો તો કે' વાત પડતી મેલો.**

- પગ તળે આવ્યો રેલો તો કહે વાત પડતી મેલો.

⇒ **પટલ મારે કહીને, ન પાડો મારે ઘેયને.**

- પટેલ મારે કહીને, ને પાડો મારે ઘેન.

⇒ **પંડ્ય રે તો પેટ ભરાય, ને ધન રે'ત ઢગલો થાય.**

- પંડ્ય રળે તો પેટ ભરાય, ને ધન રહે તો ઢગલો થાય.
- આપ મૂવા વગર સ્વર્ગે ન જવાય.
- ટીપે ટીપે સરોવર ભરાય.

ધંધામાં કે કુટુંબમાં નોકર ચોરી કરે તો નફામાં કે બચતમાં થોડો ફેર પડે પણ ખૂદ માલિક જ ચોર બને તો ધંધો પડી ભાગે છે.

આજના યુગની તાસીર ને માન્યતા પ્રમાણે સરકારી નોકરી કરનાર, કામ ન કરે કે લાંચ લઈ ધનવાન બને તો પણ એને આંચ આવતી નથી તેમ ન્યાતમાં પરણવાથી ઝઘડો થાય કે તકલીફ પડે તો ન્યાતના માણસો ઉકેલ લાવે કે મદદ કરે છે અને સ્વામીનારાયણના સાધુ થવાથી વગર મહેનતે મેવા-મિષ્ટાન ખાવા મળે અને સમાજમાં પૂજન થાય.

જેની ભૂલ કોઈ પકડીને બતાવે અને સજા કરે તો ફરી ભૂલ કરતો નથી. એ તો ઝડપથી શીખીને હોંશિયાર બની જાય છે.

પોતાનો વાંક કે પોલ પકડાઈ જવાના હોઈ, પોતાની સંડોવણી પર આંગળી ચિંધાય ત્યારે એ વાતને પડતી મૂકાવવા પેંતરા કરી છટકી જાય છે બચી જવાની યુક્તિ કરે છે.

પાટીદાર એ એવી જ્ઞાતિ છે કે લુચ્યાઈ કરી પીઠ પાછળ કદી ઘા ન કરે. સામેથી કહીને સામી છાતીએ વાર કરવા આવે, તેમ પાડા નામનું પ્રાણી દુશ્મનને જ્યાં પણ જુવે ત્યાં એના પર હુમલો કરીને એના માટે ખાર રાખે ને હુમલો કરે છે.

જાતે રળે, જાતે કામ કરે, જાતે દેખરેખ રાખે તો જ કમાણી થાય, બચત કરે તો ધન ભેગું થાય.

⇒ **પાયલાન પાડી અરઘો ચરઘ, ફૂવે પડી તાર પૂણો કડઘ.**

- પાયલાની પાડી અડઘો ચરઘ, ફૂવે પડી ત્યારે પોણો કડઘ.
- ટકાની ડોશી ને ઢબૂ મૂડાંમણ.

⇒ **પારકી આશ સદા નિરાશ.**

- આપ મર્યા વગર સ્વર્ગે ન જવાય.
- રજા અને સજા જાતે જ ભોગવવી પડે.
- હાથે તે સાથે.

⇒ **પારકી પંચાત કરે એનાં નૈડાં ભૂખે મરે.**

- પારકી પંચાત કરે તેનાં છોકરાં ભૂખે મરે.
- ભાંજગડિયાનાં છોકરાં ભૂખે મરે.

⇒ **પારકી પૂંજએ તે'વાર, લે ઉઠ્ઠ જડા પોઢીએ બે વાર.**

- પારકે પૈસે દીવાની.
- ઘોડા ઘર આપણાં, મારે રાબ ને તારે લાકડાં.

⇒ **ફર ખાવું જોયને, ન ડોબું લેવું દોયને.**

- ફળ ખાવું જોઈને, ને ડોબું લેવું દોહીને.

⇒ **કુલારાની ફોય અથડઈ મોય.**

- કુલારાની ફોઈ અથડાઈ મોઈ.

કશીય ચીજ હોય કે પાલતું જાનવર, ભલે એની કિંમત ન હોય પણ એની રાખરખાવટ કે સાચવણી હંમેશા મોંઘી પડે છે, એવો ઇંદો ન કરાય જેમાં ઘરનું ગોપીચંદન ખોવું પડે.

પોતાનું કામ પોતે જ કરવું પડે. બીજા પર આધાર રાખનાર નિરાશ થાય છે. કામ થતું નથી અને થાય તો એમા ભલીવાર આવતો નથી.

કામઘંઘો છોડી બીજાની પંચાત કરે અને તેના કુટુંબને ભૂખે મરવું પડે - ઘરની ખીચડી ખાઈ બીજાની વકીલાત ન કરાય

ઘણા લોકોનો સ્વભાવ જ હોય કે પારકા પૈસે ઉજાણી કરવી. આવી તક શોધનાર માણસ.

કોઈપણ વસ્તુ લેવી હોય, માલ ખરીદીવો હોય કે જાનવર લેવું હોય, તેના વિશે જાણી-ચકાસીને જ લેવું, કારણ કેટલાંક ફળ કડવાં, સડેલાં, ઉતરેલાં હોય તો ન લેવાય. તેવી રીતે ઢોર-જાનવર પણ જે કામ માટે લેવાનું હોય તેના માટે બરાબર છે કે કેમ તે જોવું જોઈએ.

જેને જે તે વિષયની ખબર નથી છતાં એ વિશે પોતે સર્વજ્ઞ છે એમ બાણાં ફૂકે છે પણ પછી જાણકારી ન હોવાથી પસ્તાય છે.

⇒ **ફૂલી કાચીનો ફૂલો, બાર આથનું ઘોત્યું ન, તેર આથનો ફૂલો.**

- ફૂલી કાકીનો ફૂલો, બાર હાથનું ઘોતિયું ને, તેર હાથનો ફૂલો.

⇒ **બઈન કોય લે નઈન, ભઈન કોય દે નઈ.**

- બાઈને કોઈ લે નહીં, ને ભાઈને કોઈ દે નહીં.
- જુગતે જોડી.
- મિયાં કાંણિયા ને બીબી લંગડી.

⇒ **બધું ગામ ઘોરે તાર ઘેલી ઘેસ ઓરે.**

- બધું ગામ ઘોરે ત્યારે ઘેલી ઘેસ ઓરે.

⇒ **બાપ દીવાનો, મા દીવાની, બાયડી મારી તુરજ ભવાની.**

- બાપ દીવાનો, મા દીવાની, બાયડી મારી તુજજ ભવાની.

⇒ **બાયડી ચોટેલે રાજ ને મે'માન રોટલે રાજ.**

⇒ **બાયડી રે ન ભાયડો ખાય, એમાં હારું શું કે'વાય ?**

- બાયડી રળે ને ભાયડો ખાય, એમાં સાડું શું કહેવાય ?

ગપોડી, જેની વાત ઉપર ભરોસો ન રખાય.

- ગપ્પીદાસ, બણગા ફૂંકનાર.

સરખે-સરખા ભેગા થવાં.

- જુગતે જોડી.

વેતા વગરની, ગાંડી, ગાલાવેલી, પાચાડગળ સ્ત્રી.

શેખચલ્લીના વિચારોમાં રાચનાર, કલ્પનાના ઘોડે સવારી કરનાર.

કોઈપણ સ્ત્રીને પોતાના લાંબા વાળનો ગર્વ હોય છે. વળી ખૂબ લાંબા વાળ હોવા તે ભાગ્યવાન હોવાની નિશાની ગણાય છે. એટલે સ્ત્રી પોતાના વાળથી ખૂબ રાજી રહે છે. એવી રીતે કોઈપણ મહેમાનની ભોજનથી સરસ સરભરા થાય તો તે રાજી રહે છે. જેને જે જોઈએ તે મળે તો ખૂબ રાજી રહે છે.

પરાપૂર્વથી ચાલી આવે છે કે ઘર ચલાવવા કમાણી પુરૂષ કરે પણ તે પડ્યો રહે અને સ્ત્રી કમાવા જાય તે સ્થિતિ અપમાનજનક ગણાય તેમ આપણા વડીલો માનતા.

- ⇒ **બાવા બાર ને લાડવા ચાર.**
- પાંચ પોલીસ ને પંદર ફોજદાર.
 - બાંકિયા ગાંમમાં બાર બારસો.

- ⇒ **બાંમણનો વરો ન કૂતરાંનો મરો.**
- બ્રાહ્મણનો વરો ને કૂતરાંનો મરો.
 - વાંછિયાનો વરો ન કૂતરાંનો મરો.

- ⇒ **ભણેલા કરતાં ગણેલા હારો, ગણેલા કરતાં ફરેલો હારો, ફરેલા કરતાં કહયલો હારો.**
- ભણેલા કરતાં ગણેલો સારો, ગણેલા કરતાં ફરેલો સારો, ને ફરેલા કરતાં કસાયેલો સારો.

- ⇒ **ભવ આખું ફર્યો તોય પારકે લાકડે બર્યો.**
- ભવ આખું ફર્યો તોય પારકે લાકડે બળ્યો.

- ⇒ **ભાડાની વેલ, ઉતારી મેલ્ય.**
- ભાડાની વેલ, ઉતારી મેલ.

- ⇒ **ભાયડો રે ત રાંડ દરે.**
- ભાયડો રળે તો રાંડ દળે.

- ⇒ **ભાયડો રે ત રાંડ દરે, પણ ભાયડો ફરે તો રાંડ શું કરે ?**
- ભાયડો રળે તો રાંડ દળે, પણ ભાયડો ફરે તો રાંડ શું કરે ?

ઢંગધડા વગરનું આયોજન.
- ગણતરી વગરનું આયોજન.

વાણિયા બ્રાહ્મણની જ્ઞાતિ સ્વભાવે કંજુસ અને અતિ ચીકણી હોય, જેથી લગ્ન પ્રસંગે એટલી જ રસોઈ બનાવે કે કૂતરાંને ખાવા જેટલી પણ ન બચે.

એકલા ભણતરના પોપટિયા જ્ઞાન-વાળા કરતાં ગણતરી કરનારો સારો, પણ તેના કરતાં જગત જોયેલો અનુભવી સારો ગણાય અને અને કરતાં બધી વાતે અનુભવી અને કસાયેલ તે સારો.

જીવન આખું કમાણી કર્યા વિના રજળવામાં પસાર કર્યું. તેને મરણ વેળા પારકે લાકડે બળવું પડે, તેવી સ્થિતિ ન જ લાવવી.

ભાડાની કોઈપણ ચીજનો લગાવ ન હોય, કામ પતે પછી પરત આપી દેવાની, એમાં કશો વાંધોવચકો પડે તો પણ ભાંજગડ વરગ આપી દેવાની.

પતિ કમાય તો સ્ત્રી ઘર ચલાવે. ઘરનું અવેરણ કરે, પણ પતિ ન કમાય તો સ્ત્રી શું કરે ?

”

- ⇒ **ભૂખ ના જુવે એઠો ભાત, તરહ ના જુવે ઘોબીઘાટ.**
- ભૂખ ન જુએ એઠો ભાત, તરસ ન જુએ ઘોબીઘાટ.

- ભૂખ છોકરાં વેચાવે.
- ભૂખ બધાં પાપ કરાવે.
- ભૂખ ભવ બગાડે.
- ભૂખ નાચ નચાવે.

- ⇒ **ભૂંડુ ભાવે નઈ, ન રૂડું તાકડે આવે નઈ.**

- ભૂંડુ ભાવે નહીં, ને રૂડું તાકડે આવે નહીં.
- હારી નડતી કરવા જતાં કુંવારા રઈ જયા.
- સારી નડતી કરવા જતાં કુંવારા રહી ગયા.

- ⇒ **ભાણેજે ભાગ નઈ, ને જમચે લાગ નઈ.**
- ભાણેજે ભાગ નહીં, ને જમાઈએ લાગ નહીં.

- ⇒ **ભોંય પડ્યું ભાગ્યનું, જે જડે એ બાપનું.**

- ⇒ **મચકો ના કર્ય મેં'તરાંણી, આ ચૂડે મેં'તેરમી આંણી.**
- મચકો ન કર મહેતરાણી, આ ચૂડે મેં'તેરમી આંણી.

- ⇒ **મન ચંગા ત કથરોટમાં ગંગા.**
- મન ચંગા તો કથરોટમાં ગંગા.
 - મન રાશી તો શું કરે ગયા કાશી ?

ભૂખ ગમે તેવા હલકાં કામ કરાવે, જરૂરીયાત ન પોશાય તો જમાણસ ગમે તે હટે જાય.

અવઢવની દશા, આવી ક્ષણે ત્વરીત નિર્ણય લેવો પડે.

ભાણેજને આપજામાંથી ભાગ ના પડાય, તેમ જમાઈ પાસેથી મદદ ન મગાય અર્થાત દાનઘરમની ચીજ કે ઘન ન લેવાય, જેની પાસેથી મદદ ન લેવાય તેની સામે હાથ લાંબો ન કરાય.

જડેલામાં કોઈનો ભાગ ન હોય.
- જડે એ જડનારનું ગણાય.

તારા જેવી તો મેં ઘણી જોઈ નાખી, દાદાગીરી કે નખરા ન કર, નહીં તો કાઢી મૂકીશ. અર્થાત કેટલાકને પોતાની હેસિયતની ખબર ન હોય ને નાહકની દાદાગીરી કરે.

કશાય ઉપર પૂર્ણ આસ્થા અને જાત ઉપર વિશ્વાસ હોય તો ઘરમાં જ ચોસઠ ધામ અને ભગવાન હાજર જ હોય, તીર્થે જવાની જરૂર નથી.

⇒ મનમાં આવે એવું બોલે એ તણખલાની તોલે.

- મનમાં આવે તેવું બોલે તે તણખલાની તોલે.

⇒ મન વગરનું મલવું ને ભેંત જોડે ભટકાવું.

- મન વગરનું મળવું ને ભીંત જોડે ભટકાવું.
- હેતનાં ડૂસકાં સારાં પણ કમનની કમોદ ખોટી.

⇒ મા તે મા, બીજા બધા વગાડાના વા.

- ગોળ વિના મોળો કંસાર, મા વિના સુનો સંસાર.

⇒ મા મૂરો ન બાપ ગાજર, દીકરા એમના સુલેમાંન.

- મા મૂળો ને બાપ ગાજર, દીકરા એમના સુલેમાન.

⇒ મૂળાના ચોરને મૂરચીનો માર ઓય, કારા પાંછીની સજા ના ઓય.

- મૂળાના ચોરને મૂરચીનો માર હોય, કાળા પાછીની સજા ન હોય.

⇒ મા પૂછે આવતો ન બાપ પૂછે લાવતો.

⇒ માંછાહ જાતમાં ગાંચજુ ગોલું, પંખી જાતમાં કાગડું ગોલું.

- માણસ જાતમાં ગાંચજુ ગોલું, પંખી જાતમાં કાગડું ગોલું.

ગમે ત્યાં સ્થળ કાળ અને સામેનો માણસ જોયા વિના લવારો કરે તેની કોઈ કિંમત રહેતી નથી.

જ્યાં આદર-સત્કાર કે મન ન હોય ત્યાં ક્યારેય ન જવું.

માંની તોલે જગતમાં કોઈ ન આવે.

વર્ણશંકર પ્રજા જેનાં મા કે બાપના કુળ, ગોત્ર નો કશોય મેળ ન બેસતો હોય.

જેવો જેનો ગુનો તેવી તેની સજા થાય.

માનું વ્હાલ સ્વાર્થહીન હોય છે. એને દીકરાની કમાણીમાં રસ ન હોય, જ્યારે પત્નીને પતિ કમાતો હોય તો જ વ્હાલો લાગે, માં સિવાયના સગપણમાં સ્વાર્થ ભળેલો હોય છે.

માણસની જ્ઞાતિમાં હજામની જ્ઞાતિ બદમાશ ગણાય તેમ પક્ષીમાં કાગડો લુચ્ચો ગણાય, દરેક વર્ગમાં લુચ્ચી જ્ઞાતિ હોય છે.

⇒ મિયાં ચોરે મૂઠે, અલ્યા ચોરે ઊંટે.

- સો સૂનારકી એક લુહારકી.

⇒ મૂકીએ લહતી ત આવે અહતી.

- મૂકીએ લસતી તો આવે હસતી.

⇒ રખડતા નર, જ્યાં બેઠા તાં ઘર.

- જ્યાં મલે રોટલો એનો હાથવું ઓટલો.

⇒ રડતી જાય ન ઘર માંડતી જાય.

- રડતી જાય અને ઘર માંડતી જાય.

⇒ રાત કારી, તલ કારા, લેં વાંછિયા તારા ન તારા.

- રાત કાળી, તલ કાળા, લે વાંછિયા તારા ને તારા.
- રાતે સાડલે રાંડ, ને પાશેર લઈ ગઈ ખાંડ.
- રાત રાણી ને વહું કાણી, વળતાં વળી લઈ ગઈ તેલની પળી.

⇒ રાંમ રાખે એન કોણ ચાખે

- રામ રાખે તેને કોણ ચાખે.
- જીસકા ખુદા મહેરબાન, ઉસકા ગદા પહેલવાન.

⇒ રૂપને રડે એ કરમને કૂટે.

- જેની રૂપારી વવ એને ભઈબંધ બવ.

⇒ રંગ ગયા પણ ઢંગ ન ગયા.

- દોરડી બળી પણ આમળો ન ગયો.

માણસ થોડે થોડે ચોરી કરી એકઠું કરે ત્યારે અદ્ધા એકજ ફેરામાં આવી બધું ચોરાવી લે.

- ખોટા કામનો બદલો ઉપરવાળો અહીં જ આપે છે.

કોઈપણ માણસની ઉપેક્ષા કરો એટલે એ માન મેળવવા દોડતું આવશે. બહુ માન માગનાર ને ક્યારેક આવી સજા કરવી જરૂરી હોય છે.

નફીકરા, જવાબદારી વગરના, રઝળતા માણસને જ્યાં કોઈ બોલાવે તેને ઘર સમજી અડીંગો જમાવી દેતા હોય છે.

ફતવી કરવા છતાં પોતાનો સ્વાર્થ સાધવાનું ન ભૂલે તેવો માણસ, તેવી સ્ત્રી.

જેનું ચોરેલું છે તેને જ અંધારાનો લાભ લઈ પાછું આપી રોકડી કરી લે તેવો ચાલાક માણસ.

- તકનો લાભ લઈ, લોભીને છેતરવો.

ઉપરવાળાની મરજી વિના પાંદડુ પણ ના હાલે.

- ઉપરવાળાની મરજી હોય તો કોઈ કાંઈ કરી શકતું નથી.

રૂપાળી સ્ત્રીનો ક્યારેય ભરોસો ના રખાય.

ગમે તેવી સ્થિતિમાંય પડેલી ટેવ જતી નથી. કોઈપણ પરિસ્થિતિમાં મૂળગત સ્વભાવ ન જ બદલાય.

- ⇒ **લખણવંતી લાડી, ખરા બપોરે કાડી.**
- લખણવંતી લાડી, ખરા બપોરે કાઢી.
- ⇒ **લગન વેરા ઊંઘમાં ગઈ, પછી આખી રાત જાગતી રઈ.**
- લગન વેળા ઊંઘમાં ગઈ, પછી આખી રાત જાગતી રહી.
- ⇒ **લગન વેરા ઊંઘમાં ગઈ, પછી આખો જન્મારો જાગતી રઈ.**
- લગન વેળા ઊંઘમાં ગઈ, પછી આખો જન્મારો જાગતી રહી.
- ⇒ **લાંબા જોડે ટૂંકો જાય, મરે નઈ ત માંદો થાય.**
- લાંબા સાથે ટૂંકો જાય, મરે નઈ તો માંદો થાય.
- ⇒ **લાલ્યા લવારે ઘડ્યું, ઝાંપે જઈને પડ્યું.**
- લાલિયા લુહારે ઘડ્યું, ઝાંપે જઈને પડ્યું.
- ⇒ **લીલા લે'ર ન જમ્માનું ઘેર.**
- લીલા લહેર ને જમવાનું ઘેર.
 - મોઢાની લાપસી ઓરી વરો કરવો.
- ⇒ **લેતાં લાજી આપતાં ગાજી.**
- ⇒ **લે લોટીન માર્ય લંગોટી.**
- લે લોટી ને માર લંગોટી.

અપલખણી સ્ત્રી કે પુરુષને પતિ કે માલિક ગમે ત્યારે કાઢી મૂકે છે. સંઘરતો નથી.

તક જતી કરે તેને આખી જીંદગી પસ્તાવું પડે.

જાગતુ રહેવાની વેળાએ ગાફેલ રહીએ તો જીવનભર પસ્તાવું પડે.

બીજાની વાદે ચડનાર દુઃખી થાય.

તકલાદી કામ (ન કરવું)

વાતોના વડાં કરવાં.
- કશુંય ખરચી ન શકે તેવો કૃપણ માણસ.

ગુણ ઉપર અવગુણ કરવો તે, ઉપરથી ઉપકાર કરવાનો દેખાડો કરવો.
- લેતી વખતે હિણપત દેખાડવું અને પરત આપતા ઝઘડો કરવો અથવા બઘાને દેખાડો કરીને આપવું.

બાવા બની જવું, સંસાર ત્યજવો કંઈ ના થાય તો બાવા બની જઈ મફતનું માગી ખાવાની વૃત્તિ ધરાવનાર.
- મફતીયું વગર મહેનતે મળે તેવું શોધનાર.

- ⇒ **વકર્યો કાઠી વેર કરે, વકર્યો બાંમણ તડ કરે.**

- ⇒ **વડ એવા ટેટા ન બાપ એવા બેટા.**

- વડ તેવા ટેટા ને બાપ તેવા બેટા.
- બાવળિયે કેરી ન આવે.

- ⇒ **વર મરો કન્યા મરો, પણ બાંમણનું તરભાણુ ભરો.**

- વર મરો કન્યા મરો, પણ બ્રાહ્મણનું તરભાણુ ભરો.

- ⇒ **વર રથો વાસી ન કન્યા ગઈ નાશી.**

- વર રહ્યો વાસી ને કન્યા ગઈ નાશી.

- ⇒ **વાંછિયાન વરો ન ફૂતરાંન મરો.**

- વાંછિયાનો વરો અને ફૂતરાંનો મરો.

- ⇒ **શરીર હખી તો હૌ વાતે હખી.**

- શરીરે સુખી તો સૌ વાતે સુખી.
- એક તંદુરસ્તી, હજાર ન્યામત.
- નાડે નરવો તે બધે પહોંચી વળે.
- દેહ ભૂલે તે દેવ ભૂલે.

- ⇒ **શિયાળો ભોગીનો, ઉનાળો જોગીનો.**

કાઠી દરબાર જ્ઞાતિનો, માણસ સફ્ફર થતાં જ કોઈને મારી કાપી નાખી દુશ્મની ઊભી કરે, અને બ્રાહ્મણ સફ્ફર થાય તો એની કડવી ઈર્ષાળુ જીભ સંબઘોમાં તડ પડાવે.

જેવું વાવો તેવું લણો.
- વંશાનુવંશ ગુણો ઉતરી આવવા.

સાવ સ્વાર્થી માણસ, પોતાના સ્વાર્થી આગળ બીજા કોઈને ન ગણે.
- બીજાનું ભલે જે થવું હોય તે થાય પણ, પોતાનું તો ભલું થવું જ જોઈએ, પોતાનો સ્વાર્થી સઘાવો જ જોઈએ.

પતિનામાં ત્રેવડ ના હોય તો પત્ની નાસી જ જાય, પત્ની ખેપાની હોય તો રેંજીપેંજી ઘણીને મૂકી નાસી જાય છે. દૈવત વગરના માણસને પત્નીય ગાંઠતી નથી.

અમુક જ્ઞાતિ એટલી કરકસર, ગણતરીવાળી અને કંજૂસ હોય કે લગ્નપ્રસંગે ફૂતરાનેય ખાવા મળે તેટલુંય ન બચે.

શરીર સરખું હોય, તન તંદુરસ્ત હોયતો બધાં જ સુખ ભોગવાય. પણ લાખો રૂપીયા હોય, રાજકારભાર હોય, સુખસંપત્તિ હોય પણ શરીરે દુઃખી હોય કશું જ ભોગવાતું નથી.

ખાવાપીવા-પહેરવા ઓઢવાને ભોગવિલાસ કરવા માટે સંસારી લોકોને શિયાળો ઉત્તમ ગણાય ત્યારે સાધુ જોગી માટે ઉનાળો ઉત્તમ ગણાય.

⇒ શૈંગડે ઝાલો ત ખાંડા ન પૂછડે ઝાલો ત ખાંડા.

- શૈંગડે પકડો તો ખાંડા ને પૂછડે પકડો તો ખાંડા.

⇒ હણતાને હણીએ તો એનો દોષ ના ગણીએ.

- વીંછીન મોંને ખાસડું.
- વીંછીનું મોત ખાસડે.
- બાત સાટે લાત, તેમાં કોણ ગણે ઘાત.
- વાઘ માર્યાનું પાપ નઈ.
- હાપ માર્યાનું પાપ નઈ.
- રોગ ને શત્રુને ઊગતા જ હણવા.

⇒ હગપણમાં હાડું ને જમણમાં લાડું.

- સગપણમાં સાડું ને જમણમાં લાડું.

⇒ હઈ હોનીને હારવી, ના મૂકે હગી બાંનને જારવી.

- સઈ સોનીને સાળવી, ના મૂકે સગી બહેનને જાળવી.

⇒ હાહુ મરે ત શીરો કરું, ન ભાયડો મરે ત નાતરે જવ.

- સાસુ મરે તો શીરો કરું, ન ઘણી મરે તો નાતરે જાઉં.

⇒ હાહુ વગર હાહરે મરી ન ખાહડાં ખઈન પાછી ફરી.

- સાસુ વગર હાહરે મરી ને ખાસડાં ખાઈને પાછી ફરી.

એવો ચાલબાજ કે શેતાન માણસ કોઈ રીતે સંકળમાં ન આવે તેવો.

દુશ્મનને કે પાપ આચરનારને મારવામાં પાપ ન નડે.

- દુશ્મન કે બીજાને મારી નાખનારને મારવાથી દોષ ન લાગે.

સાડુંનું સગપણ ઉત્તમ ગણાય એમ લાડુંનું જમણ પણ ઉત્તમ ગણાય.

- ટુંકમાં સાસરી પક્ષનું સગપણ વધારે વહાલું લાગે છે.

આવી પ્રકારની વૃત્તિવાળા લોકો, સગી બહેન ગ્રાહક તરીકે આવે તો પણ એનામાંથી થોડું કાઢી, ચોરી લેતાં શરમાતા નથી. ઉલ્ટાનો આનંદ અનુભવે છે.

- એટલે આવી વૃત્તિ ધરાવનાર લોકોનો વિશ્વાસ ક્યારેય ન કરવો.

નક્કટ કે રખડેલ સ્ત્રીને પતિ કે સાસુ કે એના ઘરનાંની કોઈ જ શરમ લાગતી હોતી નથી. તે તો એના સુખ આનંદની તક શોધવાના ફિરાકમાં જ મસ્ત હોય છે.

અક્કલ વગરની સ્ત્રીને અથડાવું જ પડે.

⇒ હાહું છેટે હાહું, ને માંહાર પોહે હાહું.

- સાસરું છેટે સાસુ, ને મોસાળ પાસે સાસુ.

સાસરું છેટે હોય તો માનપાન જળવાઈ રહે. મહેમાનગતિ માણવામાં મજા આવે તેમ મોસાળ નજીક હોય તો ગમે ત્યારે પહોંચી જવાય છે.

પ્રકરણ - ૬

⇒ અમદાવાદી અરાંમજાદી,
ખંભાતી ગોજરી; વડોદરાની
વાંકી નાર, સૂરતની બલિયારી.

- અમદાવાદી હરામજાદી,
ખંભાતી ગોજરી વડોદરાની
વાંકી નાર, સૂરતની બલિયારી.

⇒ આ તો કઠલાલ ગાંમ વરે તો
વાંછા નેકર પથ્થર પાંછા.

- આ તો કઠલાલ ગામ વરે તો
વહાણ નહીંતર પથ્થર પહાણ.

⇒ આથી મઈ ન ચિંતા ગઈ,
ઊતર્યા મઈ ન ચિંતા ગઈ.

- આવી મહી(નદી) ને ચિંતા
ગઈ, ઊતર્યા મહી ને ચિંતા ગઈ.

⇒ ઓડ ઉમરેઠના ઊંડા કૂવા,
દીકરી પેલાવે એના બાપ
મૂવા.

- ઓડ ઉમરેઠના ઊંડા કૂવા, દીકરી
પરણાવે એના બાપ મૂવા.

⇒ ઓડ માથાં ફોડ્ય.

- ઓડ માથાં ફોડ.

⇒ આંતરોલીનો દર કઠણ.

- આંતરોલીનો દળ કઠણ.

⇒ આઘી રોટી ખાના કઠોલ મત
જાના.

- આઘી રોટી ખાના મગર કઠોલ
મત જાના.

ગામ પરની કહેવતો

જે તે ગામ કે શહેરમાં રહેતી સ્ત્રીઓના
ગુણધર્મ બતાવ્યા છે.

કઠલાલ ગામમાં વસનાર લોકો રીઝે તો
ઠીક, ન રીઝે તો પથ્થર જેવા જડ બની
જાય છે.

મહી નદીને મહિસાગર કહે છે કારણ કે
બારે માસ બે કાંઠે વહેતી હતી એટલે
એને સામે કાંઠે જવાની ચિંતા રહેતી પણ
એને પાર કરી જાય એટલે ચિંતા ટળી
જાય.

અગાઉના જમાનામાં, પાણી કૂવામાંથી
સિંચવું પડતું અને એ કામ વહુએ
કરવાનું. એક જમાનામાં, ઓડ
ઉમરેઠના કૂવા ખૂબ ઊંડા હતા. એ
કારણે સૌ દીકરી આપતાં ગભરાતા,
કારણ કે દીકરી પાણી ભરીને તૂંટી જશે
તેના ઉપરથી આ કહેવત પડી હશે.

ઓડ ગામ સાથે કોઈ વહેવાર કરવા જતાં
માથું ફાટી જાય. એટલી ભાંજગડ એ
ગામના પુરૂષ-સ્ત્રીઓ કરતાં હશે.

ગામના માણસોના સ્વભાવ પરની
કહેવત.

એ ગામની છાપ એવી હશે કે ભૂખે મરી
જવું પણ કઠોલમાં ન જવું.

⇒ આંકલાયના ઊંડા કૂવા.

- આંકલાયના ઊંડા કૂવા.

⇒ ઉપર અલ્લા ન નેચે જલ્લા,
સેમ્માં વરખડાં ન ગાંમ્માં
તરકડાં.

- ઉપર અલ્લા ને નીચે જલ્લા,
સીમમાં વરખડાં ને ગામમાં
તરકડાં.

⇒ ઉમરેઠના નવસ્યા નવી
અવેલીવારા, કન્યા જૂના
ઝરુખાવારી.

- ઉમરેઠના નવસા નવી
હવેલીવાળા, કન્યા જૂના
ઝરુખાવાળી.

⇒ કપડવંજમાં કપટી વહે,
કઠણ વહે કઠલાલ,
મવધામાં તો ઊંધા વહે,
ચોર વહે નડિયાદ.

- કપડવંજમાં કપટી વસે,
કઠણ વસે કઠલાલ,
મહુધામાં તો ઊંધા વસે,
ચોર વસે નડિયાદ.

⇒ કરમસદની કોઠી,
કાઠિયાવાડની ઘોડી ન
પલાંછાની છોડી.

⇒ કે'કુંજરાય ને અથડાય
આખડોલમાં.

- કહે'કુંજરાય ને અથડાય
આખડોલમાં.

ગામના કૂવાનું પાણીનું સ્તર ઘણું ઊંડું
હશે.

આ ગામ એવા સ્થળે છે કે ત્યાં જવા
સીધો રસ્તો ન મળે, ન મીઠું પાણી કે ન
કશીય જોગવાઈ - એટલે ભગવાન
ભરોસે જીવતું ગામ - ખારાપટના કારણે
સીમમાં પિલુડીના ઘૂંગા ને ગામમાં
મુસ્લીમની વસ્તી.

ઉમરેઠના પૈસાદાર કુટુંબનો મૂરતિયો
વખણાતો તેમજ એવા જ ખાનદાન
કુટુંબની કન્યા પણ એટલી જ
વખણાતી.

કપડવંજના લોકો કપટી હશે, ને
કઠલાલમાં કઠણ (નિર્દયી) વસતા
હશે, એમ મહુધામાં ઊંધું બોલનારા તો
નડિયાદના લોકો ચોર વૃત્તિના હશે.

કરમસદ ગામમાં બનતી કોઠીઓ ઉત્તમ
મળતી હશે. જેમ કાઠિયાવાડની
ઘોડીઓ વખણાય છે તેમ પલાંછા
ગામની છોકરીઓ બધી રીતે ઉત્તમ
ગણાતી હશે.

સાચી વાત ન કહેનાર લોકો માટે.

⇒ કાંના માતર વગરના ગાંમનો (કરમસદ).

- કાના માતર વગરના ગામનો (કરમસદ).

⇒ કાંણીહાનો કુંડ, દૂધ્યું તલાય, ને ગંગલો ફૂવો જે ના ના'ય એ જીવતો મૂવો.

- કાણીસાનો કુંડ, દુધિયું તળાવ, ને ગંગલો ફૂવો જે ન નહાય તે જીવતો મૂવો.

⇒ ખંભાતી તારું વહાયું.

- ખંભાતી તારું વસાયું.

⇒ ચરોતરની ચાર દિશા, તરું, તમાકું ન વૂર, નરનારી દોનું ભલાં, નીતરે નવલાં નીર.

⇒ ચાંગાના હૌ નાગા.

- ચાંગાના સૌ નાગા.

⇒ ચુણેલ, ચકલાશીન વરી ચાંગા, નાંમ દે એમનું તો, ભાગી નાંખે ટાંગા.

- ચુણેલ, ચકલાસી ને વળી ચાંગા, નામ દે એમનું તો, ભાગી નાંખે ટાંગા.

⇒ જમી જાય જોરિયો, ન માર ખાય મે'રાયો.

- જમી જાય જોરિયો, ને માર ખાય મહેરાયો.

⇒ જખ મારે જિટોડિયા વારી.

- જખ મારે જિટોડિયા વાળી.

કોઈને ગાંજયો ન જાય તેવો ચાલાક.
- કરમસદ ગામના માણસો ચાલાક હશે.

એક એવી માન્યતા છે કે કાણીસાના કુંડમાં, એના દૂધિયા તળાવ, ને ગંગલા ફૂવાના પાણીમાં સ્નાન કરે તેને કરોળિયા ને કોડનો રોગ મટી જાય છે. એટલે એકવાર સ્નાન કરવાનો મહિમા છે.

તારું મારી દેવું - ધંધો બંધ કરી દેવો.

ચરોતર પ્રદેશમાં પુષ્કળ વૃક્ષો છે, ખૂબ તમાકું અને તુવેર પાકે છે અને એ પ્રદેશમાં વસતાં સ્ત્રી પુરૂષો, પ્રેમાળ અને ઉદાર સ્વભાવનાં ગણાય છે.

ચાંગા ગામના લોકો લબાડ કે નાગાઈ કરનાર વૃત્તિના હોવા જોઈએ.

આ બધા ગામના લોકો માથાભારે હોવાની છાપ હશે.

વડતાલ પાસે આવેલ જોળ ગામના લોકો મફતિયું જમી જવામાં ચાલાક હશે ને મહેળાવ ગામના નામે ચરી ખાતાં, મહેળાવના લોકો બદનામ થતા હશે.

આણંદ પાસે આવેલ જીટોડીયા ગામની કોઈ કશાયમાં ગણતરી ન હોય એવું બનતું હશે.

⇒ જખ મારે જખલાવારી, પેટલાદ પાંદે છે શેખડીના શા ભાર છે.

- જખ મારે જખલાવાળી, પેટલાદ પાસે છે (હવે) શેખડીના શા ભાર છે.

⇒ જે ઓય કાગડો, તાં ઓય નારિયો

- જ્યાં હોય કાગડો, ત્યાં હોય નારિયો.

⇒ જોર, વડતાલ ને રાવલી, મિયાં રાંટા ન બીબી ચિબાવલી.

⇒ ઠાસરા દો દિનકા આસરા, રે' ઝાઝા દા'ડા ત ખાય ખાહડાં.

- ઠાસરા દો દિનકા આસરા, રહે ઝાઝા દહાડા તો ખાય ખાસડાં.

⇒ ઠાહરા પાલી ને સેવાલીયા પાલી.

- ઠાસરા પાલી ને સેવાલીયા પાલી.

⇒ ડાકોર મંદિર સુંદર ધાંમ, ઉપર ફરકે ઘોરી ધજા, ખાવા પીવાનું કઈ ના મળે, ઘોત્યાં ઘોવાની મજા.

- ડાકોર મંદિર સુંદર ધામ, ઉપર ફરકે ઘોળી ધજા, ખાવા પીવાનું કઈ ન મળે, ઘોતિયાં ઘોવાની મજા.

પેટલાદ તાલુકાના પશ્ચિમનાં ગામોવાળાને એક જમાનામાં પગે ચાલીને ખરીદી કરવા પેટલાદ આવવું પડતું. ત્યારે નાનાં છોકરાંને થાક લાગે તો પેટલાદ કેટલે દૂર રહ્યું પૂછતાં. આ કહેવત કહેવાતી હશે.

દુનિયાના કોઈપણ ખૂણે નાર ગામનો માણસ વસતો હશે એવી છાપ છે અર્થાત નારમાં વસતા લોકો સાહસિક હોવા જોઈએ.

આ ત્રણેય ગામમાં મુસલમાન વસ્તી છે ને ત્યાંના મુસ્લીમો સ્વભાવે રાંટા હોય, ને એમની ઘરવાળીઓ એ કારણે ચિબાવલી હશે એમ મનાતું હશે.

ઠાસરાના લોકોને ત્યાં મહેમાનગતિ એક બે દિવસ સારી, વધારે રહેતાં હડધૂત કરીને કાઢતા હશે. કદાચ ગરીબાઈના કારણે હોય કે સ્વભાવગત ટેવ હશે.

ઠાસરાના લોકો (દારૂ) પીનારા હોય અને સેવાલિયા ગામ ગરીબ કે ભીખારી હશે એવી માન્યતા હશે.

ડાકોર એટલે રણછોડરાયના પવિત્ર મંદિરની જગ્યા. આ ગામમાં એ જમાનામાં જમવાની સુવિધા નહીં હોય, વળી ગોમતીના કારણે નાહીઘોઈ શકાય, એ કારણે આવું કહેવાયું હશે.

- ⇒ ગાંમ ગાંના નઈ અહીંના કે નઈ તાંના.
- ગામ ગાના નહીં અહીંના કે નહીં તહીંના.
- ⇒ ડભાણના દુઃખિયા ન સલુણના હખિયા.
- ડભાણના દુઃખિયા ને સલુણના સુખિયા.
- ⇒ તેર તાંહરિયું આશી, રોટલા ખાય વાસી, તોય કદી એમનો સંઘ ન જાય કાશી.
- તેર તાંસરિયું આશી, રોટલા ખાય વાસી, તોય કદી એમનો સંઘ ન જાય કાશી.
- ⇒ દાગજીપુરા ડગમગે, ને જાખલા જકડ-બંધ, રતનપરાની છોડી પૈણું ત ચુકાપાંણી બંધ.
- દાગજીપુરા ડગમગે, ને જાખલા જકડ બંધ, રતનપુરાની છોડી પરણું તો હુક્કા પાણી બંધ.
- ⇒ દે'ગાંમના દાવડા, જતે મેલે તાવડા.
- દહેગામના દાવડા, રોજ મેલે તાવડા.
- ⇒ ધર્મજ ગાંમનો ઊંચો ચોરો, માંથે ઘોરી ઘજા, ખાવા પીવાનું કઈ ના મલે, હૂંઈ રે'વાની મજા.

એ જમાનામાં ગાના ગામની એ ગોરમાં કોઈ રીતે ગણતરી નહીં થતી હોય માટે આપું કહેવાયું હશે.

ડભાણ ગામ તે જમાનામાં ગરીબ-દુઃખી હશે જયારે સલુણ સુખી હશે.

આ ગામમાં અંદરો અંદર ખુબ તડાં હશે, ઝઘડા થતા હશે અને ગરીબ હશે એટલે એક સંપ ન હોવાથી કશુંય સારું કામ થતું નહીં હોય.

પહેલાંના જમાનામાં અને આજે પણ દરેક જ્ઞાતિ પોતાની આસપાસના કેટલાક ગામોનાં જૂથ બનાવી તેમાં જ લગ્ન કરવાં તેવો નિયમ હતો - જેને 'ગોર' અથવા 'એકડો' કહેતા. એની બહાર છોકરો કે છોકરી પરણાવો તો ન્યાતપંચ સજારૂપે એ કુટુંબ સાથે બધો વહેવાર કાપી નાખતા. જેને નાત બહાર મૂક્યો કહે. એની સાથે હૂક્કાપાણી સુઢાંનો વ્યવહાર બંધ કરી દેવાતો.

આ કહેવત કેમ પડી હશે એનો તાળો નથી મળતો પણ ગામમાં વટેમાર્ગુ આવનારને ખાવાપીવા મળતું નહીં હોય પણ સુવાની જગ્યા મળતી હશે એ કારણે આપું કહેવાયું હોય.

ધર્મજ ગામમાં એ જમાનામાં ખાવા નહીં મળતું હોય, પ્રજા ગરીબ હશે એ જ પ્રમાણે ભાદરણ તો એથી ગરીબ હશે અથવા એ ગામના લોકોની વૃત્તિ લોભી લાલચું હશે. જયારે પાસેનું ગામ અહીં

- ધર્મજ ગામનો ઊંચો ચોરો, માંથે ઘોળી ઘજા, ખાવા પીવાનું કે ન મળે, સૂઈ રહેવાની મજા.

⇒ ધર્મજમાં નહીં ધાંન ભાદરણ નરી ભૂખ હારું બચારું ઝારોરા તે કોકડિયોનું સુખ

- ધર્મજમાં નહીં ધાન ભાદરણ નરી ભૂખ સારું બિચારું ઝારોલા તે કોકડિયોનું સુખ

⇒ ધર્મજના ધાંણકા, ખાવા પીવાનાં સાંણકા, વહોના વર રૂપારા, પણ ખાવા પીવાના ઉપાડા.

- ધર્મજના ધાંણકા, ખાવા પીવાનાં સાંણકા, વસોના વર રૂપાળા, પણ ખાવા પીવાના ઉપાડા.

⇒ ધર્મજના કોશ્યા ન વીરસદના કાણ્યા.

- ધર્મજના કોશિયા ને વીરસદના કાણિયા.

⇒ નવ નડીયાદી, પાંચ પેટલાદી ન એક અમદાવાદી.

- નવ નડીયાદી, પાંચ પેટલાદી ને એક અમદાવાદી.

⇒ નવ નડીયાદી, પાંચ પેટલાદી ને એક ઉમરેઠી.

⇒ નવ નડીયાદી, પાંચ પેટલાદી ને બોરસદી ને એક અમદાવાદી.

ઝારોલા, જે ગામમાં પુષ્કળ રાયણનાં ઝાડ હશે, જેના પર પુષ્કળ પાકતાં રાયણાંને તાપે સૂકવીને કોકડીઓ બનાવતા હશે તે પરથી આ લખાયું હશે.

”

ધર્મજ ગામમાં ખાવાના સાંસા પડતા હશે, અર્થાત ગામ કંગાલ કે ગરીબ હશે. વળી વસોના યુવાનો રૂપાળા હશે ખરા પણ ગામની પ્રજા ભૂખડીબારસ હોવી જોઈએ, એટલે એમ લખાયું હશે.

ધર્મજ ગામમાં ખેતી કરતાં ખેડૂતો વસતા હશે જયારે વીરસદ ગામમાં કાણિયા પટેલની વસ્તી એ વખતે અને આજેય જોવા મળે છે.

નવ નડીયાદી બરાબર પાંચ પેટલાદી થાય ને પાંચ પેટલાદી બરાબર એક અમદાવાદી પૂરતો ગણાય.

ઉમરેઠવાળા ઉત્સાદ ગણાતા હશે એ જમાનામાં.

અહીં સૌથી ઉત્સાદ, અમદાવાદી, પછી બોરસદી, પછી પેટલાદી ને છેલ્લે નડિયાદી આવે.

⇒ **નવ નડીયાદી એક ખંભાતી.**

⇒ **નવટાંક હારું નડીયાદ જાય.**

- નવટાંક માટે નડીયાદ જાય.

⇒ **નાડા હારું નડીયાદ જાય.**

- નાડા માટે નડીયાદ જાય.

⇒ **નારિયો ન કાગડો જાં ઓય તાં અથડાય.**

- નાળિયો ને કાગડો જ્યાં હોય ત્યાં અથડાય.

⇒ **નાર પંડોરી નાતરે જાય, તારાપુર તેડી જાય.**

- નાર પંડોળી નાતરે જાય, તારાપુર તેડી જાય.

⇒ **નાવલી જાવ કે નાપાડે, કદી ના એ આ પાડે.**

- નાવલી જાઓ કે નાપાડે, કદી ના એ હા પાડે.

⇒ **નિરમાલીમાં નવ જણા, દાંડિયા રમે તેણ જણા, પો'રા રથો જગા કરો, એવી ભૂમો પાડે ઘણા.**

⇒ **પઈ હારું પેટલાદ જયો.**

- પાઈ સારું પેટલાદ ગયો.

⇒ **પેટ શું પેટલાદ જયું'શ ?**

- પેટ શું પેટલાદ ગયું છે ?

⇒ **પેટલાદી પરમાણિયાની પાર-વારો.**

- પેટલાદી પરમાણિયાની પાળ વારો.

૨૭૮ □

ખંભાતીને ઉત્સાદ ગણાવ્યો છે.

કંજૂસ, લોભી કે ગણતરી બાજ માણસ.

,,

નાર ગામના લોકો સાહસિક હશે કે જેથી દુનિયાના કોઈપણ ખૂણે જોવા મળશે જ.

એ જમાનામાં નાર કે પંડોળી ગામમાં કન્યાની છૂટ હશે અથવા પૈઠણના કારણે પરણાવી નહીં શકતા હોય અને બાજુના ગામ તારાપુરના ગોરમાં કન્યાની અછત હશે, એટલે નાર-પંડોળીની છોકરીઓ સાથે નાતરું કરી ઘર માંડતા હશે.

નાવલી કે નાપાડના લોકો કશીય વાતે હાથ નહીં મૂકવા દેતા હોય તેથી આ કહેવત પડી હશે.

નિરમાલી ગામમાં ત્યારે આટલી વધારે વસ્તી નહીં હોય, માત્ર ગણ્યાં ગાંઠ્યાં નવ કુટુંબ હશે, એમાં વળી નવરાત્રિમાં દાંડિયા રમવા ત્રણેક આવતાં હશે એટલે કટાક્ષમાં આવું બોલતા હશે.

કંજૂસ, લોભી, કૃપણ માણસ.

ભયંકર ભૂખ (લાગવી) લાગી છે ?

રાંડવા જેવો, હિજડા જેવો.

⇒ **પીજ પલાંણા ન વહો, ઘઘાય એટલું ઘહો.**

- પીજ પલાણા ને વસો, ઘસાય એટલું ઘસો.

⇒ **પીજની પારી પેટમાં ના મરાય.**

- પીજની પાળી પેટમાં ના મરાય.

⇒ **મહીસાગર વાત્રક વચ્ચે, રૂડો ચરોતર દેશ, વૃક્ષ જહાં વિધ વિધવળી, ફળે-ફૂલે હંમેશ.**

⇒ **બરદયો શેખડીનો ન ડોબું નારનું.**

- બળદ શેખડીનો ને ભેંસ નારની.

⇒ **સંઘાણા ગાંમ ગંધાણાં.**

- સંઘાણા ગામ ગંધાણા.

⇒ **હમજયું'તુ હાંમરખા ન પો'ર્યા પણહોરા.**

- સમજાયુંતું સામરખા ને પહોર્યા પણસોરા.

⇒ **હાંમરખાના હોં મૂરખા, આગર જતાં અજર પૂરા (અજરપુરા)**

- સામરખાના સોલ મૂરખા, આગળ જતાં અજર પૂરા (અજરપુરા)

⇒ **હોના જેવી ચાંમડી ગાંમેગાંમ ગાંમડી.**

- સોના જેવી ચામડી ગામે ગામ ગામડી.

આ ગામના માણસો એ જમાનામાં ઉદાર મતવાદી હશે એટલે આ ત્રણેય ગામ ને બીજા ગામના લોકો ધરાઈને એમની નબળાઈનો (ભરપૂર) ઉપયોગ કરતા હશે.

એક જમાનામાં પીજ-વસોના લુહારે બનાવેલ ચપ્પુ, પાળી (કટારી જેવી) કે સૂડી બહું વખણાતાં, એ વખણાતી વસ્તુ વસાવાય ખરી પણ એનાથી આપઘાત ન કરાય.

એમ કહેવાય છે કે અથવા માન્યતા છે કે મહી અને વાત્રક વચ્ચેનો પ્રદેશ જેને ચરોતર કહે છે. ત્યાં ક્યારેય દુષ્કાળ પડતો નથી. ફળદ્રુપ જમીનના કારણે આ પ્રદેશમાં પુષ્કળ ફળો અને અનાજ પાકે છે અને સતત હરિયાળી રહે છે.

શેખડીના બળદ વખણાતા ને નારની ભેંસો.

ભૂલ થાપ થઈ જવી.

લાગ્યું સાંમરખા ગામ જેવું પણ નીકળ્યું પણસોરા.

- વધારે પડતા વિશ્વાસને કારણે છેતરાઈ જવું.

ઠઠ્ઠા મશ્કરી કે મજાકમાં આ બંને ગામ માટે બોલાય છે. ખબર નથી કે આ ગામોમાં મૂર્ખાઓ પેદા થયા હશે કે ?

આ ગામનાં છોકરા છોકરી રૂપાળાં હશે.

□ ૨૭૯

- ⇒ હોં વાર કાશી બરાબર એકવાર ચકલાસી.
- સો વાર કાશી બરાબર એકવાર ચકલાસી.
- ⇒ હોંમે મોઢે હોંમરખા.
- સામે મોઢે સામરખા.
- ⇒ હોં નડિયાદી બરાબર એક ભડિયાદી.
- ⇒ વૌઠાનું મેરું, ખાવાનું કેરું, હુવાનું વેરું ન રે'વાનું ભેરું.

ચકલાસીની પ્રજા, ધર્મ તેની નીતિ રીતિથી ચાલનારી હશે.

સીધેસીધા રસ્તે જતાં જ સામરખા જડી જશે.

ભડિયાદનો માણસ, નડિયાદી કે અમદાવાદી કરતાંય ઉસ્તાદ હશે.

વૌઠાના મેળામાં, ખાવા માટે કેળાં મળતાં હસે, અને નદીની રેતમાં તંબુ તાણીને બધાએ સાથે રહેવાનું હોય છે.

પ્રકરણ - ૭ વાર્તાઓ/કહેવતો પરથી વાર્તાઓ

(૧) અમે મોચી તમે મોચકાં, મોચી મોચા મોચ, સંપત ઓચ તો આવજો, નેંકર કરજો કોચાકોચ.

સમાજના અમુક અભિમાની માણસો પોતાની સંપત્તિ અને સત્તાના તોરમાં, બીજા એના જ્ઞાતિવાળાની અવગણના કરે છે, એમને ટાળી મૂકે છે અને પોતે મહાન છે અને બીજા તુરછ છે એવો વટ રાખી, એટ રાખી, બીજાની ઉપેક્ષા કરે છે એ અર્થમાં.

વાર્તા :

કોઈ એક ગામમાં મોટો મોચીવાડો હતો. એ મોચીવાડામાં એક મોચી ખૂબ પૈસાદાર હતો. અને એને એના પૈસાનું ખૂબ અભિમાન. સ્વભાવે ગુમાની અને અહંકારી. આમ પૈસાદાર હોવાના તોરમાં એના પડોશી મોચીઓને ન બોલાવે કે કોઈ વ્યવહારેય ન રાખે. એ કારણે એના જ્ઞાતિભાઈઓને એ ધનિક મોચી પર ભારે ચીડ. પણ કરે શું ? પેલો ધનિક મોચી તો પૈસાના મદમાં ભોંયથી બે વ્હેંત અઢ્ઢર ચાલે. અને ભૂલથીય બીજો કોઈ મોચી એને ત્યાં આવી જાય અથવા કોઈ શિખામણ આપે તો એનું હડહડતું અપમાન જ થાય, હડધૂત કરીને એને કાઢી મૂકે.

આ કારણોથી બાકીના બધા મોચીઓ એની શાન ઠેકાણે લાવવા , બરાબર બદલો લેવા ટાંપીને બેસી રહેતા, ઘાટમાં આવે તો બરાબરનોબદલો લેવાનું નક્કી કરી રાખેલું.

એવામાં એક દિવસ એ ધનવાન મોચીની મા ગુજરી ગઈ, બધા મોચીઓ માથે ખેસ નાખીને હૂઠવો મૂકવા ગયા. ડોશીને સ્મશાને લઈ ગયા. બરાબર બાળીય ખરી. સાંજે બસેવાય ગયા, એક સાંજે આ ધનિક મોચી આ બધાને કહ્યું કે મારે મારી ડોશી પાછળ આખી આપણી નાત કરવી છે એનું બારમું રંગે ચંગે કરી નાતને લ્હાંણી કરવી છે, એટલે તમે બધા ચિઠ્ઠીઓ લખી નાખો. ભલે જેટલો ખર્ચ થવો હોય એટલો થાય, મારા આ પૈસા શું કામના ?

આ ધનવાન મોચી તો અંગૂઠાછાપ હતો. એટલે બધા મોચીઓએ સંપ કરી, આ અછકલા મોચીની શાન ઠેકાણે લાવવા, અંદરોઅંદર સતંત્ર કરીને ચિઠ્ઠીઓ લખવા બેઠા. ચિઠ્ઠીના અંતે નક્કી કર્યા મુજબ ઉપરોક્ત શાખી લખી નાખી. પછી ચિઠ્ઠીઓ પોસ્ટ કરી. જેમને જેમને આ ચિઠ્ઠીઓ મળી એ આ છેલ્લે લખેલી શાખી વાંચીને ધૂંવાપૂવા થઈ ગયા. બધાનાં મૂળિયાં બળી ગયાં અને સૌ બોલી ઊઠ્યા. ‘એવો એ પૈસાદાર એટલે મોચી ને આપણે મોચકાં... એને મન આપણી કોઈ કિંમત જ નથી ?’ અને બધા સમસમીને બદલો લેવાની ભાવનાથી કારજમાં કોઈ જ ના આવ્યા.

આ તરફ બધાની રસોઈ બની ગઈ હતી. શુદ્ધ ધીના લાડવા, જલેબી, અને ભાત ભાતની વાનગીઓ રંધાઈ ગયેલી પણ કોઈ જ ન ફરકતાં બધી રસોઈ બગડી. આમ એના અભિમાને એને જબરો પાઠ ભણાવ્યો.

(૨) અવરચંડી રાંડ જેવો, નબળી રાંડ જેવો.

હંમેશા કહે એનાથી વિરુદ્ધ કરનારો.

વાર્તા :

કોઈ એક નાનકડા ગામમાં એકઘેર નવી વહુ આવી. આ વહુ સ્વભાવે અવરચંડી. એની સાસુ એનાથી ત્રાસી ગયેલી, સાસુ કહે એનાથી ઊંધુ જ કરે. એ કહે કે દોરડું તાંણી ઝાલ્ય તો આ સ્ત્રી ઢીલું મૂકે, અને કહે કે ઢીલું મૂક્ય તો આ તાણી ઝાલે. સાસુ કહે કે ઉત્તર જા તોએ દક્ષિણમાં જાય

એક વખત એના ઘરે મહેમાન આવ્યા. સાસુ કહે કે ‘વહુ દિકરા, લોટ બાફજો (કંસાર બનાવજો) પણ આ અવરચંડી સ્ત્રીએ તો ધરાર કંસાર ન બનાવ્યો અને ભૈંડકુ બનાવ્યું. આ પરથી આપું વર્તન કરનાર સ્ત્રી-પુરૂષ માટે આ કહેવત વપરાતી હશે.

(૩) આકડાભારી ઘોડા ગુડે.

સામે જોખમ નથી એ જાણ્યા પછી શૂરાતન ચડવું.

વાર્તા - ૧ :

એક વખતે કોઈ એક અજવાળી રાતના કેટલાક ચોર ઘોડસવારી કરી ચોરી કરવા નીકળ્યા’તા. રસ્તામાં ગોચર આવ્યું. ગોચરમાં ખૂબ આકડા હતા. અજવાળી રાતમાં આ આકડા થોડાક લોકોનું ઝુંડ ઊભું હોય એવું લાગે. અથવા ટોળે વળી બેઠા હોય એવો ભાસ થાય. એ પ્રમાણે આ ચોર ટોળીએ આકડાના ઝુંડને માણસોનું ટોળું માની ઘોડા બીજી દિશામાં વાળી દીધા. એ ઉપરથી આ કહેવત પડી હોય.

વાર્તા - ૨ :

આવી જ બીજા એક પ્રસંગની દંતકથા છે. આવી જ એક અજવાળી રાતના મુસલમાન બાપદિકરો બંને ક્યાંક જઈ રહ્યા હતા. બાપ મિયાં કુસકી જેવો અને વાતોનાં વડાં બહું કરે. સ્વભાવે જબરા કુલણજી. બાપ વાતોના તડાકા મારતે મારતે પોતે કેવાં બહાદુર છે એના બાણમાં ફૂલો જાય. એવામાં ગોચર આવ્યું. આકડાનું ઝુંડ ભાળી બાપને થયું કે મારી નાખ્યા. જરૂર લૂંટારાની ટોળી બેઠી છે, હવે મરી જવાના. બાપ ઘૂંજવા માંડ્યો. એણે દીકરાને ઊભો રાખી દીધો. બંને જણા કહે ડાકુ હૈં અબ ક્યાં કરે ? ‘બેટા એસા કર તું જા મેં ઇંધર ખડા હું’ પણ દીકરાએ સામેથી પૂછ્યું ‘અબ્બાજાન એસા ક્યું’ બાપ હોંશિયાર હતો એટલે દીકરાને પટાવતા કહે ‘દેખ બેટા મેં જાઉં તો તેરી મા રાંડે ઓર તું જાયે તો પારકી બેટી રાંડે, ઇસલીયે તું જા મેં તેરે પીછલ આતા હું’ અને

૨૮૨ □

દીકરો તો હિંમત કરીને ગયો. નજીક જતાં જ ખબર પડી કે આ તો ડાકુ નથી પણ આકડાનું ઝુંડ છે. એ જોઈ દીકરાએ બૂમ પાડી ‘અબ્બાજાન ચે ડાકુ નહિ હે અને આક હે આક’ એટલી ખબર પડતા બાપ બરાડી ઉઠ્યો. ‘બેટે મત ગભરાના ભલે રહે સવાલાખ’.

(૪) આખું આયખું અંધારું ઉલેચ્યા કર્યું

આખું જીવન કોઈપણ પ્રકારની સૂઝબૂઝ વગર, દિશાહિન બની ઢોરની જેમ જીવી જનાર માણસ માટે આ કહેવત વપરાતી હોય છે. ઘાંચીના આખલાની પેટ આખું આયખું ગોળ ગોળ ફરીને પૂરું કર્યું.

વાર્તા :

એક અંધારિયો પ્રદેશ હતો. આખી દુનિયાથી અલગ દેશ ચારે બાજુ પહાડ પર્વતો અને નદી નાળા, જંગલ ઝાડી. કોઈની સાથે વ્યવહાર નહીં, આ પ્રદેશના લોકો તદ્દન અબૂધ અને ગમાર.

એ લોકોમાં એવી માન્યતા કે રાત પડતાં ગામમાં અંધારું ઉતરી પડે. એ અંધારું ગામની બધી સ્ત્રીઓ ભેગી થઈ જો સૂપડા વડે ઉલેચે નહિ તો ગામમાં કદી અજવાળું આવે નહિ. એટલે રાત પડતાંની સાથે ગામ આખાની સ્ત્રીઓ સૂપડું લઈને અંધારું ઉલેચવા મંડી પડે તે સવાર સુધી આ ક્રિયા ચાલે. વર્ષોથી સતત આપું જ ચાલ્યા કર્યું.

વર્ષો પછી એ કુટુંબમાં એક બુદ્ધિશાળી અને રૂપાળો યુવાન પેદા થયો એને નવું જાણવાની, નવા પ્રદેશો જોવાની ભારે ઇચ્છા. એક દિવસ એ યુવાન ગામ છોડી બહાર નીકળી ગયો. ઘણું રખડ્યા પછી એક સવારે એક નદી કિનારે બેઠો બેઠો વિચાર કરતો હતો. ત્યાં એક સુંદર યુવાન કન્યા આવી ચઢી. બંને એક બીજાના પ્રેમમાં પડ્યાં અને પરણી ગયાં. થોડો સમય વિત્યા બાદ તે યુવાન પેલી સ્ત્રીને લઈને પોતાને ગામ ગયો.

રાત પડતાં આખા ગામમાં ભયાનક અંધારું છવાઈ ગયું. કોઈના ઘરમાં દીવો ન મળ્યો. બધી સ્ત્રીઓ સૂપડું લઈને અંધારું ઉલેચવા નીકળી પડી. પેલી નવી આવેલી સ્ત્રીને આ જોઈ ખૂબ આશ્ચર્ય થયું પછી ઠાપકાઈથી એની સાસુને પૂછ્યું ‘બા આ શું કરો છો ?’ સાસુ કહે બેટા અમે આખી રાત આ અંધારું ઉલેચીયે છીએ એટલે સવાર થાય છે અને અજવાળું આવે છે. આ શાણી વહું ગામની અબુધ સ્ત્રીઓની વાત પામી ગઈ. બીજી રાતે આખા ગામની સ્ત્રીઓને એણે ભેગી કરીને કહ્યું ‘તમે બધાય બહું વર્ષોથી આજ સુધી અંધારું ઉલેચ્યું. તેથી બધાં થાકી ગયાં હશે, તમે આરામ કરો હું એકલી આ અંધારું ઉલેચીશ’. બધા વિચારમાં પડી ગયા. વહુંએ બધી સ્ત્રીઓને આગ્રહ કરી સૂવડાવી દીધી. વર્ષોના ઉજાગરાને કારણે બધી સ્ત્રીઓ ઘસઘસાટ ઉઘી ગઈ અને પેલી સ્ત્રીએ દીવો સળગાવી અજવાળું કર્યું.

□ ૨૮૩

(૫) એ તો બાવાની લંગોટીવારી વાત છે.

વાર્તા :

એક જંગલમાં નાગા બાવાજી રહે. ખૂબ તપ સાધના કરી જ્ઞાન પામ્યા. પછી મનમાં થયું કે સંસારિક લોકોમાં ભક્તિભાવ જગાડી તેઓને સત્કર્મ તરફ વાળવા જોઈએ, એવી ઉત્કંઠા જાગી. તેથી તેઓ અઘોર વન છોડી દઈ કોઈ ગામમાં આવીને વસ્યા. ગામની પાદરે નદી કિનારે પુરાણા દેવાલય પાસે મઢી બનાવી રહેવા લાગ્યા.

મહાત્મા ખૂબ જ પ્રભાવી હતા, તપનું તેજ હતું, જ્ઞાનનો પ્રકાશ હતો એટલે થોડાક જ સમયમાં લોકોની ભીડ જામવા લાગી. થોડા સમય પછી એક અઠંગ સેવકે એકાંત મળતા સમય જોઈને મહાત્માજીને પ્રાર્થના કરતાં કહ્યું કે ‘મહારાજશ્રી આપને એક વિનંતી કરવાની છે, ગામના બધા ભક્તો વતી આ વાત કરું છું. આપના દર્શન કરવા ગામની સ્ત્રીઓની અદમ્ય ઈચ્છા છે. પરંતુ આપ નિર્વસ્ત્ર છો એથી એ બધાને ખૂબ ક્ષોભ અને સંકોચ થાય છે. આપ જો માત્ર એક લંગોટી ધારણ કરો તો એમની લાગણી સંતોષાય, તમારા જ્ઞાનનો એમને ઘણો લાભ મળે આટલું થાય તો આપનો ઘણો આભાર માનીશું.’

મહાત્માજીએ ખૂબ વિચાર કરી સેવકોના આગ્રહને માન આપી લંગોટી ધારણ કરવાનું શરૂ કર્યું. થોડા દિવસ પછી એમની લંગોટીને કોઈ ઉંદરે કાપી. તેથી મહાત્માજી ગુસ્સે ભરાયા. ભક્તોની હાજરીમાં રસ્તો કાઢવામાં આવ્યો કે લંગોટી કાપનાર ઉંદરડીના નાશ માટે મહાત્માજીએ બિલાડી પાળવી અને ગામમાંથી એક બિલાડી લવાઈ.

બાપજી મોટેભાગે ઉપવાસ કરે. તે ક્યારેક ઇળજનાદિ ખાય પણ પ્રશ્ન આવ્યો બિલાડીના આહારનો, એનું શું ? ખૂબ ચર્ચા વિચારણાના અંતે બિલાડીને દૂધ પાવાનું ગોઠવાયું. એ દૂધ માટે એક ભેંસ ખરીદવાનું નક્કી થયું. ભેંસ પણ આવી ગઈ. બિલાડીના ખોરાકનો પ્રશ્ન તો ઉકલી ગયો, પણ ત્રીજા દિવસે નવો પ્રશ્ન ખડો થયો. દરરોજ ભેંસ કોણ દોઢી આપે ? એનું છાણ વાસીદું કોણ કરે ? એના ઘાસચારાનું શું ? એની સેવા ચાકરીનું શું ? વિગેરે ચર્ચા વિચારણાને અંતે એવું નક્કી થયું કે એ ભેંસને તમામ દેખરેખ માટે એક બાઈરાખવી. ગામમાંથી એક સેવાભાવી બાઈ ત્યાં આવી ગઈ અને ખંતથી કામે લાગી ગઈ. ભેંસનું બધું ધ્યાન રાખે. બાકીના બચેલા સમયમાં મહાત્માજીની કુટિર સાફ કરે, વાળે-ઝુડે, લીપે-ગુપે અને રાતના આ ચુવાન સ્ત્રી મહાત્માજી સાથે સત્સંગ કરે.

સાધુ આ ચુવાન સ્ત્રીની સેવાથી ખૂબ પ્રભાવિત થઈ ગયા. ધીમે ધીમે નીકટતા કેળવાતી ગઈ અને ટૂંકા સમયમાં પરિણામ એ આવ્યું કે મહાત્માજીના મનમાં સ્ત્રીનું આકર્ષણ વધવા લાગ્યું અને ધીમેધીમે વિકાર જન્મતો ગયો. ઊંડે ઊંડે હૃદયમાં પડેલી કામવૃત્તિનો ભાવ સળવળવા માંડ્યો, એક રાતના સાધુનો વિકાર પરાકાષ્ઠાએ

પહોંચી ગયો, પણ એ જ ક્ષણે એમણે જાત પર સંયમ કેળવી કાબૂ મેળવી લીધો. એને પારાવાર પશ્ચાતાપ થયો.

યોગની શક્તિથી વિકાર અને કામવૃત્તિનો વશ કરી સ્વસ્થ થઈ ગયા. પછી વિચારના અંતે એ નિષ્કર્ષ પર આવ્યા કે બધો જ દોષ આ લંગોટીનો છે. લંગોટીના કારણે જ આ બધી સમસ્યા પેદા થઈ અને ગુસ્સે થઈને લંગોટી ફગાવી દીધી. લંગોટી ફગાવ્યાની સાથે જ બધી જફા જતી રહી. ત્યારથી આ કહેવત આવી હશે.

(૬) આશલાનું નશીબ આડું, જ્યાં જાય ત્યાં મલે ખાતરનું ગાડું

- ઘરની દાઝી વનમાં ગઈ તો વનમાં લાગી આગ.

નશીબમાં દુઃખ હોય તો ગમે ત્યાં જવાથી નિર્મૂળ થતું નથી, નશીબમાં લખ્યું હોય એ થાય જ.

વાર્તા :

કોઈ એક ગામમાં આશલો કરીને ખેડૂત રહે. રાત દિવસ કાળી મજૂરી કરે. આખો દિવસ બળદ ગાડે કામ કરે. એકનું એક કામ કરીને કંટાળી ગયો તો. એને થયું કે આ શું ? લાવ બીજે ગામ જવ. બીજે ગામ જઈ દેશ-પરદેશ જઈ નશીબ અજમાવી જોઉં. જેથી આ દુઃખના દિવસો ટળી જાય, રાત દિવસ આ બળદ ગાડાની લપચુડમાંથી છૂટકારો મળે.

એક દિવસ એ ગામ છોડીને ચાલી નીકળ્યો. અઠવાડિયાની સતત મુસાફરી પછી કોઈ એક ગામે રહી જઈ નશીબ અજમાવી જોવાનો વિચાર કર્યો અને રહી ગયો. પણ બીજું કોઈ અક્કલવાળું કામ આવડે નહિ, જે હોય તે એને મજૂરી કરવાનું કામ સોંપવા માગે. કંટાળીને બીજે ગામ ગયો ત્યાં પણ એજ વાત. આમ ત્રીજે, ચોથે, પાંચમે ગામ ફરતો ગયો.

બધે અનુભવ પૂછી એને ગાડા હાડેડું તરીકેના કામની સોંપણી કરવા સહુ તૈયારી બતાવે. થાકીને એ ઘેરે પાછો આવી પોતાનાં બળદ ગાડું સંભાળી લીધા. આ કારણે જ આ કહેવત પડી હોય એમ બને.

(૭) કણબીની મત થોડી, તે બળદ વેચી લાવ્યો ઘોડો.

વાર્તા :

કોઈ એક ગામમાં પટેલ અને દરબારને ભારે દોસ્તી. એ દરબારના ઘરે એક જાતવાન અને પાણીદાર ઘોડો હતો. દેખાવડી પણ ભારે. ભલભલાને એ જાતવાન ઘોડો રાખવાની લાલચ થઈ જાય.

પેલા પટેલને એ ઘોડી રાખવાનું મન થયું. પટેલને થયું કે દોસ્ત પાસે આવી ઘોડી છે અને મારી પાસે આવી ઘોડી હોય તો જબરો વટ પડે. આમેય પાટીદારને વટ પાડવાના, વટના માર્યા તૂટી જવાના ભારે અભરખા હોય છે. મનથી નક્કી કર્યું કે ઘોડી તો લાવવી જ. પણ ઘરમાં એટલી રોકડ ન મળે. એટલે થાય શું. છતાંય ઘોડી લાવવાના કોડ તો પૂરા કરવા જ રહ્યા. ખૂબ વિચાર કર્યો રાત દિવસ એનાં જ સ્વપ્નો સેવ્યાં.

કેટલાક ઈર્ષાળુ મિત્રોએ એને ચઢાવ્યો અને સાથે સાથે રસ્તો પણ બતાવ્યો કે તારી પાસે બળદની જોડ છે તે વેચી દે અને એ રકમમાંથી ઘોડી લાવી દે. પટેલે એમ કર્યું. થોડો સમય તો પટેલ મૂછો પર તાવ દઈ ઘોડી પર સવાર થઈને ગામ પરગામમાં વટમારતાં ફર્યા. એમ કરવા જતાં ખેતીવાડીનું કામકાજ રખડી ગયું અને બળદ વિના ખેતી થાય પણ શી રીતે. પરિણામ એ આવ્યું કે સીજન બાતલ થઈ અને ખાવાના સાંસા પડવા લાગ્યા. માથે દેવું થઈ ગયું અને કણબી ભાઈ બિચારા દુઃખી દુઃખી થઈ ગયા. એણે લાંબો વિચાર ન કર્યો એનું આ માહું પરિણામ આવ્યું. એ ઉપરથી આ કહેવત આવી હશે.

(૮) કરમ વગરનો કરશન્યો, જાને કોની જવ,
કરમમાં લછ્યું ડોરીયું તો ઘી શું ખવ.

વાર્તા :

એક ગામમાં કરશન નામે ગરીબ માણસ રહે. જાતનો ખૂબ કમનશીબ. બિચારો જન્મથી જ ખૂબ દુઃખી. એ ગામમાં ન કોઈ એનું સગુપહાલું કે દોસ્તદાર. એકલો જીવે, મજૂરી કરે અને જેમ તેમ દિવસો કાઢે.

એને જાનમાં જવાના ખૂબ અભરખા. જાતજાતની ચટાકેદાર રસોઈ ખાવાના જબરા કોડ. પણ એને જાનમાં લઈ જાય કોણ ? ૨૫-૩૦ વર્ષ પહેલા જાનમાં જવું એ પણ લ્હાવો ગણાતો. ત્યારે તો જાન પણ બે-ત્રણ દિવસ કન્યાના ગામે રહે અને એ દરમ્યાન ભારે જલસા પડે. ભાતભાતની ચટાકેદાર રસોઈ જમવાની મળે. પાનબીડી વહેંચાય, અત્તર છંટાય, હજમ પવન નાખે, ગામ આખું વરરાજ અને જામેયાને ચા-પાણી પીવા નોતરે. યુવાન અને કુંવારા જામેયા કોડભરી કુંવારી કન્યાઓ સાથે આંખમીચોલી કરે, ઠઠા મશકરી કરે, ક્યાંક દિલની અદલાબદલી પણ કરે.

એ જમાનામાં જમણવારના પણ ભારે જલસા થતા. ચોખ્ખા ધીની રસોઈ થતી. જેમાં સુખડી-સાટા, શીરો-કંસાર, લાડુ-લાપશી, જલેબી-પૂરી, ઘારી, બુંદીના લાડુ. ત્યારે વનસ્પતિ કે ડાલડા ધીની શોધ નહોતી થઈ, પણ મહુડાના બીજમાંથી તેલ નીકળતું જે ઠરી જતાં ઘી જેવું લાગે જેને ડોરીયું કહે અને તે ગરીબ લોકો, તફારિક અને પછાત જાતિ એને ધીના બદલે વાપરતા. આમ આ કરશન્યાના નશીબે આ ડોરીયું જ હતું. એ પરથી આ કહેવત પડી હશે.

(૯) કાકા કેડે બાંધેલું કરકરીયું એ તો હાલક ડોલક થાય,
બું તાર કે 'ને માર ભઈ, મારી તો સૂરતા એની મેં.

વાર્તા :

શિકારની ટેવવાળા કાકો-ભત્રીજો. નવરાશનો સમય પસાર કરવા ગામ પરગામ ભજન મંડળીમાં સામેલ થઈ ભજન ગાવા જાય.

એક વખત રાતના પરગામ ભજન ગાવા જવાનું થયું. બંને જણા ઉપડ્યા. રસ્તામાં જતાં એક સસલા ઉપર નજર પડી. ટેવ પ્રમાણે શિકાર જોતાં, જીવ ઝાલ્યો ન રહેતાં, સસલું પકડી પાડ્યું, પણ ભજનમાં જતાં હોવાથી સસલાને માર્યા વગર જીવતું પકડીને કાકાએ ફાળિયા કે ચાદરમાં લપેટી કેડે બાંધી દીધું અને ભજનના સ્થળે જઈ ભજન ગાવામાં લીન થઈ ગયા. ભત્રીજો બરાબર કાકાની સામે બેઠો હતો. એની નજર અવારનવાર કાકાની કેડે બાંધીને સંતાડેલા સસલા પર પડી જતી. સસલું અકળાઈને હલનચલન કરતું જણાયું. આથી ભત્રીજો ગભરાયો. કોઈના નજર પડી જાય અને પકડાઈ જાય તો હોહા થઈ જાય અને આબરું જાય. કાકાને આ વાતની ખબર નથી પણ એમને જાણ તો કરવી જ પડે. ભત્રીજો ખૂબ ચાલાક હતો. એટલે એણે ચાલાકી વાપરી ભજન જોડી કાઢ્યું અને કહ્યું.

કાકા પણ એટલા જ ચાલાક હતા. એટલે તરત સમજી ગયા. એમણે મંજીરા વગાડતા વગાડતા વારંવાર કોણી મારી સસલાને મારી નાખ્યું.

(૧૦) બીબી : કોદલચદકે રાજ કલાડ ઘાટ પે આયે હે,
મીલના હોતો ચલો નહીં તો શીતલપલ જતા હે.
મીયાં : રાજ એકિલા હે કે સંગીલા,
એકિલા હો તો
ઘાસન ભાઈકું ભેજણ દો ઓર મુલજી મહેતાકું બૂલા લો.

વાર્તા અને અર્થ :

સમાજમાં એવા કેટલાય માણસો હશે કે જે પોતાનો ખોટો રોફ પાડવા, મોભો દેખાડવા કે વટ પાડવા, ખોટેખોટું ડીંગ હાંકતા હોય. પોતે મહાન હોવાનો, મહાન માણસોની દોસ્તી હોવાનો, ખોટો દંભ કરી ગપ્પા હાંકતા હોય છે. પાણી ના હોય ત્યાં દરિયો દેખાડે. જેથી લોકો અંજાઈ જાય.

આવું જ એક કુટુંબ એક ગામમાં રહે. મીયાં બીબી બેજ જણ. મીયાંભાઈ જબરા તોડાફેંક. ભાતભાતના ફૂલારા મારે. કામ ઘંઘો કરે નહીં અને આખો દિવસ ગામના મોભીઓ વચ્ચે જઈને વાતોના તડાકા મારે. એમના બીબી પણ એવાં જ. છતાં ઘર ચલાવવા મજૂરીએ જાય અને જે કંઈ લૂખી સૂખી રોટી મળે એથી ગુજરાન ચલાવે.

એક દિવસ ઘરમાં કશુંય ખાવાનું ન મળે. જેમ તેમ કોદરા જેવું સસ્તું ધાન લાવી દળીને રોટલા બનાવ્યા. હવે આ કોદરાના રોટલાની ખાસિયત એ કે જો એ ગરમ ગરમ ખાવા મળે તો જ ગળે ઉતરે અને ઠંડો પડે તો ગળે ડૂચ્યા બાજે.

એટલે બીબીએ કોદરાના રોટલાને ચૂલા ઉપરના કલેડામાં નાખી ખાવીન્ટને બોલાવવા આવી પણ સાચું કહેવા જાય તો પોલ ખૂલી જાય. એટલે ઉપરોક્ત ભાષામાં કહ્યું કે મીયાં ફીસકારી માર્યા વગર કોદરાનો રોટલો ટીપ્પો છે ખાવો હોય તો હેંડો નહિ તો તમારો હણિજો ટાઢો થઈ જશે તો ગળે ઉતરશે નહીં. મીયાં આખી વાત સમજી ગયા.

મીયાં એ પૂછ્યું કે એકલો રોટલો જ છે કે બીજું કંઈ ખરું ? રાજા અકિલા હે કિ સંગીલા ? જો કશુંય ના હોય તો ભલી થઈ ઘરના માળીયામાં ઘાસનો એકાદ પૂળો હોય તો વેચીને એકાદ બે મૂળા લઈ આવું તો ખવાય.

પણ વાત એવા શબ્દોમાં કરી કે સાથે બેસનારને થયું કે કોદલયલના રાજા શીતલપલ જતાં એમને મળવા આવ્યા છે. માટે આવો ઝટ મળી જાજો.

(૧૧) ઘેડીયાં ગાંડાં વાળે

- વૃદ્ધો પોતાની બુદ્ધિ અને અનુભવથી ગૂંચ ઉકેલે.
- ઘરડા ગાંડું ઘોંચમાંથી કાઢે.
- ઘરડા ઘરનું ઢાંકણ
- ઘરડા ગત જાણે એ નાના ન જાણે

વાર્તા :

પહેલાના જમાનામાં ગામડેથી જાન જોડાય. જાન ગાડામાં બેસીને નીકળે. કન્યાના ગામે પહોંચતાં જાનનું સામેયું થાય. બંને પક્ષો ત્યાં ભેટે પછી જાન જમવા જાય ત્યારે કન્યા પક્ષનાં સ્ત્રી પુરૂષો, જાત જાતના ઉખાણાં, કોયડા પૂછે અને એનો સચોટ જવાબ આપ્યા પછી જ જાનૈયાઓ જમી શકે. એવો રિવાજ હતો.

એક વખત ગામમાંથી જાન જવાની હતી, પણ યુવાનોએ જાહેર કર્યું કે એક પણ વૃદ્ધ જાનમાં આવશે તો અમે નહિ આવીએ. ઘણાંયે યુવાનોને આ મમત છોડી દેવા સમજાવ્યા, પણ જીદે ચડેલાં યુવાનો નામક્કર ગયા. વરરાજા અને એના મિત્રો પણ એમાં સામેલ એટલે ના છૂટકે આ શરત સ્વીકારવી પડી.

રંગેચંગે જાન સામે ગામ પહોંચી. વૃદ્ધોની રોકટોક ન હોવાથી યુવાનો ભારે તાનમાં હતાં. વાજતે વાજતે સામેયું થયું. પછી જાનને જમવા તેડી. ત્યાં ઉખાણાં પૂછાયા. એમાં એકાદ બે એવા અઘરા કાયડા પૂછાયા કે જુવાનિયાંનાં મોં ઢીલા થઈ ગયાં. મોં વકાશીને એકબીજા સામું તાકી રહ્યા. હવે કરવું શું ? સાચો જવાબ ન આપે તો જાન જમી ન શકે અને આબરું જાય.

જાનૈયાઓને ચૂપ જોઈ કન્યાપક્ષવાળા હસવા માંડ્યા, મજાક કરવા માંડ્યા. હવે બધાને પસ્તાવો થવા માંડ્યો કે એકાદ ડોશલાને સાથે આવવા દીધો હોત તો પસ્તાવાનો વારો ન આવત, પણ હવે થાય શું ? આ ગડમથલ ચાલતી હતી ત્યાં જ એક વૃદ્ધ આવી કોયડાનો જવાબ આપી દીધો. ત્યારે આખી જાનના યુવાનોમાં જીવ આવ્યો. નાક રહી ગયું. જાન જમવા મંડી. બધાને આશ્ચર્ય થયું કે આ વૃદ્ધ અહીં આવ્યા કેવી રીતે ?

અંતે ખબર પડી કે વૃદ્ધ ભારખાનાના ગાડામાં ચાદર ઓઢીને સંતાઈને બેસી ગયા હતા.

(૧૨) જીવતાં તો નડ્યો પણ મરતાંય નડ્યો.

વાર્તા :

સોજીત્રા જેવું ગામ હશે. એમાં એક કુટુંબ રહે. એમાં ચાર દીકરા અને બાપ. બાપ સ્વભાવે જરા વિચિત્ર. ગમે ત્યારે અળવિતરાં કરી બેસે. કોઈને કોઈ રીતે ન પજવે તો એને ચેન ન પડે. એના કારણે દીકરાને કોઈને ઠપકો ખાવો પડે અથવા દંડાવું પડે.

એ બાપ કોઈ દિવસ કોઈની વસ્તુ ચોરી લાવે તો કોઈના ઘરમાં ઝઘડો કરાવે તો કોઈ રાતના વહેલી સવારે ફળિયામાં દૂધ દેતી બધી ગાય-ભેંસોનાં પાડાં-વાછડાં છોડીને ઘવરાવી મૂકે અને સવારે જાણ થતાં કાળો કકરાટ થાય અને એ જોઈ બાપને આનંદ આવે.

કોઈ દિવસ ખેતરમાં જઈ બધાંની ઝાંપલીઓ તોડી લાવે. કોઈના બળદને, કોઈના ખેતરમાં ઊભા પાકમાં છોડી મૂકી ઝઘડો કરાવે તો જ એને નિરાંત થાય. ગામમાં કોઈને ત્યાં લગ્નપ્રસંગ હોય, રાસલીલા, રામલીલા કે ભવૈયા રમતાં હોય ત્યારે આ ડોસો કોઈની ગાય, બળદ કે ભેંસ છોડી મૂકી ઘમાલ કરાવી રંગમાં ભંગ પડાવે જ.

આમ આ અવરચંડો બાપ જીવતાં સુધી ચારેય દિકરાઓને પજવતો રહ્યો. છોકરાંઓએ બાપને આ કટેવ છોડી દેવા ખૂબ સમજાવતા પણ બાપ મરતાં સુધી ન માન્યો તે ન જ માન્યો.

અંતે એ ડોસો એક દિવસ બિમાર પડ્યો. મોત નજીક આવ્યું. ખૂબ રિબાવા લાગ્યા પણ જીવ જાય નહીં, એટલે દીકરાઓને થયું કે જરૂર બાપનો જીવ કશાયમાં રહી ગયો લાગે છે એટલે મોટા દીકરાએ પૂછ્યું, “ બાપુજી તમારો જીવ કેમ જતો નથી ? તમારી અંતિમ ઈચ્છા શેમાં રહી ગઈ છે એ કહો એટલે અમે પૂરી કરીએ, જેથી તમારો જીવ અવગતિએ ના જાય.” એટલે બાપે કહ્યું “ બેટા ! જીવતાં હું ધી આ ગાંમના લોકો મને ખોટી રીતે બદનામ કરી ઠરવા ના દીધો. ખોટી રીતે તમને દંડ્યા હશે, હેરાન કર્યા હશે, એટલે આ ગામને હું ખૂબ ધિક્કારું છું. અવે મર્યા પછી જે તમે મને આ ગામના સ્મશાને બારશો તો મારો જીવ અવગતે જશે.” “એ તો સમજ્યા પણ તમને

બાળવા ક્યાં લઈ જવા ?” નાના દીકરાએ પૂછ્યું. જો તમારે મને સદ્ગતિ આલવી હોય તો બાજુના નજીકના ગાંમના મહાંણામાં બારજો. ચારેય દીકરાઓએ હા પાડી અને બાપનો જીવ જતો રહ્યો.

પછી એમને લઈને ઠેઠ સ્મશાને પહોંચ્યા ખરા પણ ગામલોકને ખબર પડી કે આ અવરચંડાને અહીં બાળવા આવ્યા છે, જરૂર સોજીત્રાવાળાઓએ એને નહીં બાળવા દીધો હોય. કદાચ જો એ ભૂત થયો તો જેણે જીવતાં તો સોજીત્રા ગામને ચેન નથી પડવા દીધું એ પલિત ભૂત થયા પછી આપણાંને જંપવા દેશે ખરો ?

આ વાતથી આખા ગામમાં હોબાળો મચી ગયો અને આખું ગામ તૂટી પડ્યું છોકરાં પર. બિચારા છોકરાઓને ખૂબ માર પડ્યો. અંતે મડદાની એબ રાખી લોકોએ એમને જવા દીધા. ને રાતના સોજીત્રાના સ્મશાને બાપની લાશને બાળી મૂકી.

આમ આ અવળચંડો બાપ દીકરાઓને જીવતાં તો આખો જન્મારો નડ્યો પણ મર્યા પછીય નડ્યો. આ ઉપરથી આવા માણસો માટે ઉપરોક્ત કહેવત વપરાતી હશે.

(૧૩) જેવી બાંનની પાપડી એવો ભઈનો પૂંક (પોંક)

અર્થ :

- જેવું ભાઈ વર્તે એવો પ્રતિભાવ બહેન આપે અથવા
- જેવું બહેન વર્તે તેવો પ્રતિભાવ ભાઈ આપે.
- જેવું વર્તન તેવો સામે વ્યવહાર.

વાર્તા :

ચરોતરના એક કુટુંબમાં ભાલકાંઠાની એક દીકરી પરણાવેલી. અવાર-નવાર ભાઈ બહેનની ખબર લેવા જતો. જાય ત્યારે સાથે કંઈને કંઈ બહેનને આપવા યથાશક્તિ લઈ જતો પણ બહેન જરા સ્વાર્થી અને ઘમંડી. અભિમાની પણ ખરી. એને સાસરીના પૈસાનું ખૂબ ઘમંડ હતું. એટલે ભાઈ જેટલી ઉલટથી કોઈ વસ્તુ બહેનને આપે તો બહેન જરા સરખી કદર ન કરે અને ભૂલે ચૂકે કંઈ પણ આપવાની ફરજ પડે તો જે કંઈ આપે તે ઉતરતી કક્ષાનું અને હલકું જ અથવા ના કામનું જ આપે.

ભાઈ, બહેનની આ વૃત્તિ જાણી ગયેલો પણ ઉદાર મને એને માફ કરી દેતો. આથી બહેન એમ માનતી કે એનો ભાઈ ડફ્ટોળ છે, કમઅક્કલ, અબૂદ, ગમાર, ગામડિયો છે.

આવી બેહૂદી ટીકા અથડાતી ફૂટાતી ભાઈના કાને આવી. એટલે પ્રથમ તો સમસમી ઉઠ્યો પણ મન વાળીને શાંત બની ગયો. પછી તેણે મનોમન નક્કી કર્યું કે આ ઘમંડી-સ્વાર્થી બહેનને સમય આવ્યે એવો પાઠ ભણાવવો કે એ સદાયની ખો ભૂલી જાય.

એમ નક્કી કર્યા પછી ભાઈ એક શિયાળે બહેનને ત્યાં ગયો, બહેનના ખેતરમાં વાલ-પાપડી ખૂબ થતી, બહેને ભાઈને પાછા જતી વખતે થેલો ભરી પાપડી ભરી આપી, પણ તે ઘરડી, જીવાતવાળી, સળેલી અને તદ્દન નકામી જે માત્ર ભેંસો જ ખાઈ શકે તેવી હતી. ભાઈ તો આ જોઈ ખૂબ નારાજ થયો. થેલાને બહેનના ગામની ભાગોળે જ નાખી દઈ ગામ જતો રહ્યો.

અઠવાડીયા પછી પાછો આવ્યો બહેનના ઘેર. સાથે થેલો ભરીને ઘઉંનો પોંક લાવેલો એ ઉમળકાભેર બહેનને આપ્યો. બહેને થેલો ખોલ્યો તો એમાં સળેલો, ગંધાતો, વાસી અને બળેલો પોંક હતો. આ જોઈ બહેન તો ઉકળી ઊઠી અને ભાઈને તતડાવતાં કહે “આવે પૂંક”.

ભાઈને થયું કે જબરો લાગ આવ્યો છે. એણે સ્વસ્થ રહીને ઠંડા કલેજે કહ્યું “જેવી બુનની પાપડીઓ તેવો ભઈનો પૂંક”.

આ સાંભળી બહેન સમજી ગઈ અને ફરી કદી આખું નહિ કરવું એમ નક્કી કર્યું. ત્યારથી આ કહેવત પડી હશે.

(૧૪) ફૂંફુ લીલું છે, તાર પછી ભો શું ?

વાર્તા :

એક ગામમાં આંધળો અને લંગડો રહે. બંને વચ્ચે ભારે દોસ્તી, બિચારા બંને ભીખ માંગીને ગુજરાન ચલાવે. પણ ભીખ પૂરી ન મળતાં ખાવાના સાંસા પડવા માંડ્યા. થાકીને લંગડો કહે, ‘અહીં રહીશું તો ભૂખે મરી જઈશું, આપણે ક્યાંય બીજે ગામ જઈને એવું કંઈક કરીએ કે આ ભીખ માંગવાનું ટળે અને જીવતરનું દરદળ ફીટે.’ ખૂબ વિચારના અંતે નક્કી કર્યું કે પાસેના ખંભાત જેવા શહેરમાં જઈને કોઈ શાહુકારની કે સોનીની દુકાનમાં ચોરી કરવી.

એને નક્કી કરી બંને ઉપડ્યા. શહેરમાં પેસતાં જ ચીબરી બોલી. આંધળો લંગડાને પૂછે ‘અલ્યા, ચીબરી કંઈથી બોલી ?’ લંગડો કહે ‘બાવળના ફૂંઠા પરથી’ આંધળો કહે ‘ફૂંફુ લીલું છે કે સુકું ?’ એ તપાસવા બંને નજીક ગયા. તો ખબર પડી કે ફૂંફુ લીલું છે તે સાંભળી આંધળો કહ્યું કે ‘ચાલે ફૂંફુ છે શુકન સારા ગણાય’. પછી બંને શહેરમાં પેઠા. લંગડો માર્ગ બતાવે તેમ આંધળો ચાલે.

એમ કરતે કરતે એક સારા શાહુકારના ઘર પાસે ઊભા રહી ગયા. જોઈ તપાસી રાતના ખાતર પાડવાનું નક્કી કર્યું. બખુ પાડી બંને અંદર પેઠા. પટારો તોડી ખાસી માલમતા ને રોકડ તફડાવીને બહાર નીકળી રસ્તે પડ્યા. થોડી વારમાં શહેર બહાર આવી ગયા.

ભરભાંખુ થતા ચોરીની ખબર પડતાં શાહુકારે, રજવાડે ફરીયાદ કરી. ઢોલ વાગ્યો. એ સાંભળી લંગડે કહ્યું કે ‘લ્યા ખાતર પડ્યાની વાત જાહેર થયાનો આ ઢોલ વાગ્યો’.

ત્યારે આંધળો કહે, ‘હું લીલું હતું કે સુકું ?’ લંગડો કહે ‘લીલું.’ એટલે આંધળો કહેતો કે ‘ચિંતા નહીં’.

શહેર આખામાં તપાસ થઈ પણ ચોર ન મળતા ચોર પકડવા સૈનિકો ઘોડા લઈને છૂટ્યા. ફરી લંગડે કહ્યું ‘સૈનિકો છૂટ્યા છે, આપણી પાસે થઈને ગયા.’ ત્યારે આંધળો કહ્યું ‘હું લીલું હતું કે સુકું ?’ લંગડો કહે ‘લીલુછમ’ તો ફીકર વગર આગળ વધ્યો.

શહેરથી ખૂબ દૂર જઈ, તળાવના એક કિનારે બેસી ભાગ વહેંચવા લાગ્યા. ત્યાં જ પાંચ-સાત ગાંઉ જઈને તપાસ કરી સૈનિકોને પાછા આવી પહોંચતા લંગડે કહ્યું ‘સૈનિકો આવે છે.’ લૂંટનો માલ ઢાંકીને ગરીબડા બનીને નીચું મ્હોં કરી બેસી ગયા. સૈનિકોને એમના પર જરાય શક ન પડતા ત્યાંથી નીકળી ગયા.

આંધળો ને લંગડો માલની વહેંચણી કરીને સો-સોના ભાગે આવેલી મત્તા લઈને ઘરે ઊપડી ગયા. ચોરી છતી ન થતાં બંનેને એ મત્તા પચી ગઈ. ત્યારથી એ કહેવત પડી હશે. હું જેને લીલું, એને ઉની આંચ આવે નહીં.

(૧૫) ડાચીના ઘેલા ને ઘેલીના ડાચાં

- દીવા તળે અંધારું
- ડાહ્યા માણસોના ઘરમાં ગાંડા પાકે, ને ગાંડાના ઘરમાં ડાહ્યા પેદા થાય. ઘણીવાર આવું બનતું હોય છે.

વાર્તા :

એક નાનકડું ગામ હતું. ગામમાં પરચરંગી વસ્તી. એ ગામમાં વાણિયાનું એક કુટુંબ વસે. ને એક બે કુટુંબ ભરવાડનાં. વાણિયાની ઘરવાળી જરા ગાલાવેલી, હાલાતુલી, એક પાચો ઓછો. પણ વાણિયો એટલે ડાચીમાનો દીકરો. પત્નીને સરસ રીતે રાખે. બહાર કોઈને ગંધ સરખીય ન આવે કે બેચને જરા સરખો અણબનાવ બન્યો છે.

એ સ્ત્રીને દીકરા થયા. મોટા થતાં વેપાર કરી વેપારનો કારભાર સંભાળી ઘણું કમાયા.

હવે એ ગામમાં રહેતા રૂખડા ભરવાડની પત્ની અતિસ્વરૂપવાન, ખૂબ ચબરાક ને ચાલાક, ગામ આખું એનાં રૂપ, ગુણ અને હોશિયારીનાં મોં ફાટ વખાણ કરે. સમય થતાં એને ઘેર વસ્તી થઈ. દીકરા મોટા થતાં ઘેટાં-બકરાં ચરાવા જાય પણ બુદ્ધિના સાવ લક્ષ. એના બાપ જેવા જ બડફા અને ડફોળ.

આ જોઈ ગામના વહીવંચા બારોટે એની વાર્તા બનાવીને આ કહેવત કદાચ એ પરથી કે એવા ઘણા દાખલા જોઈને પાડી હશે.

(૧૬) ડોશીયેય ગઈ ને ગાંહડિયોય ગઈ/પોટલિયોય ગઈ.

વાર્તા :

નાનકડા એક ગામમાં એક ડોશીમા રહે. આ ડોશીને એવી ટેવ કે ઘરમાં ઘરેણાંથી માંડી, નાની મોટી લગભગ બધી ચીજો કપડાંના કકડે બાંધી, નાની મોટી પોટલીઓ કરી રાખે. એના આખા ઘરમાં પોટલીઓ જ દેખાય.

તમે એને કોઈ વાત કહો એટલે એ ડોશીમા દશશેરી હલાવતાં જાય ને સાલ્લાના છેડે ગાંઠો વાળતાં જાય, પછી ઉકેલી નાખે. આ ટેવના કારણે ગામ આખું એને પોટલીઓવાળી ડોશીની ખીજથી ઓળખે.

આ પોટલીયોનું એને જબરું વળગણ. કામની હોય કે નકામી, લૂંગડું સડી ગયું હોય તો, એના પર બીજું બાંધે અને ચઢાવે માળિયે.

એ ડોશીમા તો ગુજરી ગયાં. એમના કુટુંબીઓને હતું ડોશીમાએ આ સંગરેલી પોટલીઓમાં કંઈક કંઈક દલ્લો મૂક્યો હશે. ડોશીના ગયા પછી બધાએ વર્ષોથી સંગરી રાખેલ પોટલીઓ કાઢીને ફંફોસી, તો કેટલાયમાંથી સડેલું અનાજ, જૂની ચીજો, વંદા ને ઢગલો જીવડાં નીકળ્યા, પણ ન નીકળ્યો દલ્લો કે ફૂટી બદામ. કંટાળીને આ બધી પોટલીઓનો ફળીયામાં ઢગલો કરીને દેવતા ચાંપી સળગાવી મૂકી. કદાચ ત્યારથી આ કહેવત પડી હોય.

(૧૭) ડોશીના ફૂકડે હવાર થતી, તો છો લેયને નાહી જતી !

વાર્તા :

કોઈ એક ગામમાં ડોશીમા રહે. ડોશીમા સ્વભાવે ખૂબ ફૂલણજી, અભિમાની ને ખૂબ દંભી. ગામમાં કોઈના ઘરે કશીય વાત થતી હોય તો ડબ દઈને દોડી જાય અને એ કામ એનાથી જ થશે એવું માની ચોંચ બોળે. એ કામ ગમે તે જણથી થયું હોય પણ પોતે આખા ગામમાં ઢોલ વગાડીને કહે કે એ કામ મારા જવાથી જ થયું. પોતે આ ગામમાં ન હોત તો આખું ગામ દુઃખી થઈ ગયું હોત.

એ ડોશીમાએ એક ફૂકડો પાળેલો. એ ફૂકડો દરરોજ વહેલી સવારે બોલે, એટલે ડોશી જાગી જાય અને થોડી વારે સવાર પડે એ કારણે ડોશીમા એમ માનતાં કે આ ગામમાં એમનો ફૂકડો બોલે છે એટલે સવાર થાય છે. જે એમનો ફૂકડો બોલતો ન હોય તો આ ગામમાં કદી સવાર ન થાત. આમ બડાશો એ હાંક્યે રાખે. ગામ આખું ડોશીને આવી બડાશોથી ત્રાસી ગયેલું પણ જાણી જોઈને એમને કોઈ બતાવતું નહીં.

છેવટે ગામના કેટલાક યુવાનોને ડોશી પર ખૂબ ગુસ્સો ચઢ્યો અને કહી દીધું કે જો તારા ફૂકડે સવાર થતી હોય તો, તારો ફૂકડો લઈને આ ગામ છોડીને જતી રહે. ભલે

અમારા ગામમાં સવાર ન પડે. ડોશી તો પોતાની ધૂનમાં મસ્ત હતી. એને લાગ્યું કે આ મૂરખા યુવાનોને અક્કલ નથી. મારા ગયા પછી આ ગામમાં સવાર નહીં પડે એટલે ધરાઈને પસ્તાવો થશે અને થાકીને મારી માફી માગી મને માનપાનથી ગામમાં પાછી લઈ ગયા વિના છૂટકો નહીં થાય.

એ ધારણા પર મુસ્તાક રહી. પોતાનો ફૂકડો લઈને ગામ છોડીને જતી રહી. પણ ઘણા દિવસો સુધી ડોશીને તેડવા કોઈન આપ્યું.

અર્થ :

કોઈપણ કામ પોતાના કારણે જ થાય છે. એવી ડંફાસ મારનારા માટે આ કહેવત વપરાય છે.

હું કરું હું કરું એ જ અજ્ઞાનતા, શકટનો ભાર જયમ શ્વાન તાણે.

ગાડા નીચે ફૂતરી ચાલે એટલે એને એમ કે આખા ગાડાનો ભાર પોતે ખેંચે છે એમ માને છે.

(૧૮) દરબારની ખૂંટી જેવી વાત.

વાર્તા :

એક નાનકડા ગામમાં એક દરબાર રહે. એ દરબારનું ઘર વાણિયાના મહોલ્લામાં આવેલું હતું. આ દરબારના ઝઘડાળું સ્વભાવથી ને એની લૂખ્ખી દાદાગીરીથી ગભરું વાણિયા ત્રાસી ગયેલા પણ વાણિયા તો ડાહીમાના દીકરા ગણાય એટલે કંઈ બોલે નહીં. પણ દરબાર લડવા આવે તો તગેડી મૂકવાની ગણતરી કરીને ચૂપચાપ ત્રાસ સહી લેતા.

આ દરબારેય ભારે ઉસ્તાદ ને ખેપાની. વાણિયાનેય ઘોળીને પી જાય એવાં ચાલાક. એય વાણિયાને પાડી દેવાના પેંતરાની રાહ જોતા હતા. એવામાં દરબારને એકાએક મોટી રોકડ રકમની જરૂર પડી. હવે જો એ વાણિયા પાસે ઉછીના માગવા જાય કે વ્યાજે લેવા જાય તો એ દીકરા એમ આપે નહીં એટલે આ દરબારે એકાદ વાણિયાને ફસાવવાની તરકીબ શોધી કાઢી.

એ પછી દરબાર દયામણું મોઢું કરીને એક વાણિયાના ઘરે ગયા અને કહ્યું કે “શેઠ હું જબરી આફતમાં ફસાઈ ગયો છું. હવે તમારા સિવાય મને કોઈ બચાવી શકે એમ નથી. મારી આબરું તમારા હાથમાં છે અને જો તમે મારું આ કામ નહીં કાઢો તો મારું નાક જશે અને મારે ફૂવો હવાડો કરવો પડશે. મારે પૈસાની ખૂબ જરૂર છે. મારી પાસે ગીરવે મૂકાય એવી એકેય જણસ નથી. વળી, મારે તમારી પાસે એમનેય લેવા નથી. મને મનમાં થયું કે મારી પાસે આ ઘર છે. એ તમને વેચી દઉં, જો તમારે લેવાનો વિચાર હોય તો....

વાણિયો દરબારની જાળમાં ફસાઈ ગયો. એને થયું કે દરબાર ફસાયા છે. આ ઉત્તમ તક જવા દેવા જેવી નથી. એટલે એને થોડા પૈસા આપીને આ ઘર પડાવી લઈએ તો કાયમની ગોદ જાય અને ટાઢા પાણીએ ખસ જતી રહે અને ઉપકાર કર્યાનો યશ પણ મળશે એવું વિચારીને એ કહે, “જુઓ બાપુ, હાલ તો મારી પાસેય પૈસા નથી, મારો હાથ પણ ભારે ખેંચમાં છે, પણ તમે અમારી વચ્ચે રહો છો, વળી તમે આપત્તિમાં છો, એટલે મારી પવિત્ર ફરજ છે કે પાડોશીને મદદ કરવી. હું ક્યાંકથી વ્યાજે લાવીને પણ તમારું કામ કાઢું. બોલો શી કિંમત છે ઘરની ?”

દરબારે તો મફતના ભાવે આપી દેવાનું કહ્યું. બજારભાવ કરતાં અડધી કિંમત કહેતાં વાણિયો તો પાણી પાણી થઈ ગયો. વાણિયો રકમ ગણી આપીને દસ્તાવેજ કરવા કોર્ટ ગયા ત્યારે દરબારે એક શરત મૂકી કે ઘર તમને આપ્યું, પણ ઓરડાની જમણી દિવાલે એક લાકડાની નાનકડી ખૂંટી છે. જ્યાં મારા વડવાથી માંડીને હું તલવાર લટકાવતા આવ્યા છીએ એટલે અમને મમત ખરી કે એ ખૂંટી અમારી રહે... બસ આટલી માગણી કબૂલ રાખો. બિચારા વાણિયે ભોળા દિલે હા પાડીને દસ્તાવેજમાં ખૂંટી પર દરબારનો હક્ક રહેશે એમ લખાવી લીધું.

બંને છૂટા પડ્યા. દરબારે ઘર ખાલી કરી કબજો સોંપી દીધો. બાકીના બધા વાણિયા ખૂબ રાજી થયા. એક ઘો ગયાનો હાસકારો અનુભવ્યો અને બધા વાણિયાઓએ તે દિવસે લાપસી ખાઈને આનંદ માણ્યો.

પંદરેક દિવસ સુધી તો દરબાર એ તરફ ગયા પણ નહીં પણ એક દિવસ રાતના અગિયાર વાગ્યે દરબારે વાણિયાના બારણે ટકોરા દીધા. શેઠ શેઠાણી તો પરવારીને ઢોલિયે આડા પડેલા. ટકોરા સાંભળતાં જ શેઠે બારણું ખોલ્યું દરબારને જોતાં જ શેઠ કહે, ‘બાપું અટાણે શું કામ પડ્યું ?’ દરબાર કહે, ‘શેઠ, આ તલવાર ખૂંટીએ ભરવવી છે, આટલું જ કામ છે. હું ભેરવીને જતો રહીશ...’ ને દરબાર તલવાર લટકાવીને ક્ષણમાં જતાં પણ રહ્યા.

પણ એ પછી તો દરબાર, અઘરાત-મઘરાત ટાણે, કટાણે, વારપરબે, વારંવાર શેઠને જગાડી કોકવાર તલવાર મૂકેને બંદૂક લઈ જાય, તલવાર લઈ જમૈયા મૂકે. કંઈનું કંઈ બહાનું કાઢી ખૂંટીનો ઉપયોગ કરવાના બહાને આવવા લાગ્યા. એજ વખત શેઠના ઘરે લગ્ન અને દરબાર તો નશો કરીને લાલચોળ આંખે લથડીયાં ખાતા આવ્યા. લોકોએ, દરબારને શેઠાણીના આડાસંબંધની વાતેય ઉડાડી. શેઠ તો થાકી ગયા.

શેઠે આ લપ છોડાવા, દરબારને કહ્યું, ‘બાપુ ! એ ખૂંટી છોડી દેવાની શું કિંમત લેશો ?’ બાપુ કહે, ‘શેઠ, ગાંડા થયા કે શું ? મારે ફિદિયાની શી જરૂર ? ને ખૂંટી તો મારા વડવાનું હંભારણું કે વાચ...હમજયા... ?’

શેઠ કગરી પડ્યો, દરબારના પગે પડ્યો. એટલે દરબાર કહે, ‘તો કંઈ નઈ શેઠ, એ ખૂંટી છોડવાની કિંમત પૂરા વીસ હજાર.... ને શેઠે કાયર થઈને આબરું બચાવવા

ખાતર દૂભાતા દિલે પૂરા વીસ હજાર ગણી આપ્યા. આમ મફતમાં પડાવી લીધેલા મકાનની દોઢી કિંમત દેવી પડી. ત્યારથી આ કહેવત પડી હશે.

ફાંસ કાઢતાં હાલ પેઠું.

(૧૯) ઘણી ઘૂબાકા કરે, ને રાંડ ઢેફાં તોડે.

વાર્તા :

એકાદ નાનકડું ગામ હતું. એ ગામમાં એક મુસલમાન કુટુંબ રહે. એનો પતિ ખૂબ નફિકરો, ફૂલણજી, બડાશો હાંકનાર. એ આખો દિવસ મિત્રો સાથે મોજ મજા કરે, મિત્રો સાથે બેસીને મિજબાની માણે, મહેફિલ જમાવે, ઊંજાણી કરે અને ઘરમાં જે હોય તે ખોબે ખોબે ઉડાડી મૂકે.

એમનાં બીબી બિયારાં ઘર રખડું પતિની આવી ઉડાવગીરીથી ત્રાસી ગયેલાં પણ બિયાં માને જ નહીં. એટલે ઘર ચલાવવા માટે ફાંફાં મારવા પડે. બિયાં તો બજારે ચારે-ચોટે કે મિત્રો સાથે પડી રહે. એટલે બિયારી બીબીને ઘરને ખેતર બંને સંભાળવા પડે. જાતે ખેતી કરે, રાત દિવસ કાળી મજૂરી કરે.

વહેલી સવારે જાગી જાય, ઘરનું કામકાજ પતાવે, દળે, રાંધે, છાણ-વાસીદું કરી બળદ ને ઢોર લઈ ખેતરે ઉપડી જાય. ને ઘણી બધું ઉડાડી મૂકે. એ પરથી આ કહેવત પડી હશે.

(૨૦) ના કવ તો હું કવ, તું શાંની કવ !

ના પાડવાનો અધિકાર મને છે, બીજને નહીં.

વાર્તા :

એક ગામમાં સાસુ-વહુ રહે. સાસુ સ્વભાવે દંભી, તોરીલાં, અભિમાનીને ગુમાનવાળા. વાતે વાતે પોતાનું વર્ચસ્વ થાપવા ફૂંફાડા મારે. વહુને ખૂબ દબાવે.... વહું બિયારી ખૂબ જ કહ્યાગરી, ને નવી નવી એટલે સાસુ એને અઢ્ઢરને અઢ્ઢર રાખે. વાતે વાતે નથાવે. વાતે વાતે રડાવે. અરે ! પાણી પીવું હોય તો સાસુને પૂછવું પડે. બિયારી વહું તો સાસુના આવા કડપ અને તાપથી ફફડતી રહે અને પડ્યો બોલ ઝીલે. આ જોઈ સાસુ તો મનોમન ખૂબ હરખાય.

એક દિવસ સાસુમા, સવારે પરવારીને દેવદર્શને મંદિરે ઉપડ્યા. ઘણી ખેતરે ગયો હશે. વહુજી ઘરમાં એકલાં. એવામાં પડોશીમાંથી કે ફળિયામાંથી એક સ્ત્રી છાશ માગવા આવી, પણ ઘરમાં છાશ ન હોવાથી વહુએ ભોળા ભાવે કહ્યું કે, ‘ઘરમાં છાશ નથી અને અમે આજે વલોણું પણ કર્યું નથી એટલે આજે છાશ નહીં મળે.’ પેલી છાશ લેવા આવનાર સ્ત્રી ખાલી છાશનું મલવું-(ઠામ) લઈને પાછી ફરી. થોડે દૂર જતાં, દેવ મંદિરેથી પાછાં આવતાં સાસુજી મળ્યા, ને પૂછ્યું કે, ‘ક્યાં જઈ આવ્યાં ?’ પેલી સ્ત્રીએ કહ્યું, ‘તમારે ત્યાં છાશ લેવા ગઈ’તી પણ તમારી વલે ના પાડી.’

બસ, આટલું સાંભળતા ન સાસુમા ઉકળી ઊઠ્યાં, ‘એની આ હિંમત ? તને છાશ આપવાની ના પાડી ? અને તેય મારી વહુએ ? ચાલ મારી સાથે પાછી ઘરે, એ છાશ આપવાની ના કેવી રીતે પાડી શકે ? અને તેય મારી ગેરહાજરીમાં ? એ સ્ત્રીને લઈ સાસુમા ઘરે આવ્યાં. બિયારી વહુ તો ફફડવા માંડી. આવીને સાસુએ લાગલી જ બૂમ પાડી, ‘વવ, આંમને છાશ આલવાની તમે ના પાડી ?’

‘બા ઘરમાં છાશ ન’તી એટલે મેં...!’ ‘પણ તારામાં આ હિંમત આવી ક્યાંથી ? ગમે તેમ હોય પણ તને ના પાડવાનો કોઈ હક નથી. ના પાડવી હશે તો હું જ ના પાડીશ.... તું નહીં સમજી....!’

‘અરે બાંન, જવ.... ઘરમાં છાશ નહીં’ એવું કહી એન કાઢી મૂકી. બસ ત્યારથી આ કહેવત પડી હશે.

ઘરનો કશોય વહેવાર, નવા આવનાર માણસને ન મળે, સાસુપણાનો કે વડીલશાહીનું વર્ચસ્વ તો રહેવું જ જોઈએ. એ અર્થમાં.

(૨૧) પાઘડી ભેંસ ચાવી ગઈ.

એકની લાગવગ કરતાં બીજની ભારે લાગવગ આવે તો ભારે લાગવગવાળાનું કામ થાય, હલકીવાળો રખડી જાય.

નાની લાંચવાળાની લાંચ, મોટી લાંચ આગળ એળે જાય.

વાર્તા :

કોઈ બે જણ વચ્ચે કોર્ટમાં કેસ ચાલે. એક જણે ન્યાયાધીશને પોતાની તરફેણમાં ચુકાદો આપવા પાઘડી (લાંચ) આપવાનું નક્કી કર્યું. પછી કામ પતી જશે એ આશાએ નિરાંતે બેઠેલો, પણ સામાવાળો તો એનાથી ઉસ્તાદ નીકળ્યો. એને ખબર પડી કે પેલાએ કામ પતાવવા લાંચ આપી છે. એટલે એ પણ ન્યાયાધીશ પાસે ગયો અને લાંચમાં ભેંસ આપવાનું નક્કી કરી ચુકાદો એની તરફેણમાં આવે એવું ગોઠવીને ગયો.

મુદત આવ્યે કેસ નીકળ્યો. દાખલા દલીલો જરાતરામાં પતાવીને ન્યાયાધીશે, ભેંસ આપવાની કહેલી એની તરફેણમાં ચુકાદો આપી દીધો. આ જોઈ પાઘડી આપવાનું કહેલ અસીલ ઉકળી ઊઠ્યો અને ન્યાયાધીશ સાથે બાખડી પડતાં કહે, ‘સાહેબ, પાઘડીની તો શરમ રાખવી’તી ?’ ત્યારે ન્યાયાધીશ કહે, ‘એમાં હું શું કરું ? પાઘડી ભેંસ ચાવી ગઈ !’ આ સાંભળી પાઘડી આપનારની બોલતી બંધ થઈ ગઈ.

(૨૨) પાપડ જેવડો લાંબો હાપ.

વાર્તા :

એક શેઠને ઘેર દરજીને જમવા બોલાવ્યો. જમણ ખૂબ સારું બનાવેલું. બત્રીસ ભાતનું ભોજન પીરસાઈ ગયું. હવે જમવાનું શરૂ થયું. એવામાં દરજીભાઈની નજર

ભાણા પર પડી. ભાણામાં પાપડ પિરસાયા નહોતા. ત્યાં સામે જ તળેલા પાપડનો થાળ પડેલો એ એણે જઈ લીધો. હવે એમ તો કહેવાય નહીં કે તમે પાપડ આપવાનું ભૂલી ગયાં છો...! એટલે દરજીએ ચાલાકી કરી. જમવાનું બંધ રાખીને કહે, ‘અરે શેઠ આજે તો ભારે થઈ ? હું બાલબાલ બચી ગયો. બાકી મરી જાત. સવારે ઘરમાં જબરો સાપ નીકળ્યો...લાંબો... એટલો લાંબો...અરે...એટલો લાંબો...કે...!’

શેઠાણી કહે, ‘કેટલો લાંબો.... ?’ દરજી કહે કે ના પૂછો વાત... હજીય મારા પગ ઘૂંજે છે. લાંબો...ખાસ્તો હશે... પેલા પાપડ પડ્યા છે એટલે સુધીનો લાંબો હશે, કદાચ એથી વધું હોય.

પાપડનું નામ આપતાં જ શેઠાણી ચમકી ગયાં... એમને યાદ આવ્યું કે પાપડ પીરસવાનું તો ભૂલી જ ગયાં છે... એકદમ ઊભાં થઈને પાપડ પીરસી દીધા. આમ એ પરથી આ કહેવત પડી હશે.

(૨૩) બારોટ તારે બાર ઓઠ (હોઠ), બાયડી બાપાકે’ કોરિયું હરોડાં નાંછ્ય, બાપાના ટાંટિયા ઉઘાડા રે.

વાર્તા :

કોઈ એક ગામમાં એક બારોટ અને પટેલ વચ્ચે જીગરજાન દોસ્તી. એક સાથે હરે...ફરે. એકબીજા વિના જરાય ચેન ના પડે. એકબીજાના ઘરે ખાવા પીવા જાય આવે. થોડા સમય પછી પટેલભાઈનું દિલ ટૂંકું થયું, પણ બારોટ ઉદાર અને ભલો.

બારોટ, પટેલ પટલાણીને વારંવાર બોલાવીને જબરી આગતા સ્વાગતા કરે. સાથે બેસાડી પ્રેમથી જમાડે અને જમે. બે ચાર વખત પટેલ બારોટના ઘરે જમી ગયા છતાં પટેલ, બારોટને જમવાનું નિમંત્રણ ન પાઠવે. ચતુર બારોટથી આ વાત અજાણ ન રહી. એટલે પટેલને નાણી જોવાનું મન થયું. એક દિવસ બારોટ લાગ જોઈને પટેલને કહ્યું કે કાલે તો તમારે ઘેર જમવા આવવાનું મન છે. અમે બેચ જણાં આપીશું.

બિચાર પટેલથી ના ન પડાઈ. ઘરે આવીને પટેલે પટલાણીને કહ્યું કે કાલે બેચ જણાં જમવા આવવાના છે. બોલ આપણે શું કરીશું ? છેવટે બીજો દિવસ થયો. બારોટને આવવાનો સમય થયો એટલે પટેલે પટલાણીને કહ્યું કે હું ભેંસની ગમાણમાં સંતાઈ જાઉં છું. તું મારા પર ઘાસ નાખી દે અને પટલાણીએ એમ કરીને એમને ગમાણમાં સંતાડી દીધા.

થોડીવારમાં બારોટ દંપતિ આવી ગયું. પટલાણીને પૂછ્યું કે મારા દોસ્ત ક્યાં ગયા છે ? તો પટલાણીએ ઠાવડું મોં રાખીને કહ્યું કે તમાર ભાઈ તો એકાએક બહારગામ ઉપડી ગયા. ખાસ તાકીદનો સંદેશો આવ્યો’તો. કાલે આવશે, તમે કાલે આવજો.

બારોટને દાળમાં કંઈ કાળું હોવાની ગંધ આવી ગઈ. એને થયું કે આ પાટીદાર દીકરાને ખવરાવું પડે છે એટલે છટકી ગયો છે. જરૂર એ આટલામાં જ ક્યાંક હશે...

એની ચકોર નજર ચારે તરફ ફરવા માંડી. એ પરસાળમાં આવી જોવા લાગ્યા. એકાએક એની નજર ગમાણમાં પડી. તો એમના દોસ્તનો પગ થોડો ઉઘાડો દેખાતાં એ સમજી ગયા. પરંતુ આતો સરસ્વતી પુત્ર, કશું કહે નહીં, વાતને ઊઘાડી ન પાડે તો બારોટ ન કહેવાય. એટલે તુરત ન એક શાખી કે જોડકણું જોડી કાઢીને બોલી ઊઠ્યા.

“બારોટ તારે બાર ઓઠ, બાયડી બાપા કે’ કોરિયાં હરોડાં નાંછ્ય, તારા બાપાના ટાંટિયા ઉઘાડા રે...”

બસ આટલું બોલતાં જ પટલાણીને પોલ ખૂલી ગયાની ખબર પડી ગઈ ને બારોટ દંપતિ ત્યાંથી નીકળી ગયું.

(૨૪) લાખો વેચે લાકડાં, ઘનપાલ માગે ભીખ, અમરો દીઠો મરતાં, તો મારો ઠંઠણપાર ઠીક.

નામ પ્રમાણે ગુણ ન હોય. બહારનો વૈભવ દેખી, મોહિત થઈ ન જવાય. ખરેખર તો ટુંકી દૃષ્ટિના લાભ માટે વિચલિત ન થવાય. મૂળ દ્યેયને પકડી રાખવામાં જ માલ છે.

વાર્તા :

કોઈ એક ગામમાં એક સ્ત્રી, ઠંઠણપાર નામના પુરૂષને પરણી હતી. એ બિચારો ખૂબ ગરીબ હતો. ઘરમાં ખાવાનાંય ફાંફાં પડે. આ સ્ત્રીને ઘણા અરમાનો હતા. એટલે એને છોડી દીધો. પછી એને વિચાર આવ્યો કે કોઈ લાખા નામના માણસ સાથે ઘર માંડવું. જેથી એના અરમાનો પુરા થાય. એને હતું કે લાખો નામ છે એટલે લખેશરી હશે. અગાઉથી એણે એના ઘરની તપાસ નહોતી કરી. નવા ઘેર ગયા પછી જ એને ખબર પડી કે આ નવો ઘણી તો... લાકડાં વેચીને ગુજરાન ચલાવે છે. પસ્તાવાનો વારો આવે એ પહેલાં થોડા દિવસ સાથે રહીને એનેય છોડી દીધો.

પછી એને થયું કે આ વખતે તો છેતરાવું નથી. કોઈ ઘનપતિ માણસ સાથે જ ઘર માંડવું. એમ કરતાં કરતાં ઘનપારશા નામના એક માણસનો પરિચય થઈ ગયો. એ પુરૂષને બાઈના અભરખાની ખબર પડી ગઈ. એટલે એની નાડ પારખીને આભના લાડું બતાવીને ઘર માંડ્યું. ઘર માંડ્યા પછી બાઈએ તો કલ્પેલું કે ઘનપારશન નામના માણસના નામ પ્રમાણે ગુણ હશે. એના ઘરમાં ઘનના ઢગલા હશે, પણ એવું કંઈ ન નીકળ્યું. ઘનપારશા તો બિચારો ભીખ માગીને ગુજરાન ચલાવતો હતો. કંટાળીને એ બાઈએ એનેય છોડી દીધો.

હવે એને વિચાર આવ્યો કે, આમ કરતાં કરતાં તો અડધી જીંદગી જતી રહી. હવે જો કોઈની જોડે લગ્ન કરશે.... તો વૈધવ્ય ભોગવવાનો વારો આવશે. એટલે એ નોબત ન આવે... એટલા માટે... જે કોઈ માણસ અમર હોય એની સાથે જ ઘર માંડવું અને અંતે એણે એવા નામના માણસને શોધવા માંડ્યો... ને છેવટે અમર નામના

પુરૂષ સાથે ઘર માંડ્યું. બે-પાંચ વરસ જેમ તેમ કાઢ્યાં અને રોગથી એનું મૃત્યું થયું. એટલે એ થાકી ગઈ.

અંતે પોતાના અસલ પતિ જેની સાથે પ્રથમ લગ્ન કરેલું એ ઠંઠણપારને શોધીને ઠરીઠામ થઈ. આ કારણે આ સાખી રચાઈ હશે.

(૨૫) વાઙ્ય વાઙ્ય કે હાહું તારું પાણ તો હું જ જાણું.

વાર્તા :

એક વખત એક દરબાર અને એક વણકર સાથે મુસાફરી કરી રહ્યાં તા. બંને જણા નિર્જન રસ્તેથી ભરબપોરે પસાર થતા હતા. એટલામાં એકાએક ચાર-પાંચ લૂંટારા ઘસી આવ્યા અને બંનેને લૂંટી લેવાની ધમકી આપી. આથી વણકર તો ગભરાઈને ડરનો માર્યો ધૂંજવા લાગ્યો, પણ દરબાર પાસે તો તલવાર હતી અને એ તો શૂરવીર અને ભડવીર માણસ હતો. એટલે ડર્યા વગર પોતાની ભેટમાં લટકાવેલી તલવાર કાઢીને લૂંટારા સાથે લડાઈ શરૂ કરી. એકા લૂંટારાનું ડોકું ઘડથી અલગ કરી નાખતાં બીજા લૂંટારા ગભરાઈને ભાગી ગયા.

આ જોઈને વણકરે દરબાર પાસે તલવારની માગણી કરી. દરબારની ઈચ્છા નહોતી તો પણ વણકરે મોં માગ્યા પૈસા આપી તલવાર લઈ લીધી.

ઘરે જઈને એની પત્ની પાસે તલવારનાં ખૂબ વખાણ કરતાં કહ્યું કે, “એનું પાણ તો ઉંજ જાણું...” બીજા દિવસે વણકર કપડાંનું પોટલું લઈને વેચવા નીકળ્યો, ને તલવાર પોટલાના માથે બાંધી દીધી. બપોર થતાં લૂંટારા ત્રાટક્યા. વણકર તો ગભરાયા વિના કહે, “અત્યા નાહીજવ. આ બાપુની તરવાર તમને જીવતા નઈ છોડે, કકડે કકડા કરી મેલશે. એનું પાણ તો ઉંજ જાણું, અતી હાહું, વાઙ્ય ચ્યમ વાડતી નહીં...” પોટલું સામે મૂકીને હુકમ કરવા મંડ્યો પણ ગમે તેવી પાણીદાર તેજ તલવાર જાતે થોડું લડે ? એતો વાપરનારમાં જોર હોય તો તલવાર પાણી બતાવે.

લૂંટારા વણકરની નબળાઈ પારખી ગયા અને તલવાર સમેત બધું લૂંટીને ભાગી ગયા, ત્યારથી આ કહેવત પડી હશે.

**(૨૬) સો કે કિયે સાઠ, તીસ ગયે નાઠ,
દશ દેંગે, દશ દિલવાયેંગે,
દશમેં ચ્યા લેણેકા, ચ્યા દેણેકા ?**

વાર્તા :

એક ગામમાં ઉસ્માન નામનો મુસલમાન રહે. ઉસ્માન ભારે ભેજબાજ, ને ચાલાકેય જબરો. એણે એક દોસ્તદાર પાસેથી સો રૂપિયા ઉછીના લીધા. સગવડ થશે એટલે થોડા દિવસમાં પાછા આપી જવાનો વાયદો કર્યો.

૩૦૦ □

પછી તો ઉસ્માનભાઈ વાત ભૂલી ગયા. વાયદોય વીતી ગયો. મિત્રને એમ કે હાથ ભીડમાં હશે, બે પાંચ દિવસ પછી આપી જશે. એમ કરી ઉઘરાણી ન કરી. એમ કરતાં બીજા પાંચ પરચીસ દિવસ નીકળી ગયા. એટલે કંટાળીને મિત્ર ઉઘરાણીએ આવ્યો, પણ ઉસ્માનભાઈ એમ કંઈ ગાંઠ્યા નહીં. છેવટે થાકીને પૂછ્યું કે, “ભાઈ તારો ઈરાદો શું છે ?” તો ઉમાનભાઈ કહે, “દેખો ભાઈ તુમને હમકો સો દિયા થા, હમ તુમકો સાઠ દેનેકા ઈરાદા રખતે હૈ...” ઠીક છે દોસ્તે વિચાર્યું કે સાઠ તો સાઠ... બિલકુલ ન મળે એના કરતાં શું ખોટા છે ? એમ વિચારીને એણે હા પાડી. “દો-તીન દિનકે બાદ આણા, હમ દે દેંગે.”

વળી, પેલા ભાઈ પાંચેક દિવસ પછી ગયા ને પૈસા માગ્યા. ત્યારે મિયાંભાઈએ ફરી પોત પ્રકાશ્યું... અને કહ્યું, “દેખો ભાઈ, સાઠ દેણેકું બોલા થા, ઠીક હૈ, અબ ઉસમેસે તીસ નાઠ ગયે. અબ કિતે બરચે ? તીસ... ઠીક હૈ અિસમેસે દશ દેંગે, દશ દિલવાયેંગે, અબ દશમેં ચ્યા લેનેકા, ચ્યા દેણેકા...”

આમ સો રૂપિયા ઉસ્માનભાઈ પચાવી ગયા.

(૨૭) હપધાની હોંડમાં કોય દા’ડ ના પેહ્યું.

- ચોરની વાદે ચણા ના ઉપાડાય.

વાર્તા :

એક શિયાળ હતું. આમેય શિયાળની જાત ખૂબ લુચ્ચી અને ચાલાક ગણાય. એને મોટા પ્રાણીઓની દોસ્તી કરી વટ પાડવાના ખૂબ અભરખા. એટલે એણે ગમે તેમ કરીને હાથીની દોસ્તી કરી. બંને કાયમ સાથે રહે, હરે-ફરે અને મજા કરે.

એક દિવસ આ લુચ્ચા શિયાળને વિચાર આવ્યો કે આ હાથીભાઈ આટલા મોટા છે જો મરી જાય તો બંદાને એનું માંસ ખાવાની જબરી મજા પડે અને ઘણા લાંબા સમય સુધી માંસ ચાલે અને જબરી મજા પડે.

અને એક દિવસ હાથી મરી ગયો. શિયાળ તો રાજી રાજી થઈ ગયું. શિયાળ તો એની ગુદા દ્વારા પેટમાં પેસી ગયું. અંદર જઈને એ તો ઘરાઈને માંસ ખાય, પછી અંદર જ સૂઈ જાય. એમ કરતાં બે-પાંચ દિવસ થયા અને હાથીની ચામડી સૂકાવા માંડી શરીર સંકોચવા લાગ્યું. એનું ગુદાદ્વાર તદ્દન સંકોચાઈ ગયું અને શિયાળ તો અંદર ફસાઈ ગયું. બહાર નીકળવા એણે ખૂબ ફાંફાં માર્યા પણ કેમેય નીકળી ન શકાયું અને અંતે અંદર ગૂંગળાઈને મરી ગયું.

આમ મોટાની સોડમાં પેસતાં જાન ગુમાવ્યો. એટલે આ કહેવત પડી હશે.

(૨૮) હરકતમાં બરકત અને ફજેતે ફાયદા : બગલાને ડોળે લાભ.

- દુઃખ વગર કોઈ કોઈના સામું જુએ નહીં.
- સારા માણસના ઘરનું વગોણું ને જગતને જોણું.

□ ૩૦૧

- માંખ જુએ ચાંદુ ને પૈદ જુએ માંદુ.

વાર્તા :

એક બ્રાહ્મણ સરકારી અધિકારી હતા. તે રજા લઈ વતન જવા નીકળ્યા. સાથે તાબાના એક મુસલમાન સિપાઈને તેડી ગયા. ઘેર પહોંચ્યા તો કોઈની સંવતસરી નિમિત્તે ઘરમાં જમણ હતું અને જમણમાં લાડું બનાવ્યા'તા. બંને જણાએ ઘરાઈને લાડું ઝાપટ્યા. બીજા દિવસે શ્રાદ્ધ હતું એટલે દૂધપાક બનાવેલો. સિપાઈએ પણ બઘાની સાથે એય ઝાપટ્યો, પછી સિપાઈએ પૂછ્યું, “આ શેનું જમણવાર ચાલે છે ?” એટલે એક ચાકરે જવાબ આપ્યોકે, “આજે શ્રાદ્ધ હતું ને કાલે સંવતસરી હતી.” એટલે મિયાંએ નમાજ ભણીને ખુદા પાસે દુવા માગી કે, “આ પરવાર દિગાર, ઈનકે ઘરકુ કાયમ રહેવે, નિત નિત શ્રાદ્ધ સમસરિયાં, મિયાં મીઠું ખાવે ખીર પૂરિયાં.”

એટલે જ, “હરકતમાં બરકત ને ફજેતે ફાયદો.” લીંબડીમાં એવો ચાલ હતો કે હિન્દુમાં કોઈનું મરણ થાય ત્યારે સ્મશાને જનાર લોકો મસાણીને ત્યાંથી છાણાં, લાકડાં, મડદું બાળવા ઉપાડતા જાય.

એક વખત એક ગૃહસ્થને ત્યાં મરણ થયું. ત્યાંની રીત મુજબ એક જણ મસાણીને ત્યાં લાકડાંના કટકા લેવા ગયો, ત્યારે મસાણીએ દિલગીરી સાથે કહ્યું કે, “આ ફેરે મારી મોસમ જાગી નહીં, ને માલનો ભરાવો બહું થયો છે માટે પ્રભુ કૃપા કરે ને મસાણામાં ઝાઝાં મડદાં આવે તો મારો માલ ખપે.

દોહરો :

વઘે કલેશ તો વકીલને પૂર્ણ હરખ પ્રકાશ,
તેમજ કાળા કાગને ભલો ભાદ્રપક્ષ માસ;
વેલો શોધે વાડને, પૂરબીઓ પૂછે કૂવો,
‘મસાણી ઉઠે મળસકે, પૂછે કોઈ મૂવો;
માળી સીંચે મોગરો, કણબી પૂછે કૂવો,
‘અધ્યારુ નિત્ય વાટ જુએ, કે મોટો કોઈ મૂવો.

૧. મસાણામાં મડદાં બાળવા લાકડાં વેચનાર

૨. પારસીનો ગોર (પુરોહિત)

┐

┐

┐

308 □

┐

┐

┐

ચતુર પટેલ

પેટલાદ પાસેના જલસણ ગામમાં જન્મ. ખંભાતમાં કૉલેજ શિક્ષણ ૧૯૭૦માં રસાયણ વિજ્ઞાનમાં એમ.એસ સી. થયા. કેમિકલ ઇન્ડસ્ટ્રીઝમાં રસ ધરાવતા અને એમાં કન્સલ્ટન્સીનું કાર્ય કરતા રહેલા. મૂળ સંશોધનવૃત્તિ ધરાવતા હોઈ ચતુર પટેલે ૯૦ જેટલા નવા કાપડના રંગોની શોધ કરી છે. આ સંદર્ભે કલકત્તાથી એમને AICની ઉપાધિ મળી. પછી પી.એચડી. પણ કર્યું. વિવિધ ઉદ્યોગગૃહોમાં ૩૦ વર્ષ સુધી સેવા આપી. સાથે શિક્ષણ કાર્ય કરતા રહ્યા. સ.પ.યુનિ.માં વિઝીટીંગ પ્રોફેસર તરીકે પણ સેવા આપી છે. ચતુર પટેલ ‘રચના’ સામયિક પણ કાઢતા હતા. સતત કવિતા અને વાર્તા લખતા. એમણે હિન્દી અને અંગ્રેજીમાં કાવ્યો લખ્યાં છે. એમની એક અંગ્રેજી કવિતા યુ.એસ.એ.થી પ્રગટ થતા કાવ્યસંગ્રહમાં પસંદ થઈ છે. ગુજરાતીમાં એમનો ‘કંડીલ’ કાવ્યસંગ્રહ, ‘કુંડાળામાં પગ’ વાર્તાસંગ્રહ પ્રકાશિત થયા છે. વાર્તાની જેમ ચરોતરી તળબોલીનો વિનિયોગ કરીને એમણે ઘણાં માર્મિક કાવ્યો કર્યાં છે.

રેડિયો, ટી.વી. નાટકોમાં એમને ભારે રસ, આજ સુધીમાં ૫૦૦ કરતાં વધારે એપિસોડમાં અભિનય કર્યો છે. ૨૦૦ જેટલાં એપિસોડ, ફિલ્મકથા લખી છે. તખ્તાના, લઘુપડદાના સારા અભિનયકાર છે. જાંબુઆના આદિવાસી વિસ્તારની સિરિયલોમાં વિશિષ્ટ કામ કર્યું છે. ચરોતરી ઉપરાંત આદિવાસી, ભીલી, સોરઠી, સૂરતી બોલીઓ પર ધારી પકડ છે. વિલાયત ને આફ્રિકાના પાંચ-છ દેશોમાં મીમીક્રીના ઘણા શો કર્યા. વિધાનગરના ચિત્રકાર મિત્રોના સંસર્ગે ચિત્રોમાં રસ પડ્યો. જેથી પ્રથમ પ્રદર્શન ૧૯૯૫માં કર્યું એ હાલ તૈલરંગોનાં ચિત્રો કરી પ્રદર્શન કરવા ધારે છે.

૧૦-૧૨ વર્ષ ચરોતર પ્રદેશમાં રઝળીને ૨૦૩૫ જેટલી તળપટ્ટી ચરોતરી કહેવતો ભેગી કરી છે. જે આ સંગ્રહમાં પ્રગટ થઈ છે. આમ ચતુર પટેલ બહુમુખી પ્રતિભાના માણસ છે. સદાય હસતા, સરળ ને વિનોદપ્રિય અને જિંદગીના જાણતલ.

આવા ખંતિલા જણ બહુરંગી ચરોતર ઘરામાં બોલાતી કહેવતો લઈને આવે છે એ માણીએ.

- હરેન્દ્ર પી. ભટ્ટ

